

การประชุมปรึกษาหารือการแผ่นดิน ในรัชกาลที่ ๕

ที่ระลึก

ในถานพระราชทานเพลิงศพ
ขอมประเทศของในรัชกาลที่ ๕

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๑๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๔

959.3035

ก476ป

ฉ.2

การประชันปริกษาราชาการแผ่นดิน
ในรัชกาลที่ ๕

ที่ระลึก

ในถานพระราชาทานเพ็ญสงฆ
เจ้าจอมประคองในรัชกาลที่ ๕

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๑๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๔

คำนำ

เรื่องการประชุมปรึกษาราชการแผ่นดินในรัชกาลที่ ๕ นี้ มีผู้เข้าประชุมเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดี ลูกขุนอันมีตำแหน่งหน้าที่ในงานต่าง ๆ ซึ่งล้วนเป็นบุคคลชั้นนำของประเทศชาติทั้งนั้น มาประชุมร่วมกันตามแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน

เรื่องที่เข้าประชุมนี้ มีเรื่องในทางรัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ อันเป็นหลักในการบริหารแผ่นดิน แม้บางเรื่องจะสำคัญน้อย เช่นเรื่องจำนำเด็ก แต่ก็แปลกและเป็นมูลฐานความยุติธรรมของชาติบ้านเมือง ดังเรื่องมีอยู่ว่า

หนูแดงอายุ ๑ ขวบคลานเล่นอยู่ ถูกผู้ร้ายลักเอาไปจำนำไว้ ๑ บาท สัญญาให้ดอกเบยวันละเฟื้องที่โรงรับจำนำ เจ้าของเกยวพันธ์อยู่ในบังคับโปรดุเกตุ มารดาของหนูแดงตามไปถ่ายเด็ก เจ้าของโรงรับจำนำไม่ให้ถ่าย เพราะไม่ใช่เป็นผู้มาจำนำ พนักงานเจ้าหน้าที่พิจารณาแล้ว “ไม่มีกฎหมายที่จะใช้ให้สมกับเนื้อความ” จึงขอพระบารมีโปรดเกล้า ฯ ให้ทรงตัดสิน

ในที่ประชุมลูกขุนอะหลกอะเหลือ เพราะมีความเห็นแตกแยกจากรายงานการพิจารณา ส่องให้เป็นบรรยากาศและโถมหน้าของระบบการประชุมอย่างประชาธิปไตยที่ได้อุบัติมาแล้วแต่สมัยนั้น และเพื่อให้เห็นชัดยิ่งขึ้น จึงได้นำบันทึกรายวันที่เกี่ยวกับเรื่องนของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการมาผนวกไว้ด้วย

หนังสือเรื่องการประชุมปรึกษาราชการแผ่นดินในรัชกาลที่ ๕ นี้ แสดงถึงความมุ่งหมายและวิธีบริหารรัฐ เพื่อ สิทธิ เสรีภาพ และความร่มเย็นเป็นสุขของปวงชน มาตามลำดับ

(๒)

เนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ เจ้าจอมประคองในรัชกาลที่ ๕ จึงจัดพิมพ์
หนังสือขึ้น อุตส่าห์เป็นผลานิสงส์ให้ปลาบปลื้มสมเกียรติแก่ท่านผู้วายชนม์ที่ได้เคย
สนองพระเดชพระคุณในหลวงรัชกาลที่ ๕ มาแต่อดีตกาล งานนี้ได้รับพระเมตตาแนะนำ
จากหม่อมเจ้าหญิงจางจิตรถนอม ดิศกุล ในฐานะที่ทรงรู้จักท่านผู้วายชนม์มาแต่กาล
ก่อน เป็นเกียรติและพระคุณสูงแต่ท่านผู้วายชนม์นัก

อนึ่ง ขอขอบคุณนายบรรเจิด อินทุจันทร์นง ผู้ไปพบต้นฉบับที่นายณัฐวุฒิ
สุทธิสงคราม และแนะนำเรื่องนิตยภัตพิมพ์ขึ้น จึงควรตีพิมพ์รักษาฉบับตามอักษร
วิธีเดิมไว้มิให้สูญเสีย แล้วยังได้ช่วยในการจัดพิมพ์และทำเชิงอรรถให้ด้วย.

นายโกศล ไกรฤกษ์

๑๕ มิถุนายน ๐๙

เลขที่ ๔๗ ซอย ๕๖

ถนนสุขุมวิท

เจ้าจอมประคอง (อมาตย์กุล) ต.จ. ในรัชกาลที่ ๕

ประวัติเจ้าจอมประคอง ในรัชกาล ที่ ๕

เจ้าจอมประคอง เป็นธิดาของ พระยาธรรมสารนิติ (ตาด อมาตยกุล) ได้
รับการแต่งตั้งเป็นอธิบดีศาลคดีต่างประเทศ เนื่องในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
ในหลวงรัชกาล ที่ ๕ เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย มีบุตรธิดาที่เกิดกับคุณหญิงอิม ๖
คน เมื่อปฐมวัย มีนามคล้องจองพิเศษศักดิ์ว่า “แสนถนอม—จอมถวิล—ปิ่นอนงค์
—วงศ์ประวัติ—ถัดประคอง—รองจรรยา”

ท่านเหล่านั้นมีชื่อในภายหลังว่า

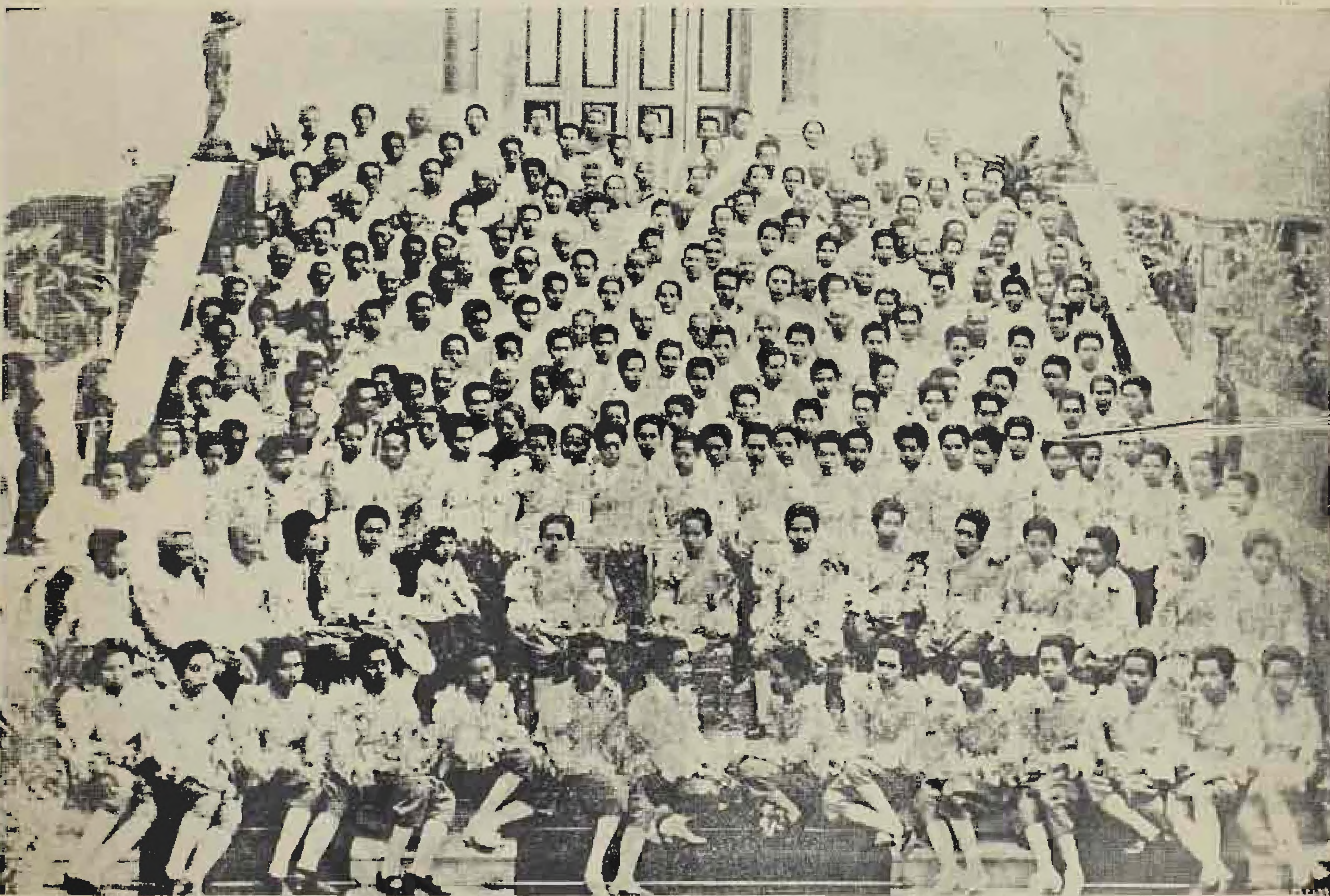
๑. คุณหญิง ถนอม เพชรพิไชย
๒. พระยาอภัยรณฤทธิ์ (ถวิล อมาตยกุล)
๓. คุณหญิง อนงค์ อภีร์กษัตริย์ราชอุทยาน
๔. หลวงพิเศษ พิไชย (ประวัติ อมาตยกุล)
๕. เจ้าจอมประคอง ขังจัดการสหกรณ์
๖. คุณ จรรยา อมาตยกุล

ประเพณีของวงศ์สกุลขุนนางผู้ใหญ่สมัยนั้น ถือกันว่า ถ้ามีบุตรพึงถวายตัว
ให้ทำราชการฝ่ายหน้า ถ้ามีธิดาให้พึงถวายตัวให้ทำราชการฝ่ายใน ด้วยเหตุนี้ ธิดาของ
พระยาธรรมสารนิติ ที่มีชื่อว่า “ถัดประคอง” จึงถูกเตรียมนำเข้าถวายตัว แต่อายุ
๑๑ ปี โดยให้ไปอยู่ในวังกับ ท้าวทรงกันดาล (วรรณ อมาตยกุล) ว่าราชการพระคลัง
ฝ่ายใน เพื่อฝึกระเบียบบ่าววัง พออายุ ๑๕ ปี จึงถวายตัวเป็น เจ้าจอมรุ่นแรก ๆ ใน
รัชกาลที่ ๕ โดยที่พระยาธรรมสารนิติ เป็นผู้เจินจัดในขอสามสาย และแนะนำ
สั่งสอนลูกหญิงไว้ก่อนส่งเข้าวังเมื่อเป็นเจ้าจอม จึงเล่นขอสามสายเป็นเอก อยู่ในวง
มโหรีหลวง ได้รับพระราชทาน ตราตติยจุลจอมเกล้า—หีบหมากทองคำ เป็นเกียรติ-
ยศ และได้เบี้ยหวัดปีละ ๗ ชั่ง

เมื่อสังขารผ่านกาลไปพอสมควร จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ แล้ว ท่านได้กราบถวายบังคมลาออกจากในวัง มาอยู่กับ คุณหญิง ทรามสงวน อภัยภณฤทธิ ซึ่งเป็นผู้สะใภ้ ที่บ้านสงวนสุข ถนนพระรามที่ ๕ และได้รับหลานสาวสองคน ซึ่งเป็นธิดาของน้องชาย หลวงพิเทศพิไสย ที่เกิดด้วย พระนมร่ำ (บุญนาค) คือ สุนัยสาย—กับสำนดี มาเลี้ยงไว้ตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ

ต่อมาได้ปลูกบ้านของตนเองที่ใกล้ ๆ กับบ้านสงวนสุข นั้น สุนัยสาย หลานสาวคนใหญ่ได้ไปอยู่วัง บางขุนพรหม และได้แต่งงานกับพระยาพระกฤษณรักษ์ ซึ่งต่อมาเป็น พลโท พระยาสิทธิราชเดโชไชย (สวาสดี บุญนาค) ส่วนสำนดีหลานคนเล็กคงอยู่กับเจ้าจอมประคอง และได้ ร.ท. จงกล ไกรฤกษ์ เป็นสามี มีบุตรด้วยกัน ๗ คน

เจ้าจอมประคองวาชนมเมื่ออายุ ๘๖ ปี ขณะที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ณ กาลฉิบสรรดาหลาน ๆ ซึ่งเคยได้รับความรักและอุปถัมภ์บำรุงมาจึงรวมกันจัดการศพ—ทำบุญอุทิศส่วนกุศล เป็นการสนองพระคุณ.

สมาชิกราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายในที่ได้รับพระราชทานที่แรกที่ได้ทรงสถาปนา

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖

ปลายซีกคำคือเจ้าจอมประคอง (แถวที่ ๔ คนที่ ๓ นับจากขวา)

คุณหญิงสิทธราชเดโชไชย ผู้หลานเจ้าจอมประคองปรารภพระคุณ

๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

โกศล หลานของข้า

ได้ทราบว่า หลานจะขอรับพระราชทานเพลิงศพคุณยาย เจ้าจอม บำรุง
ปลื้มใจจนไม่สามารถจะบรรยายมาในจดหมายนี้ได้ ข้าคนตั้งใจในความกตัญญูตเวทิต
คุณของหลาน ที่ได้สนองพระคุณท่านแทนน้องสำนึกผู้เป็นมารดาของหลานเอง และแทน
ตัวข้าด้วย ถ้าจะคิดย้อนหลังไปแล้ว พระคุณที่คุณเอาเจ้าจอมท่านมีต่อน้องสำนึกและตัว
ข้าในอดีตนั้น แสนจะสิ้นและประทับใจไม่รู้หาย ความรัก ความเมตตาที่ท่านได้ให้แก่
พวกเรานั้นเสมอด้วยความรักของบิดามารดาแท้ทีเดียว ข้าจะขอเล่าความหลังให้หลาน
ฟังว่า ทำไมข้าจึงเปรียบเทียบพระคุณของคุณเอาเจ้าจอมท่านเสมอด้วยพระคุณของบิดา
มารดา

คุณเอาเจ้าจอมท่านได้ให้ความอุปการะน้องสำนึกมา เรียกได้ว่าแทบจะตั้งแต่เกิด
ทีเดียว คือตั้งแต่น้องสำนึกเพิ่งจะมีอายุได้ ๑ เดือนกับ ๑๑ วัน ท่านได้จ้างแม่นมให้
น้องสำนึก ชื่อ พ่วง ส่วนบ้านนั้น ท่านได้เลี้ยงข้ามาตั้งแต่ข้าอายุได้ ๑ ปีกับ ๔ เดือน
ท่านได้จ้างพี่เลี้ยงไว้ให้ ชื่อ ดม สมัยนั้นยังไม่มีประเภทลูกจ้าง ใช้คำเรียกว่า
“ช่วยมา” เท่านั้นซ่ง เท่านั้นซ่ง แล้วก็ไปทำสารกรรมกรรมกันที่อำเภอ มีเงินสดเดือน
ละ ๔ บาท (สมัยนั้นเรียกว่า เงินสด)

คุณเอาท่านได้ให้การศึกษากับเราทั้งสองคนเป็นอย่างดี สมัยนั้นเจ้านายนิยมจ้าง
ครูเข้าไปสอนในวังหลวง เช่นที่ตำแหน่งพระราชชายา เจ้าดารารัศมี พระราชเทวีใน

รัชกาลที่ ๕ คุณอาเจ้าจอมท่านก็ได้ให้น้องสำนึกและตัวข้า เข้าไปรับการศึกษาเล่าเรียน
ที่นั่นด้วย ต่อมาหม่อมเจ้าหญิง มณฑารพ กรมหลวง กมลสารณ์ ทรงสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียน
สุนันทาลัย ได้ไปประทับอยู่ในวังหลวง และทรงสอนหนังสือที่ตำหนัก คุณอาท่านก็ได้
ได้กรุณานำเราทั้งสองคนพี่น้องไปรับการศึกษา ณ ที่นั่นอีก มีเรื่องน่าขบขันอยู่อย่างหนึ่ง
คือ แม้ว่าตัวข้าและน้องสำนึกมีอายุได้ ๑๑ ขวบคนหนึ่งและ ๘ ขวบคนหนึ่งก็ตาม คุณ
อาท่านจะไม่ยอมให้พวกเราเดินไปเรียนหนังสือเลย ต้องให้มีคนอุ้มน้องสำนึกคนหนึ่ง
และให้อีกคนหนึ่งกางร่มและถือรองเท้าแตะ สำหรับข้าก็อย่างนั้นเช่นกัน รวมความว่า
เวลาไปเรียนหนังสือ จะต้องมีคนใช้ไปด้วย ๔ คน เวลากลับก็ต้องมีคนไปรับ ๔ คน
เหมือนกัน เพราะเวลาโรงเรียนเลิกในสมัยก่อน เลิกวันกว่าในสมัยนี้ ท่านว่ายังมี
มีไอแดดมาก จึงต้องกางร่มกันออกตลอดดั่งกล่าว จนเป็นที่ขบขันกันว่า หลานคุณจอม
ประคองเท้าไม่เคยถึงดินเลย เวล่านักเรียนพักตอนเที่ยงวัน จึงต้องมีคนใช้ยกสำรับคาว
หวานไปให้ แล้วคอยเก็บมาเมื่ออิ่มแล้ว ดูเป็นการเอิกเกริกมากทีเดียว

เห็นหรือไม่ว่า คุณอาเจ้าจอมท่านเลี้ยงน้องสำนึกกับข้ามาด้วยความทะนุถนอม
กลม่อมเกล้า ประคับประคองชีวิตเราทั้งสองมาเป็นอย่างดีเหลือจะกล่าว ทั้งความเป็นอยู่
ในชีวิตประจำวัน และด้านการศึกษาก็ไม่ให้น้อยหน้าตาใคร น้องสำนึกเป็นคนไข้โรค
ยามเมื่อป่วยไข้ คุณอาท่านหัวสมัยใหม่ จะต้องให้พาไปหาหมอฝรั่ง คือหมอไรเตอร์
หรือหมอบัวในครั้งนั้น ค่ายาเสียเท่าไรเท่ากัน ขอให้ได้รักษาหมอฟรังแล้วเป็นปลอด
ภัย ท่านว่าแพทย์แผนโบราณรักษาไม่เร็วทันใจ

ยามมีงานพระราชพิธีในสมัยนั้น เช่น พิธีโสกันต์เจ้านาย หรือเกษากันต์
หรืองานพระราชพิธีตรุษสงกรานต์เดือน ๕ (เมษายน) ปีใหม่ เมื่อครั้งยังมีองบันอัญญา

ตลอดรุ่ง และมีพระสวดทุกวัด ๔ มุมเมืองตลอดรุ่ง มีคุณจอมและเจ้าจอมมารดา ทั้ง
 เจ้านายชั้นเฝ้าแทนแน่นขนัด คุณอาเจ้าจอมท่านก็ได้เมตตา นำข้าและน้องสำนึกซึ่งยังเล็ก
 อยู่ติดตามท่านขึ้นไปด้วย สมัยนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงต้องทรงธารพระกร
 แล้ว เมื่อเสด็จลง เราสองพี่น้องก็พลอยมีโอกาสเฝ้าถวายบังคม เพราะความเมตตาของ
 คุณอาท่านแท้ ๆ พร้อมด้วยคุณจอมและเจ้านายทั้งหลาย ดังนั้น จึงเป็นที่รู้จักและทรงรู้จัก
 หลานคุณจอมพระองค์ทั่วไปในครั้งนั้น เห็นหรือไม่ว่าท่านได้พยายามเปิดหูเปิดตาให้
 น้องสำนึกและข้าได้พบเห็นในที่สูงส่งเสมอ

ความวิริยอุตสาหะของคุณอาเจ้าจอมท่าน

ข้าจำได้ว่า ในด้านการครองชีพ ท่านก็มีได้นั่งมองจอเก้าอี้รับพระราชทาน
 แต่เบี้ยหวัดเงินเบี้ยท่านนั้น ท่านได้ทำอุตสาหกรรมในเรือนของท่าน เป็นต้นว่า รับจ้าง
 ชัดผ้าลายให้เป็นมัน รัยย้อมผ้าสไบสีต่างๆ ตลอดจนย้อมด้วยลูกคำ ซึ่งสมัยนั้นค่อนข้าง
 จะยาก และสีเกษรชมพูที่ท่านทำได้ดีมาก ในกระบวนคุณจอมทั้งหลายต้องมาจ้างที่ท่าน
 เป็นส่วนมากพร้อมทั้งจับด้วยเสร็จ แล้วใส่หีบอบร่าให้หอม ปรุรงน้ำอบไทย ปรุรงน้ำมัน
 ปนหัวน้ำหอมดอก น้ำมันดอก ชวยดีมาก นอกจากนี้ท่านยังทำขนมต่างๆ ให้คนใช้
 ไปเร่ขายตามค้ำหนักต่างๆ เช่น ขนมตาล ในสมัยนั้นท่านทำให้ดีขึ้นชื่อมาก และยังมี
 มีขนมเรือ ขนมอินเวนต์ (ท่านประดิษฐ์ขึ้นเอง) ขนมผิงใส่เส้นละลาย สรุปล้วนเคื่อน
 หนึ่งท่านมีผลกำไรตกคราวเดือนละ ๔-๕ ร้อยบาท หลานโกศลลองนึกดูสิว่า สมัยนั้น
 เดือนหนึ่งมีรายได้พิเศษเดือนละ ๔-๕ ร้อยบาทฐานะของคุณอาท่านจะเป็นอย่างไร
 ตามปรกติ ท่านก็มีหน้าที่อบร่าทรงพระพักตร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงอยู่แล้ว
 ดังนั้นพูดได้ว่าในบรรดาคุณจอมด้วยกัน ยกเว้นเจ้าจอมมารดา คุณอาเจ้าจอมพระองค์

ไม่น้อยหน้าใครเลยในเรื่องทรัพย์สิน ฉะนั้น บ้าและน้องสำนึกซึ่งเป็นแม่ของหลาน จึง
ได้รับความประทับใจประทับใจอย่างดีเลิศจากท่าน

ครั้นต่อมา บ้ามีความจำเป็นที่จะอยู่สนองพระเดชพระคุณท่านตลอดไปไม่ได้
โดยต้องออกมารักษาพยาบาลคุณแม่ (คุณยายของหลานโกศล) น้องสำนึกจึงอยู่กับคุณอา
ท่านต่อไปแต่ผู้เดียว ชีวิตด้านครองเรือนของน้องสำนึกเล่า คุณอาเจ้าจอมท่านก็ได้เป็น
ธุระจัดการพิธีสมรสให้น้องสำนึกกับ ร.ท. จงกล ไกรฤกษ์ ผู้เป็นบิดาของหลาน และ
เมื่อหลาน ๆ เกิดมา ท่านก็ยังชื่นชมยินดีในเหลนของท่าน เรียกได้ว่าท่านได้ให้ความ
อุปการะตั้งแต่หลานจนถึงเหลนแท้ ๆ โกศลเองก็ได้ประจักษ์อยู่แล้วว่า ท่านได้ให้ความ
รักอบอุ่นแก่หลานเพียงไร

ที่ข้าเขียนเล่าความหลังยืดยาวมานี้ ก็เพื่อจะให้หลาน ๆ ทั้งหลายได้แลเห็นซึ่ง
ถึงความเมตตาการุณย์ที่คุณอาเจ้าจอมท่านมีต่อพวกเรา ลึกซึ้ง สูงส่ง เสมอด้วยความรัก
ของบิดามารดาเพียงไร พระคุณของท่านที่ได้คุ้มเกล้าพวกเรามา นั้น เราจะทดแทนท่าน
สักเท่าไรก็ขึ้นไม่ถึงท่านได้ อย่างไรก็ดี การที่โกศลและหลาน ๆ ของข้าได้มีโอกาสแสดง
ความกตัญญูในครั้งนี้ ด้วยการขอรับพระราชทานเพลิงศพของท่านอย่างสมเกียรติ ก็นับ
ได้ว่าเป็นมหาคุณสุดมด้วยมงคลยิ่งแก่ตัวหลานเอง หลานโกศลเป็นผู้มีใจสูงเลิศแท้ ข้า
ยากจะสรรหาคำพูดใด ๆ มากล่าวให้สมกับความมีน้ำใจงามของหลานในครั้งนี้ได้

ข้าขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย ได้ปกป้องคุ้มครองหลานโกศลและหลาน ๆ
อื่นที่ได้มีส่วนสนองพระคุณคุณยายเจ้าจอมของหลานในครั้งนี้ ข้าถือว่าหลานโกศลได้ทำ
หน้าที่แทนน้องสำนึกและตัวข้าอย่างน่าสรรเสริญ ขอส่งศกศสิทธิ์ทั้งหลายจงประทานพร
แก่หลานโกศลของข้า และทุกคนที่ได้ร่วมแรงร่วมใจครั้งนี้ ได้ประสบแต่สิ่งอันพึง
ปรารถนา จงยิ่งด้วยลาภ อศ สรรเสริญ สุข

(๙)

ในส่วนตัวบ้านนี้ ขอโอกาสตั้งอธิษฐานจิตด้วยใจระลึกถึงพระคุณของคุณเอา
เจ้าจอม..... “หากจะมีทางทราบด้วยวิญญานใด ไม่ว่าจะสถิตในสุคติภูมิชั้นไหน ด้วย
กรรมดีของหลานสุนัขสาย—บุญใดที่หลานได้กระทำแล้วในชาตินี้ ขออุทิศส่งผลให้คุณเอา
เจ้าจอมจงได้รับไว้เป็นเครื่องกำจุนอุตุหนุนในสัมปรายภพ.....”

ขอให้หลานโกศลและครอบครัวจงเป็นสุข

ด้วยความรัก จาก

๕
ป้า

คุณหญิง สหราชเดโชไชย

สารบัญ

	หน้า
๑. การนัดประชุม	๑
๒. คำานเมืองตากและตรากฎหมายโปลิส	๒
๓. พ.ร.บ. อยง ^๒	๕
๔. คำานรักษาเมืองตาก	๒๕
๕. แมกฟาร์แลนดักับโรงเรียนวังนันทอุทยาน	๖๕
๖. เรืองจำนำเด็ก	๗๗
๗. สงศกตนา	๕๐
๘. ผู้รายลักโคกระบือ	๕๒
๙. การโทรเลข	๑๐๔
๑๐. การบำไ้	๑๐๗
๑๑. ภาษ้อาครเชียงใหม่	๑๑๗
๑๒. โรงเรียนวังนันทอุทยาน (ต่อ)	๑๑๘
๑๓. ขำระความราษฎรในบังกับอังกฤษ	๑๒๐
๑๔. การกักขังหน่วงเหนี่ยวผู้ตองหา	๑๒๕
๑๕. ขำระความราษฎรในบังกับอังกฤษ (ต่อ)	๑๕๐

๑. การนัดประชุม

ฯลฯ พระยาตรีสุนทรโวหาร^(๑) รับพระบรมราชโองการ
ที่ ๑ ณ วัน ๕ ๗ ๑๐ ค่ำ บีมเสงตรีศก ศักราช ๑๒๔๓^(๒) เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ

ด้วยพระยาตรีสุนทรโวหารเจ้ากรมพระอาลักษณ์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ตั้งแต่พระราชประเพณีที่มีสืบมา พระราชวงษานุวงษ
แลเสนาบดีเคยเข้ามาเฝ้าทูลอองธุลีพระบาท เสมอมี ได้จาดราชการแผ่นดินก็เรียบร้อย
ปรกติ ไม่มีการเกี่ยวข้องค้างเกินเหมือนอย่างทุกวันนี้ การเรื่องนั้นพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชดำริห์หาฤๅสมเด็จพระเจ้าบรมวงษเธอเจ้าฟ้ามหามาลา กรม
พระบำราศนราดูร แลเจ้าพระยาสุรวงษไวยวัฒน์สมุหพระกระลาโหม เจ้าพระยา
ภาณุวงษมหาโกษาธิบดี เห็นชอบตามกระแสพระราชดำริห์แล้ว จึงมีพระบรมราช
โองการโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ตั้งแต่นั้นสืบไปให้มีกำหนดวันประชุมเฝ้าทูลอองธุลีพระบาท
พร้อมกันในวันขึ้น ๕ (ค่ำแรม ๕) ค่ำ ฤๅวันแรม ๑๓ ค่ำ ในเดือนขาด เวลา ๕ โมง
เช้าเป็นแน่ ให้เป็นพระราชประเพณีเสมอทุกเดือนไป วันนอกจาก ๕ วันซึ่งกำหนดไว้นี้
ถึงจะมาเฝ้าทูลอองธุลีพระบาทเมื่อไรก็ไม่ห้าม ขอจงได้ประพฤติตามพระราชประเพณี

กราบทูลมา ณ วัน ๕ ๗ ๑๐ ค่ำ
อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง
กราบเรียนมา ณ วัน ๕ ๗ ๑๐ ค่ำ บีมเสง ตรีศก ศักราช

๑๒๔๓^(๓)

(๑) น้อย อาจารย์ช่างกุร

(๒) ตรงกับวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๔๒๕

(๓) ตรงกับวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๔๒๕

กราบทูลสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ

เจ้าฟ้าจาดรนต์รัศมีกรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ (ต้นราชสกุลจักรพันธ์)

เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์กรมหลวงภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช

(ต้นราชสกุลภาณุพันธุ์)

เจ้าหลังของ

กรมเรียน าวณะ

เจ้าพระยาพลเทพ (รอด กัลยาณมิตร)

เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงดี (เพ็ง เพ็ญกุล)

เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาธิบดี (แพ บุนนาค)

๒. ท่านเมืองตากและตราภุมมาชโปสถ

พระกระแสน้ำสงฆ์ ๒

ว. ที่ ๑๐๘ ให้พระยาศรีสุนทรโวหาร เชิญ

กรมหมื่นนครราชสีมา (ต้นราชสกุลกฤดากร)

กรมหมื่นพิเชษฐปรีชากร (ต้นราชสกุลคัคณางค์)

กรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ (ต้นราชสกุลทวิวงศ์)

กรมหมื่นเทวะวงษ์วโรปการ (ต้นราชสกุลเทวกุล)

เจ้าพระยาพลเทพ (รอด กัลยาณมิตร)

เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงดี (เพ็ง เพ็ญกุล)

เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ (แพ บุนนาค)

พระยาภาณุวงศ์ (พร บุนนาค)

พระยาอภัยรณฤทธิ์

พระยาเจริญราชไมตรี

พระยาเทพประชน

พระยาศรีสิงหนาท
 พระยานุชิตชาญไชย
 พระยาจำแสนบดินทร์
 พระยารัตนโกษา
 พระยาพิพิธโกศ
 พระนรินทร์ราชเสนี

ให้มาประชุมที่หอมิวเซียม ในวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ ศึกษาดูด้วยเรื่องที่จะจัดการรักษา
 ด้านเมืองตาก ตรวจสอบบังคับนายด่านซึ่งพระยาสุจริตรักษาทัพ และตรวจกฎหมายโปลิศ
 ซึ่งได้ร่างขึ้นไว้ในที่ประชุมเคาน์ซิลแต่ครั้งก่อน ควรจะแก้ไขยกตอนเปลี่ยนแปลงประการ
 ใด ก็ให้ปลุกษาพร้อมกัน เรียบเรียงเป็นข้อพระราชบัญญัติ ให้เรียบร้อยตลอดไป
 แลให้เรียกพระยาสุจริตรักษาผู้ว่าราชการเมืองตาก แลพระพิทักษ์อุไทยเขตระเมืองอุไทย
 ธานีมาในที่ประชุม ได้ไต่ถามแลปลุกษาหาญาเจ้าของเมืองด้วย ถ้าการที่แก้ไขกฎหมาย
 นี้แล้วเสร็จในวันเดียวกันก็เป็นใช้ได้ ถ้าไม่แล้วเสร็จก็ให้ประชุมต่อไป กว่าจะทำแล้วเสร็จ
 ให้พระยาศรีสุนทรโวหารเป็นที่เคลิกออฟเคาน์ซิล นั่งในที่ประชุมปลุกษาราชการนั้น
 ด้วยตลอดไป

สงแต่วันที่ ๖ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ (๑)

หมาย

ด้วย พระยาศรีสุนทรโวหาร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณา

โปรดเกล้าฯ ให้ เชิญเสด็จ
เชิญ มาประชุมที่หอมิวเซียม ในวันที่ ๑ ๒ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

(๑) ทรงกัณฑ์วันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ หมายเลข ๑๕ ขนศกหมายถึง ปีที่ ๑๕ ของ
 รัชกาล

เวลาเช้า ๓ โมงเศษปฤษาด้วยเรื่องที่จะจัดการรักษาค่ายเมืองตาก ตรวจข้อบังคับนาย
 ด้านซึ่งพระยาสุจริตรักษาทำ แลตรวจกฎหมายโปลิศ ซึ่งได้ร่างขึ้นไว้ในที่ประชุม
 เคาณชิดแต่ครั้งก่อน ควรจะแก้ไขยกถอนเปลี่ยนแปลงประการใด ก็ให้ปฤษาพร้อม
 กันเรียบเรียงเป็นข้อพระราชบัญญัติให้เรียบร้อยตลอดไป แลให้เรียกพระยาสุจริต
 รักษาผู้ว่าราชการเมืองตาก แลพระพิทักษ์อุไทยเซตรปลัดเมืองอุไทยธานีมาในที่ประชุม
 ได้ไถ่ถามแลปฤษาหาฎาเจ้าของเมืองด้วย ถ้าการที่แก้ไขกฎหมายนั้นแล้วเสร็จในวันเดียว
 ก็เป็นใช้ได้ ถ้าไม่แล้วเสร็จก็ให้ประชุมต่อไปกว่าจะทำแล้วเสร็จ

๑๕

จดหมายมาวัน ๗ ฯ ค่ำ บีมเมีย จัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔^(๑)

๑๕

หมายย่อ

ด้วย พระยาศรีสุนทรโวหาร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณา

โปรดเกล้า ฯ ให้

}	เชิญเสด็จ เชิญ	มาประชุมที่ทอมิวเซียมในพระบรมมหาราชวังช ๗ วัน
---	-------------------	---

๑๕

๑ ฯ ค่ำ^(๒) บีมเมีย จัตวาศก เวลาเช้า ๓ โมงเศษให้ทันตามกำหนด

๑๕

จดหมายณวัน ๗ ฯ ค่ำ บีมเมีย จัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔^(๑)

๑๕

ประชุมครั้งน ๗ วันเลิกทีหนึ่ง แลวันนัดประชุมใหม่

(๑) ตรงกับวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๕
 (๒) ตรงกับวันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๕

๓. พ.ร.บ. องค์

พระกระแสนับสังกัด ๓

ว. ท. $\frac{๑๕๒}{๕๕}$	ให้พระยาศรีสุนทรโวหาร	เชิญ
	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ	เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบารามปรบั กษ (ต้นราชสกุลมลากุล)
	สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ	เจ้าฟ้าจาดุรนต์ร์ศมีกรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ (ต้นราชสกุลจักรพันธ์)
	สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ	เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์กรมหลวงภาณุพันธุ์ วงศ์วรเดช (ต้นราชสกุลภาณุพันธุ์)
	พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นนเรศราชวรฤทธิ (ต้นราชสกุลกฤดากร)
	พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นพิชิตปรีชากร (ต้นราชสกุลคัคณางค์)
	พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช (ต้นราชสกุลสุขสวัสดิ์)
	พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ (ต้นราชสกุลทวิวงศ์)
	พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม (ต้นราชสกุลทองใหญ่)
	พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นเทวะวงษ์วโรประการ (ต้นราชสกุลเทวกุล)
	เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ที่สมุหพระกระลาโหม	(วร บุนนาค)
	เจ้าพระยาภาณุวงษ์มหาโกษาธิบดี	(ท้วม บุนนาค)
	เจ้าพระยาพลเทพที่เกษตราธิบดี	(รอด กัลยาณมิตร)
	เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงค	(เพ็ง เพ็ญกุล)
	เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์	(แพ บุนนาค)
	พระยาอภัยรณฤทธิ	
	พระยาภาษกรวงษ์	(พร บุนนาค)
	พระยาเจริญราชไมตรี	

พระยาเทพประชน
พระยาอนุชิตชาญไชย
พระยาราชวรานุกูล (เวก บุนนรัตพันธ์)
พระยาศรีสิงหนเทพ (ทรน ศรีเพ็ญ)
พระยาจำแลงนบดี
พระยากระลาโหมราชเสนา
พระยาประภากรวงษ
พระยานรัตนราชมานิต (โต มานิตยกุล)
พระยาโชฎีกราชเศรษฐี
พระยารัตนโกษา
พระยานานาพิศภาชี
พระยามหาเทพ (จัย)
พระยามหามนตรี (เวก ยมาภัย)
พระยาพิพิธโกศัยสวรวรย
พระมหाराชครูโรหิต
พระเกษมราชสุภาวดี
พระนรินทร์ราชเสนี
เจ้าหมื่นไวยวรรณารต (เงิน แสง-ชูโต)

มาประชุมพร้อมกัน ที่หอมิวเซียม ปดุกษาราชการ

ข้อ ๑ เมื่อวันที่ ๑๕^๑ คำ^(๑) เวลากลางวันวัน ๑๖^๒ คำ^(๒) เวลาเช้าพวกจีน

๕๔๔.
องยทตำบลตลาดพลุกคลองบางกอกใหญ่ เกิดวิวาทต่อสู้กันจนถึงใช้ปืนเป็นอาวุธ พระเจ้า
น้องยาเธอ กรมหมื่นภูธรเรศร์ธำรงค์ศักดิ์ ได้ตัวหัวนำมาชำระศวรจะลงโทษลดานใด
แลจะรับการวิวาทอย่างใดให้ปดุกษาพร้อมกันให้เป็นแบบอย่าง

(๑) ตรงกับวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๒๕

(๒) ตรงกับวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๒๕

ข้อ ๒ พวกจีนในกรุงเทพฯ พวกนี้ตั้งมั่วลุ่มเป็นพวกเป็นเหล่า เรียกว่าอั้งยี่
 มีหลายพวก ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
 มียศต่าง ๆ ตงซันแต่เมื่อบรมเสงเอกศก สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงษ์^(๑) ผู้สำเร็จ
 ราชการแผ่นดิน ได้หาตัวพวกจีนหัวนํามาให้สาบาลทำทานบลเสย การก็เรียบร้อยไป
 ได้คราวหนึ่ง แต่ทำทานบลซึ่งจีนย่นไว้นั้น หาได้รักษาให้เป็นการจริงตลอดไปไม่
 พวกจีนก็พากันกำเรบตงพวกชนออกทีละน้อย ๆ จนถึงบรมเสงตรีศก พวกจีนวิวาทกันชน
 ต่างคนต่างยื่นเรื่องราวต่อเจ้าพระยามวราช พ้องกันแลกัน จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้า
 น้อยยาเธอ กรมหมื่นภูเรศวรธำรงศักดิ์ พระยาโชฎุกราชเศรษฐี พระยาอินทราธิบดี
 สันทรราชรองเมือง พระยามหามนตรี พระยาพิสนท์สมบัติบริบูรณ์ เจ้าหมื่นไวยวรนาถ
 รับความวิวาทจีนทั้งสองฝ่าย แล้วให้เรียกสัญญาทานบลไว้เหมือนอย่างครั้งสมเด็จพระ
 พระยาบรมมหาศรีสุริยวงษ์ จัดการมาแต่คราวก่อน แต่การซึ่งพวกจีนทำการร้องยครจน
 ผิดกันกับการครั้งก่อนที่ได้ทำทานบลไว้ ละเกาะแต่ผู้ซึ่งเป็นหัวนํารใหญ่ ๆ ผู้ซึ่งเป็น
 หัวนํายกก็ออกไปนั้นไม่ได้ทำทานบล แลมักจะเป็นคนสับแยกต่างประเทศโดยมาก
 ถ้ามีเหตุการณ์อันใดก็มักจะเป็นที่ระดัชวาง ด้วยทานบลที่เรียกนั้นไม่ทั่วถึงกัน แลชด
 ด้วยอำนาจต่างประเทศ

บัดนี้ มีเหตุเกิดขึ้นเป็นตัวอย่างฉนี้ เหนว่าจะมีเหตุการณ์วิวาทต่อสูกันตั้งนี้ต่อไป
 ภายหน้า ก็จะเป็นที่ลตงสะเทือนแก่บ้านเมือง เป็นเหตุทำอันตรรายแก่การค้าขายแลการ
 สงบเรียบร้อย จึงทรงพระราชดำริห์พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ ทานเสนาบดีในที่
 ประชุมเห็นพร้อมกันว่า ควรประชุมพระบรมวงษานุวงษ แลทานเสนาบดีข้าราชการ
 เรียบเรียงข้อพระราชบัญญัติ จัดการเรื่องนี้ให้พร้อม ๆ กัน จึงทรงพระกรุณาโปรดฯ
 ให้ท่านทั้งปวงปลุกษาพร้อมกัน จัดเป็นข้อพระราชบัญญัติ สำหรับจะระงับรักษาคนซึ่ง
 เข้ากันเป็นพวก เป็นทีจะให้เกิดอันตรรายตั้งนี้ ให้เป็นแบบอย่างไว้

ข้อบังคับนั้น ให้บังคับทั้งเจ้าพนักงานในกรุงหัวเมือง ควรจะใช้อำนาจจะ
 รักษาการอย่างไร แลบังคับพวกจีนซึ่งจะต้องประพฤติการเข้าพวกกันนั้นอย่างไร แลคน

(๑) ชวง บุนนาค

ไทยซึ่งเข้าเป็นพวกควรจะกวดขันห้ามปรามอย่างไร ให้ปัญญาภักดิ์ให้ตกลงเป็นแบบอย่าง
โดยเร็ว จะได้ทันที่วงที่ที่จะรับการณ์ให้เรียบร้อยได้

ให้นัดประชุมกันตั้งแต่วันที่ ๓ ๖ ๙ คำ^(๑) ไปกว่าพระราชบัญญัติจะแล้วเสร็จ
อย่าให้ขาดได้

ตั้งแต่วันที่ ๒ ๖ คำ^(๒) บรมเมษจตุวาศก ศักราช ๑๒๔๔

ท่านที่ประชุมพร้อมกัน

จัดเรียบเรียงเป็นข้อพระราชบัญญัติ ๒๒ ข้อดังนี้

ข้อ ๑ อธิบดีซึ่งได้บังคับการกรมพระนครบาลแลกองตระเวน^{ซ้าย} เจ้าพนักงาน^{ขวา}
กรมท่าซ้าย ต้องเป็นผู้รักษาราชการตามพระราชบัญญัตินี้ให้มั่นคงสืบไป ถ้าเจ้าพนักงาน
ผู้^{หนึ่ง}ใด^{หนึ่ง} เห็นว่าควรจะเพิ่มเติมแก้ไขลดหย่อนข้อ^{หนึ่ง}ใด^{หนึ่ง} ถ้าไม่มีกำลังจะรักษาราชการ
ให้เต็มตามพระราชบัญญัติไปด้วยเหตุใด ๆ ให้ทำเรื่องราวตามความเห็นที่ชัดชัดของ
กราบบังคมพระกรุณา ให้ทรงทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

ข้อ ๒ ให้อธิบดีแลเจ้าพนักงานจัดแบ่งอำเภอ^{ไทย} ไทยจีนในแขวงจังหวัด^{ลาว}
กรุงเทพฯ ๗ ทุกตำบล ถ้าอธิบดีแลเจ้าพนักงานเห็นว่าหัวหน้าคนใด ที่จะตั้งเป็นนายอำเภอ
ที่ตำบลใดบ้านใด ก็ให้แบ่งตำบลมีรายชื่ออำเภอ^{ไทย} จีน^{ลาว} ขึ้นทุกเหล่า ๆ ถวายขอรับพระ
ราชทานพระบรมราชานุญาตด้วย

ข้อ ๓ ให้ผู้สำเร็จราชการเมืองแลกรมบัตรกรมการจีน หลวงเมือง ขุนจำเมือง
เมือง^๑ } เป็นเจ้าพนักงานรักษาพระราชบัญญัติ แลจัดแบ่งตั้งอำเภอท่านั้นพันนายบ้าน
ตามในพระราชบัญญัติข้อ ๒ แล้วให้ผู้สำเร็จราชการเมืองมีใบบอกเข้ามายังลูกขุนศาลา

(๑) ตรงกับวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๒๕
(๒) ตรงกับวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๒๕

ตามกระทรวง แล้วให้หลวงเมืองขุนจำเมืองรองจำเมือง มีหนังสือเข้ามายังอธิบดีกรม
พระนครบาลด้วยฉบับหนึ่ง แล้วให้พิมพ์บัญชีราชการตามพระราชกำหนดกฎหมาย
เดิม

ข้อ ๔ ให้เจ้าพนักงานกรมท่าซ้าย ตรวจตราเงินที่เข้ามาแลออกไปจากกรุงเทพฯ
ให้ทำบัญชีชื่อเข้าให้รู้ว่ามาแต่เมืองใด ผู้ใดเป็นผู้รับผู้ส่งเข้ามาแลออกไปด้วยเรือลำใด
เมื่อวันไร ให้ยื่นบัญชีต่ออธิบดีกรมพระนครบาลทุกครั้ง ถ้าในหัวเมือง } ให้ยก
บัตรกับกรมการเงิน ถ้าเกณฑ์เงินเป็นเจ้าพนักงานตรวจตราทำบัญชีเงิน } เหมือนกัน
แล้วให้ผู้สำเร็จราชการเมืองมี ใบบอกเข้ามายังลูกขุนณศาลาตามกระทรวง

ข้อ ๕ ให้อำเภอ ^{ใหญ่} _{รอง} ไทยจีนแลกำนันพันนายบ้านตรวจตราทำบัญชีชื่อคน
ตำบลบ้านในอำเภอของตัวทุกตำบล เพื่อจะให้รู้จักคน ^{ที่} _{ร้าย} } ตามพระราชกำหนด
มาตราเก่า ๑๒ ในกรุงเทพฯ ให้ยื่นบัญชีต่อเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ หัวเมืองให้ยื่นต่อผู้
สำเร็จราชการเมือง เก็บรักษาไว้ฉบับหนึ่ง มีใบบอกเข้ามายังลูกขุนณศาลาตามกระทรวง
ฉบับหนึ่ง แต่การซึ่งทำบัญชีนั้นห้ามมิให้เรียกค่าธรรมเนียมอย่าง ^{ใด} _{หนึ่ง} }

ข้อ ๖ ตั้งแต่นั้นสืบไปผู้เป็นหัวหน้าแลผู้จัดการแลนายรอง ๆ ลงไป ซึ่งคบเป็น
พวกแลสาบาลไว้ต่อกัน หักเงินเรียกว่าอภัยให้ทำบัญชีชื่อเข้าหรือหัวหน้าแลผู้จัดการแลนาย
รอง ๆ ลงชื่อตำหนิรูปประพรรณประเทษร้ายหรือของตัว กับชื่อบุตรภรรยาที่บ้านเรือนแล
แลทำหนังสือทานบนยื่นต่อเจ้าพนักงาน แลให้แจ้งการโดยละเอียดว่าการที่คบตั้งกันเป็น
พวกนั้น เพื่อประโยชน์สิ่งใด

๗. ผู้ซึ่งเป็นหัวหน้าแลผู้จัดการแลนายรอง ๆ ถ้าจะตั้งหัวหน้าแลผู้จัดการแลนาย
รอง ๆ ไปอยู่ณบ้านใดตำบลใดในแขวงกรุงเทพฯ แลหัวเมือง } ให้ผู้ซึ่งเป็นหัวหน้า

และผู้จัดการแลนายรอง ๆ นำหัวหน้าและผู้จัดการแลนายรองนั้น ๆ มายังเจ้าพนักงาน แล้วให้ทำบัญชีชื่อแซ่ชื่อสกุลชื่อตำแหน่งรูปพรรณ ประทับตราชื่อของผู้นั้น ๆ กับชื่อ บุตรภรรยาที่บ้านเรือน แลทำหนังสือทาบยื่นต่อเจ้าพนักงานในกรุงเทพฯ ไว้เป็น สำคัญ

ข้อ ๘ ให้ผู้เป็นหัวหน้าและผู้จัดการแลนายรอง ๆ ในกรุงเทพฯ แลหัวเมือง ๑
๒
๓
๔

ทำบัญชีรายชื่อแซ่ชื่อสกุลชื่อตำแหน่งรูปพรรณผู้ซึ่งอยู่ในพวกนั้น ๆ มายื่นต่อเจ้าพนักงานให้ สันจำนวน ถ้าคนใดมีบุตรภรรยาที่บ้านเรือนก็ให้ยื่นตามที่มี ถ้าไม่มีบุตรภรรยาบ้าน เรือนก็ให้ผู้ซึ่งเป็นหัวหนารับตัวไว้ต่อเจ้าพนักงาน กำหนดให้ทำบัญชีมายื่นตั้งแต่วัน พระราชบัญญัติประกาศมาแล้วในตำบลนั้นใน ๑๕ วัน

ข้อ ๙ ถ้าพวกใดที่ประชุมกันยังไม่ได้ทำทาบยื่นแลบัญชียื่นเจ้าพนักงาน ก็ ให้ผู้ซึ่งเป็นหัวหน้าและผู้จัดการแลนายรอง ๆ ทำบัญชีรายชื่อคนตามความในข้อ ๘ } ใน พระราชบัญญัตินี้ แลทำหนังสือทาบยื่นต่อเจ้าพนักงานแต่ใน ๑๕ วันให้สัน จำนวนคนทุกครั้ง ถ้าประชุมสากันมาก หัวหน้าและผู้จัดการแลนายรองยื่นบัญชี แต้น้อยเจ้าพนักงานพิจารณาได้ความจริง ให้ปรับโทษหัวหน้าและผู้จัดการแลนายรอง ๆ เรียงตัวคนที่ขาดเสมอคนละ + แลผู้ที่ยื่นบัญชีผิดนั้น ให้จำไว้ณคุกหกเดือนจึงให้ พ้นโทษ

ข้อ ๑๐ ถ้าพระราชบัญญัติประกาศมาแล้ว ผู้ซึ่งเป็นหัวหน้าและผู้จัดการแลนาย รอง ๆ ไม่ยื่นบัญชีต่อเจ้าพนักงาน ๆ รู้ด้วยประการใด ๆ ให้มีหมายบังคับไปให้ผู้ซึ่งเป็น หัวหน้าและผู้จัดการแลนายรอง ๆ ทำบัญชีมายื่นตามพระราชบัญญัติ ถ้าหัวหน้าและผู้จัด การแลนายรอง ๆ ทราบหมายแล้วไม่ทำตามบังคับแต่ในกำหนด ๑๕ วันตั้งแต่ได้รับหมาย แล้ว ให้เจ้าพนักงานเกาะตัวเงินหัวหน้าแลนายรอง ๆ มาชำระปรับไหมเป็นเงินตราห้าชั่ง

* ๕ ชั่ง

แล้วบังคับให้ทำตามพระราชบัญญัติจึงได้ ถ้าเจ้าหน้าที่และผู้จัดการแลนายรอง ๆ ยังไม่ทำ
 เข้าไปวันให้ปรับใหม่เป็นเงินตราวันละห้าตำลึง ตั้งแต่วันบังคับไปจนถึงวันที่ ได้ทำ
 บาปขึ้นมาแล้ว

ข้อ ๑๑ ถ้าผู้ซึ่งเป็นหัวหน้าและผู้จัดการแลนายรอง ๆ ทำบาปขึ้นมาต่อเจ้า
 พนักงานว่า จีนชื่อนั้นชื่อนั้นเป็นพวกอยู่แล้ว ภายหลังมีคดีด้วยความเกี่ยวข้องประการ
 ใด ตระลาการหาตัวมาพิจารณามีได้ คนนั้นมีโทษมากน้อยเท่าใด จีนหัวหน้าแล
 ผู้จัดการแลนายรอง ๆ ในกงสีนั้นต้องปรับปรับใหม่แลปรับโทษแทนจีนคนนั้น ตามพระราช
 กำหนดกฎหมาย

ข้อ ๑๒ ถ้าจีนพวก ^{หนึ่ง}ใด } ที่ทำทานบนแล้ว แลยังมีได้ทำทานบนก็ดี คิดห
 การที่ผิดแต่กฎหมาย ฤ็ประพฤติการสิ่งใดที่จะให้เป็นเหตุเกิดขึ้น เจ้าพนักงานมีความ
 สงสัย เจ้าพนักงานมีหมายไปเรียกหัวหน้าแลผู้จัดการแลนายรอง ๆ ตามตามเหตุที่มีช
 ถ้าหัวหน้าแลผู้จัดการแลนายรอง ๆ ชัดขึ้นไม่มา ให้เจ้าพนักงานจัดทหารไปลิด^(๑) ไปกุม
 เอาตัวมาตามจงได้ หัวหน้าแลผู้จัดการแลนายรอง ๆ ต้องให้การตามเหตุที่มีโดยจริงจงทุก
 ข้อ ถ้าหัวหน้าแลผู้จัดการแลนายรอง ๆ บิดบังอำพรางข้อความแลเหตุการณ์ไว้ เจ้าพนักงาน
 ไปตรวจดูแลพิจารณามีพยานรู้เห็นได้ความจริง ให้เจ้าพนักงานปรับใหม่เป็นเงินตรา
 สิบชั่ง ฤ็จะจำคุกไว้หนึ่งฤ็ที่ปรับใหม่แลจำคุกก็ได้แล้วแต่ควรแก่โทษ ถ้าการที่คิด
 นั้นเป็นเหตุใหญ่ให้มีโทษแก่ผู้นั้น ตามพระราชกำหนดกฎหมาย

ข้อ ๑๓ ถ้าเจ้าพนักงานได้ตัวหัวหน้า แลผู้จัดการแลนายรอง ๆ มาถาม แล้ว
 เจ้าพนักงานไม่สันสงสัยต้องไปตรวจ ถ้าเห็นว่าพวกนั้นยังสงบสุขกันอยู่ ให้เจ้าพนักงาน
 จัดไปลิดไปรักษาในท้องที่ ๆ จีนสงบสุขกัน กว่าเจ้าพนักงานจะสันสงสัย แลในเวลา
 ที่ไปลิดไปรักษานั้นต้องให้หัวหน้าแลผู้จัดการแลนายรอง ๆ เสียเงินค่า ^{จ้าง} ^{เบี้ยเลี้ยง} ให้แก่
 ไปลิดซึ่งไปรักษาตามรายตัวไปลิดทุกวัน กว่าจะเลิกการที่ไปรักษา แต่ตัวเจ้าพนักงาน

(๑) Police = ตำรวจ

นอกจากไปลิก อย่าให้เรียกค่าธรรมเนียมแก่เจ้าหน้าที่และผู้จัดการแลนายรอง ๆ แต่สิ่ง
หนึ่งสิ่งใด

ข้อ ๑๔ ถ้าจีนซึ่งเป็นหัวหน้าและผู้จัดการแลนายรอง ๆ ทำทานบนแลบาญซี
จำนวนคน ซึ่งเป็นพวกมาขึ้นต่อเจ้าพนักงาน ให้เจ้าพนักงานเรียกหนังสือปะกัน
หัวหน้าและผู้จัดการแลนายรองไว้ แต่ห้ามอย่าให้เรียกเงินค่าธรรมเนียม เมื่อเจ้าพนักงาน
เห็นว่า หัวหน้าและผู้จัดการแลนายรอง ๆ คนใดมีภูมถานมั่นคงเป็นที่เชื่อถือแล้วไม่เรียก
ประกันก็ได้

ข้อ ๑๕ คนที่มีใช้จีนซึ่งเข้าเป็นพวกอ้งย้อยอยู่แล้ว ให้หัวหน้าและผู้จัดการแลนาย
รอง ๆ ทำบาญซีรายชื่อมาขึ้นต่อเจ้าพนักงาน แลให้ไล่คนพวกนั้นออกเสียจากอ้งย้อย แล
ห้ามมิให้รับคนที่มีใช้จีนเป็นพวกอ้งย้อยต่อไป ถ้าเจ้าพนักงานสืบรู้ว่าหัวหน้าและผู้จัดการ
แลนายรอง ๆ ยังไม่ไล่คนที่มีใช้จีนออกจากอ้งย้อย แลรับคนที่มีใช้เป็นจีนเข้าเป็นพวกอ้งย้อย
ใหม่อีก พิจารณาได้ความจริง ให้ปรับโทษหัวหน้าและผู้จัดการแลนายรอง ๆ ตามรายตัว
คนที่เข้าอ้งย้อยเป็นเงินตราเสมอคนละห้าตำลึง ถ้าคนที่มีใช้จีนไปเข้าเป็นพวกอ้งย้อย ให้
เจ้าพนักงานลงอาญาคนละ ๒ ยก ๖๐ ที ให้จำไว้ณคุกหนึ่ง

ข้อ ๑๖ ถ้าหัวหน้าและผู้จัดการแลนายรอง ๆ กับพวกที่เป็นอ้งย้อยแล้วเที่ยวคบคิด
กตขี้ข่มเหงไพร่บ้านพลเมืองด้วยอุบายต่าง ๆ ให้เข้าเป็นพวกอ้งย้อย ถ้ามี โจทย์มาร้องฟ้อง
เจ้าพนักงานพิจารณาได้ความจริง ให้ลงโทษผู้ไปกตขี้ข่มเหงตามโทษานุโทษ แลให้
ปรับโทษหัวหน้าในพวกนั้นเป็นเงินตราห้าซึ่งแต่ผู้ที่ถูกกตขี้ข่มเหง มีบาดเจ็บแลเสียชีวิต
สิ่งของนั้น ให้ตราการพิจารณาตัดสินตามพระราชกำหนดกฎหมาย

ข้อ ๑๗ จีนหัวหน้าและผู้จัดการแลนายรอง ๆ ที่ทำสัญญาทานบนยื่นบาญซีต่อ
เจ้าพนักงานแล้ว ภายหลังจะประชุมทำการอีก แห่งใดวันใดเวลาใด แลการที่ประชุม
นั้นประชุมด้วยเหตุสิ่งใด ให้มาแจ้งต่อเจ้าพนักงานก่อนเวลาประชุม ๓ วัน เมื่อ
เจ้าพนักงานเห็นว่าควรให้ประชุมให้เจ้าพนักงานไปกำกับดูแล ถ้าการประชุมนั้นผิดต่อ

ความที่มาแจ้งต่อเจ้าพนักงาน แลเจ้าพนักงานไม่ไปกำกับดูแลจะประชุมกันไม่ได้ ถ้า
 พวกใดมีฟังขึ้นประชุม เจ้าพนักงานรู้แล้วให้เจ้าพนักงานไปค้นตรวจเครื่องสาตราวุธจับ
 มา ให้ปรับโทษหัวหน้าแลผู้จัดการแลนายรอง ๆ เป็นเงินตรา ^๒ * ฤๅจำคุกไว้ ๖ เดือน
 ฤๅทั้งปรับโทษ } ก็ได้ตามควรแก่โทษ

ข้อ ๑๘ ให้เจ้าพนักงานบังคับ นายอำเภอ } หนักตรวจดูแลในท้องที่ให้ทราบว่า
 จีนพวกใดจะประชุมกันวันใดเวลาใด แลเจ้าของที่ ^{ที่} เรือน } เรือ } ซึ่งให้มีผู้เช่าอยู่
 ไร่ ^{ไร่} โรง } แพร }
 ให้ระวังดูแลผู้ที่เช่าจะรวมพวกประชุมกันในที่ให้เช่า ทราบความแล้วให้เจ้าของที่ ไปแจ้ง
 ความต่อ นายอำเภอ } นั้น ๆ ทราบแล้วให้นำความมาแจ้งต่อเจ้าพนักงานโดยเร็ว ถ้า
 นายอำเภอ } ไม่ตรวจตราดูแลฤๅเจ้าของที่รู้แล้วไม่ ไปแจ้งความต่อ นายอำเภอ } เจ้าพนักงาน
 งานสืบรู้ ได้ความจริงให้มี โทษแก่ อำเภอ } แลปรับโทษเจ้าของที่เป็นเบี้ยละเมิดตามบันด
 ศักดิ์ลา ๑

ข้อ ๑๙ ถ้ามี โจทย์ฟ้องว่าจีนอยู่พวก ^{หนึ่ง} } อยู่ในหัวหน้าใด วิวาทกับพวก
 ใด } ให้ตระลาการเจ้ากระทรวงมีหมายให้หัวหน้าส่งตัวจีนที่วิวาทมาให้จึงได้ ถ้า
 พิจารณาได้ความว่าเป็นจีนอยู่ ในหัวหน้าแลผู้จัดการแลนายรอง ๆ พวกใดมีพวกตั้งแต่
 ๕ คนขึ้นไป ให้มีโทษแก่จีนหัวหน้าแลผู้จัดการแลนายรอง ๆ พวกนั้นตามควรแก่โทษา
 นุโทษ ถ้าพวกที่วิวาทต่ำกว่า ๕ คนลงมา เมื่อโจทย์จะร้องฟ้องก็ให้ระบุชื่อแลสังกัดว่า
 อยู่ในหัวหน้าแลผู้จัดการแลนายรอง ๆ นั้น ไม่มีโทษแก่หัวหน้าแลผู้จัดการแลนายรอง ๆ
 แต่รูปความเดิมนั้นกล่าวหาประการใด ให้ตระลาการเจ้ากระทรวงพิจารณาตัดสินตาม
 พระราชกำหนดกฎหมาย ถ้าไม่ได้ตัวผู้วิวาทให้เร่งเอากับหัวหน้าจึงได้

* ๒ ชั่ง

ข้อ ๒๐ ถ้าพวกจีนในอภัยพวกใด ไปวิวาทกับพวก ^{หนึ่ง}ใด } ในที่ตำบลใดก็ดี
 ถ้าพวกจีนที่ไปวิวาท ทำให้ผู้อื่นที่มี วิวาทด้วย ต้องบาดเจ็บประการใด ๆ ฤๅถึงตาย
 แลทำให้ทรัพย์สินของ ๆ ผู้ที่มี วิวาทแตกหักหาย มีโทษมาร้องฟ้องพิจารณาได้ความ
 จริงแล้ว ให้ทำโทษตามพระราชกำหนดกฎหมาย แลให้ใช้ทรัพย์สินของตามราคา
 แล้วให้ผู้ผิดเสียค่าธรรมเนียมแทน

ข้อ ๒๑ จีนหัวหน้าและผู้จัดการแลนายรอง ๆ ซึ่งเป็นอภัยประพฤติกการเรียบร้อย
 มิได้ทำความชั่ว ให้ผิดจากพระราชกำหนดกฎหมาย แลพระราชบัญญัติแล้ว เห็นว่า
 ผู้ใดจะเป็นผู้รับธุระในพวกอภัยได้ จะชอยยกขึ้นเป็นหัวหน้าผู้ใหญ่ในพวกนั้นนายหนึ่ง
 ถ้าเจ้าพนักงานเห็นว่าคนผู้นั้นดีเป็นที่เชื่อถือ ยอมให้ยกขึ้นก็ได้ ถ้าจีนพวกอภัยจะมี
 คะดีด้วยความซัดซ่องประการใด ๆ เป็นโทษฤๅจำเลยก็ดี ให้หัวหน้าผู้ใหญ่ที่เจ้า
 พนักงานยอมอนุญาตให้ นั้น ต้องเป็นธุระเอาใจใส่ดูแลตักเตือนตระลาการแลผู้พิพากษา
 เร่งพิจารณาให้สำเร็จโดยเร็ว จะได้ไม่บ่วยการท่ามาหากิน ถ้าผู้ที่ต้องกะดีจะมีธุระฤๅ
 บ่วยใช้ แลเป็นคนไม่เข้าใจที่จะชี้แจงความจริงของตัวให้ตระลาการเข้าใจได้ ถ้ารูป
 ความเป็นความแพ่งหัวหน้าผู้ใหญ่จะรับว่าความตนเอง ฤๅจะแต่งให้ผู้รับว่าความต่าง
 จีนคนนั้นก็ ได้ ความที่พวกอภัยว่าต่างแก่ต่างกันได้ ผู้ที่เป็นความกับพวกอภัย ก็ให้ว่า
 ต่างแก่ต่างได้เหมือนกัน ถ้าโทษจำเลยคู่ความจะมีคำว่าเป็นคู่ความนั้นไม่ใช่จีนเข้า
 อภัย ก็ให้ตระลาการสืบบาญชีรายชื่อต่อเจ้าพนักงาน ให้ได้ความจริงแล้ว พิจารณา
 ตามพระราชกำหนดกฎหมาย

ข้อ ๒๒ ให้เจ้าพนักงานในกรุงเทพฯ แลหัวเมือง ^๑ } ตรวจเครื่องศาสตรา
^๒
^๓

วุธกระสุนดินดำที่พวกจีนรวบรวมไว้ ถ้าเห็นว่าเครื่องศาสตราวุธกระสุนดินดำมากเกินไป
 จะรักษาตัว ให้เจ้าพนักงานในกรุงเทพฯ เคมมาส่งเจ้าพนักงานตามตำแหน่ง ถ้าหัวเมือง
 ให้ผู้สำเร็จราชการเมืองเคมมารักษาไว้สำหรับเมืองตามพระราชกำหนดมาตรา ๑๒ แล
 พระราชกำหนดใหม่มาตรา ๑๑ ๗

๘ ๘๘
ทานบนจันองย ๑๓ ข้อ

ข้าพระพุทธเจ้า จันทวน้ำแช่	เหล่า	ชื่อ	จี่	} แชะ	ตัน	ชื่อ	เชียงลิน	
	อึ่ง	ชื่อ	ยงชิว					
	หงอ	ชื่อ	ใจ					
						เอียว	ชื่อ	สี

นายองย็ทองเฮงกงษี ซึ่งเป็นพวกขอพระราชทานทำหนังสือทานบน ๑๓ ข้อทูลเกล้าฯ ถวาย กับท่านผู้รับสั่งขอได้นำคำทานบนของข้าพระพุทธเจ้า ขึ้นน้อมเกล้าฯ ถวายทรง ทราบฝ่าล่องธูลีพระบาท ด้วยพวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ซึ่งได้เข้ามาฟังพระบรม โภธิสมภาร ในกรุงสยามได้ทำมาหากินมีความศุขนั้นพระ ^{เทศ} _{คุณ} เป็นล้นเกล้าฯ ก็ซึ่ง พวกข้าพระพุทธเจ้า ได้รวบรวมกันเป็นพวกเป็นเหล่า ตั้งตัวเป็นองย็มียี่ห้อต่าง ๆ กันนั้น ข้าพระพุทธเจ้าหาได้คิดที่จะประทุษร้ายต่อแผ่นดิน แลช่มเหงราษฎรแลวิวาทพวกที่เป็น องย็ด้วยกัน ทำให้ชุ่นเคืองได้ฝ่าล่องธูลีพระบาทไม่ ในการที่รวบรวมทำการองย็นั้น คิดเห็นพร้อมกันว่า จันที่เข้ามาฟังพระบรมโภธิสมภารนั้น ทั้ง ^{บิคา} _{มารดา} } ญาติพี่น้อง มา เทียวทำมาหากินในที่ต่าง ๆ ไม่มีที่พึ่งที่จะอุดหนุนในการที่จะทำมาหากิน จึงได้ตั้งเป็น พวกเหมือนกับเป็นพี่น้องซึ่งร่วม ^{บิคา} _{มารดา} } เดียวกัน ครั้นนานมาพวกจันก็ตั้งก๊กขึ้นเป็น หลายยี่ห้อ การจึงได้วุ่นวายเกิดวิวาทซึ่งกันแลกัน ที่เกิดขึ้นเป็นตั้งนั้นช่นแล้ว คนทั้ง หลายไม่ทราบความจึงได้คิดสตุ้งหวาดทวนไปต่าง ๆ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย จึงได้พร้อม ใจกันทำทานบน ๑๓ ข้อชุ่นทูลเกล้าฯ ถวาย จะได้ ไม่เป็นที่ทวนหวาดในราชการต่อไป

ข้อ ๑ ข้าพระพุทธเจ้านายองย็ ^{๘๘} _{๘๘} งเสง ต้องรับพระราชทานถือน้ำพระพิพัฒน์ สัตยาบละ ๒ ครั้ง

ข้อ ๒ พวกจันองย็ ของ ข้าพระพุทธเจ้า จะประพฤติ อยู่ ใน การ ยุติธรรม ตาม กฎหมาย ไม่ช่มเหงราษฎรผู้ ^{หนึ่ง} _{ใด} } ให้ ได้ความเดือดร้อน

ข้อ ๓ จันเข้ามาอยู่ในกรุงเทพ ฯ โดยมากถ้าไปปล้นสดมฤฆ่าคนตาย เจ้า พนักงานจะเอาตัวไม่ได้ ข้าพระพุทธเจ้าจะช่วยสืบเสาะติดตามจับตัวส่งเจ้าพนักงาน ถ้าจับ

ตัวไม่ ได้มีผู้ ^{หนึ่ง}ใด } โจทย์นำว่าพวกจีน้องยของข้าพระพุทธเจ้า บัดนี้ผู้ร้ายไว้สืบได้ความ
จริงไม่เอาตัวมาสงเจ้าพนักงานพิจารณาได้ความจริง ก็ให้ทำโทษข้าพระพุทธเจ้าตาม
โทษานุโทษ

ข้อ ๔ ข้าหลวงแล ^{เจ้าภาษี} ^{นายอากร} } ที่ทำพระราชทรัพย์ของหลวง จะจับคนที่ทำผิด
กฎหมาย แลพิกัดห้องตราผู้ไปจับต้องบอกเจ้าพนักงานอำเภอไปกำกับให้รู้เห็นด้วย
ถ้าเป็นหัวเมืองต้องบอก ^{เจ้าเมือง} ^{กรมการ} } แลวงกำนันไปจะได้บอกนายอภัย ไปช่วยจับมิให้คนอภัย
ขัดขวางยอมให้จับโดยดีมิให้วิวาท

ข้อ ๕ พวกจีน้องยที่อยู่ในบังคับข้าพระพุทธเจ้า จะห้ามปรามมิให้คุมกันเป็น
พวก } ออกเที่ยว ^{ทบ} ^{พื้นที่} } ซึ่งกันแลกัน ให้ราษฎรตกใจบ่่วยการท่ามาหากิน

ข้อ ๖ พวกอภัยวิวาทกันเองเป็นแต่ความเล็กน้อย ข้าพระพุทธเจ้าจะว่ากล่าว
กันเอง ถ้าไม่ตกลงจะส่งมายังเจ้าพนักงาน

ข้อ ๗ พวกอภัยวิวาทกันเอง แต่เป็นคนพวกข้าพระพุทธเจ้า คำนายอภัยทั้ง
๒ ฝ่ายจะสมัคสม่าว่ากล่าวให้เรียบร้อยมิให้วิวาทแก่กัน ถ้าพวกจีน้องยมพงชนรบตี
^{พื้นที่} ^{แหว่ง} } เป็นการใหญ่ ก็ให้ท่านเจ้าพนักงานเอาตัวข้าพระพุทธเจ้า นายอภัยมาเร่งเอาตัว
ผู้วิวาทส่งมาชำระทำโทษทั้ง ๒ ฝ่าย

ข้อ ๘ ข้าพระพุทธเจ้าจะเสียดะมีวิวาทบ่เมื่อใด ข้าพระพุทธเจ้าจะบอก
เจ้าพนักงาน บอกคนกำกับให้เป็นพยาน

ข้อ ๙ คนอภัยของข้าพระพุทธเจ้ามีมากน้อยเท่าใด ข้าพระพุทธเจ้าจะทำบาณช
ชื่อแซ่ดำหนักคนในกองให้สิ้นเสียง ถ้าคนใดมี ^{บ้าน} ^{เรือน} } ก็จะทำบาณชตำบลบ้านด้วย ยื่น
ต่อเจ้าพนักงานเหมือนนักบ่บาณชในศาล

ข้อ ๑๐ ถ้าข้าพระพุทธเจ้าจะเสียดะทำอภัยใหม่ขึ้นอีก ข้าพระพุทธเจ้าจะ
บอกเจ้าพนักงานให้รู้ ถ้าเจ้าพนักงานยอมให้ทำข้าพระพุทธเจ้าจึงจะทำ ถ้าได้กันใหม่

ชั้นอีกมากน้อยเท่าใด ข้าพระพุทธเจ้าจะบอกเจ้าพนักงานให้ทราบ อนึ่งคนองยพวก
ข้าพระพุทธเจ้าจะไปเมืองจันทราตย ข้าพระพุทธเจ้าจะมายอกเจ้าพนักงานให้แก่บาญชี

ข้อ ๑๑ ข้าพระพุทธเจ้าจะส่งกฎหมายธรรมเนียมยี่ ๓๖ ซ้อมาให้เจ้าพนักงาน
แปล ถ้าข้อใดเป็นการแรงในบ้านเมืองก็จะยอมยกถอนเสีย

ข้อ ๑๒ คนสัปเยก^(๑) ของกงสุล^(๒) ใด ๆ ที่เป็นเมืองทางพระราชไมตรีมี
ความเกี่ยวข้องกับคนองยี่ ที่เป็นคนบำรุงฝ่ายสยาม พ้องมายังเจ้าพนักงานศาลต่าง
ประเทศ ขอให้เจ้าพนักงานศาลต่างประเทศมีหมายมายังกระทรวงอำเภอให้ทราบก่อน
จะได้มีหมายบังคับให้นายองยี่ส่งตัวคนองยี่ที่ต้องกะติไปว่ากะติ คนสัปเยกนายจะได้ติดตาม
ตามไปให้รู้การ ^{หนัก)} ^{เบา)} ^{ยี่ ๕๖} ผิดชอบของคนองยี่ด้วย

ข้อ ๑๓ พวกข้าพระพุทธเจ้าได้ยอมทำทานบน ๑๓ ข้อแล้วนี้ ถ้าข้าพระพุทธเจ้า
จะทำผิดด้วยข้อ ^{หนึ่ง)} ^{ใด)} ที่ได้ทำทานบนถวายไว้ ก็ให้ท่านเจ้าพนักงานทำโทษข้าพระ-
พุทธเจ้า ตามกฎหมายเก่าใหม่ในกรุงสยาม ถ้าข้าพระพุทธเจ้าไม่ใช่จีนผูกปี เป็นจีน
ชั้นอยู่ในอำนาจเมืองที่เป็นทางพระราชไมตรีก็ดี ข้าพระพุทธเจ้าจะยอมให้ตระลาการ
ฝ่ายสยามว่ากล่าวตามกฎหมายฝ่ายไทย ข้าพระพุทธเจ้าจะไม่เอาอำนาจซึ่งตัวข้าพระ-
พุทธเจ้าอยู่ในบังคับมาเกี่ยวข้องในศาลชำระความฝ่ายสยาม ให้ตระลาการฝ่ายสยามทำ
เคมอำนาจกฎหมายบ้านเมือง ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้พร้อมใจกันทำทานบนด้วย
ความยินดี ไม่ได้มีผู้มีอำนาจผู้ใดผู้หนึ่งมากดขี่ให้ทำ ข้าพระพุทธเจ้าได้ประทับตรา
ยี่ห่อ แลเซ็นชื่อด้วยลายมือของข้าพระพุทธเจ้า ให้ไว้เป็นสำคัญควรมิควรสุดแล้วแต่จะ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้าได้ทำทานบนไว้แต่ณวัน ๕ ๓ ๑ ค่ำ บีมเสง ตรีศก ศักราช

๑๒๔๓ ^(๓)

(๑) Subject = คนในบังคับ

(๒) Consul

(๓) ตรงกับวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๕

คำปฤชาไทยจีนองย ^{๕๘}

สมเด็จพระเจ้าบรมวงษเธอ	เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบาราบปรบั๊กษ (ต้นราชสกุลมลากุล)
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ	เจ้าฟ้าจาดุรน์รัศมีกรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ (ต้นราชสกุลจักรพันธ์)
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ	เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษกรมหลวงภาณุพันธุ์ วงษวรเดช (ต้นราชสกุลภาณุพันธุ์)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นนเรศราชวรฤทธิ (ต้นราชสกุลกฤดากร)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นพิชิตปรีชากร (ต้นราชสกุลคัคณางค์)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช (ต้นราชสกุลสุขสวัสดิ์)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นภูเรศธำรงค์ศักดิ์ (ต้นราชสกุลทวิวงศ์)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม (ต้นราชสกุลทองใหญ่)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นเทวะวงษวโรประการ (ต้นราชสกุลเทวกุล)
เจ้าพระยาสุรวงษไวยวัฒน์ที่สมุหพระกระลาโหม	(วร บุนนาค)
เจ้าพระยาภาณุวงษมหาโกษาธิบดี	(ท้วม บุนนาค)
เจ้าพระยาพลเทพที่เกษตราธิบดี	(รอด กัลยาณมิตร)
เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงค์	(เพ็ง เพ็ญกุล)
เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาธิบดี	(แพบ บุนนาค)
พระยาอภัยรณฤทธิ	
พระยาภาษกรวงษ	(พร บุนนาค)
พระยาประภากรวงษ	
พระยานรรัตนราชมานิต	(โต มานิตยกุล)
พระยาเจริญราชไมตรี	
พระยาเทพประสุน	(พุ่ม ศรีชัยยงค์) 2563

พระยาอนุชิตชาญไชย

พระยาราชวรานุกูล (เวก บณยรัตนพันธ์)

พระยาตรีสิงหนเทพ (หรรษ์ ศรีเพ็ญ)

พระยาอำแสนบดี

พระยากระลาโหมราชเสนา

พระยาโชฎิกราชเศรษฐี

พระยารัตนโกษา

พระยานานาพิธภายี

พระยามหาเทพ (จ้อย)

พระยาพิพิธโกศัยสวรรค

พระนรินทร์ราชเสนี

เจ้าหมื่นไวยวรรณาด (เจิม แสง—ชูโต)

พระมหाराชครูโบริหิตาจารย์

พระเกษมราชสุภาวดี

ลูกขุนณะศาลหลวง ๒

ปลุกชาด้วยเกล้าฯ พร้อมกันที่ประชุมณหอนิมิวเซียม ด้วยมีกระแสพระราชดำริห์
 ว่าเงินพวกอภัยทำการกำเรียววาท $\left. \begin{array}{l} \text{ยัง} \\ \text{ชั้ด} \\ \text{พั้น} \end{array} \right\} \left. \begin{array}{l} \text{ดี} \\ \text{แทง} \end{array} \right\} \text{กัน}$ เหลือเกินเป็นการเกี่ยวข้องใน
 อาญาแผ่นดิน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปลุกชาโทษพวกเงินอภัย ได้ทราบเกล้าฯ
 ทุกประการแล้วพระ $\left. \begin{array}{l} \text{เดช} \\ \text{คุณ} \end{array} \right\}$ เป็นสันเกล้าฯ ทาที่สุดมิได้ ข้าพระพุทธเจ้ารับใส่เกล้าฯ
 ตรวจดู ได้ความว่า ณวัน ๖ ฯ ๕ คำ บีมเมีย จัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔^(๑) เงินลูเพียว

๑๒

(๑) ตรงกับวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๒๕

คำให้การจันทบูรว่า จันทบูรเป็นยี่เฮี้ยสำหรับตุลาการฯ ช่วยในกองช้องยี่ที่เรียกว่า

๑๕

ยี่เฮง ซึ่งเกิดขึ้นอยู่ในกองช้องยี่เก่าแก่มั้ง เดิม ณ วันที่ ๖ ๗ คำ บมะเมีย จัตวาศก

๑๖

คักราช ๑๒๔๔^(๑) เวลากลางวันจันทบูรผู้เดียวลงเรือสำบัน ภายเอาเรือไปส่งผู้มีชื่อที่โรง

กงชไปที่ตลาดพลู จันทบูรเดินกลับมาตามทางถึงโรงจันทบูรเพียว ๆ ผู้เดียวดอบน ๖ นัด

บอกหนึ่งเดินออกมาขอลูกบั้นจันทบูร ๆ ว่าทันทามลูกบั้นไม่ ให้จันทบูรเพียวไปเอาที่บ้าน

จันทบูร ทันทโค่นจันทบูรเพียวโกธรจันทบูรว่าจันทบูรพูดจาหยาบคายกับจันทบูรเพียว ๆ จึงเรียก

จันทบูร } กับจันทบูรไม่รู้จักชื่อพวกจันทบูรเพียวประมาณ ๕ } คน ดือไม้ พลของ กระบอง } บ้าง

กลุ่มรวมตจันทบูรเพียวถูกที่ศศแห่งชาวขอบตาชวาฟกบวมจันทบูรล่มลง จันทบูรเพียวตรงเข้าจิกผม

เบียดจันทบูรกระชากจุกดูลาก พวกจันทบูรเพียว จันทบูร } กับพวก ๕ } คน ไม้กั } จันท-

บูรเพียวถูก } ตันชาฟกบวม โลहितรับบ้างหลายแห่ง จันทบูรจึงร้องให้ผู้มีชื่อช่วย

ทันทโค่นจันทบูรจกบจันทบูรมีชื่อทตอยฮอยเฮงจึงมาห้ามปราบพยุงจันทบูรลุกขึ้นได้แล้ว จันทบูร

กับจันทบูรจกบจันทบูรมีชื่อทตอยฮอยเฮงไปกองช้องยี่ จันทบูรเพียว จันทบูร } กับพวก ๕ } คน ว่าง

ไล่จันทบูรเลยไปทางวัดราชคฤหมบจันทบูรเอี่ยมยี่โกจันทบูร } กับพวก ๕ } คน ก็ไล่ตี

จันทบูรเอี่ยมยี่โก ๆ ก็วิ่งหนีไปได้ จันทบูร } กับพวก ๕ } คน ภบจันทบูรตตอยฮอยเฮง

ซึ่งเป็นคนของจันทบูร จันทบูรเพียวเอาบันโก ๖ นัดยิงถูกจันทบูรที่หน้า } จันทบูรล่มลง

จันทบูรเพียว จันทบูร } กับพวก ๕ } คน เอา มีคพื้น ตามง่ามแทง } ถูกจันทบูรตาม

๑ ตรงกับวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๒๕

คว }
แขน } มีบาดแผลกรรจหลายแห่ง จินบุตรแน่นิ่งไปเพียงปางตาย ผู้มีชื่อจึงได้อุ้มเอา
ขา }

จินบุตรไปไว้ที่โรงกงช้อยี่ จินหยุกนอนเจ็บบาดแผลอยู่ที่กงช้อยี่หาได้ไปอีกไม่ ในวัน

เดียนั้นเวลาบ่ายจินหยุกได้ยินเสียงจินมีชื่อ วิวาทเอาปืนยิงกัน จินหยุกจึงเดินออกมา

ดู จินหยุกบหลววงกัศิบรมนารด ๆ ว่ากับจินหยุกว่าให้จินหยุกช่วยห้ามปรามเสีย จินหยุก

จึงได้ห้ามพวกจีนยี่เฮง พวกจีนหยู ๆ เหนจีนยี่เฮงพวกจีนหยุก ^{ปืน} ^{ขวาง} ^{ปว} ^{พัน} ^{แทง} } มีบาดแผลบ้าง

ประมาณ ^{๑๒} } คน พยุงเอากันมาไว้ที่กงช้อยี่ แล้วจินหยุกจึงได้เชิญขุนศรีนครภักดีอำเภอ

มาทำคำสัตย์สุดบาดแผลจินหยุกกับบาดแผลจินมีชื่อ ^{๑๒} } คน ไว้กับขุนศรีนครภักดีอำเภอ

บาดแผล ^{กว้าง} } มีแฉงอยู่ในชันสุตนั้นแล้ว
^{ยาว}

แลคำให้การจีนลูเพียวจินหยุกด้อยทีกกล่าวโทษซึ่งกันแลกัน ตระการพิจารณาสืบ

เจ้าพนักงานผู้รักษาน้ำที่แลราษฎรเขา ^{ตลาด} } เป็นพยานรังวัด ได้ความแต่ว่า ๓ วัน

^{๑๔}
๖ ๆ ^{๑๒} คำ ปีมเมีย จัตวาศก เวลาบ่ายประมาณโมงเสก พยานได้ยินเสียงพวกจีน

องยี่ ยี่หอ ยี่ ^{ชก} } ต่างคนต่างวิวาทขว้างปากันพยานได้ยินเสียงปืนแล้วพยานเห็นพวกยี่

^{ชก} } วิวาทกลุ่มกันอยู่ พยานเห็นจินหยุกถือปืนโกบอกหนึ่ง กับพวกประมาณ ^{๑๕} } คน

ถือปืนถือเหล็ก ^{แหลม} } ถือ ^{ท้าว} } ถือมีดบ้างกระบี่มือกัน พวกนั้นเอาปืนยิงพวกยี่ชก ๆ

เอาก้อนอิฐขว้างปาพวกจีนยี่เฮงบ้างจน เวลาบ่ายประมาณ ๕ โมงเสก หลววงกัศิบรม-

นารดนายไปลศก็มาห้ามปรามพวกจีนยี่ ^{ชก} } ก็เลิกวิวาทกัน ได้ความแต่ตั้งนั้นแต่มูล

กรณีวิวาท พยานเบิกความก็หาได้ความชัดว่า ช้างพวกจีนลูเพียงพวกพวกจีนหยู่ก่อนกรณี
วิวาทก่อนหลังไม่ คงได้แต่ว่าจีนลูเพียงแลภักพวกกับจีนหยู่แลภักพวก ถ้อยทิวาทยังบน
ขว้างปาตีฟันแทงกัน ต่างคนต่างมีบาดแผลช้ำหนึ่ง

๑๔
แลลักษณะวิวาทใน ณ วัน ๗ ๖ คำ บมเมย จิตวาศก* ครังหลังนั้นมิคำให้

๑๓
การจีนลูเพียงว่า เวลาเช้า ๒ โมงเสตจีนมีชื่อพวกงีเฮง จีนลูเพียงรู้จักชื่อจำหน้าได้
ประมาณ ๕๐ คนเสต จีนเตงถือกลองตีนำหน้ามีหนึ่ง จีนหยู่ จีน หงอน } ถือบันครบ
มือกันทั้ง ๔ คน แต่พวกงีเฮงนอกจากนั้นถืออาวุธ มีด } บ้าง ไม้ หลาว } บ้างครบมือ
กันทั้ง ๕๐ คน แต่พวกนอกจากนั้นไม่รู้ จักชื่อจำหน้าได้อีกประมาณ ๑๐ } คน ถืออาวุธครบ
มือกันพากันมาที่บ้านโรงจีนสุนเด่าแก่ แต่จีนสุนหาอยู่ไม่อยู่แต่ภรรยาจีนสุน กับพวก
พวกประมาณ ๑๐ } คน พากันปิดประตูบ้านโรงจีนสุนไว้แล้ว พวกจีนงีเฮงที่กล่าวมานั้น
พากันเอาไม้พลองกระทุ้งบานประตูแล้วดั่งหักพังเสียหมด แล้วยักพากันเข้าไปในบ้าน
ภรรยาจีนสุน แล้วยักจีนลูเพียง ๑๐ } คน วิวาทกับพวกงีเฮง ๗ เอา ^{ปืน}เหล็กสามง่าม }
ไม้พลอง

ยังตีฟันแทงเอาพวกจีนลูเพียง ๗ สู้พวกจีนงีเฮงไม่ได้ พวกจีนลูเพียงพากันวิ่งหนีพวก
งีเฮงไปทางหลังบ้าน ชาย } หามผู้ใดอยู่ที่โรงไม้ ได้ประเดี่ยวนึง เจ้าพนักงานแล
ทหารพากันไปที่วิวาทตักัน พวกจีนงีเฮงก็พากันหนีไป จีนลูเพียงแลภรรยาจีนสุน
เด่าแก่ เห็นจีนพวกงีเฮงเจียบพากันไปแล้ว จีนลูเพียงกับพวกจีนลูเพียงก็พากันกลับมา
ที่ห้องโรงจีนสุน จีนลูเพียงกับภรรยาจีนสุนช่วยกันดูทรัพย์สินสิ่งของในห้องโรงจีนสุนแตก
หักหายเป็นอันมาก แลหลังคาโรงฝารองหักพังเสียหมดได้ประเดี่ยวนึง เจ้าพนักงาน

* ตรงกับวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๒๕ 20/04/2563

ก็มาเกาะเอาตัวเงินลุเพียว ๆ ได้ไปชั้นสุดบาดแผลนั้น เงินลุเพียวไว้ต่อกระทรวงอำเภอ
กรมกองกระเวดซ้าย แจ้งอยู่ในชั้นสุดบาดแผลนั้นแล้ว

๑๕*

คำให้การเงินลุว่า ณ วัน ๗ ๆ ๘ คำ บีมเมีย จัตวาศก เวลากลางวันเงินลุ

๑๓

อยู่ที่บ้านเงินลุ ผู้มีชื่อมาบอกเงินลุว่า เงินพวกย (เฮง) เกิดวิวาทกันชนอก เงินลุ
ตอกนหย่นเล่มหนึ่งลงเรือพายไปชนทิวตจันทาราม นายทหารไล่เงินลุ ๆ ก็กลับมายุ
ที่บ้านเงินเติง ภอเจ้าพนักงานมาพบก็เอาตัวเงินลุมา

๑๕*

ในลักษณะวิวาทกันชั้นหลัง ใน ณ วัน ๗ ๆ ๘ คำ บีมเมีย จัตวาศก นั้น

๑๓

เจ้าพนักงานรักษาน้ำที่แลราษฎรเขา บ้าน / พยานวังวัดเบิกความเจอกันได้ความว่า
ตลาด

พยานเห็นพวกเงินองยียฮกประมาณสิบคน คือ สามง่าม / บ้างกลุ่มกันอยู่กลาง

ตลาดพลูหน้าบ้านพวกยียฮก แต่เงินพวกยเฮงประมาณ ๒๐ คน คือ สามง่าม / บ้างยืนกลุ่ม

กันอยู่ที่ตลาดพลูหน้าบ้านพวกยเฮง แล้วต่างคนต่าง ข้าง / กัน แลเอาปืนยิงบุกรุก

กันเข้าไปทั้ง ๒ ฝ่าย ต่าง คน / พวกมากชน ข้างละ ๑๐๐ คนเสศ แต่พวกยฮกเอา

ม้าซากรกัษกระดานหน้าตั้งทำเป็นค่ายบังตัว ฝ่ายพวกยเฮงเอาหินน้ำมันกาศทำเป็น

ค่าย แล้วต่างคนต่างเอาปืนยิงกัน พวกยเฮงสู้ไม่ได้ก็พากันแตกหนีไป แล้วพวกย (เฮง)

ต่างคนต่างไปแจ้งความแก่พระเทพผลูเจ้า กรมกองกระเวดซ้าย ๆ ให้ขุนภักดีบุริน

อำเภอชั้นสุดบาดแผลพวกย (เฮง) ไว้ด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แจ้งอยู่ในคำชั้นสุดนั้นแล้ว

พิจารณาได้ความเช่นนั้น ข้าพระพุทธเจ้ารับใส่เกล้า ๆ เหนว่าเงินลุเพียวด้อยยฮอ

ยฮก เงินลุด้อยยฮอ ๒ คนนี้เป็นต้นกรณีก่อการวิวาทมิได้เกรงกลัวพระราชอาญา

* ตรงกับวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๒๕

ถ้อยทีคุมกักพวก ก่อเครื่องสาตราอาวุธ บนดาดสามง่ามไม้ เหล่า
พลอง
กระเบื้อง } ครอบมือกัน ยิง

ชัด พื้น
ทาง } กันเกินปรกติวิวาท อยู่ในบึงอาจทำการเลมิตพระราชอาญา ถ้อยทีมีความ
ผิดชั้นหนึ่ง แล้วต่างคนต่างมีใจกำเริบต่อไป จินลุเพียวพวกจินลุเพียว กับจินหญูปพวกจิน
หญูป คุมพวกข้างละ ๑๐๐ เสก เป็นก๊กเป็นเหล่าก่อเครื่องสาตราอาวุธ บนดาด

สามง่าม หลาวไม้ เหล่า
กระเบื้อง } ครอบมือกัน ตั้งเป็นค่ายทำนองกระบวนศึก ตีลองม้า
พ่อเป็นสัญญา ถ้อยที ยิง
ชี้
พื้น
ทาง } ได้แย่งสู้กันชามาดถึงตลุมบอนจนราษฎรเซา บ้าน
ร้าน } พากัน

สะคังสะเทือนตกใจครันคร้ามระส่ำระสาย ที่เสียเข้าของแตกหักหายก็มีมาก ตั้ง
จินลุเพียวและพวกจินลุเพียว จินหญูปพวกจินหญูปบึงอาจทำการเหลือเกินครีจำพวกโจร ทำ
การเกี่ยวข้องในพระราชอาญาแผ่นดิน อ้ายจิน ลเพียว
ยิง } ล่วงพระราชอาญามีความผิดเป็น
มหันตะโทษ แต่จิน เซงชน
จับ } พวกจินลุเพียว จิน โลย
หงวน } พวกจินหญูปที่ได้ตัวมาพิจารณา
ณา ยังไม่ได้รับความผ่อนสไกับพวกจินลุเพียวและพวกจินหญูปอีก ข้างละ ๑๐๐ เสก ยังไม่
ได้ตัวพิจารณาตั้ง ตั้ง ต้องบพพระอายุการว่า วิวาทหุบดองตีต่อกัน เอาหอดาบสาตรา
วุธพื้นทางท่านบาดเจ็บสาหัส ท่านว่า คือ จำพวกโจร ให้ทวนด้วยลวดหนังโดย
สหกรรมสกรร แล้วให้ไหมโดยขนาด

บทหนึ่งว่า พระราชโองการพระราชบัญญัติ พระราชกำหนดกฎหมาย ท่าน
ตั้งแต่งไว้ประการใดให้กระทำตาม ถ้าผู้ใดมิกระทำตาม ทำ นอก
เพื่อ } พระราชโองการ
พระราชบัญญัติพระราชกำหนดกฎหมายก็ดี แลทรงศักดิ์ว่าตนมียศถาศักดิ์ คุมพวกพ้อง
บ่าวไพร่ไปลุดคร่าเอาชรักคนบ่าวไพร่ลูกเมียท่าน มาตีโขยจำจองโดยผลการเองก็ดีท่านว่า
ผู้นั้นเลมิต ให้ลงโทษ ๖ สถาน ๆ หนึ่ง คือให้ฟันคอริบเรื้อน สถานหนึ่งให้ริบราช

รบาทว แล้วเอาตัวลงหน้าข้าง สถานหนึ่งให้ทวนด้วยลวดหนึ่ง ๕๐ ที่แล้วจำไว้

สถานหนึ่งให้ไหมจตุรคุณ สถานหนึ่งให้ไหมทวิคุณ สถานหนึ่งให้ไหมลาหนึ่ง

บทหนึ่งว่า ห้ามมิให้พันแทงกันตาย แลมิให้ทำร้ายในแผ่นดินท่าน ผิแลผู้

ใดทงศักดิ์สาหาทาล่วงเกินพระราชบัญญัติ ผู้นั้นต้องในรางวัลบ้างอาจ ให้ลงโทษ ๘

สถาน สถานหนึ่งให้ฆ่าคนร้ายเสีย สถานหนึ่งให้ตัดมือตัดตีนแล้วประจาน สถานหนึ่ง

ให้ทวนด้วยลวดหนึ่ง ๕๐ ที่ สถานหนึ่งให้เอาตัวจำไว้แล้วเอาตัวลงหน้าข้าง สถาน

หนึ่งให้ไหมจตุรคุณ แล้วเอาตัวลงเป็นไพร่ สถานหนึ่งให้ไหมตรีคุณ สถานหนึ่งให้ไหม

ทวิคุณ สถานหนึ่งให้ไหมลาหนึ่ง แลโทษ ๘ สถานนี้ ควรด้วยราชทัณฑ์สถานใด

ให้เอาแต่สถานหนึ่ง แลโทษทั้งนี้แล้วแต่พระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

แลซึ่งพิจารณาได้ความจริงว่า จีนหยูพวกยี่เฮง ๑๐๐ เสก กับจีนลูเพียวพวก

ยี่ฮก ประมาณ ๑๐๐ เสก พวกนี้ถือเครื่องศาสตราวุธ ตีฆ่าพ่อตักลอง แลขว้างปายังขึ้น

วิวาทกันในพระราชอาณาเขตของพระเจ้าอยู่หัวดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ฯ

ว่า จีนจำพวกนี้เป็นจีนต่างประเทศ เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่ ณกรุงเทพฯ ก็ชอบ

แต่จะมีกระตัญญู คิดหาความ

ที่	} ผลองพระ	} คุณ	} แลคิดอ่านทำมาหากินโดยซื่อสัต
ชอบ			

สุจริต ความผิดก็จะไม่มี หาเช่นนั้นไม่ จีน

หยา	} ต้นเหตุกับอายจีนพวกยี่	} เปน
ลูเพียว		

คนพาลสันดาลชั่ว ไม่เกรงกลัวพระราชอาณาเขตจักร แลทุกขโทษไทยในอาณาเขต

ประจุบัน พวกนี้กำเร็บคุดันคุดันเป็นพวก ๆ ถือเครื่องศาสตราวุธ

ฆ่าพ่อ	} ทำนองท้วงที่
ตักลอง	

กระบวนศึกเหิมหึกขว้างปายังขึ้น ทำให้ราษฎรซึ่งอยู่ใกล้สดุ้งตกใจตื่น พวกนี้ระ

สำ	}
สาย	

หวั่นสินของแตกหักหายไปเป็นอันมาก แลอายจีน

หยา	} ต้นเหตุ	} พวกนี้ล่วงพระราช
ลูเพียว		

อาณา มีความผิดเป็นมหันตะโทษ ต้องบดให้ลงพระราชอาณาเขี่ยอายจีน

หยา	} ต้น
ลูเพียว	

เหตุคนละ ๓ ยก คนละ ๙๐ ที แล้วให้เอาตัวอายจัน ^{หยา} _{ดูเพียว} ไปประหารชีวิตเสียให้
 คายตกไปตามโทษ แต่ที่ข้อจันพวกนี้ ^{เฮง} _{ชก} } ที่อยู่ในพวกวิวาทที่ยังไม่ได้ตัวมาพิจารณานั้น
 ให้เจ้าพนักงานบังคับจันหัวหน้า ^{เฮง} _{ชก} } ทั้ง ๒ ฝ่ายให้ส่งตัวจันองงยที่ยังไม่ได้ตัวนั้น ให้
 เจ้าพนักงานชำระให้สิ้นเชิง ตามหนังสือทนายบน ซึ่งจันองงยหัวหน้าทูลเกล้า ฯ ถวาย
 ไว้ นั้น ถ้าเจ้าพนักงานชำระได้ความประการใดส่งมา ข้าราชการเจ้าจึงจับใส่เกล้า ฯ
 พร้อมกันปลูกขาวางบทขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายต่อไป

แต่ที่ข้อ ทรัพย์สิ่งของราษฎรแตกหักหายไป ในเวลาเมื่อจันพวกนี้ ^{เฮง} _{ชก} } วิวาท
 กันนั้น ถ้าราษฎรเจ้าของทรัพย์ซึ่งมิได้เป็นพวกองงย ^{เฮง} _{ชก} } ทั้ง ๒ ฝ่ายที่ได้ทำคำกฎ
 หมายตราสินไว้ในกำหนด มาร้องฟ้องว่ากล่าวพิจารณาได้ความจริงว่าทรัพย์สิ่งของแตก
 หักหายไปมากน้อยเท่าใด ข้าราชการเจ้า เห็นด้วยเกล้า ฯ ว่า ให้จันหัวหน้าพวกนี้
^{เฮง} _{ชก} } ใช้ราคาทรัพย์สิ่งของซึ่งแตกหักหายไปนั้น ให้แก่ราษฎรเจ้ารองทรัพย์จนเต็ม ให้
 ความเป็นอันสำเร็จเตงขาด โดยบทพระอาการ ควรสมควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ ฯ

พระบรมราชโองการ

ว. ที่ ^{๑๔๗} _{๔๔} ซึ่งเจ้านาย แลท่านเสนาบดี ลูกขุน ณ ศาลา แลลูกขุนศาลหลวง ปลูกษา
 พร้อมกัน ลงเนื้อเหนมาให้ลงโทษอายจัน ^{ดูเพียว} _{หยา} } ต้นเหตุวิวาทถึงสิ้นชีวิต แล้วให้
 ชำระเอาตัวอายจันพวกเพื่อนมาลงโทษให้สิ้นเชิงนั้น ก็เป็นการถูกต้องตามกฎหมาย

และสมควรแก่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นแล้ว แต่เมื่อมาพิจารณาเหตุโดยทางกรรม ก็เห็นว่า
 การที่เกิดขึ้นครั้งนั้น โดยความที่ถือพวกพ้องโกรธกัน จึงวิวาทกัน หาได้ความว่า
 เป็นการกำเริบ ไม่กลัวเกรงอำนาจแผ่นดินไม่ จึงเห็นว่าควรจะผ่อนผันลดหย่อน
 โทษลงบ้าง แต่จะยกเสียทีเดียวไม่ได้ เพราะการวิวาทครั้งนั้น ใช้ปืนเป็นอาวุธ
 เป็นการใหญ่เกินธรรมดาอยู่ เพราะฉะนั้นให้แต่กรมพระนครบาล เขียนอายจิ้น ^{ทบ} _{ดูเพียง} }
 คนละ ๒ ยก ๖๐ ที่ เอาไปจำไว้ ณ ศาล ให้เขตสาบเป็นตัวอย่าง อย่าให้ผู้อื่นกระทำ
 การก่อเหตุ กำเริบตั้งอายจิ้นสองคนนี้ต่อไป แลที่ข้อในคำปรึกษา ให้เจ้าพนักงานเอา
 ตัวจิ้นพวกเพื่อนที่มาช่วยวิวาท มาชำระลงโทษต่อไปนั้น ก็ชอบอยู่ แต่มีความกรุณา
 อยู่ว่า ความผิดที่เกิดขึ้นครั้งนั้น มิได้วิวาทกันถึงล้มตายสิ่งใด ครั้นจะให้เอาตัวมาชำระ
 ตามคำปรึกษา ก็จะทำให้พากันมาพลอยได้ความยากแก่กัน ด้วยอายจิ้น ^{ทบ} _{ดูเพียง} / ผู้ทำผิดอีก
 เปลา ๆ เพราะฉะนั้นให้ภาคทัณฑ์ไว้ครั้งหนึ่งก่อน อย่าให้เจ้าพนักงานเอาตัวมาชำระ
 เลย ต่อเมื่อไม่เกรงกลัวขึ้นกระทำซ้ำต่อไป จึงจะเอาโทษต่อครั้งหลัง แลคำปรึกษา ที่
 ข้อให้เงินหัวหน้าพวกองฆ์ วิวาท ใช้ทรัพย์สินแก่ราษฎรผู้ต้องจับหาย เพราะการวิวาทนั้น
 เป็นการสมควรแล้ว ให้เจ้าพนักงานแลกรมพระนครบาล ทำตามคำสั่งนี้ของทุกประการ

ลงแต่ ณ วันที่ ๒๖ เดือนเมษายน รัตนโกสินทร์ ๒๓๕๔ (๖)

อินทนิล

(๖) ตรงกับวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๕

พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นเทวะวงษโรประการ (ต้นราชสกุลเทวกุล)
พระเจ้าน้องยาเธอ	พระองค์เจ้ากมลลาศนเลอสรรค (ต้นราชสกุลกมลลาศน์)
พระเจ้าน้องยาเธอ	พระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ (ต้นราชสกุลเกษมสันต์)
พระเจ้าน้องยาเธอ	พระองค์เจ้าเกษมศรีสุภโยค (ต้นราชสกุลเกษมศรี)
พระเจ้าน้องยาเธอ	พระองค์เจ้าศรีสิทธิธงไชย (ต้นราชสกุลศรีธวัช)
พระเจ้าน้องยาเธอ	พระองค์เจ้าทองแถมวัลยวงษ (ต้นราชสกุลทองแถม)
พระเจ้าน้องยาเธอ	พระองค์เจ้าชุมพลสมโภช (ต้นราชสกุลชุมพล)
พระเจ้าน้องยาเธอ	พระองค์เจ้าสวัสดิประวัต (ต้นราชสกุลสวัสดิกุล)
พระเจ้าน้องยาเธอ	พระองค์เจ้าจิตรเจริญ (ต้นราชสกุลจิตรเจริญ)
พระประพันธวงษเธอ	กรมหมื่นนฤบาลมุขมาตย์ (ม.จ. ฉาบเกิด ศิริวงศ์)
พระเจ้าบวรวงษเธอ	กรมหมื่นพิศาลบวรศักดิ์ (ต้นราชสกุลบวรรัตน)
พระเจ้าบวรวงษเธอ	กรมหมื่นบริรักษ์นรินทร์ฤทธิ (ต้นราชสกุลหัตถินทร)
พระเจ้าบวรวงษเธอ	กรมหมื่นสฤติยดำรงสวัสดิ (ต้นราชสกุลนวรรตน์)
พระวงษเธอ	พระองค์เจ้าสายสนิทวงษ (ม.จ. สาย สนิทวงศ์)
เจ้าพระยาสุรวงษไวยวัฒน์ที่สมุหพระกระลาโหม	(วร บุนนาค)
เจ้าพระยาภาณุวงษมหาโกษาธิบดี	(ท้วม บุนนาค)
เจ้าพระยาพลเทพที่เกษตราธิบดี	(รอด กัลยาณมิตร)
เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง	(เพ็ง เพ็ญกุล)
เจ้าพระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษาธิบดี	(แพ บุนนาค)
พระยาภาณุกรวงษ	(พร บุนนาค)
พระยาประภากรวงษ	
พระยานวรัตนราชมานิต	(โต มานิตยกุล)

พระยาอภัยรณฤทธิ์

พระยาอนุชิตชาญไชย

พระยามหาเทพ (จ้อย)

พระยามหามนตรี (เวก ยมาภัย)

พระยาเทพประสุน (พุ่ม ศรีชัยนิตย์)

พระยาจำแสนบดิน

พระยาราชวรานุกูล (เวก บณยรัตพันธ์)

พระยาศรีสิงหนาท (ทรุ่น ศรีเพ็ญ)

พระยาพิพัฒโกษา

พระยาเจริญราชไมตรี

พระยาธรรมจรัญญา

พระยาอนุรักษราชมนตรีเยร

พระยาเพชรชฎา

พระยาอินทราชธิบดีสีหราชรองเมือง

พระมหाराชครูไโรหิตาจารย์

พระมหाराชครูมหาริธ

พระเกษมราชสภาวดี

พระยากระลาโหมราชเสนา

พระยาราชโยธา

พระยาราชภักดี

พระยาพิพิธโกศัย

พระยาไชยสุนทร

พระยาราชนิกาย

พระยาราชนิกาย

พระยาสมบัตยาธิบดี

พระยารัตนโกษา

พระยานานาพิธยา

พระยาโชฎุกราชเศรษฐี

พระพิสดารสมบัติบริบูรณ์

พระนรินทร์ราชเสนี

พระสุนทรานุกิจปรีชา

พระไพรัชพากย์กัตติ

เจ้าหมื่นไวยวรนาถ (เงิน แสง—ชูโต)

พระยาสุจริตรักษา

พระยาสมุทบุรานุรักษ์

พระยาประสิทธิ์สุภการ

พระยาศรีสุนทรโฆษา

เคลิก

เจ้านาย ๒๖

รวม

๗๑

ข้าราชการ ๔๕

ครั้นเจ้านายแลข้าราชการส่งความเหนามาพร้อมเสร็จแล้ว

จึงมีพระราชกัณฑ์เลข

พระราชทานมาดังนี้

ร. ที่ $\frac{๑๖๘}{๔๔}$ ให้กรมหมื่นพิชิตปรีชากร พระยาเจริญราชไมตรี พระยาศรีสิงหเทพ
พระนรินทรราชเสนี พร้อมกันตรวจความเหน ซึ่งพระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการ
ต่างคนต่างตรวจแก้ไขมา ควรจะเรียบเรียงเพิ่มเติมตัดทอนความเหน ฤจะควรคงไว้
ตามเดิมประการใด ก็ให้ปลูกษาพร้อมกันแก้ไขเสีย ให้เป็นอันแล้วเสร็จโดยเร็ว ให้
พระยาศรีสุนทรโวหาร นัดประชุมผู้ที่มีชื่อในหนังสือ^๕ พร้อมกันที่มิวเซียมเหมือนอย่าง
เคยประชุมแต่ก่อน

ตั้งแต่วันที่ ๕ ๖ ๑๐ ค่ำ ปีมเมีย จัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔^(๑)

พระเจ้า้องยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร พระยาเจริญราชไมตรี พระยา
ศรีสิงหเทพ พระนรินทรราชเสนี ประชุมพร้อมกันที่หอมิวเซียม ลอบแก้แลเพิ่มเติมเป็น
การสำเร็จแล้ว นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตีพิมพ์ ฉบับเนื้อ
ความดังนี้

บานแผนกค้ายเมืองตาก

ศุภมัสดุ จุลศักราช ๑๒๔๔ ปีมเมีย จัตวาศก พัทธบทธมาศกาลบักษ ทศยัตติ
ศุกรวารปริเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทร
เทพยมหามงกุฎบุรุษยรัตนราชวิวงษ วรุตมพงษ์บริพัตร วรชดิยราชนิกโรตม
จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชธิราช บรมนารถบพิตร
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ ผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ใน
สยามรัฐมณฑลสกลราชอาณาเขต แลประเทศลาวเฉียงลาวกาวมลายูกะเทรียงแลอื่น ๆ
เสด็จออกพระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท โดยอุตราภิมุขพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษเสนา
พดุดามาดย ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนเจ้าประเทศราช ผู้พระบาทบงกษมาศโดย
ลำดับ

(๑) ตรงกับวันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๑๕

จึงมีพระบรมราชโองการมา พระบัณฑิตสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า
 ทนทางที่ลูกข้าไปมาตามนำด่าน ต่อแดนเมืองพม่าเมืองมอญต่างประเทศ ทุกวันนั้นมักจะ
 จะมีโจรผู้ร้ายเนื่อง ๆ เพราะอายุผู้ร้ายอาไศรยหลบหนีข้ามอาณาเขตรไปมาได้โดยง่าย
 เจ้าพนักงานผู้รักษาด่านแลเจ้าเมืองกรมการทั้งสองฝ่ายจะติดตามก็ได้ความลำบาก เพราะ
 อายุผู้ร้ายหนีข้ามเขตแดนไปเสียดังนี้ ทรงพระราชดำริเห็นว่าทุกวันนี้ ประเทศ
 อังกฤษกับกรุงสยาม ก็เป็นเมืองมีพระราชไมตรีกันโดยสนิท เมืองพม่าเมืองมอญเหล่านี้
 ก็เป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ ควรเจ้าพนักงานทั้งสองข้าง ต่างคนควรจะรักษาทางไปมา
 ให้เรียบร้อย อย่าให้เป็นทีอาไศรยแห่งโจรผู้ร้ายให้ทำร้ายแก่ลูกข้าทั้งสองฝ่ายได้ เพราะ
 ฉะนั้นตั้งแต่นั้นสืบไปเมื่อนำ ให้ผู้รักษาเมืองกรมการด่านคอยทุกตำบล จัดการตระเวร
 ด่านรักษาทางไปมาตรวจตราโจรผู้ร้าย ตามพระราชกำหนดซึ่งจะว่าต่อไปนี้ จงทุกข้อ
 ทุกประการ

ข้อ ๑ ให้ผู้ว่าราชการเมืองมีอำนาจบังคับนายด่านที่ } ขุนหมื่นเสมียน
 สาระวัดไพร่ ซึ่งรักษาด่านทุกหมวดทุกกอง แลตัดสินคดีต่าง ๆ บันดากองด่านทุก
 หมวด } ต้องฟังบังคับบัญชาผู้ว่าราชการเมืองตามพระราชบัญญัติ

ข้อ ๒ ให้ผู้ว่าราชการเมืองจัดนายด่านที่ } ขุนหมื่น } ระวังรักษาเขต
 แคนบ้านเมืองทุก ๆ ด่าน ให้มีโรงใหญ่เป็นที่พักนายด่านที่ } ขุนหมื่น เสมียน } ซึ่งจะ
 ได้ ไป } ตรวจให้ตลอดถึงโรงโปลิศ เขตแดนต่างประเทศ แล้วให้มีโรงเล็ก ฤๅศาลา
 เป็นทีอาไศรยกลางระยะค่ายให้ก่อควรแก่การ

ข้อ ๓ นายด่านใหญ่ทุก ๆ ด่าน ต้องรับตำแหน่งยศจากกรุงเทพ ฯ แลให้ผู้ว่า
 ราชการเมืองจัดให้มีขุนหมื่นเสมียนสาระวัด กองหนึ่งให้มีนายหมวด ๒ เสมียน ๒

สภาระวัด ๔ ฤกษ์มากกว่า ๔ ตามแต่การ แต่กองด่านใหญ่ที่รักษามากตำบลให้มีนาย
หมวด ๔ เสมียน ๒ สภาระวัด ๔ ฤกษ์มากกว่า ๔ ตามแต่การ อนึ่งถ้าตั้งขุนหมื่นเสมียน
สภาระวัดทุก ๆ กองนั้น ให้เลื่อนผู้ที่เรียกหรือรู้หนังสือสำหรับจะได้จดหมายเหตุการทั้งปวง

ข้อ ๔ ให้ผู้ว่าราชการเมืองหมายตงสำหรับตัวนายด่านที่ ๒ ขุนหมื่นเสมียน
สภาระวัดทุก ๆ กองเป็นสำคัญ แล้วให้นายด่านที่หนึ่งทำบัญชีรายชื่อ นายด่านที่ ๒ ขุน
หมื่นเสมียนสภาระวัดไพร่ซึ่งมาประจำเดือน ยื่นแก่ผู้ว่าราชการไว้ฉบับหนึ่ง ให้รักษาไว้ที่
โรงด่านฉบับ ๑ ทุก ๆ เดือน ถ้าครบปีแล้วให้ผู้ว่าราชการเมืองบอกส่งทางว่าวประจำ
เดือนลงมาณกรุงเทพ ฯ ปีละครั้ง

ข้อ ๕ ให้ผู้ว่าราชการเมืองจัดไพร่หลวงกองด่าน มาเป็นเวรอยู่ในบังคับ
สภาระวัด ผลัดเปลี่ยนกันมาประจำการอยู่ในโรงด่านทุก ๆ โรงให้ก่อสร้างกรมแก่ราชการ
และผู้ที่จะมาประจำการ ให้มาตามวันที่เกิดเพื่ออย่าให้คลาดได้ ถ้าผู้ที่จะมาเปลี่ยนเวรนั้น
ยังมาไม่ทัน ให้ผู้ที่ประจำการอยู่ก่อนรักษาอยู่กว่าผู้นั้นจะมาเปลี่ยน ผู้ที่มาไม่ทันตาม
กำหนดนั้นต้องปรับวันหนึ่งเป็นสองวัน เท่าราคาที่จะจังกั้นในบ้านนั้นเมืองนั้น ให้ครบวัน
ที่ขาดให้แก่ผู้ที่อยู่รักษาการแทน

ข้อ ๖ ให้ผู้ว่าราชการเมืองเอาใจใส่ตรวจดูจงเสมอให้รอบคอบ ให้จัดกรมการ
ไปตรวจราชการซึ่งนายด่านที่ ๑ } รักษาปีละ ๑ } ครั้ง ถ้ากรมการผู้ไปตรวจรู้ว่านาย
ด่านที่ ๑ } ไม่รักษาราชการโดยสุจริตทำผิดด้วยข้อพระราชบัญญัติ ผู้ไปตรวจไม่แจ้ง
ราชการตามจริงแก่ผู้ว่าราชการเมือง มีผู้มาว่ากล่าวได้สวนได้ความจริง ให้มีโทษแก่ผู้
ตรวจตามควรแก่โทษ

ข้อ ๗ ให้นายด่านที่ ๑ } ผู้บังคับการด่านตำบลหนึ่ง ต้องเป็นผู้รับผิดชอบ
ในการที่รักษาด่านตำบลนั้นทั้งสน } ต้องมีสมุดเล่มหนึ่งเรียกสมุดรายการ ให้จดหมายเหตุ

ข้อ ๑๓ ชุณหิมนเสมียนสาระวัดไฟร์ทุก ๆ ชันตองฟังบงคับบัญญัติตามลำดับ ที่
 เป็นผู้ใหญ่ผู้น้อยซึ่งกันแลกัน ถ้าทำการดูหิมนแลชัตคำสั่งในราชการที่นายด่านที่ ๑ }
 ส่ง สะทังราชการให้นายด่านที่ ๑ } ทำโทษภอสสมควรแก่โทษานุโทษ ถ้าโทษนั้นเป็น
 ข้อใหญ่ คือต่อสู้ผู้บังคับการ ทังราชการสิ่งสำคัญชัตคำสั่งหลายหนให้นายด่านที่ ๑ } ส่ง
 ผู้ทำผิดไปให้ผู้ว่าราชการเมืองสงโทษตามควรที่ควรแก่โทษ

ข้อ ๑๔ ให้นายด่านที่ ๑ } ยินทางว่าจำนวน ^{ชุณหิมน} ^{เสมียน} } สาระวัดไฟร์ ซึ่งผลัด
 เปลี่ยนกันออกไปรักษาด่าน แก่ผู้ว่าราชการเมืองทุกด่าน เดือนหนึ่งให้นายด่านที่ ๑ }
 ยินทางว่ารายชื่อชุณหิมนเสมียนสาระวัดไฟร์ คงมีตัวแลจำหน่ายแก่ผู้ว่าราชการเมืองใน
 วันขึ้น ๗ ค่ำจงทุกเดือน ให้นายด่านที่ ๑ } จดชื่อชุณหิมนเสมียนสาระวัดไฟร์ ซึ่งมา
 ประจําการในนําด่านของนายด่านผู้นั้นได้รักษา ผู้ใดทำความชอบความผิดก็ให้จดหมาย
 ไว้ ถ้านายด่านที่ ๑ } ชุณหิมนเสมียนสาระวัดไฟร์ มีความชอบก็ให้ผู้ว่าราชการเมือง
 กรมการมีใบบอกลงมาณกรุงเทพฯ ฯ เมื่อควรจะพระราชทานจะได้มีท้องตราโปรดเกล้า ฯ
 พระราชทานรางวัลให้แก่ผู้มีความชอบตามสมควร

ข้อ ๑๕ ชุณหิมนเสมียนสาระวัดไฟร์ ที่เป็นเวรรักษาด่าน ถ้าขาดเวรจะจําง
 คนแทนตัวให้นายด่านที่ ๑ } เรียกหนังสือรับตัวลูกจํางไว้ แล้วจึงให้รับจําง ถ้านายด่าน
 ที่ ๑ } ไม่ให้มีผู้รับตัวลูกจํางไว้ ลูกจํางหนีไปต้องเอาตัวลูกจํางแก่นายด่านที่ ๑ }

ข้อ ๑๖ ถ้านายด่านที่ ๑ } ชุณหิมนเสมียนสาระวัดไฟร์ ซึ่งอยู่เวรประพฤติเป็น
 โจรผู้ร้าย แลสมรู้เป็นใจด้วยโจรผู้ร้าย แลทำการกันโชคเทียมกันโชคกตชี ช่มเหง
 ราษฎรด้วยหาผลประโยชน์ใส่ตน ให้ปรับทวิโทษ ๒ เท่าโทษที่ผู้นั้นทำผิด เพราะรู้
 ทางผิดแลชอบ อนึ่งผู้ชำระจงพิเคราะห์ดู ให้เลียดว่าผู้ทำผิดนั้น ถ้าทำด้วยความมิได้
 แกล้ง แลมิได้ทำผิดด้วยเหตุหาผลประโยชน์ใส่ตัว เป็นแต่ได้ทำผิดเพื่อกิตทำการจะให้ดี

หากความชอบในราชการ ความคิดผิดไปกลับเป็นชั่ว อย่าให้ทวีโทษเลยให้ทำโทษพอ
ควรแก่การ แต่นายด่านที่ ๑) มีความผิดจะถึงต้องเปลี่ยนนายด่านที่ ๒) ใหม่ นั้น ให้ผู้
ว่าราชการเมืองมีใบบอกส่งตัวลงมากรุงเทพฯ ฯ

ข้อ ๑๗ นายด่านที่ ๑) ชุนหมื่นเสมียนสาระวัดไพร่ผู้รักษาเวรประจำการ เมื่อ
เวลาเข้าเวรรักษาการตามตำแหน่งหน้าที่อยู่ ให้มีอาวุธแลแต่งตัวเต็มเครื่องแต่งตัวตามแต่
ผู้ว่าราชการเมืองจะจัดให้ ถ้าไม่แต่งตัวให้นายด่านที่ ๒) ว่ากล่าวลงโทษพอเขตหลาบ
ถ้าผู้ใดซึ่งมิได้เป็นชุนหมื่นเสมียนสาระวัดไพร่สำหรับรักษาด่าน จะแต่งตัวก็มิได้แต่งตัว
ก็ตีปลอมเป็นพวกเวรรักษาด่าน แลบอกชาวบ้านว่าตัวเป็นผู้รักษาด่าน พิจารณาเป็น
สัตย์ให้มีโทษตามโทษานุโทษ ถ้าผู้ปลอมทุบตีแย่งชิงข่มเหงราษฎรต่าง ๆ ให้ปรับไหมให้
แก่ผู้เจ็บตามพระราชกำหนดกฎหมาย

ข้อ ๑๘ ให้ผู้ว่าราชการเมืองจัดกฎหมายแลหนังสือสัญญากรุงเทพฯ กับเมือง
ต่างประเทศ แลข้อบังคับให้นายด่านไว้สำหรับด่าน ให้นายด่านที่ ๑) อ่านให้เข้าใจ
แล้วสั่งสอน ชุนหมื่นเสมียนสาระวัดไพร่ ให้เข้าใจในข้อพระราชบัญญัติ แลข้อบังคับ
จงทุกคน

ข้อ ๑๙ ให้นายด่านที่ ๑) ชุนหมื่นเสมียนสาระวัดไพร่ ตรวจตราดูผู้คน
ไปมา ทางด่าน ถ้ามีหนังสือเดินทางสำหรับตัวซื้อตำหนักถูกต้องแล้วก็ปล่อยให้ ไป) โดย
มา) สดวก ถ้าคนที่ไม่ใช่หนังสือเดินทางแต่มีสินค้า เห็นเป็นคนค้าขายโดยสุจริต ก็ให้จดชื่อ
ตำหนักรูปพรรณแลบ้านเมืองที่มาไว้ แล้วให้นายด่านที่ ๑) ทำหนังสือสำคัญให้แก่ผู้นั้น
ไว้ว่าได้ตรวจแล้ว ๆ ปล่อยให้ไปมาค้าขาย ถ้าคนมีหนังสือเดินทางผิดชื่อตำหนัก ถ้าไม่มี
หนังสือเดินทาง เห็นว่าคนนั้นผิดจริตสงสัยว่าจะเข้ามาเป็นโจรผู้ร้าย ก็ห้ามอย่าให้

เข้ามาในเขตแดน ถ้าเป็นในบังคับไทยออกไปไม่มีหนังสือเดินทางก็ให้จับส่งมายังผู้ว่า
ราชการเมืองกรมการให้บังคับตามธรรมเนียม ^{บ้าน)}
_{เมือง)}

ข้อ ๒๐ ไปลิตต่างประเทศแลเจ้าของทรัพย์สิน ติดตามจับผู้ร้ายมาถึงหน้าด่าน ให้
นายด่านที่ ๑ } ขุนหมื่นเสมียนสาระวัดไพร่ ได้ถามถ้าได้ความว่าติดตามผู้ร้ายมา ก็ให้
นายด่านที่ ๒ } ขุนหมื่นเสมียนสาระวัดไพร่ช่วยจับผู้ร้าย ถ้าได้ตัวผู้ร้ายให้บอกส่งตัวมา
ยังผู้ว่าราชการเมืองกรมการ

ข้อ ๒๑ นายด่านที่ ๑ } ขุนหมื่นเสมียนสาระวัดไพร่ผู้รักษาค่าย ถ้าพบผู้เดิน
ทางมีกิริยาแปลกประหลาด ให้ตรวจตราได้ถามถ้าบอกความไม่สมเหตุ ก็ให้จับตัวไปส่ง
ยังนายด่านที่ ๑ } ให้นายด่านที่ ๒ } ไล่เสียดู ถ้ายังไม่สิ้นสงสัยก็ให้ส่งไปยังผู้ว่าราชการ
เมือง ถ้านายด่านที่ ๑ } ไม่มีความสงสัย ควรปล่อยก็ให้ปล่อยไป อย่าให้เป็นการ
ข่มเหงแก่ลึงจับ ต้องเสียทรัพย์สินแลเป็นอันตรายแก่ผู้ต้องจับ

ข้อ ๒๒ นายด่านที่ ๑ } ขุนหมื่นเสมียนสาระวัดไพร่จะจับผู้ ^{หนึ่ง)}
_{ใด)} ในท้องที่
ต้องระวังอย่าให้ผู้ต้องจับนั้นเจ็บปวด ถ้าผู้ต้องจับไม่ต่อสู้อย่าทุบตีให้บาดเจ็บ ถ้าผู้
ต้องจับต่อสู้ผู้จับจะทุบตีเมื่อขณะต่อสู้พอสมควรก็ได้ เมื่อจับแล้วต้องถามชื่อแลเรียกหนังสือ
สัญญาสิ่งสำคัญเดียวกัน ควรส่งได้เร็วเพียงไรต้องส่งโดยเร็ว ถ้าแก่ลึงหน่วงเหนี่ยวไว้ช้าโดย
ไม่มีเหตุไม่ใช้ผู้ร้าย นายด่านที่ ๑ } ต้องมีโทษที่ขอเอาไว้ช้า อนึ่งการที่จับโจรผู้ร้ายนั้น
ถ้าผาย ^{หนึ่ง)}
_{ใด)} ถึงตาย ให้ผู้ว่าราชการเมืองกรมการรีบพิจารณาให้ได้ความจริง แล้วมีใบ
บอกลงมาณกรุงเทพร

ข้อ ๒๓ ถ้านายด่านที่ ๑ } ขุนหมื่นเสมียนสาระวัดไพร่ ตามจับตัวผู้ร้ายในหน้า
ด่านของตัว แลส่งด่านผู้อื่นพันแขวงกำแพงหัวเมืองไป แต่อยู่ในพระราชอาณาเขตไม่

เป็นการร่อนน้ก ต้องไปแจ้งความแก่ผู้ว่าราชการเมืองกรมการนายด่านเมืองนั้นก่อน ถ้าผู้ว่าราชการเมืองกรมการแลนายด่านเมืองนั้น จะขัดขวางไม่ยอมให้จับๆไม่ให้ตัวผู้ต้องจับมา ก็ให้ผู้ที่ไปจับเรียกหนังสือสำคัญต่อผู้ห้ามไว้ แล้วให้ผู้จับกลับมาแจ้งความแก่นายด่านที่ ๑) ให้บอกข้อความไปยังผู้ว่าราชการเมือง

ข้อ ๒๔ โจรผู้ร้ายเกิดขึ้นในพระราชอาณาเขต หลบหนีเข้าไปในเขตแดนต่างประเทศ ห้ามอย่าให้นายด่านที่ ๑) ชุนหมื่นเสมียนสาระวัดไพร่ ตามเข้าไปจับแต่ให้เร่งสืบสวนให้รู้สำนักที่หลักแหล่ง แล้วให้นายด่านที่ ๑) มีหนังสือบอกต่าหนิรูปพรรณผู้ร้ายพ่องไปถึงโปลิศต่างประเทศให้ทันห้วงที่ แล้วมีหนังสือแจ้งความมายังผู้ว่าราชการเมือง ให้ผู้ว่าราชการเมืองมีหนังสือไปแจ้งต่อผู้ว่าราชการเมืองต่างประเทศให้ทราบ

ข้อ ๒๕ นายด่านที่ ๒ ชุนหมื่นเสมียนสาระวัดไพร่ ผู้ตระเวนตรวจทางพบ

<p>ปะผู้ใด</p>	}	<p>เมื่อขณะทำร้ายตีฟันฆ่าคน ฤาเผา</p>	}	<p>บ้านเรือนโรง</p>	}	<p>แลลักทรัพย์ของผู้ใด ๆ ปล้น</p>
----------------	---	---------------------------------------	---	---------------------	---	-----------------------------------

สดมชวบ้านแลปล้ำผู้หญิงให้จับมาส่งให้แก่ นายด่านที่ ๑) ให้จงได้ อนึ่งถ้ามีผู้มาบอกว่ามีผู้ไปจะทำร้ายด้วยเหตุต่างๆ นายด่านที่ ๑) ชุนหมื่นเสมียนสาระวัดไพร่ต้องแจ้งแก่นายด่านที่หนึ่งๆ จะให้ผู้ใดไปจับก็แล้วแต่นายด่านที่ ๑) ถ้าผู้มาบอกควนเชื่อถือแล้วควนร้ายจะหนี ให้ไปจับโดยเร็ว ไม่ต้องแจ้งความแก่นายด่านที่ ๑) ก็ได้ เมื่อเห็นว่าผู้นั้นมีพิรุณแลเป็นผู้ร้ายลกรรจ์ ให้ส่งไปยังผู้ว่าราชการเมืองกรมการ ถ้าเห็นว่าวิวาทชกต่อยกันเล็กน้อยให้ห้ามปรามเสีย ถ้ามีพ้งนายด่านที่ ๑) เรียกตัวมาว่ากล่าวเสียให้แล้วแก้กัน

ข้อ ๒๖ โจรผู้ร้ายเกิดขึ้นที่ในแขวงด่านด่าบสใด นายด่านที่ ๑) ชุนหมื่นเสมียนสาระวัดไพร่ ซึ่งจะจับผู้ร้ายเห็นเหลือกำลัง ก็ให้แจ้งความแก่นายด่านที่ ๑) ที่ใกล้เคียง ให้นายด่านใกล้เคียงไปช่วยจับโจรผู้ร้าย ถ้าเห็นว่าผู้ร้ายมีภักพวกเครื่อง

สาตราวุธมาก แต่ลำพังนายด่านที่ ๒๖ จะจับมิได้ ก็ให้แจ้งความแก่ผู้ว่าราชการเมือง ๆ
ต้องแต่งกรมการขุนหมื่นไพร่ ไปช่วยจับให้จงได้ อนึ่งผู้ร้ายวิงหนีๆต่อสู้ ผู้จับเหลือ
กำลังร้องให้ช่วยจับ ผู้ที่อยู่ใกล้เคียงรู้เห็นแล้วไม่ช่วยจับ ให้นายด่านที่ ๒๖ ทหาตัวผู้หนี
มาได้สว่น ถ้าได้ความจริงว่าผู้นั้นควรจะช่วยแล้วไม่ช่วยให้ทำโทษภอสมควร

ข้อ ๒๗ นายด่านที่ ๒๖ ขุนหมื่นเสมียนสภาระวัดไพร่ ผู้ตระเวรด่านถ้าพบปะ
คนเดินทางไปมา มีปืนกระสุนดินดำเครื่องสาตราวุธสำหรับตัวพอสมควรแล้วก็ให้ ไปมา
โดยสะดวก ถ้าเห็นว่าเป็นกระสุนดินดำเครื่องสาตราวุธมาก เกินซึ่งจะรักษาตัว แลไม่มี
หนังสือผู้ว่าราชการเมืองกรมการ นายด่านที่ ๒๖ บอกจำนวนปืนกระสุนดินดำเครื่อง
สาตราวุธก็ให้ยึดไว้ แลให้นายด่านที่ ๒๖ มีหนังสือแจ้งความมายังผู้ว่าราชการเมือง
แล้วแต่ผู้ว่าราชการเมืองจะบังคับให้ควรแก่ราชการ

ข้อ ๒๘ นายด่านที่ ๒๖ ขุนหมื่นเสมียนสภาระวัดไพร่ ผู้ตระเวรด่านทุกด่าน
ทุกตำบล ให้เอาใจใส่ตรวจดูที่ด่านของตัวว่า ใครเกิดใครตายใครไปใครมาอยู่ใหม่ ใคร
เสียชีวิตเป็นบ้าแลเกิดความไข้สำคัญ มีโรคบ่วงใหญ่แลมีตาตโรคประจวบต่าง ๆ ชุกชุม
ขึ้นในท้องที่ ให้แจ้งแก่นายด่านที่ ๒๖ จดหมายราชการไว้ แลให้สืบข่าวราชการเมือง
ต่าง ๆ ต่อลูกค้าไปมา ถ้าสืบได้ข้อราชการเป็นการสำคัญ ก็ให้รีบบอกไปยังผู้ว่าราชการ
เมือง ถ้าเป็นการเล็กน้อยให้บอกไปเดือนละครึ่ง

ข้อ ๒๙ นายด่านที่ ๒๖ ขุนหมื่นเสมียนสภาระวัดไพร่ ผู้ตระเวรด่านพบปะผู้คุม
ข้าง
ม้า
โค
กระบือ } จะออกไปนอกพระราชอาณาเขต ให้เรียกตรวจหัวพิมพ์รูปพรรณ แลหนังสือ
เดินทางถ้าไม่มีฤทธิรูปพรรณ ก็ให้ผู้ตระเวรด่านจับเจ้าของแลข้างม้าโคกระบือส่งมายัง
ผู้ว่าราชการเมือง ให้พิจารณาแล้วบังคับตามท้องตราพระราชบัญญัติซึ่งประกาศมาแต่ก่อน

ข้อ ๓๐ ถ้ามีผู้ใด^{หนึ่ง} } บกชวากไว้ที่ในหนทางแลริมหนทางแห่งใด^{หนึ่ง} } มิใช่ใน
ที่ของตัว ผู้เดินตระเวรด่านพบปะให้จับเอาตัวส่งไปยังผู้ว่าราชการเมืองพิหารณา เหนือ
ความคิดให้ทำโทษตามควร ถ้าพบปะแต่ชวากให้ดอนเสีย

ข้อ ๓๑ ถ้าผู้ใด^{หนึ่ง} } ซึ่งเดินหนทางไปมาหยุดพักอาศัยนอน ถ้าตั้งเป็นที่พัก
ต่าง ๆ แลตัดไม้ล้มทับทางลำเก็นเข้ามาในถนนเป็นที่กีดขวางแห่งคนเดินทางไปมา แลเป็น
เหตุลำบากแก่ผู้อื่น ให้ผู้ตระเวรด่านบังคับให้รื้อ แลให้ลากไม้เสียให้พ้นทาง ถ้าไม่
พบผู้พักผู้ตัดไม้ ก็ให้ผู้เดินตระเวรด่านรื้อลากไม้เสีย

ข้อ ๓๒ ชุนหมื่นเสมียนสภาระวัดไพร่ทุก ๆ ตำบลซึ่งรักษาน้ำที่ ให้ตรวจบาญชี
ผู้ซึ่งมา^๕ ตักน้ำ^๕ } อยู่ในป่าให้รู้ชื่อไว้งทุกรายให้แน่นอน ถ้าผู้ใดมาตั้งที่พักที่อยู่ลงใหม่
อยู่ใบป่าก็ดี แลผู้ที่ต้องอยู่ก่อนจะรื้อร้างเลิกดอนไปก็ดี ให้ผู้ตรวจด่านตระเวรด่าน ไป
แจ้งแก่นายด่านที่ ๑ } เจ้าของตำบลทุก ๆ ครั้ง

ข้อ ๓๓ ให้นายด่านที่ ๑ } ชุนหมื่นเสมียนสภาระวัดไพร่ ซึ่งจับผู้ใด^{หนึ่ง} } จะ
พิหารณาได้ส่วนนั้น ห้ามไม่ให้เรียนค่า^{เกาะ} } ค่าถามค่าเทียบค่าเชิงประกัน ค่าปดุกษา
บังคับตัดสิน ค่า^{สิ่ง} รักษา } แก่ผู้ต้องจับแลฝ่ายใด^{หนึ่ง} } ถ้ามีผู้มาร้องฟ้องพิหารณาได้ความจริง
ว่าเรียกค่าธรรมเนียมตามซึ่งห้ามมานั้น ก็ให้ทำโทษตามโทษานุโทษ

ข้อ ๓๔ ให้ผู้ว่าราชการเมืองกะการธรรมเนียมต่างๆ ที่ผู้จะได้เสียตามกฎหมาย
นี้ไว้สำหรับเมืองแลโรงค่านใหญ่ทุกแห่งจะได้ทราบทั่วกัน แลให้มีตราชูไม้^๕ } ดังทนาน
ไว้เป็นหลักเป็นประธาน สำหรับ^{เมือง} } ที่จะตัดสินความ ถ้ามีเหตุเกิดขึ้นเป็นที่ขัดขวาง
แปลกออกจากข้อพระราชนิบัญญัตินี้ ให้ผู้ว่าราชการเมืองกรมการมีใบบอกลงมาณกรุงเทพฯ

เมื่อเห็นควรจะเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลงประการใด ก็จะได้เปลี่ยนแปลงตามควรแก่เหตุการณ์

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ให้ส่งหนังสือพิมพ์กฎหมายท่านเมือง
ตาก ให้พระราชวังสนามจันทร์แล้วข้าราชการตรวจแก้ไขเพิ่มเติม แล้วให้ส่งความเห็นมาทูล
เกล้าฯ ถวายตามบัญชีจำนวนรายชื่อ

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาศรีสุนทรโวหาร ขอบพระบาทนคัตข้อความในจดหมาย
ของท่านผู้ตรวจสอบพระราชบัญญัติสำหรับด้าน ๓๓ ข้อ ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ควรมิควร
สุดแล้วจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะฯ

“ตอนต้น ความเห็นของท่านที่เห็นว่าชอบแล้วไม่ต้องแก้ไข”

พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมขุนเจริญผลพูลสวัสดิ์ จดหมายตอบ
มาว่า ข้าพระพุทธเจ้า ได้ตรวจดูข้อพระราชบัญญัติสำหรับด้านเห็นด้วย
เกล้าฯ ว่า คืออยู่แล้วทั้ง ๓๓ ข้อ

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าชุมพลสมโภช ตอบมาว่า
ข้าพระพุทธเจ้ารับใส่เกล้าฯ ตรวจข้อความตามพระราชบัญญัตินั้นเห็นด้วย
ด้วยเกล้าฯ ว่า ข้อความในข้อพระราชบัญญัตินั้น เรียบร้อยดีสมควรใช้
ได้แล้ว ที่มีข้อความบกพร่องควรจะแก้ไขเพิ่มเติมบ้าง ก็ไม่สำคัญนัก
ข้าพระพุทธเจ้า ได้จดหมายไว้ท้ายข้อพระราชบัญญัตินั้นแล้ว

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทองแถมถวัลย์วงศ์ ตอบมาว่า
ข้อพระราชบัญญัติสำหรับผู้ว่าราชการเมืองแลนายด่านนั้น ข้าพระพุทธเจ้า

ได้ตรวจดูก็เห็นว่าถูกต้องอยู่แล้ว สมควรกับราชการอยู่แล้ว เพราะเป็น
ชั้นแรกคราวแรก เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นแปลกปลาตกับพระราชบัญญัตินี้ ไป
ก็ควรจะเพิ่มเติมต่อภายหลังได้

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ ตอบมาว่า ข้าพระ-
พุทธเจ้า ได้ตรวจดูข้อพระราชบัญญัติตลอดทั้ง ๓๓ ข้อแล้วว่า เห็นเรียบ
ร้อยถูกต้องควรเป็นราชการอยู่ทุกข้อแล้ว

พระเจ้าประพันธ์วงษ์เธอ กรมหมื่นนฤบาลมุขมาตย์ ตอบมาว่า
แจ้งความมายังพระยาศรีสุนทรโวหาร ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรด
เกล้าฯ ให้ฉันตรวจร่างข้อพระราชบัญญัติสำหรับดำนั้น ฉันได้ตรวจดูจบ
แล้วเห็นถูกต้องตามพระกระแสพระบรมราชดำริทุกประการ ขอพระยา
ศรีสุนทรโวหาร ได้กราบบังคมทูลพระกรุณา ทรงทราบฝ่าละอองธุลี
พระบาท เทอญ

พระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมหมื่นพิศาลบรรดาศักดิ์ ตอบมาว่า
ข้าพระพุทธเจ้า ได้รับใส่เกล้าฯ ตรวจข้อพระราชบัญญัติสำหรับดำน ๓๓
ข้อ โดยเต็มกำลังเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ถูกถ้วนรอบคอบควรแก่ราชการ
ทุกข้อแล้ว

พระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมหมื่นลลิตยดำรงสวัสดิ์ จดหมายตอบ
มาว่า พระราชบัญญัติ ๓๓ ข้อ ซึ่งเป็นกฎหมายสำหรับบังคับผู้ว่าราชการ
เมือง แลด้านทางทุกตำบลนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้ตรวจโดยละเอียดแล้วทั้ง
๓๓ ข้อ เห็นว่าไม่มีข้อ ^{หนึ่ง}ใด ^{ก็} จะบกพร่อง ถูกต้องเรียบร้อยอยู่แล้วทั้ง
๓๓ ข้อแล้ว ถ้าผู้ว่าราชการเมืองทำราชการฉลองพระ ^{เดช} ^{คุณ} โดยกวัดข้น
แข็งแรงตามพระราชกำหนดนั้นแล้ว ก็คงจะกำจัดผู้ร้ายราบคาบเรียบร้อย
ตามพระราชประสงค์ได้โดยแท้

เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ ตอบมาว่า ข้าพเจ้าขอแจ้งความแก่ท่านว่า พระราชบัญญัติตั้งใหม่ตั้งนี้ จะยื่นเป็นแน่ทีเดียวไม่ได้ เมื่อผู้ว่าราชการเมืองแสนายด่านผู้รักษาเห็นการผันแปรในข้อใดควรยกต้องยกควรเติมต้องเติม ตามควรแก่การบ้านเมือง แต่ขอให้ขึ้นต้นเป็นพระบรมราชโองการตามแบบอย่างแต่ก่อน ฯ

เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี ตอบมาว่า ข้าพระพุทธเจ้าได้รับใส่เกล้า ฯ ตรวจสอบร่างข้อพระราชบัญญัติตลอดแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ฯ ว่า ร่างข้อพระราชบัญญัตินั้น ก็เรียบร้อยดีหมดทุกข้อทุกประการแล้ว ควรสมควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

เจ้าพระยาพลเทพ จดหมายมาว่า ข้าพระพุทธเจ้าได้ตรวจร่างข้อพระราชบัญญัติสนข้อความแล้วเห็นด้วยเกล้า ฯ ว่า ข้อพระราชบัญญัติซึ่งได้จัดตั้งขึ้นไว้ครั้งนี้ เป็นการเรียบร้อยดีอยู่แล้ว ภายหน้ามีเหตุการณ์สิ่งใดเกิดขึ้น เป็นที่ขัดขวางแก่ข้อพระราชบัญญัติประการใด จึงค่อยแก้ไขเปลี่ยนแปลงต่อภายหลัง ฯ

พระยาประภากรวงษ์ ตอบมาว่า ข้าพเจ้าได้ตรวจดูในพระราชบัญญัติสำหรับด้านนั้นทุก ๆ ข้อแล้วไม่เห็นมีช่องจะเพิ่มเติมขึ้นอีกได้ และไม่เห็นข้อความที่จะขาดตกบกพร่อง แต่สักข้อเดียวประการใด พระราชบัญญัติใน ๓๓ ข้อนี้ ข้าพเจ้าเห็นถูกต้องสมควรแก่ราชการแล้ว ฯ

พระยานานาพิธภาษี จดหมายตอบมาว่า ข้าพระพุทธเจ้า ได้
 ตรวจดูทุกข้อแล้ว เห็นว่าที่ทรงพระราชบัญญัติไว้นั้นดีถูกต้องทุกข้อ เป็น
 ทางที่ลูกค้านอกประเทศในประเทศ จะไปมาซื้อขายได้โดยสะดวก ปราศ
 จากซึ่งโจรผู้ร้าย อนึ่งถึงนายด่านแลกรมการจะคิดเป็นกลอุบายอย่าง
 หนึ่ง } เป็นใจด้วยผู้ร้าย ในข้อพระราชบัญญัติมีห้ามไว้ทุกอย่างแล้ว
 ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ฯ ว่า พระราชบัญญัติใน ๓๓ ข้อนั้น ไม่
 พร่องสิ่งใด ฯ

พระยาอภัยรตนฤทธิ จดหมายมาว่า ข้าพระพุทธเจ้าได้ตรวจดู
 ตามร่างข้อพระราชบัญญัติ ทั้ง ๓๓ ข้อ เห็นด้วยเกล้า ฯ ว่าละเอียด
 เรียบร้อยชอบอยู่แล้ว ควรจะตั้งไว้เป็นข้อพระราชบัญญัติสืบต่อไป
 ภายหน้าได้ ฯ

พระยาราชประสิทธิ์ จดหมายตอบมาว่า ข้าพเจ้าได้ตรวจข้อ
 พระราชบัญญัติทั้ง ๓๓ ข้อ เห็นเรียบร้อยดี ควรจะเป็นข้อพระราช
 บัญญัติสำหรับแล้ว

พระยาพิพัฒน์โกษา ตอบมาว่า ข้าพระพุทธเจ้ารับใส่เกล้า ฯ
 ตรวจดูร่างข้อพระราชบัญญัติทุกข้อ เห็นด้วยเกล้า ฯ ว่า ร่างข้อพระราช
 บัญญัตินั้นเรียบร้อยอยู่แล้ว ฯ

พระยาราชโยธา ตอบมาว่า ข้าพระพุทธเจ้ารับใส่เกล้าฯ ได้
พิเคราะห์ดูในร่างข้อพระราชบัญญัติสำหรับท่าน ตั้งแต่ข้อหนึ่งจนถึงข้อ
๓๓ เห็นว่าเรียบร้อยดีอยู่ทั้ง ๓๓ ข้อแล้ว ฯ

พระยาสุจริตรักษา จดหมายตอบว่า ข้าพระพุทธเจ้าคิดเห็นด้วย
เกล้าฯ ว่า ร่างพระราชบัญญัติ ๓๓ ข้อ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ครั้งนี้เป็น
ทางราชการ ควรผู้ว่าราชการเมืองกรมการนายด่าน รักษาราชการตาม
แบบอย่าง ข้อพระราชบัญญัติสมควรแก่ราชการแล้ว เมื่อทรงพระ
มหากรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชบัญญัติให้ ข้าพระพุทธ
เจ้าขึ้นไปจัดการ ข้าพระพุทธเจ้ากรมการนายด่าน พร้อมกันเห็นการ
ควรแก่ราชการอย่างไร ข้าพระพุทธเจ้ากรมการนายด่าน จะขอพระ
ราชทานทำความเห็นลงมาทูลเกล้าฯ ถวาย ฯ

พระยาพิณฑลสมบัติบริบูรณ์ ตอบมาว่า ข้าพระพุทธเจ้าได้
ตรวจดูทั้ง ๓๓ ข้อ เห็นถูกต้องเรียบร้อยแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าเห็น
ด้วยเกล้าฯ ว่า ผู้ใดปลุกเรื่อนหาสิ่งงามแล้วก็สำคัญที่จะรักษา ซึ่ง
นายด่านจะรับพระราชบัญญัติไปตั้งด่านรักษา ตามพระราชอาณาเขต
นั้น ในช่วงระหว่างเมื่อตั้งขึ้นใหม่ใน ๒ ปี ถ้าทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้มีข้าหลวงออกตรวจตามด่านที่ตั้งขึ้นใหม่ ให้ประพฤติการตาม
พระราชบัญญัติ นายด่านก็เห็นว่ามิใช่ข้าหลวงออกตรวจแข็งแรง ก็คง
จะประพฤติการดีไม่ละเลยแก่ราชการ เห็นด้วยเกล้าฯ ดังนี้ ฯ

พระสุนทรานุกิจปริชา ตอบมาว่า ข้าพระพุทธเจ้าได้ตรวจข้อ
 พระราชบัญญัติ ตั้งแต่ข้อ ๑ จนถึงข้อ ๓๓ โดยดีถ้วนทุกประการแล้ว ข้า
 พระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ๆ ว่า ในข้อพระราชบัญญัติซึ่งโปรดเกล้า ๆ
 พระราชทานให้ข้าพระพุทธเจ้ามากรังนี้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นชอบ
 ด้วยเกล้า ๆ อยู่แล้ว ๆ

พระไพรัชภักย์ภักดี ตอบมาว่า ข้าพระพุทธเจ้าได้ตรวจข้อพระ
 ราชบัญญัติ ตั้งแต่ข้อ ๑ จนถึงข้อ ๓๓ โดยดีถ้วนเต็มกำลังความคิดของ
 ข้าพระพุทธเจ้า เห็นด้วยเกล้า ๆ ว่า เรียบร้อยถูกต้องสมควรเป็นพระ
 ราชบัญญัติ ที่จะรักษาด้านสำหรับพระราชอาณาเขตอยู่แล้ว การที่จะ
 คิดเพิ่มเติมข้อพระราชบัญญัติข้อ ^{หนึ่ง} / _{ใด} ขึ้นนั้น ข้าพระพุทธเจ้ายังตรึก
 ตรองไปไม่เห็น ต่อเมื่อได้มีเหตุเกิดขึ้นแปลกออกจากข้อพระราชบัญญัติ
 ข้อ ^{หนึ่ง} / _{ใด} แล้ว จึงค่อยคิดเพิ่มเติมขึ้นต่อภายหลัง ๆ

พระยาเจริญพระราชไมตรี ตอบมาว่า ข้าพระพุทธเจ้าได้ตรวจดู
 ในข้อพระราชบัญญัติ ซึ่งบังคับผู้ว่าราชการแลกรมการแลข้อบังคับ
 นายด่าน ที่ ^๑ / _๒ ขุนหมื่น ^{เสมียน} / _{สารวัตร} แลไพร่กองตระเวนด้านนั้น ข้าพระ
 พุทธเจ้าเห็นชอบด้วยเกล้า ๆ แล้ว

“ตอนที่ ๓ ความเห็น เพิ่มเติมนอกจาก ๓๓ ข้อ”

พระยาอนุชิตชาตไชย มีความเห็นว่า คำตอบไม่ชอบสักแขวง

เมืองตาก ด้านชั้นเอกลงแม่น้ำแม่ยู่ ทางเมืองมรแมน^(๑) นั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้สวนสืบถามได้ความว่า พม่าต้องชู้ผู้เข้ามาขอตัดไม้ขอนสักนั้น ตัดแล้วคัดลากเอาลงไว้ในคลองเล็ก ระคุฝนมี่น้ำมากจะถอยออกไปแม่น้ำเมืองมรแมน นายด่านใหญ่หาได้ออกไปตรวจไม้ไม้ ให้แต่กระเหรียงด่านชั้นนอกคอยนับตรวจ ต่อเวลาสิ้นระคุฝนนายด่านจึงออกไปถามกระเหรียง ตามแต่กระเหรียงจะบอก แล้วจึงไปเรียกเงินค่าต่อไม้แก่ผู้ตัดไม้ นายด่านหาได้เห็นไม้ไม้ ด้วยไม้^{๕๕}นั้นชื้อขายกันไปเสียสิ้นแล้ว เงินค่าต่อไม้ก็ได้โดยยาก ได้บ้างติดบ้างกระเหรียงกับนายด่านและผู้ตัดไม้ จะว่าไม้เท่าใดก็ได้เท่า^{๕๕}นั้น คร^{๕๕}งนี้ขอพระราชบัญญัติบังคับเรียบบร้อยรอบคอบอยู่แล้ว ข้าพระพุทธเจ้า เห็นด้วยเกล้า ฯ ด^{๕๕}งนี้ ควรมิควรแล้วแต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ ฯ

พระยาสมุทบุรานุรักษ์ เพิ่มขึ้นใหม่อีก ๓ ข้อ

ข้อ.....ให้ผู้ว่าการเมืองมีสมุดราชการ ไว้สำหรับสอบจดหมายเหตุราชการที่นายด่านแลราชการอื่นที่แปลกปลาตซึ่งเกิดขึ้นในเมืองนั้นต่าง ๆ โดยละเอียด เพื่อจะได้รู้ตลอดไปว่าผลประโยชน์สุขทุกข์ของราษฎร ฤผู้ใดที่ตำแหน่งใดจะเคลือบแฝง ลอบบังคบการอุกฉัดให้เป็นที่ขัดขวางเสื่อมเสียธรรมเนียมราชการไปประการใด ให้ผู้ว่าการเมืองเก็บสมุดราชการนั้น รักษาไว้สำหรับเมืองฉบับหนึ่ง ให้ส่งยังกรุงเทพ ฯ ฉบับหนึ่ง เสมอบละคร^{๕๕}

ข้อ.....ให้ผู้ว่าการเมือง บังคับผู้ซึ่งจะตัดไม้ก้านไม้ในป่าแห่งใด^{หนึ่ง} ในบ้านเมืองนั้น ให้ทำหนังสือสัญญาห้ามมิให้ตัดไม้เล็กกว่าเท่า^{๕๕}นั้นกำ แลไม่ให้ตัดไม้ลำ^{๕๕}ป่าจะต้องตัดต้น^{๕๕}วันต้น เมื่อตัดต้นใดให้ปลูกไม้แซมลงที่ริมต่อไม้^{๕๕}นั้นทุกต่อ แลให้

(๑) เมือง Moulein ในภาษาไทยเห็นมีใช้เรียกกันเป็น ๒ อย่างว่า มะละแหม่ง และ เมาะตำเล็ง

จัดตั้งกรมการนายด่านให้มีอำนาจ เป็นพนักงานดูแลสำหรับตรวจไม้ขนศกทุก
ตำบล บ้านดงที่มีอยู่ในป่าเมืองนั้น ให้ตรวจระวังห้ามผู้ซึ่งมาตัดไม้กานไม้ ไม้
ให้ตัดไม้เล็กกว่ากำหนดพิกัตในหนังสือสัญญา

ข้อ.....ให้ผู้ว่าราชการเมืองหมั้นระวังกำชับนายด่านใหญ่ทุกด่าน ให้ปลง
ใจเจ็บร้อนต่อราชการให้จงมาก ถ้ามีข้าหลวงผู้^{หนึ่ง}ใด แลแขกเมืองจะไปด้วยกิจราช
การสิ่งใดก็ดี เมื่อมีหนังสือเจ้าพนักงาน นำสำหรับตัวชอบด้วยราชการแล้ว ให้
ผู้ว่าราชการเมืองนายด่านมีความอุสาหจัดการให้จงตามสมควรแก่เกียรติยศ บ้านเมือง โดย
เต็มกำลัง อย่าให้เสื่อมเสียราชการแลเป็นที่ติเตียนได้ ประการหนึ่ง ถ้าผู้ว่า
ราชการเมืองนายด่าน ชุนหมื่นแลไพร่ผู้^{หนึ่ง}ใด } จะได้รับความเหนื่อยเพราะต้องจัดการ
รับรองข้าหลวง แลแขกเมืองประการใด ฤ็จะมีข้อราชการสิ่งใดที่ยังขาดตกบก
พร่องสมควรที่คอเวอนแมนต^(๑) จะต้องเป็นธุระกัต ให้ผู้ว่าราชการเมือง มีใบบอกยก
ความชอบแลบอกหาฤ็ ราชการซึ่งขาดตกบกพร่องอยู่นั้นลงมายังกรุงเทพ ฯ แต่ห้าม
อย่าให้ผู้^{หนึ่ง}ใด } ที่ต้องเหน็ดเหนื่อย แลต้องให้ความลำบากนั้น พุดติเตียนคอเวอนแมนต
เป็นความนินทา เหมือนหนึ่งไม่มีความสามัคคีเจ็บร้อนต่อราชการนั้นเป็นอันขาด ฯ

พระยามหามนตรี เพิ่มขึ้นอีกข้อหนึ่งว่า ให้ผู้ว่าราชการเมือง บังคับนาย
ด่านที่ ๑ ที่ ๒ ชุนหมื่นเสมียนสารวัดไพร่ผู้จะไปรักษาราชการทุก ๆ ด่าน ให้รับพระ
ราชทานนำพระพิพัฒสัตยาแล้ว จึงให้ไปรักษาราชการจงทุก ๆ ผลัด

พระยาอนุรักษราชมนเฑียร เพิ่มอีกข้อหนึ่งว่า ข้อเมื่อผู้ว่าราชการเมืองจะให้
นายด่านที่ ๑ } แลเสมียนสารวัดชุนหมื่นไพร่ไปรักษาราชการด่านนั้น ให้ผู้ว่าราช-
การเมืองกรมการพร้อมกันที่ ๑ } ที่เคยประชุมรับพระราชทานนำพระพิพัฒสัตยา
สำหรับบ้านเมืองทุกปี แล้วให้ผู้ว่าราชการเมืองบังคับให้นายด่านที่ ๑ } สารวัดเสมียน

(๑) Government รัฐบาล

ขุนหมื่นไพร่พร้อมกันกราบถวายบังคมใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ กรุง-
 เทพ ฯ แล้วให้นายด่านที่ ๑ } และสารวัดขุนหมื่นไพร่ รับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์
 สัตยา แล้วจึงให้ไปรับราชการรักษาด่านทุก ๆ ด่าน ถ้าถึงกำหนดเดือนผู้จะมาผลัด
 เปลี่ยนรับราชการรักษาด่านต้องรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเสียก่อนทุกเดือน จึง
 ให้ไปรับราชการรักษาด่านทุกครั้ง เหนด้วยเกล้ากระหม่อมดังนี้ ฯ

พระยานรรัตนราชมานิต มีความเห็นเพิ่มนอกจากข้อพระราชบัญญัติว่า ข้า
 พระพุทธเจ้าเห็นว่าด่านทางกลางป่า เป็นที่ระยะทางไกล ๆ กัน จะเดินไปมาแจ้ง
 ราชการโดยเร็วก็เป็นที่ยาก ก็เลือกจะมีเหตุการณ์สำคัญขึ้นจะไม่ทันแก่ราชการ ข้าพระ
 พุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ฯ ว่า ควรจะเพิ่มเติมอีกข้อหนึ่งให้นายด่านที่ ๑ } ตรวจทางที่
 เป็นช่องเล็กทางน้อย ที่ไม่ใช่เป็นทางคนต่างประเทศเดินไปมาค้าขาย และที่ไม่ใช่ทางแห่ง
 ราษฎร ในพระราชอาณาเขตสำหรับเดินไปมาอาไศรยซื้อขายซึ่งกันแลกัน เป็นแต่
 ทางแห่งโจรผู้ร้าย เห็นว่าช่องไหนตำบลไหนควรจะปิด ก็ให้ปิดเสีย เมื่อนายด่าน
 ที่ ๑ } ตรวจระยะทางจะตั้งที่พัก ชาวด่านแห่งหนึ่งแห่งใด ให้มีระยะทางกำหนดชั่ว
 แรงม้าพักหนึ่ง แล้วให้จัดม้าเร็วไว้สำหรับขี่เดินราชการทุกกองด่าน ที่พักแห่งหนึ่ง
 ให้มีม้าเร็วสำหรับราชการแห่งละม้า จะได้เปลี่ยนผลัดกัน ถ้ามีราชการฉุกเฉินขึ้นแห่ง
 หนึ่งแห่งใด ม้าเร็วจะได้นำข้อความบอกส่งกันต่อ ๆ จนถึงนายด่านที่ ๑ } นายด่านที่ ๑ }
 เห็นว่าเป็นการร้อนความสำคัญ ก็จะได้ใช้ม้าเร็วนำข้อความไปแจ้งต่อผู้ว่าราชการเมือง
 กรมการได้ทันราชการ อนึ่งในข้อที่ ๑๔ ที่โปรดเกล้า ฯ ให้นายด่านที่ ๑ } ขุนหมื่น
 เสมียนสารวัด ข้าระเคื่อนยื่นทางว่าจ่าหน้าตายหนีซ่อนไม่ควรจะว่าให้ชัดเจนว่าเป็น
 ช่อง } ถ้าโปรดเกล้า ฯ ให้จ่าหน้าตายได้แล้ว เกรงจะไม่มีคนรับราชการ ขอรับพระ
 ราชทานใช้ตามข้อพระราชบัญญัติแลกฎหมายกรมพระสุรัสวดีมีอยู่ว่า ถ้าหนีไปแล้วเจ้า
 หมูชาตรองราชการ ๓ ปี ๆ ๓ เดือนจึงจะจ่าหน้าหนีได้ ฯ

พระยาเทพประชัน ลงความเหินทูลเกล้า ฯ ถวาย ว่าเมืองตากกับเมืองพม่าฝ่าย
 อังกฤษเขตแดน ต่อดัดกันบางทีโจรผู้ร้ายเกิดขึ้น ในเขตแดนพม่าฝ่ายอังกฤษ หนี
 เข้ามาในเขตแดนเมืองตาก เกิดขึ้นในเขตแดนเมืองตากหนีเข้าไปในเขตแดน
 เมืองพม่าฝ่ายไทยกับไปสศพม่าอังกฤษคงจะมีการเกี่ยวข้องกัน ถ้าพระ
 ราชบัญญัติสำหรับด้านกฎหมายสำหรับไปสศพม่าอังกฤษไม่คล้ายคลึงกัน ก็จะเป็นการลำ
 บากแก่ชาวด้านเพราะต่างคนต่างถือกฎหมาย เหมือนไทยกับพม่าพูดไม่รู้ภาษากัน ข้าพ
 เจ้าเห็นว่า ให้พระยาสุจริตรักษาผู้ว่าราชการเมืองตาก มีหนังสือชี้แจงการไปยังเจ้าเมือง
 มรแมนต์ ขอกฎหมายสำหรับด้านแลไปสศของอังกฤษมาแปลออกเป็นคำไทย แล้วจึง
 ทำพระราชบัญญัติสำหรับด้าน ภาให้คล้ายคลึงกันเหมือนเมื่อครั้งโปรดเกล้า ฯ ให้
 ข้าพเจ้าเป็นข้าหลวงขึ้นไปจัดการตั้งศาลต่างประเทศเมืองนครเชียงใหม่ นั้น ได้กฎหมาย
 เมืองมรแมนต์มา การจึงเรียบร้อยได้บ้างจนทุกวันนี้ อนึ่งการไปสศเมืองเชียง
 ใหม่ ซึ่งตั้งอยู่ ณ ที่ทำ ศาล } นั้นข้าพเจ้าได้จ้างพม่าที่เข้าใจทำแผนที่ ไปทำ
 แผนที่เมืองยวนตลอดถึงทำ ศาล } มาพิเคราะห์ดูก่อนแล้วข้าพเจ้าจึงได้จัดการไปสศ
 เรียบร้อยได้ ข้าพเจ้าเห็นความดังนี้

พระมหाराชครูมหิธร เต็มความว่า ข้าพระพุทธเจ้าได้ตรวจดูข้อพระราช
 บัญญัติทั้ง ๓๓ ข้อ เห็นด้วยเกล้า ฯ ว่าเลื่อยตัดวันดีอยู่แล้ว แต่ยังมีบกพร่องอยู่บ้าง
 ขอพระราชทานให้เพิ่มข้อพระราชบัญญัติ ลงใหม่อีกข้อหนึ่งว่านายด่านที่ ๑) นาย
 หมวดผู้ใดเกณฑ์ไพร่กองด่าน ซึ่งมาผลัดเปลี่ยนเวรประจำเดือนรักษาการตำแหน่งหน้าที่ทุก
 ตำบล ถ้าไพร่กองด่านที่เหลือจากจำหน่าย ศาล } แล้ว ยังมีตัวเกณฑ์อยู่อีกมาก
 ให้นายด่านที่ ๑) นายหมวด เกณฑ์ไพร่มาเข้าเวรประจำเดือนรักษาการตามตำแหน่งนำ

ที่ เหวหนึ่งผลัดหนึ่งให้มีไพร่อยู่ในโรงदानให้มาก ๆ คน ซึ่งจะกำหนดว่ามากเพียงใด กำหนดไม่ได้ สุดแต่มีตัวไพร่เป็นประมาณ เกลือกว่าจะมีเหตุเป็นการร้อน คือเกิดโจร ผู้ร้ายพวกมากแลเหตุต่าง ๆ พวกกองदानน้อยตัวคน ครั้นจะบอกไปถึงเพื่อนदानที่ตั้ง อยู่ห่างไกลกันก็ช้า มาช่วยก็ไม่ทัน พวกกองदानออกจับตามล้ากั้ง กำลังน้อยกว่าพวก โจรพวกदानก็เสียที่ผ่ายแพ้ไป เพราะฉะนั้นห้ามมิให้นายदानที่ ๑ } นายหมวด ลงเอา

เงินบังตัวไพร่ เกยจนเสียไม่ให้เข้าเวรรักษาราชการให้มาก ๆ คนได้ หนึ่งไพร่กอง

दानไม่ ^{กาย} ^{หนี} ^{ป่วย} } ห้ามอย่าให้นายदानที่ ๑ } นายหมวด ลงเอาเงินบังตัวไพร่แก่งทำ

กาย } ^{หนี} ^{ป่วย} } หากผลประโยชน์แก่ตัวให้เสียราชการไป ถ้ามีผู้สอดแนมจับได้มาว่ากล่าวเป็น

โจทย์ ให้ผู้ว่าราชการเมืองพิจารณาไต่สวนให้ได้ความจริง ถ้าสมคุดคำโจทย์ ให้ผู้ว่า

ราชการเมืองปรับไหมทำโทษตามบทพระอัยการ ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระโปรด

เกล้า ๆ ขอเดชะ ฯ

พระยารัตนโกษา เต็มในข้อ ๒ ว่าให้ตรวจถึงโรงโปลิศ เขตแดนต่าง

ประเทศซึ่งใกล้ชิดเขตแดน ฯ

ข้อ ๒ ที่ว่าให้ผู้ว่าราชการเมือง จัดผู้ที่เป็นคนดีเรียบร้อยในตำบลบ้านนั้น

ให้เป็นขุนหมื่น เสมอยศสารวัตนั้น ฯ

พระยาสมุทบูรณรักษ์ เพิ่มความว่าให้บังคับว่ากล่าวคดีของราษฎรที่จะเกิดวิวาท

ซึ่งกันแลกัน ถ้าผู้คดีผ่าย ^{หนึ่ง} ^{ใด} } จะมาหาให้ชำระขุนหมื่นนั้นนักหาตัวมาชำระว่ากล่าว

ไกล่เกลี่ยเป็นความแตกแยกแล้วต่อกันได้ ถ้าคู่ความจะยอมให้ชำระอย่าไม่ยอม ห้าม

อย่าให้กดขี่แลเรียกเงินค่าธรรมเนียม เว้นไว้แต่ความฉกรรจ์ มหันตโทษนั้นชำระ

ไม่ได้

พระยาศรีสิงหนเทพ แก่ในข้อ ๒ ถ้ามีเหตุการอย่าง ^{ใด} ^{หนึ่ง} } เกิดขึ้นในที่ตำบล

บ้านนั้น ก็ให้ขุนหมื่นผู้นั้นนำเอาเหตุมาแจ้งแก่นายदान ๆ เหนว่าการที่เกิดขึ้น ควร

จะต้องจัดคนไประงับเหตุการณ์ และจับโจรผู้ร้ายในที่ตำบลนั้น ก็ให้รีบจัดคนไประงับ เหตุที่เกิดขึ้นให้ทันทั่วทั้ง

ในข้อ ๓ ที่ว่าให้เลือกผู้ที่เรียบร้อยรู้หนังสือ สำหรับจะได้จดหมายเหตุการณ์ พระยาเพชรชฎา เต็มความว่า แต่คนที่จะเข้ารับราชการรักษาด่านนั้น นาย

ด่านที่ ๑ } ต้องบังคับให้ ^{ขุนหมื่น} ^{เสมียน} ^{สารวัตร} ^{ไพร่} ^๒) สาบาลตัวว่าจะไม่เหินแก่อำมิตสินจ้างแลหน้าบุคคล

ผู้ถวายาคติพี่น้องซึ่งทำผิดข้อบังคับนี้ กิติ ที่ยังไม่มีในข้อบังคับกิติ ฎากฎหมายแผ่นดิน แต่ข้อ ^{หนึ่ง} ^{ใด} } กิติ บิดบังไว้ปราดนาจะให้ความเนิ่นช้าเสื่อมสูญไป ไม่นำข้อความแจ้ง

แก่นายด่าน ที่ ๑ } ให้รู้แต่โดยเร็ว ฯ

ในข้อที่ ๔ ที่ว่า แล้วให้ทำบัญชีรายชื่อ นายด่านที่ ๒ ^{ขุนหมื่น} ^{เสมียน} ^{สารวัตร} ^{ไพร่} } นั้น

พระยาราชวรานุกูล เห็นว่า ตกชื่อ นายด่านที่ ๑ ความคลุมไป ควรจะต้อง ว่าให้นายด่านที่ ๑ ทำบัญชีรายชื่อ นายด่านที่ ๒ ^{ขุนหมื่น} ^{เสมียน} ^{สารวัตร} ^{ไพร่} } ซึ่งมาประจำเดือน

ยื่นแก่ผู้ว่าราชการเมืองรักษาไว้ฉบับหนึ่ง ให้รักษาไว้ที่โรงด่านฉบับ—หนึ่ง ส่งมา ณ กรุงเทพมหานคร ๑ ฉบับหนึ่ง บลละครั้ง

ในข้อ ๔ พระนรินทร์ราชเสนา ว่าอักษร ให้ใกล้กันวงเสี้ยอักษรหนึ่ง

ในข้อ ๕ พระนรินทร์ราชเสนี ว่าอักษรว่า (ผลัดเปลี่ยน) ชำกัณอยู่ วงเสี้ย แห่งหนึ่ง

ในข้อ ๕ พระยามหามนตรี เต็มความว่า ถ้าผู้ที่ต้องเกณฑ์ช่วยเจ็บให้บุตร ภรรยาญาติพี่น้อง มาบอกนายด่านที่ ๑ } ให้นายด่านที่ ๑ } จัดผู้ไว้ใจไปชันสูตร ถ้า ผู้ช่วยจริงก็ให้จัดคนอื่นไปรักษาการแทน ถ้าไม่ช่วยแลงบังปิดพลั่ว ก็ให้ทำโทษพอสมควร

ในข้อ ๕ พระยานุรักษ์ราชมณฑลเชียร เติมความว่าถ้าผู้ต้องเกณฑ์ รู้กำหนด แล้วว่าวันนั้น จะถึงวันที่ตัวจะเข้าเวรไปรักษาราชการ แต่บ่วยเจบจนวนวันที่ตัวจะต้องมา มารับราชการ ต้องให้บุตรภรรยาญาติพี่น้องมาแจ้งความแลบอกบ่วยสาบาลแก่นายด่านที่ ๑ } แลเสมียนสารวัดแล้ว ให้นายด่าน ๒ } จัดคนอื่นไปเปลี่ยนผู้ที่บ่วยเจบ ไปรักษาราชการแทนกว่าจะหายบ่วย แล้วให้ผู้ หนึ่ง } ที่ไว้ใจได้ไปสอบดูว่าผู้นั้นบ่วยจริงฤาไม่จริง ถ้าไม่บ่วยจริงแลงับิดพล้วเสียให้ปรับลงโทษ ฯ

ในข้อ ๖ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช เติมความว่า ถ้ากรมการจะไปตรวจด่านที่ ๑ } ถ้าอย่าให้มีกำหนดครั้ง ตรวจเดือนหนึ่งหลายครั้งเหนจะดีกว่า แต่เมื่อจะไปตรวจอย่าให้ โปлицแลนายด่านรู้ตัวว่าจะไปตรวจวันใดเวลาใด แลกรมการผู้ตรวจต้องไปตรวจจนสุดเขตแดนฝ่ายสยาม แลรู้เหตุการณ์สิ่งใดมาให้ท้าวโปรต^(๑) ยื่นต่อผู้ว่าราชการเมืองจงทุกครึ่ง

ในข้อ ๖ พระยานุรักษ์ราชมณฑลเชียร เติมความว่า ถ้านายด่านที่ ๑ } ไม่รักษาราชการโดยสุจริต ทำผิดจากข้อพระราชบัญญัติ กลับหาความว่าผิดจากข้อพระราชบัญญัติ จะหาผลหาประโยชน์ ฯ

ในข้อ ๖ ซึ่งว่าให้ผู้ว่าราชการเมืองเอาใจใส่ตรวจตราดูเสมอให้รอบคอบ ให้กรมการไปตรวจราชการชื่อนายด่านที่ ๑ } รักษาเดือนละครั้งนั้น พระยาไชยสุนทรเติมว่า แลให้นายด่านที่ ๑ } ขุนหมื่น ^{เสมียน} _{สารวัด} } สาบาลตัวพร้อมด้วยกรมการผู้ไปตรวจ ที่ในพระอุโบสถเสมอเดือนละครั้ง ให้รักษายุติธรรมตามพระราชบัญญัติเก่าใหม่ อย่าได้กดขี่ข่มเหงราษฎรที่ไปมาโดยปรกติ ถ้ากรมการผู้ไปตรวจรู้ว่านายด่านที่ ๑ } ไม่รักษาราชการโดยสุจริต ฯ ล ฯ ให้มีโทษแก่ผู้ตรวจ เติมว่ากับนายด่านที่ ๑ } ขุนหมื่น ^{เสมียน} _{สารวัด} } ผู้ที่กระทำผิดตามโทษานุโทษ

(๑) Report = รายงาน

เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงค์ เติมในข้อ ๖ ว่า ให้ผู้ว่าราชการเมืองตั้งกรรมการไปตรวจด้านเดือนละครึ่ง ขอเพิ่มให้ไปเดือนละสองครั้ง

พระนรินทรราชเสนี ว่าที่บังคับให้ผู้ว่าราชการเมืองจัดการไปตรวจด้านเดือนละครึ่งนั้น ไม่มีกำหนดชั้นแรม ขอเติมความว่า ให้ไปตรวจในเดือนขึ้น ๗ ค่ำ ๑๕ ขึ้น ๘ ค่ำ เมื่อได้รับทางว่านายด่านที่ ๑) แล้ว

ตอนที่ ๒ ความเห็นของท่านที่ ^{แก้}เพิ่ม) ในข้อพระราชบัญญัติ

พระยาธรรมจรรยาอนุกรมมนตรี แก้ในข้อ ๑ ว่าซึ่งนายด่านอยู่ในบังคับเจ้าเมือง
กรรมการฝ่ายเดียวกัน นายด่านที่ ๒) } จะมีอำนาจน้อยไป จะบังคับบัญชาการงานทั้ง

ปวง บันดาเกิดขึ้นในพวกค่านนั้น ๆ ถ้าชอบใจเจ้าเมืองกรรมการ ก็จะสิทธิขาดสำหรับ
ได้ ถ้าไม่ถูกใจเจ้าเมืองกรรมการ ก็จะติดค้างไม่ตลอดไปได้ จะถือเปรียบแก่งแย่งแก่ง
กันแลกัน ก่อการให้ขึ้นเคืองใต้ฝ่าล่องธลีพระบาทเนื่อง ๆ ราบไป จะหาปรองดองกัน
เรียบร้อยไม่ ด้วยเจ้าเมืองกรรมการทุกวันนี้ เป็นคนห่างไกลจากพระเนตรพระกรรณ
แล้วก็มีมักจะไกล ๆ ชนระเหินเล่นด้วยช่วยกระพือ ไม่สู้ใส่ใจในราชการแผ่นดินนั้น จึงเห็น
ด้วยเกล้าฯ ว่า นายด่านทุกแห่งทุกตำบล ควรจะอยู่ในบังคับท่านอธิบดี ในกรุงเทพฯ
จึงจะชอบด้วยธรรมเนียมโบราณเจ้าริตแต่กรุงศรีอยุธยาเก่ามา ด้านคอยทุกแห่งทุกตำบล
ถ้าเป็นแขวงกรุงก็ให้เป็นกระทรวง กรมอาษาใหญ่เตโชทัยนำได้บังคับว่ากล่าวสิทธิขาด
ทั้งปากฝ่ายเหนือ ถ้าเป็นหัวเมืองก็เป็นพนักงาน ชุนพลหลวงพลพระกรรมการ ได้ตรวจ
ด้านตระเวนด้านดูการงานทั้งปวงสิทธิขาด เพราะฉนั้นข้าพระพุทธเจ้าจึงเห็นด้วยเกล้าฯ

ว่านายด่านที่ ^๑๒) } จะต้องเลือกหาคนที่มียศชั้นสัญญาบัตรรอบรู้สรรพกิจการงานทั้งปวง ใน

กรมอาษาใหญ่ แลโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรตั้งไปจากกรุงเทพฯ นายด่าน
จึงจะมีอำนาจบังคับการงานได้สิทธิขาด แต่จะต้องฟังบังคับบัญชาผู้รักษาเมืองกรรมการ

บ้าง แต่ในที่เป็นยุติธรรมชอบด้วยราชการแผ่นดิน บันดาเซาด่านทั้ง ^{นาย}ไพร่) ใหญ่น้อย
 จะต้องอยู่ในบังคับเดโชทำยน้ำซึ่งเป็นอธิบดีในกรมอาษาใหญ่ฝ่ายเดียว กับข้อ ^๓) ซึ่ง
 จัดคน ^{นาย}ไพร่) ประจำด่านนั้น จะต้องรับพระราชทานเอาคนในกรุงทั้งสิ้นออกไปเป็นเซา
 ด่าน จะไม่สู้โง่เขลาเหมือนคนหัวเมือง อนึ่งขอรับพระราชทานทหารอย่างยุโรป ให้มี
 ประจำด่านด้วยทุกตำบล ถ้าด่านตำบลใหญ่เป็นที่สำคัญโจรผู้ร้ายชุกชุม ให้มีทหาร
 ประจำทั้งชายัน ^(๑) กับปะรันนายไพร่ตำบลโลสิน ๑ ต้องมีตราสำหรับขังคนร้ายทุกด่าน
 เพื่อจะได้กำจัดคนร้ายได้ทันห้วงที่ และมีเสาศิลลาดูเสาไม้แก่นที่หุ่มบักกำหนดเขตแดนให้
 ปรากฏ โดยทิศทั้งสี่ต่อไปภายหน้า จะได้ไม่เียงกันด้วยเรื่องเขตแดน

พระกระเชมราชสุภาวดี เติมในข้อ ๑ ให้ผู้ว่าราชการเมืองมีอำนาจบังคับ

นายด่านที่ ๑ } ^{ขุนหมื่น}ไพรี ซึ่งรักษาด่านทุก ^{หมวด} } แลตัดสินคดีต่างๆ
 ๒ } ^{เสมียน}ไพรี }
 ๓ } ^{ตำรวจ}ไพรี } ^{กอง} }

บันดากองด่านทุก ^{หมวด} ^{กอง}) ต้องฟังบังคับบัญชา ผู้ว่าราชการเมืองตามพระราชบัญญัติ จง
 ประพฤติให้เป็นคนซื่อสัตย์สุจริต อย่าให้ผิดเสียราชการได้ อย่าทำอุบายแก้งแย่งยื้อเกบ
 ทรัพย์สิ่งของราษฎรลูก้าวานิชโดยพลการ อย่าช่มเหงเกาะกุมหน่วงเหนี่ยวราษฎรที่
 ไม่มีความผิด มาจำจองลงเอาพัสดุเงินทองสิ่งของต่างๆ แล้วย่าให้ช่มเหงขัดเอาบุตร
 ภรรยาข้าทาสของราษฎรไว้ให้ไ้ความเดือดร้อน อย่าให้บ้องกันผู้มีคดีแลโจรผู้ร้ายไว้
 เป็นอันชาติทีเดียว ฯ

พระยานวรัตน์ราชมานิต เห็นว่าในข้อ ๑๘ ที่โปรดเกล้าฯ ให้นายด่านที่ ^(๑)

^{ขุนหมื่น} ^(๑) ^{เสมียน} ^(๑) ^{ตำรวจ} ^(๑)) ชำระเดือนยื่นทางว่าจ่าหน้าตายหนี ขยันไม่ควรจะว่าให้ชัด เห็น
 ว่าจะเป็นช่องเป็นทาง ถ้าโปรดเกล้าฯ ให้จ่าหน้าตายหนีได้แล้ว เกรงจะไม่มีคนรับราชการ
 ขอรับพระราชทานใช้ตาม ข้อพระราชบัญญัติกฎหมายกรมพระสุรัสวสีมีอยู่ ถ้าหนีแล้ว
 ให้เจ้าหมู่ทหารองการสามปี ๆ ละสามเดือน จึงจะจ่าหน้าตายหนีได้

(๑) Sergeant สิบเอก

พระนรินทรราชเสนี เหนในข้อ ๑๕ ว่าให้นายด่านที่ ๑ } ยินทางว่าจ่านวน
 ขุนหมื่น ^{เสมียน} _{สารวัด} } } แก้วว่าราชการเมือง ทุกเดือน คำว่า (ทุกด่าน) นั้นห่างไป จึง
 ไพร์ }
 วงเสียไปแทรกลงใกล้ข้อ คำที่ว่า แก้วว่าราชการเมืองทุกด่าน เดือนหนึ่งให้นายด่านที่
 ๑ } ยินทางว่าความซำกั้นวงออกเสีย ขอเดิมนำให้ยื่นทางว่าวในเดือนชั้น ๑ } คำ ตาม
 ๒ } ระยะทางใกล้แลไกล

ในข้อ ๑๕ ความว่า นายด่านที่ ๒ ขุนหมื่น ^{เสมียน} _{สารวัด} } ที่เป็นเวรรักษาด่าน
 ไพร์ }
 ถ้าขาดเวรจะจ้างคนแทนตัว พระยาราชวรานุกูล เหนด้วยเกล้าฯ ว่า นายด่านที่ ๒
 เป็นตัวร่วมรองรับราชการผลัดเปลี่ยนแทนตัว เหมือนขุนหมื่น ^{เสมียน} _{สารวัด} } นั้นชดอยู่ เว้น
 ไพร์ }
 ไว้แต่บ่วยดามีราชการไปชำนาน นายด่านที่ ๑ ผู้เดียวเหลือกำลังจะรักษาด่าน ก็ให้ไป
 แจ้งแก้วว่าราชการเมือง จะได้หมายตั้งนายด่านที่ ๒ แทนตามพระราชบัญญัติข้อ ๔ ฯ

พระยาอินทราชิบคสีสหราชรองเมือง เนิมในข้อ ๑๖ ว่า ถ้านายด่านที่ ๑ }
 ขุนหมื่น ^{เสมียน} _{สารวัด} } } ซึ่งอยู่เวรประพฤติเป็นโจรผู้ร้าย แลสมรู้เป็นใจด้วยผู้ร้าย
 ไพร์ } } มิได้ตรวจตราให้ถ่วงถัก แลทำการกันโซก เขียมกันโซกกดขี่ข่มเหงราษฎร ด้วยหาผล
 ประโยชน์ใส่ตน ให้ปรับโทษนายด่านที่ ๑ } ขุนหมื่น ^{เสมียน} _{สารวัด} } ทวีโทษ ๒ เท่า
 ไพร์ } } โทษผู้ที่ทำผิด

พระเจ้าบรมวงษเธอ กรมหมื่นบริรักษ์ ว่าข้อ ๑๖ นั้นให้ปรับโทษนายด่านที่ ๒
 ขุนหมื่น ^{เสมียน} _{สารวัด} } } แต่่นายด่านที่ ๑ หนีโทษไม่ ขอให้มีโทษเหมือนนายด่าน
 ไพร์ } } ที่ ๒ แต่คนกระทำผิดให้ปรับมากกว่านายด่านที่ ๑ } เสมียนทนาย

ข้อ ๑๗ พระยาราชวรานุกูล เหนว่าความเดิมเคลือบคลุมยังหาชัดไม่ ขอรับ
 พระราชทานเพิ่มเติมเรียงความใหม่ ให้ผู้ว่าราชการเมืองจัดเครื่องแต่งตั้งนายด่าน

ขุนหมื่นเสมียนसारวัดไพร่ตามสมควร และเมื่อเวลาเข้าเวรรักษาการ ให้นายด่านที่
 ขุนหมื่นเสมียนसारวัดไพร่แต่งตั้งไว้เดิมที่ ถ้าไม่แต่งตั้งให้ทำโทษนอกเขตทลาบ เมื่อเวลา
 ออกเวรห้ามมิให้แต่งตั้งเหมือนผู้อยู่เวรประจำหน้าที่ เว้นไว้แต่เกิดเหตุการณ์สำคัญ นาย
 ด่านที่ ๑) จะเรียกให้แต่งตั้งรักษาการก็ได้ ถ้าผู้ ^{หนึ่ง}ใด) ซึ่งมีได้เป็นพวกกองด่านแต่ง
 ตัวก็มิได้แต่งตั้งตัวก็ดี ปลอมเป็นพวกเขาด่าน เทียบหุบตีแย่งชิงข่มเหงราษฎรต่าง ๆ
 พิจารณาเป็นสัจจริง ให้ปรับโทษให้แก่ผู้เจ็บแล้วให้ทำโทษจงหนัก ตามพระราช
 กำหนดกฎหมาย ฯ

ในข้อ ๑๗ พระนรินทรราชเสนี ว่าด้วยผู้ปลอมผู้รักษาด่าน ความที่
 พิจารณาเป็นสัจให้มีโทษตามโทษานุโทษนั้น เป็นกลางข้อความวงออกเสีย จึงเติม
 ตอนข้างท้ายว่า มีผู้มาร้องพิจารณาเป็นสัจ และข้ออื่น ๆ อักษรซ้ำกันบ้างไกลกันบ้างไม่
 กวรับ้าง ข้อละอักษรหนึ่งบ้าง ๒ อักษรบ้างเติมลงบ้างวงออกเสียบ้าง ข้อ ๔ อักษร ๑
 ข้อ ๒ ๕ อักษร สามเลข ๒

เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงฯ เติมในข้อ ๑๗ ว่าถ้าผู้หุบตีแย่งชิงข่มเหงราษฎร
 ต่าง ๆ พิจารณาได้ความจริงให้ปรับโทษให้แก่ผู้เจ็บตามพระราชกำหนดกฎหมาย

ในข้อ ๑๘ ^{พระยาธรรมาธิบดี} ^{พระยามหาเทพ} เติมความว่า ให้ผู้ว่าราชการเมือง จัดหากฎหมาย
 แลหนังสือสัญญากรุงเทพ ฯ กับเมืองต่างประกาศ ความข้อนี้เห็นด้วยเกล้าฯ ว่า แต่ที่ข้อ
 กฎหมายนั้นผู้ว่าราชการเมืองอาจจะจัดหาได้ แต่ที่ข้อหนังสือสัญญากรุงเทพ ฯ กับหัวเมือง
 ต่างประเทศ ความข้อนี้ถ้าให้ผู้ว่าราชการเมืองจัดหาเองนั้น เห็นด้วยเกล้าฯ ว่าข้อความ
 จะขาดเหลือผิดเพี้ยนเปลี่ยนกันไป จะหาถูกต้องดีถ้วนเหมือนเจ้าพนักงานจัดฉบับให้ ไม่

ในข้อ ๑๙ ที่ว่าถ้าไม่มีหนังสือเดินทาง ก็มีหนังสือเดินทาง แต่หนังสือผิด
 รูปพรรณผู้ขึ้น ก็อย่าให้เข้ามาในเขตแดนนั้น พระสมุทบุรานุรักษ์ เติมว่าถ้าขัดขึ้นไม่
 พึงบังคับ ก็ให้นายด่านจับตัวผู้ขึ้นไว้เหมือนคนในบังคับฝ่ายไทย

ในข้อ ๑๙ พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง เติมความว่า ถ้าคนในบังคับ
ต่างประเทศ ถ้าไม่มีหนังสือเดินทาง ถ้ามีหนังสือเดินทางแต่ผิดกับรูปพรรณผู้
ให้เข้ามาในเขตแดน ถ้าห้ามผู้นั้นมีพงษ์เข้ามาในเขตแดนให้จงได้ ก็ให้นายด่านที่
๑) พาศักดิ์ผู้นั้นมาแจ้งต่อผู้ว่าราชการเมืองกรมการ ให้ผู้ว่าราชการเมืองกรมการ บังคับ
๒) การตรวจแก่การ

ในข้อ ๑๙ ที่ว่าอย่าให้เข้ามาในเขตแดนนั้น พระยามหามন্ত্রী เติมความ
ว่า ถ้าผู้นั้นไม่พงษ์เข้ามาในพระราชอาณาเขต ให้ขุนหมื่นเสมียนสารวัดไพร่จัดซื้อ
รูปพรรณแลทรัพย์สินของเครื่องศาสตราวุธ แจกกับนายด่านที่ ๑) โดยเร็ว

ในข้อ ๑๙ ความที่ว่าถ้าไม่มีหนังสือเดินทาง ถ้ามีหนังสือเดินทางมาแต่ผิดกับ
รูปพรรณผู้นั้นก็อย่าให้เข้ามาในเขตแดนนั้น พระยาสมบัตยาธิบดี เติมความว่า
ถ้าจะออกไปก็ให้จับตัวมาส่งต่อผู้ว่าราชการเมืองพิจารณา

ในข้อ ๑๙ ถ้าเป็นคนในบังคับไทย ไม่มีหนังสือเดินทางสำหรับตัว ให้จับส่ง
มายังผู้ว่าราชการเมืองกรมการ ขอน พะยาประสิทธิศุกการ ว่า ข้าพระพุทธเจ้ายัง
สงสัยอยู่ว่า ก็จะทำให้ผู้ว่าราชการเมืองทำประการใด หาได้มีข้อบัญญัติบังคับไม่ ถ้า
นายด่านที่ ๑) ส่งตัวคนที่ไม่หนังสือเดินทางให้ผู้ว่าราชการเมือง ๆ ก็จะทำไว้ใช้ ไม่มี
กำหนดออกได้ ถือตามพระราชบัญญัติให้ส่งไว้แก่ผู้ว่าราชการเมือง ถ้าบางคนเห็นแก่
โลกมีศ ก็จะไม่เอาเงินแก่ผู้ต้องจับ จึงจะพ้นออกไปได้ เงินน้อยนักก็จะหาให้ออกไม่
เพราะจะถือใจว่าทำตามพระราชบัญญัติ ห้ามข้อบังคับให้ผู้ว่าราชการเมืองกรมการ
ชำระได้สวนดูว่าจะเป็นคนหนีๆ ๆ เป็นผู้คนค้าหาชโคร หมูใดกองใดควรจะให้คืนไป
ตามหมู่ตามกรมประการใด ถ้าชำระได้ความว่าเป็นคนหนี ออกไปนอกพระราชอาณา
เขตก็มีความผิด จะควรประการใดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ซึ่งผู้ว่าราชการ
เมืองจะไปจำนังไว้ ก็จะเป็นที่เดือดร้อนแก่ราษฎร จะมีความผิดๆ ไม่ผิดประการใดก็หา
ทราบไม่ ฯ

ในข้อ ๑๙ ซึ่งว่าอย่าให้เข้ามาในเขตแดนนั้น พระยาอนุรักษราชมนตรี
เดิมว่า ถ้าห้ามไม่ฟังผู้นั้นขึ้นจะเข้ามาในเขตแดน ก็ให้ผู้รักษาคำนำจับตัวผู้นั้นมาส่งกับ
นายด่านที่ ๑) ได้ถามโดยเร็ว อย่าให้เป็นการห่วงเหนียวแลกักขัง ฯ

ข้อ ๑๙ มีความว่า ให้นายด่านที่ ๑)

}	ขุนหมื่น
	เสมียน
	สารวัตร
	ไพร่

 ตรวจตราผู้คนไปมาทาง

นำด่าน ฯ ล ฯ ให้จับมาส่งแก่ผู้ว่าราชการเมืองกรมการ ชั้น พระยาไชยสุนทร เดิมว่า
ให้ผู้ว่าราชการเมืองกรมการ ชำระได้ลวนว่าให้ได้ความว่าจะเป็นคำหนีเจ้าบ่าวหนีนาย
นายไพร่หนีหมู่ ๆ เป็นหนีหาชู้ใด หลบหนีด้วยคดีเหตุใด ๆ ก็ให้มีใบบอกส่งมายัง
กรุงเทพฯ ฯ ให้ชัดเจน ฯ

ในข้อ ๒๐ ความว่าไปลิตต่างประเทศแลเจ้าของทรัพย์สิน คิดตามผู้ร้ายมาตั้งนำ
ด่าน ฯ ล ฯ ให้บอกส่งตัวมายังผู้ว่าราชการเมืองกรมการ พระยาไชยสุนทร เดิมว่า
ให้ผู้ว่าราชการเมืองกรมการ ชำระตัดสินให้เป็นยุติธรรม ถ้าแลเป็นคนในสปีเยกร่วมชง
ก็ให้ผู้ว่าราชการเมืองกรมการมีใบบอกตามที่เหตุเกิดขึ้นให้ชัดเจนเข้ามายังกรุงเทพฯ ฯ

เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงค มีเดิมเข่าอีกว่า ไปลิตต่างประเทศแลเจ้าของ
ทรัพย์สิน คิดตามผู้ร้ายเข้ามาในท้องถิ่นนำด่าน ก็ให้นายด่านที่ ๑) ขุนหมื่นเสมียนสารวัตรไพร่
ได้ถามได้ความว่าคิดตามผู้ร้ายมาจริง ก็ให้นายด่านที่ ๑) ขุนหมื่นเสมียนสารวัตรไพร่
ช่วยจับผู้ร้าย ฯ ล ฯ

ในข้อ ๒๑ ที่ว่านายด่านที่ ๑) ขุนหมื่นเสมียนสารวัตรไพร่ผู้รักษาด่าน ถ้าพบ
ผู้เดินทางถือเครื่องศาสตราวุธ ฯ ล ฯ เห็นว่าไม่มีความผิด ควรปล่อยก็ให้ปล่อยไป

พระยาไชยสุนทร เดิมว่า อย่าให้นายด่านที่ ๑) ขุนหมื่นเสมียนสารวัตรไพร่
เรียกเอาพัสดุเงินทองแก่ผู้ต้องจับนั้นเลย ฯ

พระเจ้าน้อยยาเธอ พระองค์เจ้ากรมพลเสือสรร ทรงแก้ในข้อ ๒๖ ว่า ในข้อ ๒๖ นั้น โจความว่าโจรผู้ร้าย เกิดขึ้นในแขวงด้านตำบลใด ๆ นายด่านที่ ๑) ที่ใกล้ เคียง ให้นายด่านที่ใกล้เคียงนั้นไปช่วยจับโจรผู้ร้าย ถ้าเห็นว่าโจรผู้ร้ายมีพรรคพวก เครื่องสาตราวุธมาก แต่ล้าภังนายด่านที่ ๒) จะจับมิได้ก็ให้แจ้งความแก่ผู้ว่าราชการเมือง ผู้ว่าราชการเมืองต้องแต่งกรมการขุนหมื่นไพร่ ไปช่วยจับโจรผู้ร้ายให้จงได้

อนึ่งผู้ร้ายวิ่งหนีฤๅต่อสู้ ผู้จับเหลือกำลังร้องให้ช่วยจับ ผู้ที่อยู่ใกล้เคียงรู้เห็น แล้วไม่ช่วยจับ ให้นายด่านที่ ๓) หาตัวผู้มา มาไต่สวน ถ้าได้ความจริงว่าผู้นั้นควรจะ ช่วยแล้วไม่ช่วย ก็ให้ทำโทษภอสสมควร ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ๆ ว่า ผู้ที่จะช่วย จับนั้น จะเป็นคนไทฤๅคนต่างประเทศ ข้อ ๑ ถ้าเป็นคนต่างประเทศ คงจะมีเหตุ หลายประการ ถ้าอายุผู้ร้ายต่อสู้ผู้จับมีบาดแผลถึงตาย ก็คงจะมีเหตุขึ้น ข้อ ๒ คนต่าง ประเทศจะไม่ช่วยจับ นายด่านก็ถือเอาตามพระราชบัญญัติ จับเอาตัวคนต่างประเทศ มากักขังไว้ ข้อ ๓ ถ้ามีความเกิดขึ้นสิ่ง หนึ่ง) พวกด่านก็คงจะร้องให้พวกราษฎรช่วยจับ ำไป ถ้าราษฎรจะมาช่วยไม่ทัน นายด่านก็คงจะลงเอาเงินฤๅทำโทษแก่ราษฎรต่าง ๆ พวกราษฎรก็คงจะได้ความเดือดร้อนเหลือกำลัง ข้อ ๔ ลูกกำวานิชทวยราษฎร เดินไป มาตามทาง อ้ายผู้ร้ายวิ่งหนีไปลึกลับคงจะร้องให้ช่วยจับ ถ้าคนพวกนั้นไม่ช่วยจับก็คงจะมี ความผิด ข้อ ๕ ถ้านายด่านขอแรงให้ทวยราษฎรลูกกำวานิช จับได้ตั้งแล้ว คนที่ จะรักษานายด่านทางทุกตำบล คงจะไม่มีบ่าว ที่จะรักษาพระราชอาณาเขตได้ คงจะ มีผลประโยชน์แก่นายด่านเกิดขึ้น ข้าพระพุทธเจ้า เห็นด้วยเกล้า ๆ ว่าในข้อพระราช บัญญัติที่ ๒๖ นี้กว้างขวางนัก ๆ

พระยาสมุหบุรานุรักษ์ เต็มว่าถ้าระยะทางไกล ให้ผู้ว่าราชการเมืองจัตมาเร็ว
 ฤาเป็นเครื่องหมายสังเกตไว้สำหรับด้านที่ ๒) ในบ้านเมืองนั้น ๆ เป็นต้นว่าจะจุดพลุฯ
 ยิงปืนใหญ่) ตามระยะทางด้านไกล) ฤาได้ยินเป็นสำคัญ เมื่อเกิดโจรผู้ร้ายขึ้นที่แห่งใด
 เหนเหลือกำลังจะใช้ม้าเร็วแลจุดพลุ ฤายิงปืนใหญ่เล็กบอกสำคัญ ให้ด้าน ๒) รีบไป
 ช่วยทันทั่วถึง

ข้อ ๒๗ เนื้อความในข้อ ๒๑ มีว่าเมื่อนายด่านที่ ๑) เหนว่าไม่มีความผิด
 ควรจะปล่อยก็ให้ปล่อยไป กับในข้อ ๒๗ มีความว่า คนเดินทางไปมา มีบันกระสุน
 ดินดำ เครื่องศาสตราวุธสำหรับพอสสมควรแล้ว ก็ให้ไปมาโดยสะดวก ความสองข้อนี้
 พระยาราชสัฎการากร เหนว่าควรที่จะเพิ่มเติมลงว่า อย่าให้เรียกพัสดุเงินทองสิ่งของแก่
 ราษฎรผู้เดินทาง ให้ได้เดือดร้อน ๆ

ในข้อ ๒๘ ที่ว่าเกิดความใช้สำคัญ มีโรคบ่วงใหญ่ แลไข้คางโรคประจวบ
 ต่าง ๆ พระยาสมุหบุรานุรักษ์ เต็มว่า ซึ่งจะเปนนันตรายแก่ชีวิตมนุษย์และช้างม้าโคกระบือ

พระยาศรีสังหเทพ เต็มในข้อ ๒๘ ว่าให้นายด่านที่ ๑ ที่ ๒ แต่งขุนหมื่น
 เสมียนสารวัดไพร่ ที่กระแวนด้านคอยสืบสวนข้อราชการ ทางเมืองต่างประเทศแลเมือง
 ประเทศราช ถ้าสืบได้ข้อราชการเป็นการสำคัญ ก็ให้รีบบอกข้อราชการไปยังผู้ว่าราชการ
 การเมือง ถ้าเป็นแต่การเล็กน้อย ก็ให้บอกไปเดือนละครึ่ง ๆ

เนื้อความในข้อ ๒๓
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๓๐ } มีว่าให้ทำโทษภอสมควรบ้าง ลงโทษภอเขตหลายบ้าง

ตั้งน

พระยาราชสัฎการากร เหนว่า ผู้ที่กระทำโทษแก่ผู้กระทำผิด เกลือกจะกระทำ
 ด้วยความโกรธ อาฆาตฤาเหนแก่หน้าก็จะมาก ๆ น้อย ๆ หาเสมอไม่ ควรจะกำหนด
 พระราชอาญาลงไว้จึงจะชอบ

ในข้อ ๓๑ ที่ว่าให้ ^{เรือ} _{ลาก} ไม่เสียให้พันทางในทันที พระยารัตนโกษาขอ
เปลี่ยนว่าให้ ^{เรือ} _{ลาก} ไม่เสียให้พันทางโดยเร็ว

เนื้อความในข้อ ๓๑ มีว่า ให้ผู้กระเวณด่านบังคับให้เรือไม้แลลากไม้เสียให้พัน
ทางในทันที ความข้อนี้ พระราราชสัมภารากรเห็นว่า เกลือกผู้ที่มาพักจะไม่ทำตาม
บังคับผู้กระทำเวรด่าน ควรจะให้ผู้กระเวรด่านมีอำนาจบังคับว่ากล่าวได้

ข้อ ๓๓ ที่ว่าถ้าพระราชบัญญัติบกพร่องอยู่ ฤๅขัดขวางในการที่รักษา ผู้ว่า
ราชการเมืองเห็นควรจะแก้ไขเพิ่มเติมประการใด ก็ให้มีใบบอกลงมายังกรุงเทพฯ ๗ พร้อม
กับเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อเห็นชอบแล้วจะให้มิตราอนุญาตให้ ^๕ เนื้อความเห็นตอน
พระยาสมบัตยาธิบาล ว่าควรจะงดไว้ ควรจะว่าไปในท้องตรา ส่งข้อพระราชบัญญัติ
เรื่องนั้น ๗

พระยาพิพิธโภคัยสุวรรณย์ ลงความเห็นว่า ในข้อ ๓๓ มีว่า ถ้าพระราช
บัญญัติยังบกพร่องขัดขวาง ในการที่จะรักษาฤๅมีเหตุการณ์เกิดขึ้นแปลกแยกจากข้อพระราช
บัญญัติไป จะตัดสินไม่ได้ขัดข้องอยู่ ผู้ว่าราชการกรมการจะเห็นควรสถานใด ที่จะ
ตัดสินได้ตามความเห็นจะแก้ไขเพิ่มเติมเป็นข้อพระราชบัญญัติ ลงตามความเห็นที่ทรง
พระมหากรุณาบรมราชานุญาต ให้บอกเหตุที่เกิดขึ้นใหม่กับความเห็นลงมาจะได้ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มิตราตอบขึ้นไป ความในข้อ ๓๓ ที่ว่ามานักเป็นการตัดสิน
เกล้าฯ เป็นยุติธรรมอยู่ทุกข้อทุกกระทงแล้ว ถ้าเหตุการณ์จะเกิดขึ้นใหม่นอกจากข้อพระ
ราชบัญญัตินั้นออกไป ก็จะต้องมีข้อพระราชบัญญัติเพิ่มเติมได้ตามเหตุที่เกิดขึ้น ไม่เป็น
การขัดขวาง ข้ำพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ดังนี้

ในข้อ ๒๙ พระนรินทรราชเสนี ข้อ ๒๙ ^{อักษร ๑)} _{เลข ๑)} ข้อ ๓๐ อักษร ๑ ความ
ในข้อพระราชบัญญัติ ข้ำพระพุทธเจ้าเห็นสมควรแก่ราชการรักษาบ้านเมืองแล้ว ควรมิ
ควรแล้วแต่จะไปรอด ๗

๕. แคมป์แลนดักกับโรงเรียนวังนันทอุทยาน

ณ วัน ๔ ๗ ๑๐ คำ ปีมเมีย จัตวาศก^(๑) เวลาบ่าย ๔ โมงเสศ พระราชทาน

พระราชหัตถเลขาน ร. ที่ $\frac{๒๐๒}{๔๔}$ ให้พระยาตรีสุนทรโวหาร อดิเรกคุณมนตรี
ออกพิชิตหลวง

(พระราชหัตถเลขาดังนี้)

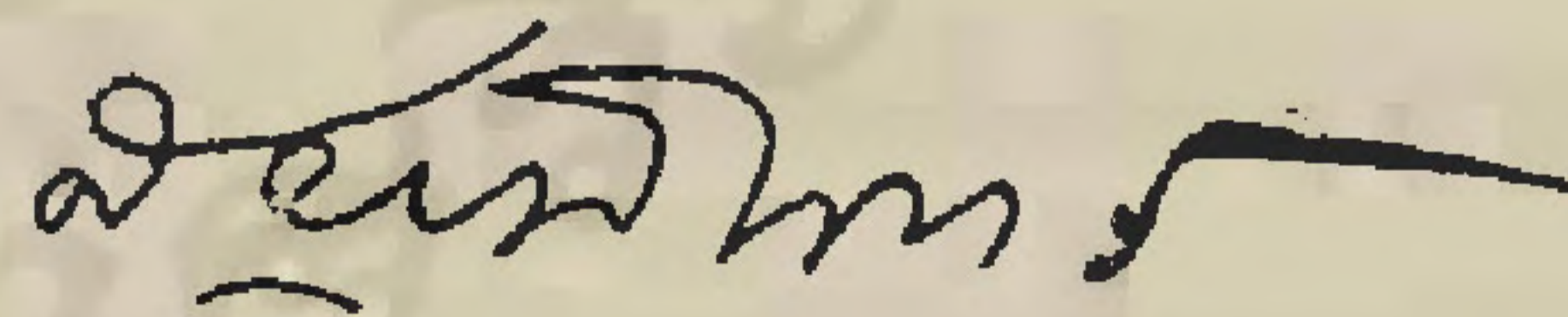
ร. ที่ $\frac{๒๐๒}{๔๔}$ หมอแคมป์แลนดัก ยื่นเรื่องราร้องด้วยการขัดข้องในโรงเรียนฉบับนี้ ถ้า
จะส่งแต่เพียงให้ส่งปกครองกอมมิตตี^(๒) การก็คงจะไม่ตลอดไปได้ ให้พระยาตรีสุนทร
โวหาร อดิเรกคุณมนตรีในออกพิชิตหลวง พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท ในวัน

๖ ๗ ๑๐ คำ^(๓) ให้พร้อมกัน ตรวจตัดสิน จะจัดการอย่างไรให้เป็นอันตกลงกันเสียให้

จงได้ในวันนั้น ถ้าจัดการไม่สำเร็จตลอด การที่เสียไปมากน้อยเท่าใด ตั้งแต่วัน ๖ ๗ ๑๐

คำ^(๓) ต้องให้กอมมิตตีออกเงินของตัวเองแทนเงินหลวง ที่จะใช้ตลอดไปกว่าจะได้จัด
การเรียบร้อย

ส่งแต่ ณ วัน ๔ ๗ ๑๐ คำ ปีมเมีย จัตวาศก ๑๒๔๔^(๔)

(๑) ตรงกับวันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๕

(๒) Committee คณะกรรมการ

(๓) ตรงกับวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๕

(๔) ตรงกับวันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๕

(หมายเชิญนัดประชุมตามสำเนาพระราชหัตถ์)

ประชุม ณ วันที่ ๖ ๗ ๑๐ ค่ำ บีมเมีย จัตวาศก^{๑๕} ได้เนือความตั้งนั

ณ วันที่ ๖ ๗ ๑๐ ค่ำ บีมเมีย จัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔^(๑)

กอมมิตตี โรงเรียนหลวงนันทอุทยาน ประชุมที่ออฟฟิศ พระที่นั่งจักรกรี
มหาปราสาท ท่านที่มาประชุมนี้

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร ๑

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเทวะวงษ์วโรประการ } ๑
ซึ่งลาออกจากกอมมิตตียังหาตกลงไม่

พระยาภาษกรวงษ ๑

พระยารัตนโกษา ๑

พระยาศรีสุนทรโวหาร ๑

พระอินทรเทพ ๑

พระชัยยศสมบัติ ๑

แต่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมหลวงจักรพรรดิพงษ์

อธิบดีในกอมมิตตีนี้ ประทานพระอาการประชวรมา หาได้เสด็จเข้ามาไม่ กับเจ้าหมื่น
ไวยวรรณารด ไปราชการเมืองสุพรรณบุรี

ท่านกอมมิตตีที่มาประชุม ได้เห็นชอบพร้อมกัน ตามความเห็นของพระเจ้า
น้องยาเธอ กรมหมื่นเทวะวงษ์วโรประการ ว่าการเรื่องโรงเรียนนี้ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ มอบพระราชดำริห์พระราชประสงค์ให้ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์
ใหญ่ เป็นอธิบดีจัดการเรียนนออยู่ ควรต้องฟังพระราชดำริห์ของท่าน ซึ่งจะจัดการ

(๑) ตรงกับวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๕

โรงเรียนนี้เสียก่อน ให้ทรงเห็นประการใด จึงควรปดุกษากันต่อไป ควรมิควรแล้วแต่
จะทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ

พระเจ้านั่งยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร (ต้นราชสกุลคัคณางค์)

พระเจ้านั่งยาเธอ กรมหมื่นเทวะวงษ์วโรประการ (ต้นราชสกุลเทวกุล)

พระยาภาณุวงศ์ (พร บุญนาค)

พระยารัตนโกษา

พระอินทรเทพ

พระไชยยศสมบัติ

(ความเห็นของ สมเด็จพระเจ้านั่งยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมหลวงจักร
พรรดิพงษ์ ขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายแต่ ณ วัน ๕ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีมเมีย จัตวาศก ๑๒๔๔^(๑))

ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบใต้ฝ่าละออง
ธุลีพระบาท ด้วยข้าพระพุทธเจ้าได้รับใส่เกล้า ฯ ทราบตามพระกระแส พระราช
ดำริห์ในการโรงสกูล ที่พระราชวังนั้นทอหุทยานนั้น พระราชอาญาไม่พ้นเกล้า ฯ
เดิมทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้า กับกอมมิตตทั้งหลาย พร้อมกับ
หม่อมแมกฟาแลนด์ ปดุกษาจัดการที่โรงสกูล ได้รับใส่เกล้า ฯ พร้อมกันประชุมปดุกษา
ตกลง จึงได้ทำหนังสือสัญญาต่อหม่อมแมกฟาแลนด์ แจงอยู่ในหนังสือสัญญานั้นแล้ว
การในเวลานั้นเป็นแต่ในได้ปดุกษาจัดกอมมิตต ให้เป็นพนักงานกำกับดูแล การที่โรง
สกูลเป็นพนักงาน ฯ ครั้นต่อมามีการขัดข้องชนหลายอย่าง หม่อมแมกฟาแลนด์ร้องว่า
เด็กที่เรียนหนังสือเกียจคร้าน หนีไปบ้านแล้วไม่มาตามกำหนด ข้างฝ่ายเด็กก็ร้องว่า
หม่อมแมกฟาแลนด์บังคับการแลทำโทษเหลือเกินนัก กว่าธรรมเนียมอาจารย์กับศิษย์
เป็นคำเดียวแก่งแย่งกันอยู่อย่างนี้ พระเจ้านั่งยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร กับ
พระยาศรีสุนทรโวหารได้ต่อว่าหม่อมแมกฟาแลนด์เป็นแต่ผ่อนปรน อลุ่ม อะหล່วย ปล่อยให้

(๑) ตรงกับวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๕

วุ่นวายแก่งแย่งกัน เพราะยังไม่มีแบบแผนกฎหมายข้อบังคับกัน จึงได้เกิดแก่งแย่งกัน
 ชน ข้าพระพุทธเจ้ากับกอมมิตตทั้งหลาย จึงได้ปรึกษากันเห็นด้วยเกล้า ๆ ว่า จะ
 จัดตั้งกอมมิตตให้เป็นพนักงานตรวจตราการผิดและชอบในพนักงานนั้น ๆ ถ้าไม่มีข้อ
 บังคับสำหรับทุก ๆ พนักงาน ก็คงจะเป็นข้อที่จะให้เกิดวิวาทแก่งแย่งทุ่มเถียงกัน ไม่มี
 สิ่งใดที่จะเป็นข้ออ้างอิงในการผิดและชอบ จึงเห็นพร้อมกันให้พระเจ้าน้อยยาเธอกรมหมื่น
 พิชิตปรีชากร เป็นผู้เรียงกฎหมาย เป็นข้อบังคับสำหรับโรงสกูล แจ้งอยู่ในต้น
 ร่างพระเจ้าน้อยยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร รักษาไว้ นั้น รับใส่เกล้า ๆ นัตประชุม
 กันครั้งหนึ่งที่จะตรวจต้นร่างข้อบังคับสำหรับโรงสกูล เมื่อเห็นชอบพร้อมกันแล้วจะได้นำ
 ชนกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอรับพระราชทานพระบรมราชานุญาต ที่จะตั้งข้อบังคับ
 สำหรับโรงสกูล การที่ประชุมนั้นก็ไม่ได้พร้อมกัน ต่างคนต่างก็มีราชการติดตัวยังไม่
 พร้อมได้ ครั้นต่อมาข้าพระพุทธเจ้ากับช่วยลง การนี้ค้างอยู่ จึงมิได้นำชนกราบบังคม
 ทูลพระกรุณาให้ทรงทราบนั้น ข้าพระพุทธเจ้ามีความผิดพระราชาอาญาไม่พ้นเกล้า ๆ
 การซึ่งจะให้เรียบร้อยต่อไปนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ๆ ว่า จะต้องมียข้อบังคับ
 สำหรับสำหรับกอมมิตตทุก ๆ พนักงาน และมีข้อบังคับสำหรับอาจารย์ ที่จะทำราชการ
 ตามพนักงานของอาจารย์ผู้สอน แลข้อบังคับสำหรับเด็กลงเรียน ที่จะอยู่ในบังคับของ
 อาจารย์แต่การที่สมควร ให้กอมมิตตอาจารย์แลนักเรียน ประพฤติแลรักษาการตามข้อ
 บังคับกฎหมายสำหรับโรงสกูล การก็จะเรียบร้อยได้ ถึงจะเกิดเหตุโดยการที่จะกดขี่ดู
 ลดหย่อนไปอย่างไร กอมมิตตก็จะได้อำนาจตามกฎหมาย ข้อบังคับได้โดยถนัด ต้นร่าง
 ซึ่งพระเจ้าน้อยยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร รักษาไว้ นั้น เห็นด้วยเกล้า ๆ ก็เรียบ
 ร้อยตั้งอยู่แล้ว ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ

๑๕

ขอพระราชทานทูลเกล้า ๆ ถวาย แต่ ณ วัน ๕ ๆ ๑๐ ค่ำ บีมเม็ย จัตวาศก

๘

(เซนพระนาม เป็นอักษรอังกฤษ)

(พระราชหัตถเลขา ร. ท. ^{๒๓๖}/_{๔๔} พระราชทานถึงท่านเปร์ซิเดนต์ แต่ ณ

^{๑๕} วัน ๖ ๗ ๑๑ ค่ำ ปีมเมีย จัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔)

ถึงท่านเปร์ซิเดนต์กอมมิตตี สกูล วันนั้นวันด้วยตั้งแต่ ณ ^{๑๕} วัน ๖ ๗ ๑๐ ค่ำ (๒)

ซึ่งเปร์ซิเดนต์ได้ยื่นความเห็น จะจัดการเปลี่ยนแปลงใหม่ ด้วยจะตั้งกฎหมายสำหรับ
กอมมิตตีเป็นต้น จนถึงวันนั้นนับได้ ๒๒ วัน ยังไม่มีข่าวคราวว่าได้จัดการอย่างไร ที่จะ
ให้เห็นว่าจะเป็นการเรียบร้อยต่อไปได้ เงินแผ่นดินก็ต้องเปลืองไปทุกวันทุกวัน จึงขอ

กำหนดว่าถ้าเปร์ซิเดนต์แลกอมมิตตีไม่จัดการเปลี่ยนแปลงได้ จนถึงวัน ๗ ๗ ๑๒ ค่ำ (๓)
จะหยุดเงินหลวงไม่จ่ายต่อไป ให้เจ้าพนักงานจ่ายเงินของตัวเอง อย่าให้การสกูลตกไป
กว่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ได้

^{๑๕} ^{๑๕}
สั่งแต่ ณ วัน ๖ ๗ ๑๑ ค่ำ ปีมเมีย จัตวาศก ๑๒๔๔ (๑)

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี

“สำเนาการประชุมที่พระราชวังเดิม”

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาศรีสุนทรโวหาร ได้คัดขานทูลเกล้า ฯ ถวาย

ณ วัน ๑ ๗ ๑๑ ค่ำ ปีมเมีย จัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔ (๔)

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาศรีสุนทรโวหาร ขอพระราชทานน้อมเกล้า ฯ ถวาย

คำนับบังคมทูลพระกรุณาทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า ได้รับพระกระแส

- (๑) ตรงกับวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๕
(๒) ตรงกับวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๕
(๓) ตรงกับวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๕
(๔) ตรงกับวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๕

๑๕

แสดพระบรมราชโองการ ฉบับที่ ๒๓๖ ลงวัน ๖ ๑ ๑๑ คำ^(๑) ข้าพระพุทธเจ้าได้ลอกคัดขึ้น
ถวายท่านเพรสซิเดนต์แลได้คัดส่งไปถึงท่านกอมมิสชันทุก ^{ท่าน} _{นาย} } แล้ว ท่านเพรสซิเดนต์มีรับ
สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้า นัดเชิญให้กอมมิสชันให้ประชุมที่ราชวังเดิม แต่ ณ วันที่ ๖ ๑ ๑๑

คำ^(๒) เวลาเช้า กอมมิสชันมาไม่พร้อมเพรียงกัน ยังไม่ได้ปิดวิชาการ จึงมีรับสั่งให้ข้า
พระพุทธเจ้าเชิญนักกอมมิสชันให้ประชุม ณ วัน ๗ ๑ ๑๑ คำ^(๓) เวลาทุ่มหนึ่งพร้อมกัน

อีกครั้งหนึ่ง พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร ไม่ได้เสด็จมาประชุม ส่งแต่
ความเหนมา ให้กราบทูลต่อท่านเพรสซิเดนย์ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเทวะวงษ์วโร
ประการ ส่งจดหมายมาว่ายังติดราชการอยู่ พระยาภาษกรวงษ์ ส่งจดหมายบอก
อาการป่วยไม่ได้มาประชุม เวลาวันนั้นได้มาประชุม ข้าพระพุทธเจ้า พระยา-
ศรีสุนทรโวหาร ๑ พระยารัตนโกษา ๑ เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ๑ พระอินทรเทพ ๑
พระไชยยศสมบัติ ๑ รวม ๖ ทั้งท่านเพรสซิเดนต์ ๑ มีรับสั่งว่า ครั้งนี้จัดการตั้งกฎหมาย
ข้อบังคับกอมมิสชัน แลกกฎหมายสำหรับครู สำหรับนักเรียน ก็ยังจะเนิ่นนานวันจะไม่
ทันพระราชประสงค์

อนึ่งกาลกำหนดที่ได้ทำหนังสือสัญญาไว้กับหมอแมกฟาแลนด์ นับตั้งแต่
เดือนนี้ไปยังข้างหน้าอีก ๑๕ เดือนก็จะสิ้นเขตหนังสือสัญญาแล้ว ในรหว่างการ ๑๕
เดือนข้างหน้า จะขอมอบการโรงสกูลให้เจ้าหมื่นไวยวรนาถ รับเป็นธุระจัดการในโรง
สกูลทุกสิ่งให้เรียบร้อยจนตลอดเวลาตามกำหนดในหนังสือสัญญา กอมมิสชันทั้งปวงจะ
เห็นเป็นอย่างไบบ้าง

(๑) ตรงกับวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๔

(๒) ตรงกับวันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๔

(๓) ตรงกับวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๔

กอมมิตตีทั้งปวงก็เห็นชอบตามรับสั่งท่านเปเรสิเคนต์ จึงพร้อมกันโหวตให้^(๑) เจ้าหมื่นไวยวรนาถจัดการสกุสต่อไป

เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ก็รับจะฉลองพระ^{เดช} ^{คุณ} } โดยเติมกำลัง การประชุม
ปฤกษา ก็เป็นอันตกลงกันเพียงเท่านั้น

ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ ฯ

(สำเนาพระหัตถ์พระเจ้าอังยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย^(๒) แจ้งความ
มายังพระยาศรีสุนทรโวหาร ว่ามีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ คำรับว่า เจ้าหมื่น
ไวยวรนาถจะรับเป็นธุระจัดการในโรงสกุส แจ้งความมา ณ วัน ๔ ฯ ๑๑ ค่ำ ปีมเมีย
๑๕
จตุวาศก ศักราช ๑๒๔๔^(๓))

ร. ที่ $\frac{๑๒๔}{๔๔}$ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย แจ้งความมายัง พระยาศรีสุนทรโวหารให้ทราบ
ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ คำรับว่า การประชุมปฤกษาด้วยเรื่อง
โรงสกุสสวนนั้นทอทยานนั้น ตั้งแต่ท่านได้นำจดหมายการประชุมมากราบบังคมทูลพระ
กรุณา ว่าเจ้าหมื่นไวยวรนาถ ได้รับจะเป็นธุระในการในการโรงสกุสนี้ แล้ว
ก็ไม่ได้ทรงทราบอันใดต่อไปอีกเลย การจะตกลงอย่างไรจะจัดการอย่างไร จะชอบด้วย
พระกระแสพระราชดำริห์ๆไม่ชอบ ก็ไม่มีผู้ใดกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบ
ฝ่าละอองธุลีพระบาท ว่าการจะตกลงได้อย่างไรและจะจัดอย่างไร จึงทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้ข้าพเจ้าแจ้งความมาให้ท่านทราบว่า เมื่อยังไม่ได้ทรงทราบว่าจะจัด
อย่างไรต่อไปดังนี้ จะต้องเอาเข้าพระทัยว่า การประชุมนี้ยังไม่ได้ตกลงอันใด เมื่อดัง

(๑) Vote ออกเสียงลงคะแนน

(๒) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ ชั้น ๔ กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา ชั้นราชสกุส โสณกุล

(๓) ตรงกับวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๕

กำหนดเดือนสิบสองขึ้นค่ำหนึ่งวันเสาร์ เงินเดือนที่จะพระราชทาน จะต้องตัดให้กอม-
มิตต์ ใช้เองตามพระราชหัตถเลขา ที่ได้ทรงส่งไปนั้น

แจ้งความมา ณ วัน ๔ ๗ ๑๑ ค่ำ ปีมเมีย จัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔^(๑)
๑๒

(ลงพระนาม) โสณบัณฑิตย

(สำเนาหนังสือพระยาศรีสุนทรโวหาร ตอบ กราบทูลพระเจ้าอังยาเธอ
พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย ว่าจะเร่งเจ้าหมื่นไวยวรรณารดให้ถวายเหินโดยเร็วทูลแต่ ณ วัน
๔ ๗ ๑๑ ค่ำ ปีมเมีย จัตวาศก^(๑) เวลา ๔ ทุ่มเสศ)

๑๒

กราบทูลให้ทรงทราบ เรื่องจัดการโรงเรียนที่พระราชวังนั้นทูลทูลยานั้น ใน
เวลาประชุม ณ วัน ๗ ๗ ๑๑ ค่ำ ปีมเมีย จัตวาศก^(๒)

๑๓

เจ้าหมื่นไวยวรรณารด ได้ส่งเกล้าฯ กั้นว่าให้กระหม่อมเขียนรีโปศ^(๓) นำ
ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายก่อน แล้วเจ้าหมื่นไวยวรรณารด จะเรียงความเหิน ที่จะจัดการ
โรงเรียนชั้นทูลเกล้าฯ ถวาย

เกล้ากระหม่อมฉันจะเตือนเร่งเจ้าหมื่นไวยวรรณารด ให้ทูลเกล้าฯ ถวายความ
เหินโดยเร็ว ควรมิควรสุดแล้วแต่จะไปรดเกล้าฯ

(ลงนาม) พระยาศรีสุนทรโวหาร

(๑) ตรงกับวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๕

(๒) ตรงกับวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๒๕

(๓) Report รายงาน

(ลายพระหัตถ์พระเจ้าน้อยยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย แจงความมายังพระยา
ศรีสุนทรโวหาร เรื่องโรงสกุณนันทอุทยาน แจงความมาณวัน ๕ ๖ ๑๑ ค่ำ บรมเมีย

๑๓

๑๕
จัดวาศก ศักราช ๑๒๔๔)^(๑)

ส. ที่ $\frac{๑๒๔}{๕๔}$

พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย แจงความมายัง พระยาศรีสุนทรโวหารได้ทราบ
ด้วยข้าพเจ้าได้รับหนังสือตอบของท่าน ลงวัน ๕ ๖ ๑๑ ค่ำ^(๒) ว่าด้วยเรื่องจัดการโรง
เรียน พระราชวังนันทอุทยานนั้น ได้นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาฝ่าละอองธุลีพระบาท
แล้ว

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสว่า ซึ่งท่านรับจะเป็นผู้เร่งเจ้าหมื่น
ไวยวรนาถให้รีบทำความเห็นขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายนั้น ทรงพระราชดำริเห็นว่าท่านเป็นแต่
กอมมิตต์ เจ้าหมื่นไวยก็เป็นกอมมิตต์เสมอกัน ท่านไม่มีอำนาจที่จะบังคับกอมมิตต์ด้วย
กันได้ ถึงเจ้าหมื่นไวยจะยื่น ความเห็นถวายก็ ไม่ทรงเชื่อ เจ้าหมื่นไวยว่าจะจัดการเห็น
คำสั่งแลคำอนุญาตเปรี๊สเดินได้ รวมความว่าการที่ท่านก็ดี เจ้าหมื่นไวยก็ดี จะกราบ
บังคมทูลเรื่องนั้นไม่ทรงเชื่อ เพราะไม่มีอำนาจที่จะทำการเกินเปรี๊สเดิน เพราะฉะนั้น
ถ้าไม่ได้ทรงทราบ การตกลงแน่จากเปรี๊สเดินถึงวันคำหนึ่ง จะทรงถือว่าการนั้นเป็นอัน
จัดไม่สำเร็จจะมีพระราชหัตถ์เลขาให้หักเงินเดือนทีเดียว

(๑) ทรงกับวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๕

(๒) ทรงกับวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๕

จดหมายมาณวัน ๕ ฯ ๑๑ คำ ปีมเมีย จัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔)^(๑)

๑๓

(ลงพระนาม) โสณบัณฑิตย

๑๔

(ความเห็นเจ้าหมื่นไวยวรนาถ ทูลเกล้าถวาย ฯ ณณวัน ๖ ฯ ๑๑ คำ ปีมเมีย จัตวาศก

๑๔

ศักราช ๑๒๔๔)^(๒)

๑๕

ณวัน ๓ ฯ ๑๑ คำ ปีมเมีย จัตวาศก ๑๒๔๔)^(๓)

๑๖

ข้าพระพุทธเจ้า เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ขอพระราชทานน้อมค่านับ ทูลฝ่าพระบาท
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ ทรงทราบ
ฝ่าพระบาท ด้วยเมื่อณวัน ๗ ฯ ๑๑ คำ มีเกล้า^(๔) เรียกข้าพระพุทธเจ้า ไปปลูกษาจัด
การโรงสกุลสวนนันทอุทยานพร้อมด้วยท่านกอมมิตตนั้น พระ^{เทศ} ^{คุณ} เป็นส้นเกล้าฯ ท่าน
กอมมิตตพร้อมด้วยโศกข้าพระพุทธเจ้าให้เป็นผู้รับผิดชอบจัดการในโรงสกุลแต่ผู้เดียว การ
นี้จะควรประการใดก็แล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ แต่ความเห็นที่ข้าพระพุทธเจ้า จะจัดการต่อ
นั้น มีแจ้งอยู่ต่อไปในข้างล่างนี้

ข้อ ๑ มีศเตอแมกฟาแลนตศรุ ร้องว่าเจ้าพนักงานครัวเลี้ยงนักเรียนนั้น ทำ
อาหารเลวทรามนัก นักเรียนรับประทานไม่ใคร่จะได้ จึงพากันเดือดร้อนร้องทุกขอยู่

(๑) ตรงกับวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๕

(๒) ตรงกับวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๕

(๓) ตรงกับวันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๕

(๔) Card บัตร

เนื่อง ๆ เป็นที่เสียกำลังแลบุญญาแลความเพียร ร้องขอนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วย
เกล้า ๆ ว่า พวกนักเรียนได้รับพระราชทานเบี้ยเลี้ยงตั้งวันละเฟื้องสองไพ ที่นักเรียนได้
รับพระราชทานเบี้ยเลี้ยงตั้งนั้น ก็เป็นพระ ^{เจ้า} _{กุศล} หน้าที่เปรียบมิได้แล้ว ข้าพระพุทธเจ้า
จะจ่ายเงินเบี้ยเลี้ยงให้กับ ^{บิดา} _{มารดา} เดกนักเรียนให้มาส่งบุตรของตัวเอง แต่ตัวนักเรียน
จะร้องด้วยเหตุอื่น ๆ นั้นไม่ได้อีกต่อไป จะต้องเรียนตามกำหนดของครู

ข้อ ๒ ร้องว่า นักเรียนหลวงในโรงเรียนหยุดเล็กควรเรียนตามเวลาแล้ว ครั้น
ถึงเวลาเรียนก็ไม่กลับมาเรียนตามกำหนด นักเรียนหลวง จึงได้น้อยไปลงทุกที ขอน
ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชทานบำนาญนักเรียนหลวง เดิมมีกี่คน จำหน่ายราชการก็
คน ยังจะต้องเรียนกี่คน ถ้ายิ่งเหลือนักเรียนอยู่มากน้อยเท่าใด ข้าพระพุทธเจ้าจะ
ตามมามอบให้กับครูให้จงได้ แต่ได้ทราบเกล้า ๆ ว่า ^{บิดา} _{มารดา} ร้องอยู่ว่าบุตรไปอยู่ใน
โรงเรียนหลวงครูไม่เอาใจใส่นักเรียน มักทำความชั่วต่าง ๆ เป็นต้นว่าเป็นโรคสำหรับ
บุรุษ เพราะเหตุนี้ ^{บิดา} _{มารดา} เป็นที่ทวาดหวน การเรื่องนี้ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า
ว่า จะต้องจัดการให้ ^{บิดา} _{มารดา} เดกเป็นที่วางใจได้ การเรียนจึงจะตลอดได้ ข้าพระ
พุทธเจ้าขอรับพระราชทานจัดทหารไปรักษายาม ไม่ยอมให้เดกออกไปจากอาณาเขต
โรงเรียน เว้นไว้แต่เดกมีสำคัญของครูยอมให้ออก การที่จัดตั้งนี้คงจะรับประกันไม่ให้
เดกชั่วจนตลอดสัญญาได้

ข้อ ๓ ร้องว่า คนเดือนที่เจ้าพนักงาน เคยส่งมาให้ใช้ทางหญ้า แลชำระ
ซ่อมแปลงการต่าง ๆ ในสกุลตั้งแต่เดิมนั้น ส่งแต่เด็กแลผู้หญิง คน ๑ บ้าง ๒ คนบ้าง
มาจะใช้ไม่ได้การ ร้องอย่างนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชทานบำนาญคนจ่ายเดือนมา

ถ้าได้มากน้อยเท่าใดก็จะจ่ายให้ตามการ ถ้าคนไม่ก่อให้เกิดการมากไปกว่าคนที่จ่ายประจำ
เดือนข้าพระพุทธเจ้าก็จะจ่ายคนทหารให้ไปช่วย ตามการมากน้อยการก็คงจะตลอดไป
ได้ การที่จะซ่อมแปลงของที่ข้ารูดนั้น ถ้าของที่ไม่ควรจะจัดซื้อจำงคนให้ทำ ข้าพระ
พุทธเจ้าจะเอาคนแลของหลวงที่มีอยู่ในกรมทหารนำไปช่วย ให้การนั้นตลอดไปได้
ถ้าของที่ควรซื้อคือ อัฐแลปูนทรายที่ไม่มี ก็จะต้องรับพระราชเงินกลางที่เหลือสำหรับ
โรงสกุล จัดซื้อบ้างตามสมควร

ข้อ ๕ ร้องว่า เงินเดือนของครูอังกฤษทั้งสองนั้น เจ้าพนักงานยังทวงเบิกเงิน
เดือนไม่ ความข้อนั้นเห็นด้วยเกล้า ๆ ว่า ในสัญญาได้กำหนดให้มีครูอังกฤษสองคน ๆ
หนึ่งออกแล้ว ครูใหญ่ก็ควรจะหาครูแทนตามสัญญา ขอรับพระราชทานเบิกให้ตาม
สัญญา กับที่ข้าพระพุทธเจ้า ได้ทำความเห็นที่จะจัดการโรงสกุลดังนี้ การจะควรประ-
การใดแล้วแต่จะทรงโปรด กับขอรับพระราชทานบาญชีแลสัญญา ที่อยู่ตามพวกกอมมิตตี
มาตรวจดูการ จะได้ทราบเกล้า ๆ ให้ตลอด ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรด
เกล้า ๆ

(พระราชหัตถเลขา คืบความเห็นเจ้าหมื่นไวยวรนาถ ไปให้เปร์ซิเดนต์ แต่

ณ วัน ๖ ๆ ๑๑ ค่ำ ปีมะเมีย จัตุศก ศักราช^(๑) เวลาบ่าย ๕ โมงเสก)

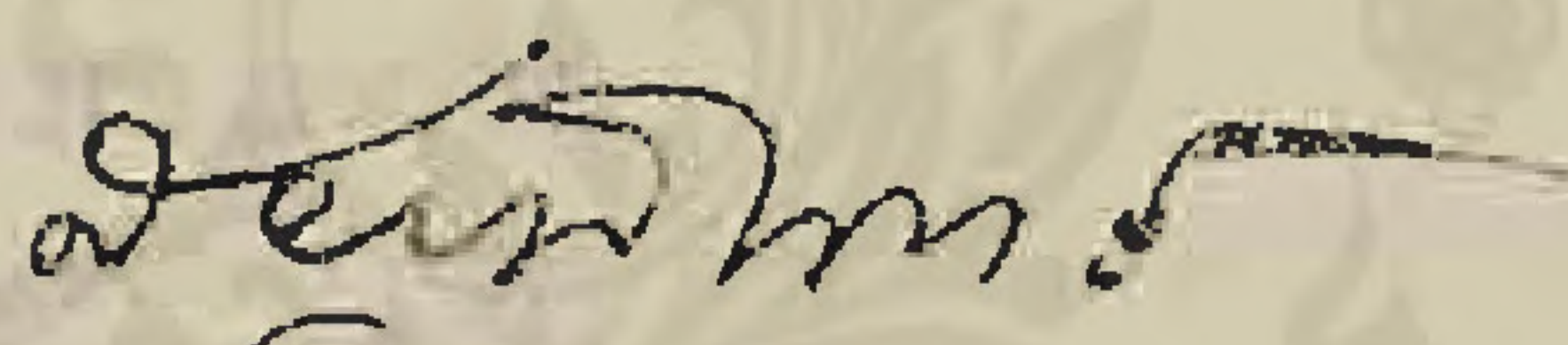
๑๔

ร. ที่ $\frac{๒๖๖}{๔๔}$ ซึ่งเปร์ซิเดนต์ในการโรงเรียนวังนั้นทูลทูลยาน มีหนังสือนำความเห็นเจ้าหมื่น
ไวยวรนาถ แลมีชื่อกอมมิตตีลงตามมาด้วยอีก ๕ คน ได้ตรวจแล้ว

(๑) ครองกับวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๕

เห็นว่า ในหนังสือ นำ เปรสิเดนต เป็นแต่ บอกนำ ส่งความเห็น ของ เจ้าหมื่นไวย
 วรรณาด ไม่มีความเห็นของ เปรสิเดนต ยืนยันว่า เห็นด้วยตามเจ้าหมื่นไวยทุกข้อๆ ไม่
 เห็นด้วยประการใด กอมมิตตที่ส่งชื่อมานั้น เล่าก็ไม่ครบตัว เพราะฉะนั้นจะถือว่าเป็น
 การตกลงเด็ดขาดอย่างไรได้ ซึ่งจะโยนมาว่าแล้วแต่ในหลวง จะทรงตัดสินนั้น
 เหลือที่จะตัดสินไปได้ การแผ่นดินแผ่นดินทรายก็มีมาก จะมาวิตติการที่ง่ายที่สุดคงจะเสีย
 เวลานัก ให้พระยาศรีสุนทรโวหารเอาค่าพดกษานัน ขึ้นไปให้ เปรสิเดนต แลกอมมิตต
 ปดกษากันใหม่ให้ตกลง จึงจะรับว่าเป็นการไว้ใจว่าจะเรียบร้อยต่อไปได้ เดิมได้กำหนด
 ไว้ว่า ถ้าไม่ตกลงแน่นอนอย่างไรในวันเดือน ๑๒ ขึ้นค่ำ ๑ จะถือว่าเป็นไม่ตกลงนั้น
 บัดนี้ยอมเลื่อนกำหนดออกไปให้อีก ๔ ชั่วโมง ก็ตั้งแต่เวลา ๔ ทุ่มวันนี้ไป จนเวลา
 ๘ โมงเช้าพรุ่งนี้ เป็นถือว่าไม่ตกลง

๑๕
 สั่งแต่วันที่ ๖ ๗ ๑๑ ค่ำ ปีมเมีย จัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔^(๑)
 ๑๔

๑๕

๖. เรื่องจำนำเด็ก

(พระราชหัตถเลขา ร. ที่ ๓๒๑ ให้บังคับประชุมพดกษาเรื่องจำนำเด็ก)

๑๕
 สั่งตั้ง ณ วัน ๒ ๗ ๑ ค่ำ ปีมเมีย จัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔^(๒)
 ๑๗

(๑) ทรงกัษวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๕

(๒) ทรงกัษวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๕

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ	เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบำราชนนเดโช (ต้นราชสกุลมลากุล)
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ	เจ้าฟ้าจาดุรนต์รัศมีกรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ (ต้นราชสกุลจักรพันธ์)
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ	เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์กรมหลวงภาณุพันธุ์- วงศ์วรเดช (ต้นราชสกุลภาณุพันธุ์)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ (ต้นราชสกุลกฤดากร)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นพิชิตปรีชากร (ต้นราชสกุลคัคณางค์)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช (ต้นราชสกุลสุขสวัสดิ์)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นภูธรเรศธำรงศักดิ์ (ต้นราชสกุลทวิวงศ์)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม (ต้นราชสกุลทองใหญ่)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นเทวะวงษ์วโรปการ (ต้นราชสกุลเทวกุล)
	เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ที่สมุหพระกลาโหม (วร บุญนาค)
	เจ้าพระยาภาณุวงษ์มหาโกษาธิบดี (ท้วม บุญนาค)
	เจ้าพระยาพลเทพที่กระษัตราธิบดี (รอด กัลยาณมิตร)
	เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงค (เพ็ง เพ็ญกุล)
	เจ้าพระยาศรีพัฒน์ราชโกษาธิบดี (แพ บุญนาค)
	พระยาอภัยรณฤทธิ์
	พระยาเจริญราชไมตรี
	พระยาเกษกรวงษ์ (พร บุญนาค)
	พระยากลาโหมราชเสนา
	พระยาเทพประสุน (ท้อม ศรีชัยนิตย์)
	พระยาราชวรานุกูล (แจก บุญรัตพันธุ์)
	พระยาจำแลนบดี

กับลูกขุน ณ ศาลหลวง พร้อมกับปรึกษาความผู้ร้ายลักเตกไปจำนำไว้ที่โรงจำนำ ซึ่ง
กรมหมื่นภูธรเรศธำรงศักดิ์ ทำขัดข้องมายื่น จะต้องด้วยพระราชกำหนดกฎหมายเก่า
ประการใด ฤ็จะต้องตั้งพระราชบัญญัติเพิ่มเติมขึ้นอีกบ้างประการใด ให้คิดตั้งไว้ให้
เป็นแบบอย่างสืบไป ให้ส่งเนื้อความให้ลูกขุนค้นกฎหมายเก่า ที่ความใกล้เคียงกันกับที่
จะตัดสินความเรื่องนี้ ให้ได้เสร็จทุกอย่าง มาอ่านในที่ประชุมต่อวัน ๕ ๖ ๑ คำ^(๑) จึง

๑๕

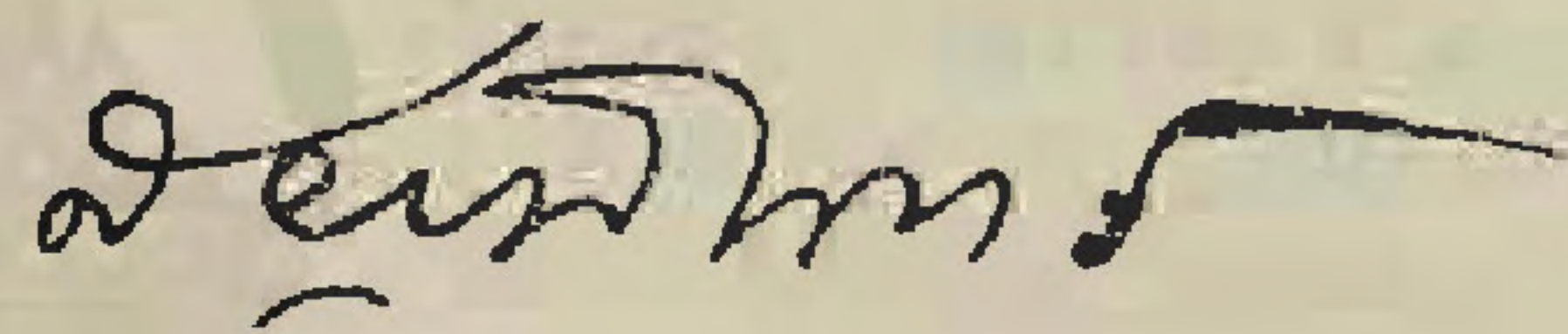
๑๐

ก่อนนัดประชุมให้พร้อมกัน

๑๕

สั่งแต่ ณ วัน ๒ ๖ ๑ คำ บีมเมียม จัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔

๗

(เรื่องราวขัดข้อง พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นภูธรเรศธำรงศักดิ์ หูลเกล้าฯ
ถวาย แล้วพระราชทานมาพร้อมกับพระราชหัตถเลขา พระราชทานแต่ ณ วัน ๒ ๖ ๑
๑๕ ๗
คำ บีมเมียม จัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔)

ข้าพระพุทธเจ้า กรมหมื่นภูธรเรศธำรงศักดิ์ ขอพระราชทานทำขัดข้องขึ้นนม
เกล้าฯ ถวายค่านับบังคับมหูลพระกรุณาให้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท พระราโชอาญา
ไม่พ้นเกล้าฯ ด้วย ณ วัน ๕ ๖ ๑ คำ บีมเมียม จัตวาศก^(๒) เวลายามเสศ ชุนตระเวร
๒

รักษาอำเภอท้องที่ถนนเฟื่องนครแลถนนเจริญกรุง ภาอิหุันทาษ จิมเสียง หัว }
อ้าแดงต้น เมียม } แจ้ง
ความกับข้าพระพุทธเจ้าว่า

(๑) ตรงกับวันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๕

(๒) ตรงกับวันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๒๕

ณ วัน ๓ ๖ ๑ ค่ำ ปีมเมีย จัตวาศก^(๑) นายอีหนูเอาโซว์ล่ามข้อเท้าอีหนูได้คืน
 หนึ่ง อีหนูให้อ้ายจួយไปหาอีแก้วทาสเจ็สวัจู้ ให้ช่วยหาเงินผู้มีชื่อ มาวางค่าตัวอีหนู
 ต่อมา ในวันเดียวกันนั้น อีแก้วมาหาอีหนู ๆ พุดอยู่กับอีแก้วได้ประมาณครึ่งหนึ่ง หนู
 แดงบุตรอีหนูอายุ ๑ ขวบกลานอยู่ที่นั่นด้วย อีแก้วบอกอีหนูว่าอีแก้วจะกลับไปบ้านนาย
 อีแก้ว ๆ อ้อมเอาหนูแดงบุตรอีหนูไป อีหนูคอยอีแก้วอยู่ตั้งแต่เวลาเช้า ๓ โมง จนถึง
 เวลาบ่าย ๓ โมงหาเห็นอีแก้วเอาหนูแดงบุตรมาส่งไม่ อีหนูให้อ้ายจួយไปบอกเจ็สวัจู้
 นายอีแก้ว ๆ ให้นายทองกับผู้มีชื่อไปตามอีแก้วกับหนูแดง พบหนูแดงที่โรงจำนำ
 จันทยงทิศ ฝั้ว) ซึ่งตั้งโรงจำนำอยู่นนเฟืองนคร ช้างบ้านหลวงรามรักษานอก
 อำเภอง่วงเง็ก เมีย)
 ราชการ นายทองสอดถ่ายเดกคือเงินเจ้าของโรงจำนำหาให้ถ่ายไม่

นายทองจึงไปแจ้งความกับเจ็สวัจู้ ๆ จึงใช้ให้นายทองไปปรับตัวอีหนูมารดาหนู
 แดงต่อนายเงิน นำไปถ่ายหนูแดงที่จันทยงทิศผู้มีชื่อเจ้าของโรงจำนำ ๆ ว่า อำแดงสินลาภาหญิง
 มีชื่อคนหนึ่งเอาหนูแดงบุตรมาจำไว้บาทหนึ่ง จันทยงทิศผู้มีชื่อซึ่งมาถ่ายนี้ ไม่ใช่มารดา
 และผู้ซึ่งมาจำนำด้วยไม่ยอมให้ถ่าย

ข้าพระพุทธเจ้า ได้ทราบความแล้ว จึงได้ให้พนักงานไปจับ จันทยงติดฝั้วอำแดง
 ห่วงเง็กเมีย มาตามให้การว่าจันทยงติดได้รับหนังสือเป็นเอเยล^(๒) ของจันทยง

จากกงสุลโปรตุเกส ตั้งโรงจำนำรับของต่าง ๆ ณ วัน ๔ ๖ ๑ ค่ำ ปีมเมีย จัตวาศก

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ หญิงมีชื่อเอาเดกมาจำนำเป็นเงิน $\frac{1}{2}$ ^(๓) จันทยงเจ้าของโรงจำนำว่าไม่
 รู้จักอำแดงสินลาจึงรับประกัน เจ้าของโรงจำนำจึงได้รับจำนำไว้ หญิงมีชื่อกับอำแดง
 สินลากลับไป

(๑) ตรงกับวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๒๕

(๒) Agent คำนวณ

(๓) ๑ บาท

ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ มารดาหนูแดงมาขอถ่ายหนูแดงต่อเงินเจ้าของโรง
 จำนำ ๆ ไม่ให้ถ่ายเพราะไม่ใช่ตัวผู้ที่มาจำนำนั้น ครั้นเวลาเช้าข้าพระพุทธเจ้าได้ไปพ้อง
 ที่ศาลกงสุลโปรตุเกส และได้พูดขี้แจงต่อกงสุล ๆ มอบตัวเงินหยงติดมาชำระตามกฎหมาย
 ฝ่ายสยาม แล้วข้าพระพุทธเจ้าได้บังคับให้เงินหยงติดผู้รับจำนำ ๆ ตัวอัสสินลาผู้รับประกัน
 มาถามให้การว่า อัสสินลาเป็นทาสอายุอ่ามหามนตรี

๑๕
 เดิม ณ วัน ๔ ๆ ๑ คำ บีมเมีย จัตวาศก^(๑) เวลาบ่ายประมาณ ๓ โมงเศษ อี-
 ๒
 สสินลาไปซื้อของที่ตลาดเหนือแก้วอยู่ที่โรงจำนำเงินหยงติด อีแก้วร้องเรียกให้แวะ แล
 บอกให้อัสสินลาผู้รับประกันอีแก้วด้วยอีแก้ว จำนำแตก กับเงินหยงติดไว้เป็นเงิน $\frac{1}{10}$ สัญญา
 ให้ดอกเบี้ยวันละเฟื้อง แล้วอัสสินลาได้เงินจากอีแก้วแบ่งให้เฟื้องหนึ่ง อีแก้วกับอัสสินลา
 ต่างคนต่างไป

ข้าพระพุทธเจ้าได้บังคับให้ไปเกาะเจ็สวัจผู้ผู้มาให้ส่งตัวอีแก้วมาถาม ให้
 ๕ ๑๕
 การว่า อีแก้วเป็นทาสเจ็สวัจค่าตัว $\frac{๕}{10}$ ณ วัน ๔ ๆ ๑ คำ บีมเมีย จัตวาศก เวลาเช้า
 ๒
 อัยจ้อยผู้ผู้มาบอกอีแก้วว่า อีหูนต้องล่ามโซ่อยู่มาไม่ได้ ให้อีแก้วไปหาอีหูน อี
 แก้วก็ไปกับอัยจ้อย เห็นอีหูนต้องล่ามโซ่อยู่ที่ครัวไฟนายเงิน อีหูนบอกกับอีแก้วว่า
 ให้ช่วยหาเงินกับผู้มีชื่อมาวางค่าตัวอีหูน แล้วอีแก้วเห็นหนูปุตรีอีหูนอายุ ๑ ขวบคลาน
 อยู่ อีหูนบอกกับอีแก้วว่าหนูแดงบุตรอีหูนยังหาได้รับประทานอาหารไม่ ให้อีแก้วอุ้ม
 หนูแดงไปรับประทานอาหารด้วยเถิด อีแก้วก็อุ้มหนูแดงมารับประทานอาหาร แล้วอุ้ม
 หนูแดงเที่ยวเล่นอยู่จนเวลาบ่าย ๔ โมงเศษ อีแก้วก็เอาหนูแดง จำนำไว้ที่โรง
 เงินหยงติด ผู้ } เป็นเงิน $\frac{1}{10}$ เงินเจ้าของโรงจำนำไม่รู้จักอีแก้ว ๆ จึงวานอัสสินลา
 อ้าแคงง่วนเจ็ก เมีย

(๑) ตรงกับวันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๒๕

รับประกันได้เงินมา $\frac{1}{2}$ แบ่งให้อีสินลาเฟื่องหนึ่ง อีแก้วก็ไปเล่น $\frac{1}{2}$ } เสียหมดแล้ว อี
แก้วก็หนีนายเงินไป

ข้าพระพุทธเจ้าชำระตามได้ความดังนี้ แลเห็นด้วยเกล้า ๆ ว่าเป็นการแปลก
ปลาตไม่เคยมีในกรุงเทพ ฯ ซึ่งจะตั้งโรงจำนำคนแลจำนำคนกันดังนี้ เปนแต่ได้ยินผู้มี
ชื่อพูดกันหลายปากว่า ที่กรุงเก่ามีคน ๆ หนึ่งนิมนต์พระสงฆ์รูปหนึ่งไปฉันที่แพโรงจำนำ
คนที่นิมนต์นั้นหนีไป จีนเจ้าของโรงจำนำบอกกับพระว่า คนที่นิมนต์มานั้นจำนำพระ
ไว้เงิน $\frac{1}{2}$ ไม่ยอมให้พระกลับไปวัด ชาวบ้านมีความสงสารจึงได้เรียรายกันถวายพระกับ
จีนนั้นไป ความเรื่องนี้จะสืบเอาความจริงก็จะได้ตัว เพราะมีผู้พูดถูกต้องกันหลายปาก
ควรเชื่อฟังเอาเป็นความจริงได้

ซึ่งการเป็นดังนี้ มีขึ้นในพระราชอาณาเขตแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วย
เกล้า ๆ ว่า เป็นที่น่ากลัวแลเป็นการเดือดร้อนกับราษฎรมาก

ข้าพระพุทธเจ้าให้หาตัวพระ เกษมราชสุภาวดีมาถามถึง กฎหมาย ที่จะตรง ความ
ามเหตุซึ่งกราบบังคมทูลพระกรุณามาข้างต้นนี้ ก็ไม่มีกฎหมายที่จะใช้ให้สมกับเนื้อความ
ครั้นข้าพระพุทธเจ้าจะตัดสินไป ก็มีความขัดข้องอยู่ ขอพระบารมีปกเกล้า ๆ
เป็นที่พึง

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ ฯ

(หมายเหตุประชุม)

ด้วย พระยาศรีสุนทรโวหาร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ สั่งว่าให้เชิญเสด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช มาประชุม

ปกศุขาราชการ ที่หอมิวเซียมในพระบรมมหาราชวัง ณ วัน ๕ ๖ ๑ ค่ำ ปีมเมีย^(๑)

๑๕

๑๐

จัดวาศก เวลา ๕ โมงเช้า พร้อมกันตามรับสั่ง

๑๕

กราบทูลมา ณ วัน ๓ ๖ ๑ ค่ำ ปีมเมีย จัดวาศก ศักราช ๑๒๔๔^(๒)

๘

(ประชุมได้ความเห็นต่าง ๆ กันดังข้างล่างนี้)

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาศรีสุนทรโวหาร ขอพระราชทานน้อมเกล้า ฯ ถวาย
คำนับบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท

การประชุมที่หอมิวเซียมปกศุขาราชการเรื่องความจำนำเด็ก ณ วัน ๕ ๖ ๑ ค่ำ ปีมเมีย

๑๕

๑๐

จัดวาศก พระราชวงษานุวงษ เสด็จมาทั้ง ๙ พระองค์ เจ้าพระยาสุรวงษไวยวัฒน์ ยืน
อาการป่วยไม่ได้มาประชุม ข้าราชการนอกนั้นได้มาประชุม ๑๙ ครอบตามจำนวนบาญชี
ที่โปรดเกล้า ฯ พระราชทาน ประชุมตั้งแต่เวลาบ่าย ๒ โมงครึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าได้
เชิญพระกระแสพระราชดำริห์ ที่ $\frac{๓๒๐}{๔๔}$ อ่านในที่ประชุม และอ่านคำขัดข้องของพระเจ้า
น้องยาเธอ กรมหมื่นภูธรเรศรธำรงศักดิ์ธำรง เป็นที่ ๒ และอ่านคำลูกขุน ณ ศาลหลวง
๙ นาย เป็นที่ ๓ แล้วเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงทำความเห็นว่าด้วยควรจะต้องกฎหมาย
สำหรับโรงจำนำ ให้ข้าพระพุทธเจ้าอ่านเป็นที่ ๔ แล้วเจ้าพระยาภาณุวงษมหาโกษา
ธิบดี เห็นว่าซึ่งเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ ทำความเห็นมานั้นเป็นการชอบด้วย
ราชการยิ่งนัก แต่ที่จะปรึกษาทำพระราชบัญญัติสำหรับโรงจำนำชั้นในครั้งนั้น ก็เป็น
การเกินรับสั่งไป ควรที่จะนำความเห็นของเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ขึ้นกราบบังคม
ทูลพระกรณาก่อน เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ปกศุขาราชการทำพระราชบัญญัติ
จึงค่อยนัดประชุมกันทำต่อไป แต่ในครั้งนั้นเห็นด้วยเกล้า ฯ ว่า ควรที่จะปรึกษาโทษผู้ที่
ทำผิดในครั้งนั้น ให้เป็นแบบอย่างไว้เพื่อจะได้เป็นหลักตัดสินการต่อไปในภายหน้า

(๑) ตรงกับวันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๕

(๒) ตรงกับวันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๕ 20/04/2563

บัณฑิตท่านที่มาประชุมทั้งปวง เห็นชอบตามคำเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษา
ธิบดีพร้อมกัน การปลุกษาโทษผู้ทำผิดในครั้งนี้ พระยาเทพประชัน เห็นว่าเป็นการ
ครั้งแรกยังไม่มีความหมาย ควรจะภาคทัณฑ์ไว้ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นภูธรเรศร
ธำรงศักดิ์ ทรงเห็นชอบด้วย

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร }
เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง } ไม่เห็นชอบด้วย

เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี ไม่เห็นด้วยที่ภาคทัณฑ์ ว่ามีพระบรมราช
โองการให้ปลุกษาโทษแล้ว จะยกภาคทัณฑ์เสียนั้นไม่ชอบ ขอให้ลูกขุน ณ ศาลหลวง
วางโทษมาก่อน แล้วจึงค่อยปลุกษาศักดิ์รองลงเป็นข้อพระราชบัญญัติ

พระมหाराชครูพิริตดาจารย์ ว่ากฎหมายไม่มี ไม่มีอะไรจะว่า พระเจ้า
น้องยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากรว่า ลูกขุนจะว่าโทษที่ไม่มีในกฎหมายไม่ได้ ด้วยมี
พระราชบัญญัติห้ามว่า แลว่าการที่พระยาเทพประชันจะภาคทัณฑ์นั้น ใครจะเห็นอย่างไร

พระเกษมราชสุภาวดี เห็นว่าผู้รับจำนามีโทษเหมือนสมโจร คือ ผู้จำนำแล

ผู้ประกันเป็นโจร ผู้รับจำนำเป็นสมโจร มีโทษเสมอกัน }
เจ้าพระยาพลเทพ }
พระยาอภัยรณฤทธิ์ } เห็นว่า
พระยาเจริญราชไมตรี }
พระยาจำแสนบดี }

ผู้รับจำนำเดกนั้น การไม่เคยมี มารับจำนำคนผิดอย่างธรรมเนียมมีความผิด แต่ผู้รับ
จำนำไม่เชื่อแลมีความสงไสยต่าง ๆ จึงได้มีประกันไว้ ควรจะมีโทษถึงผู้ลักพา

พระยาเทพประชันเห็นว่าไม่เป็นการลักพา เพราะได้บอกต่อมารดาแล้ว โทษผู้
รับจำนำไม่มีในบทกฎหมาย สิ้นแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรด

พระยาราชวราณกุล } ว่าอสูรลักพาไปนั้นควรให้มีโทษสมโจร ตามบท
พระยาภลาโหมราชเสนา }

กฎหมายลักพา แต่ผู้รับจำนำนั้นหาควรจะมีโทษไม่ ด้วยยังมีได้มีพระราชกำหนด
กฎหมายให้ภาคทัณฑ์ไว้แล้วให้ประชุมทำกฎหมายจำนำนั้นขึ้นไว้เป็นแบบอย่างสืบไป แต่
ผู้ที่ประกันนั้นก็ควรจะมีโทษไม่ ด้วยไม่มีความปรารถนาจงใจ (เหน็ดด้วยเกล้า ฯ ดังนี้)

พระยาภาษกรวงษ เหน็ดด้วยเกล้า ฯ ว่าอสูรลักพาไปจำนำนั้น มี
ความล่วงพระราชอาญา ทั้งอสูรลักพาเป็นประกันให้ด้วยกัน เพราะพาเอาทารกไป มารดา
หาได้อนุญาตให้เอาทารกไปจำนำไม่ แต่ผู้รับจำนำนั้นได้เรียกประกันไว้ ด้วยเมื่อเจ้า
พนักงานเอาตัวมาก็ได้ส่งประกันด้วย แล้วก็ไม่มิบบทกฎหมายที่จะลงโทษ เป็นเหลือ
บัญญัติที่จะว่าโทษได้แต่การเกิดขึ้นในแผ่นดิน เป็นเหตุเกิดขึ้นแล้วการที่จะกันอันตราย
รักษาความสงบต่อไปนั้นจะต้องลงโทษสถานใดนั้น สุดแล้วแต่พระเจ้าอยู่หัว จะได้เป็น
แบบอย่างพระราชบัญญัติสืบไป

สมเด็จพระเจ้าบรมวงษเธอ เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบารามปรบั กษ รัชสั่งว่า
การที่จะตัดสินโทษตามกฎหมายที่จะให้ชัดเจนก็ไม่มี ได้แต่อาสยแอบอ้างตัวบทที่คล้าย
คลึงกัน การคร้งนี้เป็นกรเกิดช้นใหม่ ควรให้มีโทษเสมอกันหมด ทั้งผู้จำนำผู้ประกัน
และผู้รับจำนำ ให้ลงพระราชอาญาเพียนกละ ๗ ยก ๖๐ ที่ ส่งไปจำไว้ ณ คุก เสมอ
กันทั้ง ๔ คน

(ในเวลานั้นต่างคนต่างเถียงกันมาก)

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมหลวงจักรพรรดิพงษ์
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ กรมหลวงภาณุพันธุ์วงษวรเดช

- พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศรราชวรฤทธิ (ต้นราชสกุลกฤดากร)
- พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร (ต้นราชสกุลคัคณางค์)
- พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช (ต้นราชสกุลสุขสวัสดิ์)
- พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นภูธรเรศธำรงศักดิ์ (ต้นราชสกุลทววงศ์)
- พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเทวะวงษ์วโรประการ (ต้นราชสกุลเทวกุล)
- เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี (ท้วม บุนนาค)
- เจ้าพระยามหิธรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล)
- เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาธิบดี (แพ บุนนาค)

เห็นชอบตามพระกระแสรับสั่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้า กรมพระบำราบ
 ปรีกษ์ ๗ มีรับสั่งให้พระมหาราชครูพรโหิตาจารย์เรียงความเหน็ดอกษาโทษชั้นทุล
 เกลา ๗ ถวาย พอเวลาบ่าย ๔ โมงครึ่งเลิกประชุม

(คำตัดสินเรื่องจำนำเด็ก ทุลเกล้า ๗ ถวายแต่ ณ วัน ๑ ๗ ๑ คำ บีมเมีย

๑๕
 จัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔^(๑))

ข้าพระพุทธเจ้า.....

ขอพระราชทาน กราบบังคมทูลพระกรุณาได้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทด้วย
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๗ ให้ข้าพระพุทธเจ้าประชุมกันปกอกษาเรื่องความ อี้แก้วผู้ร้าย
 ลกเด็กไปจำนำ ^{จีนหยงตึก} ^{อำแดงอ่อนเจ็ก} } อี้สินลาเป็นนายประกัน ถ้าเห็นควรจะตัดสินลงโทษ
 ประการใด และจะคิดข้อกั้นการขังนำต่อไปประการใด ให้ปกอกษาพร้อมกัน นำข้อ
 ความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณานั้น พระ ^{เทศ} ^{คุณ} } หาที่สุดมิได้ ข้าพระพุทธเจ้า รับ
 ไล่เกล้า ๗ ได้ประชุมกับตรวจตริตรองข้อความแล้ว เห็นด้วยเกล้า ๗ ว่าการลักเด็ก
 จำนำซึ่งเกิดขึ้นครั้งนี้เป็นการแปลกปลาต แลเป็นเหตุอันร้ายกาจซึ่งไม่เคยมีแต่ก่อน

(๑) ตรงกับวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๕ 20/04/2563

ควรจะต้องทำโทษให้จงหนักให้เป็นแบบอย่างไว้ อย่าให้เหตุเช่นนี้มีขึ้นอีกได้ ข้าพระ

พุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ๆ ว่า ในความเรื่องนี้ ^{จินหยงตึก} ^{อ้าแดงง้วนเง็ก} } เป็นต้นเหตุให้อี้แก้ว

ก่อการ เพราะการเรื่องนี้ ^{จินหยงตึก} ^{อ้าแดงง้วนเง็ก} } แลให้ท้าวดีอทางแลรับรองกับอี้แก้ว

ว่า จะรับซื้อรับจ่าน่าเดกอ่อนซึ่งอี้แก้วพรากรมาจากอกมารดามาจ่าน่า อี้แก้วก็จะไม่ได้

ทำความชั่วร้ายในครั้ง ^{จินหยงตึก} ^{อ้าแดงง้วนเง็ก} } แลไม่มีผู้หนึ่งผู้ใด ที่

แก้วจะมุ่งหมายที่จะขายจะจ่าน่าทารกอ่อนตั้งได้ เพราะการอย่างนี้ยังไม่เคยมี ในแห่ง ^{หนึ่ง} } อี้แก้วเมื่อเวลาลักเอาเดกมาก็ยังหาได้เป็นผู้ร้ายไม่ เพราะไม่ได้ความว่าอี้แก้วพ่อ

ลวงดูลักเอามา ^{จินหยงตึก} ^{อ้าแดงง้วนเง็ก} } พุดจาสัญญาจะให้เงินกับอี้แก้ว ๆ จึงเกิด

ความปรารถนาอยากจะได้เงินของ ^{จินหยงตึก} ^{อ้าแดงง้วนเง็ก} จึงได้เป็นผู้ร้ายลักเอา

เดกขบเดียวจ่าน่าให้กับ ^{จินหยงตึก} ^{อ้าแดงง้วนเง็ก} } ในเวลานั้น เพราะฉะนั้นจึงเห็นว่า

^{จินหยงตึก} ^{อ้าแดงง้วนเง็ก} } ในเวลานั้น เพราะฉะนั้นจึงเห็นว่า ^{จินหยงตึก} ^{อ้าแดงง้วนเง็ก} } เป็นต้นเหตุ

ก่อการเรื่องนี้ ประการหนึ่ง ^{จินหยงตึก} ^{อ้าแดงง้วนเง็ก} ก่อเหตุผลอันร้ายกาจขึ้น

ครั้งนี้ ไม่ใช่เพราะเหตุว่าเป็นการไม่มีผิดๆ โลกอยากได้ประโยชน์ในการที่ทำ ฤๅด้วย

ความรักเดกกรุณาต่ออี้แก้วอย่าง ^{หนึ่ง} } เพราะแลเห็นอยู่ว่าการที่สัญญาจ่าน่ากับอี้แก้วครั้ง

นี้ มีดอกเบียเพียงวันละ $\frac{1}{10}$ —พิเคราะห์ดูคนตามธรรมเนียม แม้ถึงไม่ต้องเสียเงินราคาเดก

ให้อี้แก้ว เป็นแต่จะเอาเดกมาจ้างรับเลี้ยงเปล่าๆ วันละ $\frac{1}{10}$ — ก็จะไม่มีการรับประโยชน์

^{จินหยงตึก} ^{อ้าแดงง้วนเง็ก} } จะได้ไม่คุ้มค่าเลี้ยงเดก จึงเห็นว่าไม่เป็นการทำหากำไร ประการ

หนึ่งก็แต่รับจ่าน่าแลมีดอกเบีย ไม่ได้สัญญาขายเป็นสิทธิขาด ซึ่งให้เห็นเป็นว่ารักใคร่

หยากได้เดกเลี้ยง จึงควรเห็นว่าการที่ ^{จินหยงตึก} ^{อ้าแดงง้วนเง็ก} } ทำ ^{หนึ่ง} ทำด้วยความมองอาจ

ประมาทอาญาแผ่นดิน ปรารถนาจะออกอำนาจให้ราษฎรให้ ^{โจร}ผู้ร้าย } เห็นว่าตัวกล้าหาญ
 จะทำการที่ผิดอย่างไรก็ทำได้ไม่มีโทษ ปรารถนาจะให้ ^{โจร}ผู้ร้าย } ลักของมาจำหน่ายที่โรง
 ของตัวให้มากขึ้น ให้เป็นที่ลำบากแลอันตรายแก่ราษฎรทั่วไป ซึ่ง ^{จินหยงคิต} ^{อ๋างเตงง่วนเจ็ก} }
 กระทำเหตุอันร้ายอันเป็นข้อจรรยาเป็นโทษทั้งปัจจุบันแลอนาคตด้วย ความมุ่งหมาย
 ตั้งมีความผิดเป็นอันมาก อี้แก้วพรากเอาเด็กมาจากรตามาจำหน่ายไว้กับคนใจร้าย
 ทำให้เด็กทนทุกข์ทรมาน แลทำให้มารดาของเด็กพลัดพรากจากบุตรได้ความยากแค้น
 เดือดร้อน ต้องในฐานะโจรผู้ใจร้ายกระทำให้เป็นที่เดือดร้อนหวาดหวั่นแก่ราษฎรทั้ง
 หลายซึ่งมีบุตรทั้งปวงทั่วไป เพราะอี้แก้วคิดทำการลักเด็กอ่อน ซึ่งแต่ก่อนไม่มีใครเคย
 กระทำเอามา ^{ขาย} ^{จำหน่าย} } ให้เป็นเหตุตัวอย่างเช่นตั้งนี้ อี้แก้วมีความผิดอัสินลาเป็นผู้คบคิด
 กับอี้แก้วเข้ารับเป็นนายประกัน อี้แก้วกับ ^{จินหยงคิต} ^{อ๋างเตงง่วนเจ็ก} } จึงได้รับจำหน่ายเด็กกับอัสินลา
 ก็ได้ส่วนแบ่งนั้น เป็นผู้ร่วมคิดทำผิดด้วยอี้แก้ว ^{จินหยงคิต} ^{อ๋างเตงง่วนเจ็ก} ^{อัสินลา}
 อี้แก้วมีความผิดเสมอกัน เพราะโทษที่เกิดขึ้นทั้งนี้ ^{อาสยการที่} ^{อ้าย} } ๔ คนนี้กระทำ
 ถ้าขาดไปแต่พวก ^{หนึ่ง} ^{ใด} } การร้ายอันนี้ก็จะไม่เกิดขึ้น จึงเห็นด้วยเกล้า ฯ พร้อมกันว่า
 ควรจะลงพระราชอาญาเขียน ^{อ้าย} ^{จินหยงคิต} ^{อ๋างเตงง่วนเจ็ก} ^{อี้แก้ว} } ^{อัสินลา} } คนละ ๒ ยก
 ๒๐ ที่ แล้วเอาตัวจำไว้ ณ คุกให้เช็ดทลาบ แล้วอย่าให้เป็นเยี่ยงอย่างต่อไป และการ
 ที่จะรักษาไปภายหน้านั้น ขอรับพระราชทานให้มีหมายประกาศ ให้ราษฎรทราบทั่วกัน
 ห้ามอย่าให้ใครทำดัง ^{อ้าย} ^{อี้} } ๔ คนนี้เป็นอันขาด ถ้ามีฟังจับได้จะลงพระราชอาญาเหมือน
 ครังนี้ ก็เห็นด้วยเกล้า ฯ ว่าภอสงบรรจบการอย่างนี้มีให้มิต่อไปได้ ควรมิควรแล้วแต่จะ
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ

หมายเหตุ เรื่องนี้ในจดหมายเหตุรายวันของสมเด็จพระยาเทวะวงษ์วโรปการ แสดง
 บรรยายอากาศของที่ประชุมเอาไว้ มีความว่า :—

วันที่ ๔ มกราคม ๒๔๒๕ เช้าวันนี้ไม่มีใครเปิดหน้าต่างเหมือนอย่างทุก
 วันตื่นสายไปเกือบ ๕ โมง รู้สึกตัวขึ้นกินข้าวเช้าในวังบ่ายโมงเสด็จการ
 ประชุมลูกขุน ณ ศาลหลวงแลลูกขุนศาลาที่หอมิวเซียม ตามที่พระยาศรีสุน
 ทรโวหารเชิญมา ตามรับสั่ง เมื่อวานนี้ ต่อเข้ามาถึงประตูวิเศษไชยศรี เหนมี
 รดมาก อยู่ที่ประตูจึงนึกขึ้นได้ว่า ประชุมกัน เราจึงไปที่ประชุมในหอมิว
 เซียม เหนมาพร้อมกันแล้ว คือสมเด็จพระหลวง ๒ องค์ กรมมเทศ พิษิต
 อติศร ภูธเรศ ๔ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ พลเทพ มหินทร์ ศรีพิพัฒน์
 พระยาอภัยรณฤทธิ์เจริณราชไมตรี ภาษกรวงษ์ เทพประจัน กลาโหม
 ราชเสนาราชวรานุกูล จำแนกคดี ๗ รวมเป็นลูกขุน ณ ศาลา ๑๗ พระมหา
 ราชครูปโรหิต พระราชครูพิ.....หลวงธรรมศาสตร์ ว่าที่พระราชครูมหิศร
 ขุนไชยอาณา จินดาภิรมย์ พระเกษมราชสุภาวดี รวมลูกขุน ณ ศาลาหลวง
 ๒ แต่ยังมีขาดสมเด็จพระ และเจ้าพระยาสุรวงษ์ทูลลาไปเยี่ยมสมเด็จพระเจ้า
 พระยาที่ราชบุรี ว่ามีอาการบวมที่เท้าแปลกขึ้น

ครั้นมาพร้อมแล้วก็นั่งกันอยู่ เพราะพวกเรานัดกันว่า การก็ไม่
 เป็นการสำคัญอันใดนัก ถ้าเรานิ่งกันเสีย อย่าพูดก่อน จะเป็นอย่างไร
 บ้าง การที่พูดชานันว่าด้วยการที่จะทำโทษพวกจีนที่รับจำนำเด็กอายุ
 ขวบหนึ่ง กฎหมายเดิมไม่มีตรงจะวางโทษ จึงต้องปรึกษากัน การก็ไม่
 สำเร็จไปได้

สมเด็จพระรับสั่งกับเราว่า จะทำอย่างไรก็ทำเสีย จะคำลง
แล้วรับสั่งกับกรมพิชิตว่าให้ลงมือทำ จึงได้สั่งให้พระยาศรีสุนทร ๗ อ่าน
คำรับสั่ง และเรื่องราวชัดของที่กรมหมื่นภูธเรศชน และอ่านความเห็นเจ้า
พระยามหินทรชนแล้ว ก็นิ่งกันหมด

เราจึงว่า การที่มาประชุมปรึกษานี้เสียหมดดังนี้ จะเป็นการประชุมได้
อย่างใดได้ ควรให้ถือเอาความเห็นเจ้าพระยามหินทรเป็นเหมือนผู้พูดก่อน
ชน แล้วใครจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ก็ให้ว่ามา ก็มีผู้ว่า ๒-๓ คน
เห็นด้วย ที่หนึ่งเสียเป็นอันมาก มีท่านกรมท่าเองเป็นต้น เราจึงว่า ถ้า
อย่างนั้น เราจึงเรียกพระยาศรีสุนทรมาจดหมายมโนตัวว่าได้อ่านกันตัวนั้น ๆ
แล้ว มีผู้เห็นด้วย นอกนั้นก็เสียหมด เป็นอันเลิกประชุม
กัน พอเราว่าขาดคำลง เจ้าพระยาภาณุวงศ์ว่านี่เป็นผิด จึงได้ออกความ
เห็น จึงได้เถียงกันจนตกลง เราได้จัดมโนจนตลอด เลิกประชุม
๕ โมงเศษ."

๗. ตงศักดิ์นา

พระราชหัตถเลขา สั่งให้ประชุมตงศักดิ์นา

สั่งแต่ ณ วัน ๔ ๗ ๓ คำ บมเมียร จัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔ (๑)

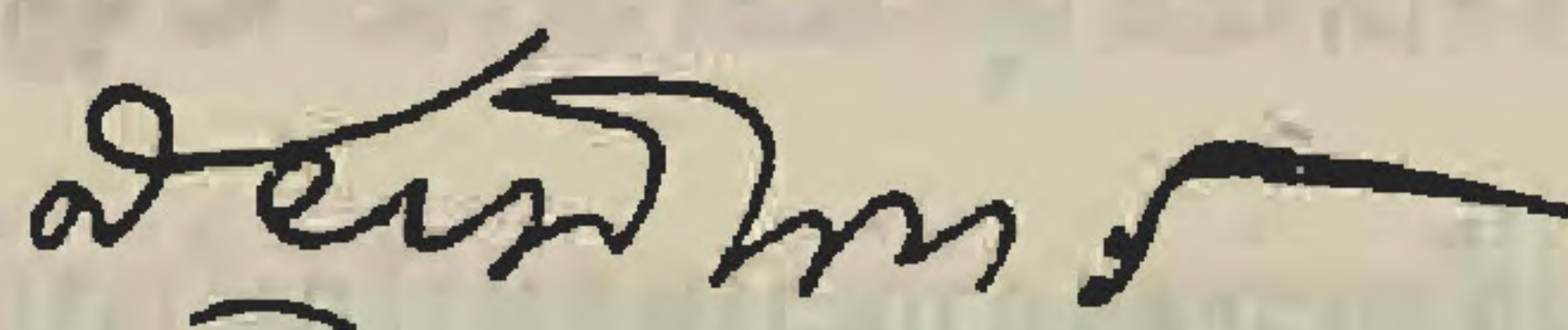
ว. ที่ $\frac{๓๖๑}{๔๔}$

ด้วยบัดนี้ตำแหน่ง ในกรมทหาร ^{บก}เรือ) ใ้ช้อย่างฝรั่งได้รบตราตั้ง ไม่มี
สัญญาบัตรชั้นใหม่ และมีกรมต่าง ๆ ซึ่งตงชนใหม่ ไม่มีในตำแหน่งนาของเดิม

(๑) ตรงกับวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๒๕

อีกหลายหมู่หลายกรม แลศักดิ์นาเจ้าซึ่งได้ตั้งขึ้นใหม่ ก็คือพระองค์เจ้าตั้งเป็นต้น ก็เป็น
แต่ตั้งไปในสัญญาบัตร ยังหาได้รวบรวมลงเป็นพระราชบัญญัติฉบับเดียวกันไม่ คดี
ความซึ่งจะต้องชำระและต้องตัดสินปรับใหม่ ตามพระราชกำหนดกฎหมาย ซึ่งเกี่ยว
ข้องด้วยตำแหน่งนาอยู่เสมอมิได้ขาด ลูกขุนผู้ปรับขุนศาลตระลาการจะสืบสวน
ตำแหน่งแก่ได้โดยยาก เห็นว่าเป็นการลำบากแก่การ ที่จะพิจารณาคดีความให้เสีย
เวลาเข้าไป ธรรมเนียมในพระบัญญัติก่อน เจ้าพระยาธรรมาธิกรณ์^(๑) เป็นผู้รับพระบรม
ราชโองการ ครั้นยังมีตัวเจ้าพระยาธรรมาธิกรณ์ไม่นั้น ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงษ
เธอ เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบารามประจักษ์ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรมหมื่น
ประจักษ์ศิลปาคม พระมหाराชครูพรหิตาจารย์ พระยาศรีสุนทรโวหาร พระ
เกษมราชสุภาวดี พร้อมกันเก็บตำแหน่งนาซึ่งได้ตั้งขึ้นใหม่ แลที่เปลี่ยนแปลงไปจาก
พระราชกำหนดเดิม แลที่ยังไม่มีตำแหน่งนาชัดเจน เรียบเรียงขึ้นเป็นพระราช
บัญญัติเพิ่มเติม ถ้ายังไม่มีตำแหน่งนาก็ให้ปฤชากันเทียบนาตำแหน่งเดิม ให้ถูกต้อง
ตามแบบอย่าง แลให้นำคั้นร่างมาให้ดู เมื่อเห็นถูกต้องสมควรแล้ว จึงจะให้ตั้งเป็นพระ
ราชบัญญัติสืบไป

๑๕
ตั้งแต่วันที่ ๔ ๗ ๓ คำ บีมเมียว จัตวาศก ๑๒๔๔^(๒)

(๑) มัง สนิธิรัตน์

(๒) ตรงกับวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๒๔

๔. ผู้ร่ายลักโคกระบือ

(พระกระแสนพระราชนัดดา)

ร. ที่ $\frac{๑๕๖}{๕๕}$

ให้พระยาตรีสุนทรโวหาร เชิญ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบารามประจักษ์

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมหลวงจักรพรรดิพงษ์

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์กรมหลวงภาณุพันธุ์-
วงศ์วรเดช

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ (ต้นราชสกุลกฤดากร)

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร (ต้นราชสกุลคัคณาวงศ์)

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช (ต้นราชสกุลสุขสวัสดิ์)

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นภูเรศธำศักดิ์ (ต้นราชสกุลทวิวงศ์)

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม (ต้นราชสกุลทองใหญ่)

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์ (ต้นราชสกุลเกษมสันต์)

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นราชศักดิ์สโมสร (ต้นราชสกุลกมลასัน)

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศิริรัชสังกาศ (ต้นราชสกุลศรีวัช)

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเทวะวงษ์วโรประการ (ต้นราชสกุลเทวกุล)

เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ที่สมุหพระกระลาโหม (วร บุนนาค)

เจ้าพระยาภาณุวงษ์มหาโกษาธิบดี (ท้วม บุนนาค)

เจ้าพระยาพลเทพที่เกษตราธิบดี (รอด กัลยาณมิตร)

เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงค์ (เพ็ง เพ็ญกุล)

เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์นราชนโกษาธิบดี (แพ บุนนาค)

พระยาอภัยรณฤทธิ์

พระยาเจริญราชไมตรี

พระยาภาณุวงศ์ (พร บุนนาค)

พระยาเทพประชัน (พุ่ม ศรีชัยยงค์)

พระยาราชวรานุกูล (เวก บุญยรัตพันธุ์)

พระยาจำแลนบดี

พระยาประภากรวงษ์

พระยานรรัตนราชมานิต (โต มานิตยกุล)

พระยาราชโชฎิกราชเศรษฐี

พระยามหาเทพ (จ้อย)

พระยามหามนตรี (เวก ยมาภัย)

พระยาพิพิธโภคัยสุวรรณีย์

พระยานรินทรราชเสนา

มาประชุมพร้อมกันปดุกษา ด้วยเหตุว่าผู้ร้ายลัก โค กระบือ } ทุกวันนั้นชุกชุมมาก
 แลที่นั่นทุกออกไปต่างประเทศทุก ๆ ปี ไหว่หว่าง ๖ ปีมานี้ โคถึง ๒๙๓๙๑ กระบือ
 ฟังมีไปในปีนั้น ๓๙ กระบือ แลเมืองสุพรรณบุรี เมืองลพบุรี ก็มีไปบอกขัดข้องเรื่อง
 โคกระบือเข้ามา เห็นว่าการซึ่งเป็นไปได้ดังนี้ เพราะเจ้าพนักงานกรมพระนครบาลละ
 เลยพระราชบัญญัติเสีย มิได้จัดการให้เรียบร้อยในกรุงเทพฯ แลท่านเสนาบดีเจ้า
 กระทรวงแลเจ้าเมืองกรมการก็ละเลยเสีย ไม่จัดการให้เรียบร้อยในหัวเมือง พระ
 ราชบัญญัติจึงไม่เป็นการมีคุณอันใด กลับเป็นโทษไปแก่ราษฎร ครั้นตรวจดูพระราช

บัญญัติเดิมก็เห็นว่ายังบกพร่องไม่ทั่วถึง และไม่ทันกันกับการที่เปลี่ยนแปลงไปใหม่ ๆ โดย
 ว่าจะบังคับให้ใช้พระราชบัญญัติให้แข็งแรงตลอดไป ก็ยังจะไม่มีคุณอันใดตลอดไปได้
 จึงได้ให้กรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ สวดยกนตรีตรองแก้ไขเพิ่ม
 พระราชบัญญัติตามความเห็น กรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ ได้ทำ
 ความเห็นมายื่นในกระบวนที่จะจัดการฉบับหนึ่ง บัดนี้จึงให้ประชุมปรึกษาความเห็นนั้น
 ว่าควรจะจัดการไปได้อย่างไร ให้พระยาราชวราณกุล หลวงเสนีพิทักษ์ นำไปบอก
 เมือง ^{สพรรณบุรี} _{สพบุรี} } อ่านในที่ประชุม แลให้ที่พระยาศรีสุนทรโวหาร อ่านพระราช
 บัญญัติเก่า แลความเห็นกรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ ให้
 พระบรมวงษานุวงษ ท่านเสนาบดีข้าราชการปรึกษา ข้อใดจะควรเป็นพระราชบัญญัติ
 ตกลงกันประการใดจดหมายไว้ แลให้กรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรมหมื่นภูเรศธำรง
 ศักดิ์ เรียบเรียงเป็นข้อพระราชบัญญัติขึ้นใหม่ ตามที่ได้ปรึกษาตกลงกันนั้น

๑๖

สั่งแต่ ณ วัน ๔ ๗ ค่ำ บีมแม เบญจศก ศักราช ๑๒๔๕ (๑)

๑๔

พระยา...

(๑) ตรงกับวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๖

(หมายประชุมเชิญท่านพระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการผู้ ^{ใหญ่} _{น้อย})

ด้วย พระยาศรีสุนทรโวหาร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ให้ ^{เชิญเสด็จ} _{เชิญ} มาประชุมปลุกข้าราชการตั้งพระราชบัญญัติ

เรื่องโคกระบือ ที่หอมิวเซียมในพระบรมมหาราชวัง ณ วัน ๖ ๑ ๙ ^๒ ค่ำ ปีมแม

^{๑๖}
เบญจศก เวลาเช้า ๕ โมงครึ่ง พร้อมกันตามรับสั่ง

กราบทูลมา } ณ วัน ๕ ๑ ๙ ค่ำ ปีมแม เบญจศก ๑๒๔๕ ^{๑๖} (๑)
หมายมา }

(พระราชบัญญัติเดิม พระยาศรีสุนทรโวหาร อ่านที่ ๒ ในที่ประชุม)

ด้วย เจ้าพระยามรราชชาติเสนาสงครามมนตรี มหินทรธิบดีศรีวิไชยราชมไทย
สวรยบริรักษ์ ภูมิพิทักษ์โลกาธิกรณ์ ทณฑุทธิธรรมศาสตร์สิงหพาหุเทพยมุทธาธรรมมา
มทานครบาลสมุหบดี อภัยพิริยปรากรมพาหุ เป็นประธานาธิบดีในกรมพระนครบาล
รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ความผู้ร้ายลักโค
กระบือราษฎรนั้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบแต่ใบบอกผู้ว่าราชการเมือง แลราย-
งานกำกับศาลชุกชุมขึ้นกว่าแต่ก่อน จึงทรงพระราชดำริห์พร้อมด้วยความคิดท่านอัครมหา
เสนาธิบดี ว่า โคกระบือเป็นกำลังราษฎรทำนาแลเงินเกวียน ซึ่งให้เกิดผลประโยชน์
แก่บ้านเมือง แต่เกิดโจรผู้ร้ายเหี้ยวตซึ่งลักโคกระบือของราษฎรอยู่ทุกแห่งทุกตำบล อ้าย
ผู้ร้ายเอาไปขายให้ผู้มีชื่อเสียงบ้าง เอาไปขายจำนำแลกเปลี่ยนแก่กันต่างแขวงต่าง

(๑) ตรงกับวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๖

เมืองบ้าง ราษฎรเจ้าของติดตามไปกบจับแต่ผู้ช^๕ ๑ ส่งผู้ร้ายมิได้ ก็ต้องปรับผู้นั้นเป็น
ผู้สมคบโจร เงินค่าโคกระบือไปเสียชั้นหนึ่งแล้ว กลับต้องปรับใหม่อีกก็เป็นความยาก
แก่ราษฎร ถ้าส่งผู้ร้ายได้ผู้ร้ายก็ต่อสู้ บิดพริ้วเป็นความค้ำกรงโรงศาลอยู่ก็มาก ตระลาการ
พิจารณาว่าจะเสร็จได้เรื่องหนึ่งก็อยู่ในปีหนึ่งสองปี การสืบไปภายหน้าควรให้มีกำหนด
ตำบลที่ซื้อชายโคกระบือในแขวงกรุงเทพ ฯ และหัวเมืองฝ่าย ^{เหนือ}ใต้ } ฝ่ายตะวันออก }
เมืองหนึ่ง สามตำบลสี่ตำบล ตามเมืองใหญ่เมืองน้อยซึ่งเป็นทางทำราษฎรเดิน ให้มี
กรมการกำนันกำกับอยู่ในที่นั้นเป็นนิตย สำหรับทำบาญชีรูปพรรณผู้ซึ่งชายแลรูปพรรณ
โคกระบือด้วย ถ้าจัดการเรียบร้อยเป็นแบบอย่างลงแล้ว โจรผู้ร้ายซึ่งลักโคกระบือราษฎร
ก็จะเบาบางไป จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง
เจ้ากรมกองกระเวรขวา พระเทพผลูเจ้ากรมกองกระเวรซ้าย พิศเคราะห์ดูในแขวงอำเภอ
กรุงเทพ ฯ ฝ่าย ^{ตะวันออก} } จะมีที่ตั้งให้ราษฎรซื้อชาย ^{โค} } สักก็ตำบล ให้
พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง พระเทพผลูรับฎีกาพิมพ์ต่อเจ้าพนักงานโรงพิมพ์
หลวงมา ทนายประกาศราษฎรในแขวงอำเภอให้ทราบทั่วกันว่า ที่ตั้งให้ราษฎรซื้อ
ชายโคกระบือมีอำเภอกำนันเสมียนกำกับ ทำรูปพรรณให้ซื้อขายกันอยู่ ณ ตำบลบ้าน
นั้น อำเภอเป็นที่นั้น กำนันชื่อ^๕นั้นเสมียนชื่อ^๕นั้น ถ้าราษฎรนำโคกระบือมาซื้อขาย
จำนำแลกเปลี่ยนกัน ณ ที่นั้นมากน้อยเท่าใด ก็ให้อำเภอกำนันเสมียน เขียนรูปพรรณ
ลงในฎีกาพิมพ์ ว่านาย^๕นั้นภรรยาชื่อ^๕นั้นตำหนัก^๕นั้นอยู่บ้าน^๕นั้น อำเภอ^๕กำนัน^๕นั้น
แลรูปพรรณโคกระบือ ก็ให้ทำเรียงตัวเขียนลงตามช่องระยะหว่างนั้นทุกตัว ไม่ให้
เรียกค่าธรรมเนียมสิ่งไร หนังสือเดินทางนั้นให้เขียนด้วยเส้นหมึกหน้าตำบลบอกชื่อ
ผู้ ^{ซื้อ} } แลรูปพรรณโคกระบือลงในหนังสือเดินทางว่านาย^๕นั้น มาขายโคกระบือที่^๕ฎีกา

พิมพ์ รูปพรรณเจ้าของแลโคกระบือให้แก่ยานั้น ภรรยาชื่อนั้น อยู่บ้านนั้น อำเภอ
 กำนันนั้น แขวงเมืองนั้นเท่านั้น ฎีกาพิมพ์สำหรับโคกระบือเท่านั้น แล้วให้อำเภอ
 กำนันเสมียนเช่นชื่อประทับตราให้ผู้ซื้อไปเป็นสำคัญ ให้ราษฎรได้ซื้อขายกันในวันเดียว
 อย่าให้ล่วงเวลาเสียประโยชน์ไปได้ แต่ค่านั่งเรือเดินทางนั้นเรียกเอาแต่ผู้ซื้อโคกระบือ
 ถ้าซื้อขายใช้สอยอยู่ในแขวงบ้านเมืองเดียวกัน โคกระบือจะมากน้อยเท่าใด ให้อำเภอ
 กำนันเสมียน เรียกค่านั่งเรือเดินทางอย่าให้เกินฉบับละสลึง เมื่อซื้อขายกันออกไป
 ต่างเมืองโคกระบือต่ำกว่าสิบตัวลงมา ให้เรียกฉบับละสองสลึง ถ้าเกินกว่าสิบตัว
 ขึ้นไปให้เรียกฉบับละบาท ครบเดือนหนึ่งรวมเงินได้เท่าไร ให้อำเภอ
 แบ่งสี่ส่วน เจ้ากรมกองกระเวรส่วนหนึ่ง (อำเภอส่วนหนึ่ง)
 กำนันส่วนหนึ่ง) เสมียนส่วนหนึ่ง ตาม
 ฝูงวันออกวันตกแจกให้เสร็จ ถ้าฎีกาพิมพ์ไม่ออกก็ให้นายอำเภอมารับต่อพระยา
 อินทราชาธิบดีสี่ทราครองเมือง แลพระเทพผลูเจ้ากรมกองกระเวรโดยเร็ว เมื่อนาย
 อำเภอกำนันหมายประกาศทั่วแล้ว ผู้ใดมีทำตามขึ้นลักลอบซื้อขายโคกระบือ นอกจาก
 ตำบลที่กำหนดประกาศนี้ แลผู้ใดพาโคกระบือเดินทางผ่านบ้านแขวงอำเภามา ไม่มี
 หนังสือเดินทางสำหรับตัว แลรูปพรรณโคกระบือให้ผู้ใดนำโคกระบือมาซื้อขายต่างแขวง
 อำเภอ ในที่กำหนดประกาศไม่มีหนังสือเดินทาง แลไม่มีฎีกาพิมพ์รูปพรรณเจ้าของ
 สำหรับโคกระบือก็ให้อำเภอกำนันเสมียนชำระทำโทษตามโทษานุโทษ แต่โคกระบือ ซึ่ง
 มีเจ้าของมาติดตาม ก็ให้คืนให้เจ้าของ ถ้าไม่มีเจ้าของให้รับเป็นของแผ่นดิน ประการ
 หนึ่งถ้าผู้ใดถูกใจผู้ร้ายลักโคกระบือไปวันไร ให้เจ้าของมาทำคำตราสินรูปพรรณโค
 กระบือต่อกำนัน ให้อำเภอกำนันนำมาแจ้งต่อพระยาอินทราชาธิบดีสี่ทราครองเมือง แลพระ
 เทพผลูในวันนั้น ให้พระยาอินทราชาธิบดีสี่ทราครองเมืองแลพระเทพผลูรับมีหนังสือ

บอกรูปพรรณโคกระบือ ไปถึงแขวงอำเภอหัวเมืองต่อกันโดยเร็ว ถ้าอำเภอใดผู้ว่า
 ราชการเมืองกรมการต่อกันจับโคกระบือได้ ก็ให้ส่งโคกระบือมายังแขวงอำเภอเดิมคืน
 ให้เจ้าของ ส่วนผู้ร้ายให้ชำระทำโทษอยู่ ณ แขวงอำเภอเมืองนั้นตามโทษานุโทษ ถ้า
 พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมืองแลพระเทพผลู จัดที่ตำบลซื้อชายโคกระบือในแขวง
 ๔ ฝูงตัว ออก } ได้ที่ตำบล จัดอำเภอกำนันกำกับเป็นตำแหน่งซื้อโร ให้พระยาอินทรา
 ๓ ก }
 ธิบดีสีหราชรองเมือง แลพระเทพผลู หมายประกาศราษฎรในแขวงอำเภอให้ทราบทั่ว
 กันเดือนหนึ่งก่อน ถ้าพ้นกำหนดเดือนหนึ่งแล้ว จึงให้พระยาอินทราธิบดีสีหราช
 รองเมืองแลพระเทพผลู จัดอำเภอกำนันไปตั้งอยู่ตามกำหนดที่ประกาศทุกตำบล แล้ว
 ให้ยื่นทางว่าวกำหนดที่แลชื่ออำเภอกำนันให้แจ้ง อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายมา ณ วันจันทร์ เดือนเจด ขึ้นแฉกค่ำ ปีมะจตุศก ศักราช ๑๒๓๘ (๑)

(ใบบอกเมืองสุพรรณบุรี หลวงเสนีพิทักษ์ อานที่ ๓ ในที่ประชุม)

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาสุนทรสงครามรามพิไชย ผู้ว่าราชการเมือง พระไชย
 ราชรักษาสัต หลวงศรีราชรักษายกยบัตรกรมการเมืองสุพรรณบุรี บอกปฏิบัติมายัง
 ท่านออกพันหนายเวร ขอได้นำบอกขึ้นน้อมคำนับทูล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์ ซึ่งสำเร็จราชการกรมมหาดไทยทราบฝ่า
 พระบาท ด้วยเดิมข้าพระพุทธเจ้าออกไปว่าราชการเมืองสุพรรณบุรีนั้น ข้าพระพุทธ
 เจ้าได้คัดข้อพระราชบัญญัติ (เก่า / ใหม่) ให้อำเภอเข้าร้องราษฎร แลให้อำเภอรักษาการ
 ตามข้อพระราชบัญญัติ

ครั้น ณ วัน ๑๕ ค่ำ ปีมเมีย จัตวาศก หนึ่งสามวิไลยจับเอาตัว } นายเนย
 ๑๕ } นายชม
 นายทูป

(๑) ตรงกับวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๑๕
 TUDC 20/04/2563

เดินทางมาจากบ้านดอนลานแขวงกรุงเก่า อำเภอได้ถามปากคำ นาย ^{เทศ} _{อ้อม} } ๗ ให้การ

ต้องกันว่ากระบือสามกระบือที่จับมานั้นเป็นกระบือของพระยาไพบูลย์สมบัติ แต่ตัวฎีกา

รูปพรรณแลหนังสือเดินทางนั้นหาไม่ แล้วนายวงจึงมารับประกันตัว นาย ^{โลม} _{เทศ} } _{อ้อม}

ไปจากอำเภอ ครั้นรุ่งขึ้นอำเภอจะเอาตัว นาย ^{โลม} _{เทศ} } มาส่ง ณ ศาลากลาง นายโลม

นาย ^{เทศ} _{อ้อม} } ก็หนีไปเสียหาได้ตัวไม่ อำเภอจึงเอาตัวนายวงผู้นายประกันกับกระบือสาม

กระบือมาส่งไว้ ณ ศาลากลาง ข้าพระพุทธเจ้าได้ให้กรรมการรักษากระบือกลางสาม

กระบือไว้

อีกรายหนึ่งนั้นเมื่อวันพุธ เดือนหก ขึ้นสามค่ำ บิมแม เบญจศก หนึ่งวิดิคองคา

อำเภอจับเอาตัวนายร้อยน้อยกับไพร่มีชื่อ ๑๙ คน พระภิกษุสงฆ์ ๔ รูป กับโคกู่ ๑๒๙

โคกบต่าง ๒๐ ต่างมาส่ง ณ ศาลากลางว่า ผู้มีชื่อที่จับมานั้นเอาโค ๑๒๙ โคนมาแต่เมือง

สรบุรีไม่มีตัวฎีการูปพรรณสำหรับตัวโค มีแต่หนังสือหลวงมหาดไทยเมืองสรบุรีหาใช้

กรรมการนายตำบลแลอำเภอทำนั้นไม่ มีแต่ตราหลวงเมืองมหาดไทยเมืองสรบุรีประทับ

มาแต่ดวงเดียว ข้าพระพุทธเจ้าจึงให้กรรมการถามปากคำผู้มีชื่อ ๑๙ คน ๗ ให้การหาถูก

ต้องกันไม่ แล้วข้าพระพุทธเจ้าจึงนิมนต์พระครูวิมลเมธาวาริยาพร้อมด้วย ชุนศรี

ธรรมการ ถามปากคำพระภิกษุสงฆ์ ๔ รูปที่จับมานั้น ให้การหาถูกต้องกับผู้มีชื่อ ๑๙

คนนั้นไม่ แฉงอยู่ในคำให้การผู้มีชื่อ ๑๙ คนและพระภิกษุสงฆ์ ๔ รูปนั้นแล้ว ข้าพระ

พุทธเจ้าจึงให้กรรมการรักษาโค ๑๒๙ โคนนั้นไว้ที่เมืองสุพรรณบุรี แล้วผู้มีชื่อเจ้าของช้าง

แลโคกระบือนั้นที่มีผู้มารับประกันตัว ข้าพระพุทธเจ้าก็ให้ประกันไป ที่ไม่มีผู้มารับ

ประกัน ข้าพระพุทธเจ้าที่จำไว้ที่เมืองสุพรรณบุรี ขอพระบารมีเป็นที่พึ่ง กรรมนิกร
แล้วแต่จะโปรด

๙ ๑๖
บอกมา ณ วัน ๓ ๖ ๖ คำ บีมแม เบญจศก^(๑)

“ไปบอกเมืองลพบุรี หลวงเสนาพิทักษ์ อานที่ ๓ ในที่ประชุม”

ตราพระยาพิสุทธธรรมธาดา
ผู้สำเร็จราชการ เมือง

ตราหลวงรามสิทธิศร) บกรบัตร์
ตราหลวงศรีทรงญาณ) สุกาแพ่ง
ตราหลวงมหาคไทย ตราหลวงจำเมือง ตราหลวงสุภมาตรา
ตราหลวงเทพรองปลัด ตราหลวงนา ตราหลวงศรีมงคล

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาพิสุทธธรรมธาดาลพบุรีพิทักษ์พิทักษ์ทวิชาติภูมิผู้
สำเร็จราชการกรมการเมืองลพบุรี บอกประฏิบัตรมายังท่านออกพันหนายเวร ขอให้นำ
ขึ้นน้อมเกล้าค่านำเรียน แต่ ๗ พณ ๗ ลูกขุนศาลาทราบ ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๗
มีพระราชบัญญัติพระราชทานหนังสือพิมพ์ รูปพรรณ โศกกระบือ ออกไปให้ข้า พระพุทธเจ้า

กรมการแต่งตั้งให้อำเภอกำนันนายตำบลตรวจตราทำรูปพรรณ ข้าง
ม้า
โค
กระบือ } แลทำหนังสือ

เดินทางให้แก่ราษฎร เพื่อพระราชประสงค์จะให้โจรผู้ร้ายเบาบางเลยมีทางคับแคบ

พระ ^(เทศ) _(คุณ) เป็นล้นเกล้า ๗ หาที่สุดมิได้ ความแจ้งอยู่ในพระราชบัญญัตินั้นแล้ว ที่เมือง

ลพบุรีทุกวันนี้ มีโจรผู้ร้ายลัก ข้าง
ม้า
โคกระบือ } ของราษฎรไปเจ้าของตามจับ ข้าง
ม้า
โคกระบือ } ได้

ผู้ร้ายกลับต่อสู้ ข้าง
ม้า
โคกระบือ } ว่าเป็น ข้าง
ม้า
โคกระบือ } ลูกดอกไม่มีตัวรูปพรรณ บางจำพวกผู้ร้ายลัก

ข้าง
ม้า
โค
กระบือ } ของราษฎรไปผูกชุกซ่อนไว้ แล้วผู้ร้ายกลับมารับ ข้าง
ม้า
โค
กระบือ } ข้าง แต่งให้ญาติ

พี่น้องมิศสหายออร์รับเงินถ่าย แลเอากระบือดอนบ้างชุกชุกหลายพวกหลายราย ครั้น

(๒) ทรงกับวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๖

อำเภอกำนันนายตำบลตรวจ ^{ม้า} ^{โค} ^{กระบือ} } ที่ไม่มีรูปพรรณ ผู้ร้ายก็สาบาลตัวเอาว่า

เป็นกระบือลูกคอก บางทีพักพวกผู้ร้ายก็รับลมอ้างว่า เป็นกระบือลูกคอกคองเมือง
ห้ามตัวพิมพ์รูปพรรณไม่ สืบสนกันยังเป็นช่องทางโจรผู้ร้ายหลีกเลี้ยงได้ ข้าพระพุทธ
เจ้า ปดุกษาพร้อมด้วยกรมการเห็นด้วยเกล้า ฯ ขอรับพระราชทานแต่งกรมการอำเภอ

กำนัน ออกตรวจทำบัญชี ^{ม้า} ^{โค} ^{กระบือ} } ลูกคอกที่ใช้การได้ของราษฎรในแขวงเมืองลพบุรี

จะมากน้อยเท่าใด ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชทานแจกหนังสือพิมพ์ตัวรูปพรรณ

^{ม้า} ^{โค} ^{กระบือ} } ลูกคอกคองเมืองสำหรับตัว ^{ม้า} ^{โค} ^{กระบือ} } ให้แก่ราษฎรเจ้าของไว้เป็นคู่มือ ไม่รับ

พระราชทานเงินค่าหนังสือพิมพ์ ตัวรูปพรรณ ^{ม้า} ^{โค} ^{กระบือ} } ลูกคอกแก่ราษฎรผู้เจ้าของ ถ้า

แล ^{ม้า} ^{โค} ^{กระบือ} } ของราษฎรในแขวงเมืองลพบุรีมีรูปพรรณทั่วแล้ว อำเภอกำนันตรวจตรา

ถ้าไม่มีตัวรูปพรรณสำคัญ ^{ม้า} ^{โค} ^{กระบือ} } ก็จะพิจารณาเอาตัวผู้ร้ายพวกเพื่อนผู้ร้ายได้โดย

สะดวก ควรมีควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า ฯ

๑๖
บอกปฏิบัติมา ณ วัน ๒ ๓ คำ บีมแม จัตวาศก ๑๒๔๔ (๑)

(วิโปศประชุมทูลเกล้า ฯ ถวาย)

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาศรีสุนทรโวหาร ขอพระราชทานน้อมเกล้า ฯ ถวาย
คำนับบัญชีกรมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ประชุมที่หอมิวเซียม ณ

๒ ๑๖
วัน ๖ ๗ ๘ คำ บีมแม เบญจศก ศักราช ๑๒๔๕ (๒)

(๑) ตรงกับวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๒๕
(๒) ตรงกับวันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๖

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ ไม่ได้
เสด็จมา

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมหลวงภาณุพันธุ์วงษ
วรเดช ทรงตอบมาว่าติดราชการจัดการโทรเลขอยู่ไม่ได้เสด็จมา

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ทรงตอบมาว่าติดการทำบุญอยู่
ไม่ได้เสด็จมา

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นราชศักดิ์สโมสร ไม่ได้เสด็จมา

เจ้าพระยาสุรยวงษ์ไววัฒน์ ไม่อยู่ไปเมืองสมุทรปราการ

พระยามหามุนี ดิศราชการชำระความพระยาราชเสนาไม่ได้มา

พระยาจำแลนบดี บอกอาการป่วยไม่ได้มา

คงได้มาประชุม ๒๓ พร้อมกัน ณ เวลาบ่าย ๓ โมง

ข้าพระพุทธเจ้า ได้เชิญพระกระแสพระราชดำริที่อ่านในที่ประชุม แล้วอ่าน

ข้อพระราชบัญญัติเดิม กับความเห็นที่ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร
กรมหมื่นภูเรศศรชำรงศักดิ์

เรียงชั้นทูลเกล้า ฯ ถวาย หลวงเสนีพิทักษ์อ่านไปบอกเมือง สุพรรณบุรี
ลพบุรี } เสร็จแล้วท่านที่

มาประชุมทั้งปวงพร้อมกันว่า โคร่งความที่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร
กรมหมื่นภูเรศศรชำรงศักดิ์

ทรงเรียงมานั้นชอบแล้ว แต่เวลาในที่ประชุม นั้นน้อยนักไม่ทันจะตริตrongโดยละเอียดได้

ขอให้ตีพิมพ์แจกกันไปได้ตริตrongโดยละเอียด

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์ ได้รับต้นฉบับไปลงพิมพ์จะให้
แล้วโดยเร็ว

ควรมีการแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ ฯ

๙. การโทรเลข

(พระราชหัตถเลขาสั่งให้ประชุมเรื่องโทรเลข)

ร. ที่ $\frac{๑๖๕}{๔๕}$ ให้ พระยาตรีสุนทรโวหาร เชิญ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ	เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบาราชปรบักษ (ต้นราชสกุลมลากุล)
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ	เจ้าฟ้าจาดุรนต์รัศมีกรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ (ต้นราชสกุลจักรพันธ์)
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ	เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์กรมหลวงภาณุพันธุ์- วงศ์วรเดช (ต้นราชสกุลภาณุพันธุ์)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ (ต้นราชสกุลกฤดากร)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นพิชิตปรีชากร (ต้นราชสกุลคัคณางค์)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช (ต้นราชสกุลสุขสวัสดิ์)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ (ต้นราชสกุลทวิวงศ์)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม (ต้นราชสกุลทองใหญ่)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์ (ต้นราชสกุลเกษมสันต์)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นราชศักดิ์สโมสร (ต้นราชสกุลกมลასัน)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นศิริรัชสังกาศ (ต้นราชสกุลศรีวัช)
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหมื่นเทวะวงษ์วโรปการ (ต้นราชสกุลเทวกุล)
	เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ที่สมุหพระกลาโหม (วร บุญนาค)
	เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี (ท้วม บุญนาค)

เจ้าพระยาพลเทพที่กระษेत्रาธิบดี (รอด กัลยาณมิตร)

เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงค์ (เพ็ง เพ็ญกุล)

เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ราชโกษาธิบดี (แพ บุญนาค)

พระยาอภัยรณฤทธิ์

พระยาเจริญราชไมตรี

พระยาภาณุวงษ์ (พร บุญนาค)

พระยาเทพประสุน (พุ่ม ศรีชัยยันต์)

พระยากลาโหมราชเสนา

พระยาราชวรานุกล (เวก บุญรัตพันธุ์)

พระยาจำแสนบดิน

พระยาประภากรวงษ์

พระยานรรัตนราชมานิต (โต มานิตยกุล)

พระยาโชฎีกราชเศรษฐี

พระยามหาเทพ (จ้อย)

พระยามหามนตรี (เวก ยมาภัย)

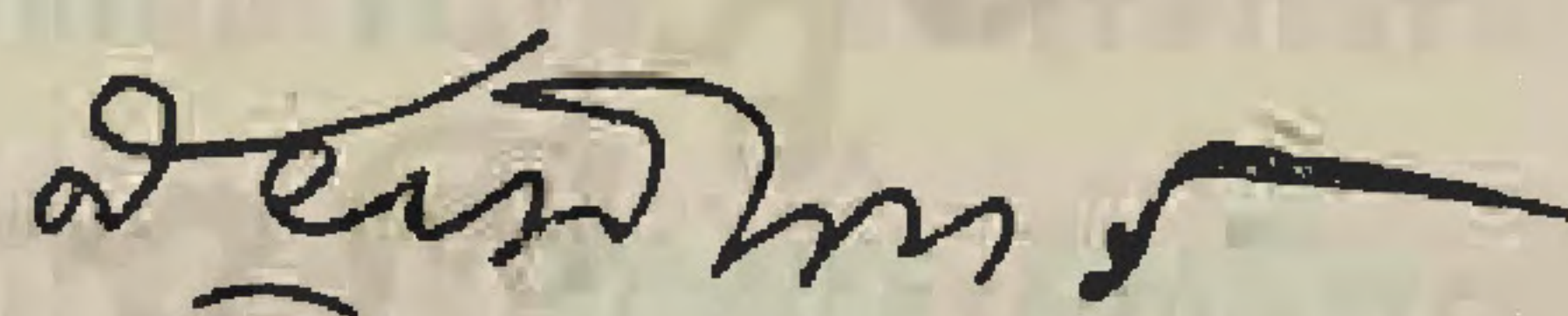
พระยาพิพิธโกศัยสวรวรย์

พระนรินทรราชเสนี

ประชุมในวัน ๖ ๗ ๘ ค่ำ^(๑) ตรวจข้อบังคับกระบวนที่จะใช้การโทรเลข ซึ่ง

กำหนดจะเปิดในวัน ๒ ๓ ๔ ค่ำ^(๒) ขอให้เป็นการตกลงโดยเร็ว

สั่งแต่ ณ วัน ๕ ๖ ๗ ค่ำ^(๓) ปีมแม จัตวาศก ศักราช ๑๒๔๕

(๑) ตรงกับวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๖

(๒) ตรงกับวันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๖

(๓) ตรงกับวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๖

(หมายเชิญประชุมกฎหมายสำหรับโทรเลข)

ด้วย พระยาศรีสุนทรโวหาร รั้งพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ให้เชิญ ^{เสด็จ} _{เชิญ} } มาประชุมปฤจฉาราชการเรื่องโทรเลข
 ที่หอมิวเซียม ในพระบรมมหาราชวัง ณ วัน ๖ ฯ ๘ ค่ำ ปีมแม เบญจศก เวลาเช้า
 ๕ โมงครึ่งให้พร้อมกันตามรับสั่ง

กราบทูล } ^๘ _{หมาย} } มา ณ วัน ๕ ฯ ๘ ค่ำ ปีมแม เบญจศก ๑๒๔๕^(๑)

รีโปตประชุมเรื่องโทรเลข

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาศรีสุนทรโวหาร ขอพระราชทานน้อมเกล้า ฯ ถวายคำนับ
 บังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ประชุมที่หอมิวเซียม ณ วัน ๖ ฯ ๘ ค่ำ
 ปีมแม เบญจศก ๑๒๔๕^(๒)

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์ ไม่ได้เสด็จมา
 เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ บอกรอการบ่วย ไม่ได้มา
 พระยาจำแสนบดี ไม่ได้มา
 พระนรินทรราชเสนี บอกรอการบ่วย ไม่ได้มา

คงได้มาประชุม พระราชวงษานุวงษ์ ๑๑ } ๒๖ ประชุมตั้งแต่เวลาบ่าย ๒ โมง
 เสนาบดีข้าราชการ ๑๕ }

ปฤจฉาการเรื่องโทรเลข พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชาการ ทรงอ่าน
 กฎหมายธรรมเนียมสำหรับการโทรเลขในที่ประชุม แก้ไขบ้าง เพิ่มเติมบ้างข้อละ ^{เล็ก} _{น้อย} }
 จนถึงเวลาบ่าย ๕ โมงครึ่งการเป็นตกลงกัน แต่เรื่องประชุมตรวจบาณูชีภาชีอากรเมือง

(๑) ตรงกับวันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๖

(๒) ตรงกับวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. พ.ศ. ๒๔๒๖

นครเชียงใหม่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์ มี
รับสั่งให้ประชุมในเวลาพรุ่งนี้ต่อไป

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะฯ

๑๐. การป่าไม้

(พระราชหัตถเลขา มีพระบรมราชโองการ ให้แจกร่างพระราชบัญญัติจัดการ
ป่าไม้)

ร. ที่ $\frac{๕๑}{๔๖}$ ให้ พระยาศรีสุนทรโวหาร แจกร่างพระราชบัญญัติจัดการป่าไม้ แลบ้อง
กักรักษาสุกค่าที่จะล่องไม้ขนอสักลงมาจากเมืองเหนือ ให้พระบรมวงษานุวงษ ชำราช-
การ ซึ่งมีบาญชีต่อไปนี้

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ	เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์ (ต้นราชสกุลมลากุล)
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ	กรมหลวงวรศักดิ์ดาพิศาล (ต้นราชสกุลอรุณวงศ์)
พระเจ้าราชวรวงษ์เธอ	กรมขุนภูวไนย์นฤเบนทรธิบาล (ต้นราชสกุลสุบรรณ)
พระเจ้าราชวรวงษ์เธอ	กรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ (ต้นราชสกุลสิงหราช)
พระเจ้าราชวรวงษ์เธอ	กรมขุนเจริญผลพูลสวัสดิ์ (ต้นราชสกุลชนพูนพ)
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ	เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ (ต้นราชสกุลจักรพันธ์)

- สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์กรมหลวงภาณุพันธุ์วงษ-
วารเดช (ต้นราชสกุลภาณุพันธุ์)
- พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช (ต้นราชสกุลสุขสวัสดิ์)
- พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นภูธรเวศรธำรงค์ศักดิ์ (ต้นราชสกุลทวิวงศ์)
- พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม (ต้นราชสกุลทองใหญ่)
- พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์ (ต้นราชสกุลเกษมสันต์)
- พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นราชศักดิ์สโมสร (ต้นราชสกุลกมลาลัน)
- พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศิริรัชสังกาศ (ต้นราชสกุลศรีธวัช)
- พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเทวะวงษ์วโรประการ (ต้นราชสกุลเทวกุล)
- เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ที่สมุหพระกระลาโหม (วร บุนนาค)
- เจ้าพระยาภาณุวงษ์มหาโกษาธิบดี (ท้วม บุนนาค)
- เจ้าพระยาพลเทพที่เกษตราธิบดี (รอด กัลยาณมิตร)
- เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงค์ (เพ็ง เพ็ญกุล)
- เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาธิบดี (แพ บุนนาค)
- พระยามหาอำมาตย์
- พระยาศรีสิงหเทพ (หรั่ง ศรีเพ็ญ)
- พระยาเทพประชุน (พุ่ม ศรีชัยนิตย์)
- พระยาศรีสรรราช
- พระนรินทร์ราชเสนี
- พระยาพิพัฒน์โกษา
- พระยาเจริญราชไมตรี

พระยาโชฎึกราชเศรษฐี

พระยาอภัยรณฤทธิ

พระยาอนุชิตชาญไชย

พระยามหาเทพ (จ๋ย)

พระยามหามนตรี

พระยาประภากรวงษ์ (พร บุนนาค)

พระยามนตรีสุริยวงษ์

พระยานรรัตนราชมานิต (โต มานิตยกุล)

พระยาพิพิธโกศัยสุวรรณีย์

พระยารัตนโกษา

พระยานานาพิธภาษี

พระยาเพชรชฎา

พระยาเพชรปาณี

พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง

พระยามหาราชครูปโรหิตาจารย์

พระเกษมราชสุภาวดี

พระราชาครูพิเชต

ตรวจตริตรอง จะเห็นความควรแก้ไขประการใด ให้ประชุมปลุกชากันก่อน
เวลาออกขุนนางกว่าจะแล้ว

๕

๑๗

สั่งแต่ ณ วัน ๕ ๖ ๗ ก่ำ บัวอก ฉอศก ศักราช ๑๒๕๖ (๑)

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

(๑) ตรงกับวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๗

(หมายแจกพระราชบัญญัติจัดการป่าไม้แจกตาม ^{พระนาม} } ในพระราชหัตถเลขา)
_{ชื่อ}

ด้วย พระยาศรีสุนทรโวหาร รั้งพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่าให้แจกพระราชบัญญัติจัดการป่าไม้ แลป้องกันรักษาลูกค้าที่จะล่องไม้ขนสักลงมาจากเมืองเหนือ ให้พระบรมวงษานุวงษ แลข้าราชการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ทรงเลือกสรร กะพระนาม กะชื่อมานั้น ตรวจตริตrong จะเห็นความควรแก้ไขประการใด แล้วให้นำต้นประชุมปรึกษาให้พร้อมกัน ฉบับนี้ถวายมาเฉพาะ ให้ทรงตรวจตริตrongตามรับสั่ง

กราบทูลมา ณ วัน } ๖ ๑๗
กราบเรียนมา ณ วัน } ๖ ๗ คำ บัวอก ฅอกก ศักราช ๑๒๔๖ (๑)
หมายมา ณ วัน

(หมายเชิญประชุมพระราชบัญญัติจัดการป่าไม้)

ด้วย พระยาศรีสุนทรโวหาร รั้งพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่าหนังสือพิมพ์ ข้อพระราชบัญญัติจัดการป่าไม้ ๓๑ ข้อ ซึ่งส่งไปให้ตรวจตริตrongนั้น ถ้าข้อใดเห็นชอบก็ให้ทรงจดลงในชีกกระดาษว่างของฉบับข้อพระราชบัญญัตินั้น ถ้าข้อใดยังเห็นว่าบกพร่องอยู่ จะต้องแก้ไขเพิ่มเติม ก็ให้ทรงจดหมายลงความเห็นลงในชีกกระดาษว่างในท้ายข้อพระราชบัญญัตินั้น ฯ แล้วให้นำต้นฉบับหนังสือพิมพ์นั้น มาในที่ประชุมปรึกษา เชิญเสด็จมาประชุมพร้อมกัน ณ พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

ตั้งแต่วันที่ ๕ ๑๒ ๑๗ } เวลาบ่ายโมงทุกวัน
ไปกว่าจะเสร็จการอย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

กราบทูลมา } ๕ ๑๗
กราบเรียนมา } ณ วัน ๒ ๗ คำ บัวอก ฅอกก ศักราช ๑๒๔๖ (๓)
หมายมา

(๑) ตรงกับวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๗
(๒) ตรงกับวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๒๗
(๓) ตรงกับวันที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๒๗

ความเหน็ดการป่าไม้

พระเจ้านั่งยาเธอ กรมหมื่นศิริรัชสังกาศ ทรงว่าในข้อ ๑ นี้สงสัยว่า ไม้ดำ
ไม้แดงไม้พญาเสียนั้นจะห้ามไม่ให้ตัดหัวพระราชอาณาเขต เห็นว่าบ้านใดเมืองใดใน
ในพระราชอาณาเขตต้องตัดไม้เหล่านี้ใช้ แลรับราชการทุกบ้านทุกเมือง ฯ

พระยามหาอำมาตยาธิบดี (เพิ่มข้อ ๑ ต่อท้ายว่า) ถ้าจะตัดฟันไม้ ^{ส่วย} _{เกณฑ์ตัด} }
เจ้าพนักงานที่โปรดเกล้าฯ ตั้งไว้สำหรับการนั้นหาได้ตั้งอยู่ที่เมืองนั้นไม่ ก็ให้เจ้าเมือง
กรรมการผู้ใหญ่ทำใบอนุญาตให้แก่ผู้ที่จะไปตัดไม้ ^{ส่วย} _{เกณฑ์ตัด} } เป็นสำคัญ

พระยาศรีสิงหเทพ เติมในข้อ ๑ ว่าต่อเจ้าพนักงานที่โปรดเกล้าฯ ตั้งไว้สำหรับ
การในกรุงเทพ ฯ แลหัวเมือง

พระยาศรีสิงหเทพ เติมในข้อ ๕ เติมว่าเป็นสิทธิก่อนได้ แก้วายังไม่ได้แห่ง ๑
ยังไม่ ยังไม่ได้ ชักลากถึงลำคลอง กับไม้ลากถึงลำคลอง

พระเจ้านั่งยาเธอ กรมหมื่นราชศักดิ์สโมสร เพิ่มในท้ายข้อ ๕ ว่า เว้นไว้
แต่ที่มีเหตุอันน้อย ไม้ที่ตัดฟันแล้วออกไม่ได้ ให้รับสัญญาตัดฟันทำบาญชี ไม้ที่ตัดฟัน
แล้ว ไปยื่นต่อเจ้าพนักงานแลเจ้าของป่าให้รับสัญญาตัดฟัน คนใหม่รับซื้อไม้ที่ตกค้าง
อยู่นั้นตามราคา

พระยามหาอำมาตยาธิบดี เติมในท้ายข้อ ๕ ถ้าเป็นไม้ส่วยไม้เกณฑ์ตัด เจ้าเมือง
กรรมการมีหนังสือเบิกส่งราย ^{ถ้า} _{ว่า} } รูปพรรณต้นไม้มาแล้วไม่ต้องเสียภาษี ถ้าไม้เกินนอก
จากจำนวนหนังสือเบิกส่งไม้ ^{ส่วย} _{เกณฑ์ตัด} } ออกไปมากน้อยเท่าใด ต้องเสียภาษีเต็มตาม
ไม้ที่เกิน

พระยาศรีสิงหเทพ เต็มในข้อ ๖ ว่า แลเจ้าพนักงานใหญ่หัวเมือง สัญญา
แต่เงาะกำล้งผู้ตัดฟัน อย่าให้ทำสัญญาเคลือบคลุมเอาป่าไม้ไว้มาก เหลือกำล้งผู้ตัดฟัน
เป็นอันขาดถ้า

พระยามหาอำมาตยาธิบดี แก้เต็มในข้อ ๗ ว่า ตราค้อนเหล็กสำหรับตี ไม้ที่
จะขายดวงหนึ่ง ๆ เจ้าเมืองกรมการ ^{นายหมวด} ^{นายกอง} } ที่จะต้องส่งไม้ ^{ส่วย} ^{เกณฑ์ตัด} } ต้องมีตรา
ค้อนเหล็กดวง ๑ จะได้ตีต้นไม้ที่จะส่งลง ไปส่งเจ้าพนักงานกรุงเทพ ฯ ถ้าผู้ที่มาส่ง
สารบบตราตี ไม้ ^{ส่วย} ^{เกณฑ์ตัด} } ไม่ต้องเสียเงิน

พระยาศรีสิงหเทพ เต็มในข้อ ๗ ค้อนทองเหลือง ๑ ซึ่งตั้งไว้ในกรุงเทพ ฯ ๑
แลหัวเมือง ๑

พระยามหาอำมาตยาธิบดี เต็มท้ายในข้อ ๘ ว่า ถ้าหัวเมือง ๆ ใดจะแต่งตั้งให้
กรมการคุมไม้ ^{ส่วย} ^{เกณฑ์ตัด} } ส่งลงมาส่งเจ้าพนักงานณกรุงเทพ ฯ ให้มีชื่อผู้คุมแพไม้แลรูป
พรรณไม้ ^{ส่วย} ^{เกณฑ์ตัด} } จำนวนไว้ ถ้าเจ้าพนักงานผู้ตรวจ ๆ จำนวนไม้ถูกต้องแล้วให้ปล่อย
ไปไม่ต้องลงชื่อผู้ส่งไม้ในสารบบแลมิต้องเสียสิ่งใด

พระยาศรีสิงหเทพ เต็มในข้อ ๘ ว่า ผู้รักษาป่าเจ้าของป่า ฯ

พระยาศรีสิงหเทพ เต็มในข้อ ๘ ว่าค่าจ้างลากตกลึงคลองแล้ว ฯ

พระยาศรีสิงหเทพ เต็มในข้อ ๑๑ ว่าเดิมว่า ๓ ดวงเต็มเป็น ๔ ดวง ตราค้อน
เหล็กค้อนทองเหลืองสำหรับตีตราไม้ ^{ตรวจเรียกค่าทอ} ๑ } ^{ค้ำป่า} ๑ } ^{ซื้อขายกัน} ๑ } ตราสำหรับตีหนังสือบอก

จำนวนไม้ราย ^{ถ้า} ^{ว่า} } รูปพรรณไม้ ให้แก่ผู้คุมไม้ออกจากป่าดวงหนึ่งต้องลงสารบบไว้ต่อ

เจ้าพนักงานผู้ใหญ่ใน ^{กรุงเทพ ฯ} ^{หัวเมือง} } ที่จะมีการเกี่ยวข้องถึงกันเหมือนตราลูกค้ำทั้งปวง แต่
ไม่ต้องเสียเงินลงสารบบ

พระยาเจริญราชไมตรี แก้ในข้อ ๑๒ นั้นว่าเมื่อผู้ทำไม้ตัดฟันแลตัดไม้ตกคลอง
แล้ว จะเอาออกจากป่าเมื่อใดให้ผู้รักษาป่าดีตราอนุญาตให้เอาไม้ขึ้นออกจากป่า ขอ
เดิมให้มีตราเหล็กเป็นตัวเลขตั้งแต่หนึ่งถึงสิบ มอบให้ผู้รักษาป่าไม้ต้นน้ำเบอร์ที่ ไม้ ไม้เป็น
สำคัญ เมื่อไม้ล่องลงมาถึงด่าน เจ้าพนักงานแลเจ้าภาษีจะได้ตรวจบัญชี และตรวจตรา
น้ำเบอร์ ที่แพไม้ขอนสักก็จะทราบชัดได้ว่าไม้เกินแลขาดหายไป

พระยาอนุชิตชาญไชย เดิมในข้อ ๑๔ ว่า ต้องเอาไม้ที่ลักลอบซื้อขายกันผิด
พระราชบัญญัติเป็นหลวง

เจ้าพระยาพลเทพ แก้ในข้อ ๑๕ } จะขอแก้ ให้ยกทำรูปพรรณไม้ออกเสีย
๑๕ }
๑๖ }
๑๗ }
๒๐ }
ด้วยเห็นว่าเป็นการลำบาก แก้ ^{เจ้าพนักงาน} _{ทุกคำ} } ความที่ยกนั้นได้วางไว้เป็นสำคัญ

เจ้าพระยาพลเทพ แก้ในข้อ ๑๖ จะขอแก้เหมือนข้อ ๑๕ ให้ว่าราย ^{คำ} _{วาง}

พระยามหาอำมาตยาธิบดี เดิมในข้อ ๑๕ ที่ตก ^{คำ} } สิ้นทอนประควน
กัน }
ปลาย } ไฟมิได้ไหม้ลวกเผาเท่าใดให้วันดี

พระยาศรีสิงหเทพ เดิมในข้อ ๑๖ ว่า ผู้รักษาป่าเจ้าของป่า ทำหนังสือรูป
พรรณไม้ ^{รายคำ/} _{รายวาง} ให้แก่ผู้ซื้อไปเป็นสำคัญ ขายไม้คงอยู่ใน ฯลฯ (สิ้นจำนวน) ไม้แล้ว
เดิม ตรา ^{ขาดส่งหรัยบัตรหนังสือพรรณไม้} _{ก่อนส่งหรัยบัตรไม้} ^{ตรงหนึ่ง} _{ตรงหนึ่ง} แลให้ส่งสารบบ ฯลฯ

เจ้าพระยาพลเทพ แก้ในข้อ ๑๗ จะขอแก้เหมือนข้อ ๑๕ ฯ

เจ้าพระยาพลเทพ ขอเพิ่มในข้อ ๑๘ ขอเพิ่มตั้งด่านที่เมืองนครสวรรค์อีกแห่ง
หนึ่ง จะได้ตรวจที่แขวงเมือง ^{สวรรคโลกย์} _{กำแพง} } จะล่องลงมา ฯ

พระยามหาอำมาตยาธิบดี เพิ่มในข้อ ๑๘ ว่า ถ้ากรมการ ^{นายหมวด} ^{นายกอง} } ล่องไม้
 ล่วงไม้เกณฑ์ตัดลงมาถึงด่านเจ้าพนักงานผู้ตรวจ ๆ ถูกต้องตามหนังสือเดินทางสำหรับตัว
 ของผู้ล่องลงแล้ว ก็ให้ทำใบนำให้แก่ผู้ล่องไม้ ไปฉบับหนึ่ง แต่อย่าให้เรียกค่าหนังสือแล
 ค่าสิ่งใดเป็นอันชาติทีเดียว

พระยาศรีสิงหเทพ เพิ่มในข้อ ๑๘ ว่า เมืองนครสวรรค์ตำบลหนึ่ง ถ้าด่าน
 ชั้นบนให้หนังสือนำลงมาเป็นสำคัญแล้วให้ด่านชั้นล่างตรวจตราไม่ถูกต้องแล้ว สลักหลัง
 หนังสือนำด่านชั้นบนประทับตราลงไว้เป็นสำคัญ ส่งคืนให้เจ้าของไม้ไป อย่าให้เรียก
 เอาค่าตรวจตราสลักหลังหนังสือให้เป็นสองซ้ำไป

พระยาเจริญราชไมตรี แก้ในข้อ ๑๘ ว่า ให้พนักงานในการไม้ขอนสักจัดตั้ง
 ผู้มีสติปัญญาให้ตั้งด่านที่เมืองตากตำบล ๑ เมืองพิษณุโลกยกตำบล ๑ นั้น เป็นการตรวจ
 ไม้ขอนสัก แต่ข้างหัวเมืองฝ่ายเหนือ แลในพระราชบัญญัติครั้งนั้นก็ไม่มี ^{คำ} ^{แกลง} ไม้พญาเลย
 ไม้เหล่านทางเมืองปราจีนบุรี เมืองกาญจนบุรี เมืองราชบุรี ก็มี ควรจะต้องตั้งเจ้า
 พนักงานตรวจอยู่ที่ตำบลใดตามสมควร

เจ้าพระยาพลเทพ เพิ่มในข้อ ๑๙ จะขอแก้ไขให้เจ้าของไม้เสียเงินค่าจับให้กับผู้
 จับต้นละ ๑ พิกัด ไม้หลักต้นละ $\frac{1}{2}$ (๑)

พระยาศรีสิงหเทพ ว่า ในข้อ ๑๙ ว่าไม่ได้ความชัด ๆ

เจ้าพระยาพลเทพ ว่า ในข้อ ๒๐ จะขอแก้ไขเหมือนข้อ ๑๕ ๆ

เจ้าพระยาพลเทพ แก้ในข้อ ๒๑ จะขอแก้ไข ถ้ามีเจ้าของสุจริตมาติดตามว่าความ
 พิจารณาได้ความว่าเป็นเจ้าของไม้จริงก็ให้ถ่ายไป เป็นราคาต้นละ ๑ พิกัดไม้หลัก
 ต้นละ $\frac{1}{2}$

(๑) สองสลึง

เจ้าพระยาพลเทพ ว่า ในข้อ ๒๒ จะขอแก้ ถ้าเจ้าของเดิมมิได้มาว่าความผู้
ร้าย เป็นแต่มาว่าถ่ายได้ความว่าเป็นเจ้าของไม้จริง ก็ให้ถ่ายต้นละ ๑ พิกัด ไม้หลัก
ต้นละ $\frac{1}{2}$

พระยามหาอำมาตยาธิบดี เดิมในข้อ ๒๒ ว่า ถ้าพิจารณาได้ความเป็นเจ้าของ
เดิมจริง (ถ่ายไว้ตามกำหนด) ต้นละบาท

พระยาศรีสิงหเทพ เดิมในข้อ ๒๒ ให้พิจารณาตามข้อพระราชบัญญัติ ได้
ความจริงว่าเป็นเจ้าของไม้ ต้องปรับใหม่ผู้ทำผิดให้แก่เจ้าของไม้ตามกฎหมายแล้ว ฯลฯ
ไม้ใหญ่ตั้งแต่ ๘ กำขึ้นไปต้นละ ไม้เล็ก $\left. \begin{array}{l} ๕ \\ ๖ \\ ๗ \end{array} \right\}$ กำต้นละ ไม้หลักแพต้นละ ฯ

กรมหลวงวรศักดิ์พิศาล ในข้อ ๒๓ นี้เห็นด้วยเกล้า ฯ ว่าราษฎรเก็บไม้ลอยน้ำ
ได้อาณูสิทธิ์ที่แจ้งไม่มีค่าน้ำ เจ้าของไม้ตามมาพบไม้ ก็จะจับว่ามีผู้ร้ายลักไม้มา ขอ
พระราชทานให้ผู้เก็บไม้ได้ไว้ไปแจ้งต่อกำนันอำเภอไว้เป็นค่าน้ำ ให้กำนันอำเภอสอบ
ถามปากคำผู้เก็บไม้ได้ไว้ให้ถนัดจนจกราย เมื่อเจ้าของไม้มาพบไม้จะว่าไม้นั้นหายมา
ด้วยเหตุสิ่ง ^{ใด} _{หนึ่ง} ที่จะว่ากล่าวหาความนั้นไม่ได้ แต่ข้อพระราชบัญญัติอื่นนอกจากข้อ
๒๓ นี้เห็นด้วยเกล้า ฯ ว่าเรียบร้อยดีอยู่แล้ว ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ ฯ

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศิริรัชสังกาศ ทรงในข้อ ๒๓ นี้ เมื่อผู้ใดเก็บไม้
ชื่อไหลลอยตามลำน้ำได้ ควรต้องสาบานตัวทำกฎหมายตราสิบไว้ต่อกำนันอำเภอ
ก่อน ฯลฯ เจ้าพนักงานผู้ซื้อจะถ่ายต้องถามผู้รับคำตราสินก่อน จึงควรรับได้ไม้ไว้

พระยาอนุชิตชาญไชย เดิมในข้อ ๒๓ ข้าพระพุทธเจ้า เห็นด้วยเกล้า ฯ ว่า
ความยังบกพร่องอยู่ควรเติมว่า แต่เมื่อถ่ายไม้ไว้เท่าใด ให้ทำบาญชี มีราย ^{ค่า} _{วาง} ยื่น
ต่อเจ้าพนักงานให้รู้ทุกครั้ง ฯ

พระยามหาเทพ เดิมในข้อ ๒๓ เมื่อเก็บไม้ลอยได้ ให้ไปโฆษณาการต่อนาย
บ้าน } ในแขวงนั้น ๆ แล้ว แล้วให้จกรูปพรรณไม้แลลงรายวัน ๆ ที่ได้รับด้ายไว้ ทั้ง
อำเภอ }
ชื่อผู้เก็บได้ ลงสารบบไว้ แล้วให้แจ้งความไปยังผู้รักษาเมืองเป็นสำคัญ

พระยามหามนตรี ว่า ข้อ ๒๓ ขอพระราชทานเดิมความว่า ถ้าราษฎร
ผู้ใดเก็บไม้ ไหลลอยลงมาตามลำน้ำได้ ให้ผู้เก็บได้เอาไม้ ไปอายัดกฎหมายไว้กับ
เจ้าเมืองกรมการ } คนใด } เป็นค้ำประกัน แล้วให้เอาไม้ผูกไว้ที่แจ้งลำน้ำใหญ่ ให้
นายบ้าน } คนหนึ่ง }
อำเภอ } ผู้รับอายัดกฎหมายลงสารบบไว้เป็นพยาน ฯ

เจ้าพระยาพลเทพ ว่า ข้อ ๒๕ จะขอแก้ ให้ยกรูปพรรณไม้ออกเสีย ให้ว่า
ราย } ว่า } ถูกต้องแล้วจึงให้เรียกภาษี ความที่ยกนั้นได้วงไว้เป็นสำคัญ ฯ

พระยาศรีสิงหเทพ เดิมในข้อ ๒๕ หนังสือผู้รักษาเจ้าของป่า ฯล ฯ

พระยาศรีสิงหเทพ เดิมในข้อ ๒๖ ว่า ผู้ตัดฟันไม้ในป่า ห้ามไม่ให้ใช้ไม้
แลหวายวัด ยังไม่เข้าใจที่จะวัดอย่างไร ฯ

พระยาศรีสิงหเทพ เดิมในข้อ ๒๗ ว่า ไม้ทำการทั้งปวงไม่ได้ประกอบการ
เป็นลูกค้าซื้อขายไม้ ไม่มีดวงตราตามข้อพระราชบัญญัติก็ได้แต่ให้ผู้เป็นประธานในการ
ซื้อ } ทำหนังสือสำคัญให้แก่ราษฎรไป เหมือนกับไม้ลูกค้า } ก็นั้น ถ้าจะเอาไม้
ขาย } นั้น
ไป ฯล ฯ

พระยาศรีสิงหเทพ เดิมในข้อ ๒๘ แลไม้ถือตามข้อพระราชบัญญัติ

๑๑. ภาษาอากรเมืองใหม่

(พระราชหัตถเลขาให้ประชุม)

เรื่องภาษาอากร เมืองนครเชียงใหม่

ร. ท. ๑๖๕
๔๕

ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบารามปรบั กษ ทาน
กลางจากรนตรีศรี มี กรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ กรมหมื่นเทวะวงษ์วโรประการ ผู้บังคับ
การภาษาอากร แลเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี พระยาเจริญราชไมตรี พระยา
เทพประสุน ผู้ทำหนังสือสัญญาเชียงใหม่ พร้อมกันตรวจบัญญัติภาษาอากรเมืองเชียงใหม่
เมืองนครลำพูนซึ่งมีศุภอักษรบอกลงมา ด้วยยังมีข้อความสงสัย ควรได้ถามผู้ถือหนังสือ
บอกประการใด ก็ให้กรมมหาดไทยได้ถามให้ได้ความตลอด ภาษารายใดควรจะให้คง
อยู่ ฤจะให้ลดพิคัดลงฤควรจะให้เลิกถอนเสีย ก็ให้ทำความเห็นปรึกษาให้ตกลงพร้อม
กันจัดเป็นแบบอย่างขึ้น จะได้ตีพิมพ์ประกาศแลมีศุภอักษรบังคับขึ้นไปตามหนังสือสัญญา
ข้อ ๔ ซึ่งยังปรึกษากันอยู่กับอังกฤษในเวลาที่หนังสือสัญญาจะใช้

เมื่อเห็นว่าควรจะให้เรียก เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ พระยาภาณุวงศ์ พระยา
รัตนโกษา พระยานานาพิธภาษี พระยาพิพิธโกศัยสวรวรย์ ฤผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งจะเป็นผู้
แทน เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ เข้าในที่ประชุมด้วยก็เรียกได้ แลว่าแต่ท่านผู้มีพระนาม
แลมีข้อที่ ๖ จะเห็นสมควรแก่ราชการ

ให้พระยาศรีสุนทรโวหาร เอาคำสั่งนี้อ่านให้ท่านผู้ที่จะต้องประชุมทราบเสียแต่
ในวันขึ้นเก้าค่ำ ได้ปรึกษาการเบื้องต้นกันก่อน เมื่อเห็นควรจะให้ประชุมในวันรุ่งขึ้นต่อ

ไป ฤๅเว้นวันหนึ่งสองวันก็ตามแต่จะตกลงกัน สุดแต่อย่าให้ผู้ถือสกุลอักษรลงมาต้อง
คอยเหลือเกินแก่ราชการได้ความลำบาก

๗ ๑๖
สั่งแต่ณวัน ๔ ๖ ๘ คำ บีมแม เบญจศก ศักราช ๑๒๔๕^(๑)

สมเด็จพระเจ้า

๑๒. โรงเรียนวังนันทอุทยาน (ต่อ)

๑๖
วิโปศฉบับนี้ ได้ถวายแต่ณวัน ๓ ๖ ๑ คำ บีมแม เบญจศก ๑๒๔๕^(๒)

๑๑
ข้าพระพุทธเจ้า กอมมิตต์ โรงเรียนหลวงมีพระราชวังสวนนันทอุทยานทั้งหลาย
ซึ่งมีชื่อในท้ายหนังสือนี้ ขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวายกำนับบังคมทูลพระกรุณา
ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย กรม
หลวงจักรพรรดิพงษ์ มีรับสั่งให้พระยาศรีสุนทรโวหาร เชิญกอมมิตต์มาประชุมพร้อมกัน
ที่พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

๑๖
ณวัน ๖ ๖ ๑ คำ บีมแม เบญจศก ศักราช ๑๒๔๕^(๓)

ได้เชิญพระราชหัตถเลขาซึ่งโปรดเกล้าฯ พระราชทานเจ้าหมื่นไวยวรนาถนั้น
อ่านในที่ประชุมได้ทราบเกล้าฯ พร้อมกันทุกประการแล้ว พระ ^{เดช} _{คุณ} เป็นสันเกล้าฯ
หาที่สุดมิได้ กอมมิตต์ประชุมปรึกษาเห็นพร้อมกันว่า การซึ่งพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์

(๑) ตรงกับวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๖

(๒) ตรงกับวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๒๖

(๓) ตรงกับวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๖

เจ้าติศวรรกุมาร^(๑) กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า เมื่อถึงกำหนดสิ้นเขตสัญญาแล้ว จะรับ
 บำรุงโรงเรียนพระราชวังนั้นทูลเกล้าฯ จ्ञองพระ ^{เทศ)} ค่อไปนั้น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง
 เห็นชอบด้วยเกล้าฯ พร้อมกัน ด้วยการโรงเรียนที่มีอยู่แล้วและมีค่อไปอีกจะได้รวบรวม
 จัดการ แลธรรมเนียมให้เป็นอย่าง ^{หนึ่ง} ^{เดียว}) กัน ไม่ต้องแยกผู้รับบำรุงการนั้น เมื่อ
 พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าติศวรรกุมาร ซึ่งจะทรงรับการค่อไปนั้น ถ้าจะมีการขัด
 ข้องประการ ^{หนึ่ง} ^{ใด}) ข้าพระพุทธเจ้ากอมมิตตทั้งปวง ก็จะช่วยอุดหนุนให้เต็มกำลัง

อนึ่งกอมมิตตทั้งปวงได้ปรึกษาพร้อมกันว่า นักเรียนที่ ได้เรียนอยู่ในโรงเรียน
 หลวง ก็หลายมาแล้ว ควรจะสอบตามความรู้ที่นักเรียนได้เรียนได้นั้น พึ่งดูจะต้องตาม
 กับริโปต ของหมอแมกฟาแลนด์ที่ได้ทูลเกล้าฯ ถวายนั้นๆ ประการใด จึงได้มอบการ
 ไล่ความรู้ในภาษาอังกฤษให้พระยาภาษกรวงษเป็นผู้สอบนั้น ได้นัดหมอแมกฟาแลนด์
 ให้พานักเรียนมาประชุมที่ชั้นล่างพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

ณวัน ๒ ๓ ๑ ค่ำ^(๒) หมอแมกฟาแลนด์ได้จัดนักเรียนหลวงชั้นที่หนึ่ง มาให้ ไล่
 ความรู้ พระยาภาษกรวงษ จึงได้ให้คัดหนังสือพิมพ์อเมริกันท่อนหนึ่งให้นักเรียนแปล
 ภาษาอังกฤษออกเป็ภาษาไทยต่อนหนึ่ง แลคัดข้อความในหนังสือสัญญาอเมริกัน ซึ่ง
 เป็ภาษาไทยออกแจกให้นักเรียนแปลตั้งเป็นภาษาอังกฤษนั้นต่อนหนึ่ง นักเรียนที่
 แปลความทั้งสองภาษาความยังผิดมากกว่าถูก แล้วได้สอบถามในตำราครามมาร์ไวยากรณ์
 อังกฤษ ยี โอคราฟีแลฮิสตอริอังกฤษ นักเรียนก็ตอบคำถามผิดบ้างถูกบ้างยังคลาศเคลื่อน
 อยู่ พระยาภาษกรวงษจึงเห็นด้วยเกล้าฯ ว่านักเรียนที่เรียนภาษาอังกฤษนั้น ถ้าได้เรียน
 ค่อไปอีกสัก ^๒ ^๓) ปีนี้จะใช้ราชการได้ แต่ลายมือที่เขียนตัวอังกฤษนั้น นักเรียนเขียน
 ได้งามดีมาใช้ได้บ้างอยู่แล้ว ได้ทูลเกล้าฯ ถวาย ลายมือนักเรียนแลคำที่แปลอังกฤษ
 เป็ภาษาไทย ไทยเป็นอังกฤษทูลเกล้าฯ ถวายมาในนี้ด้วย

(๑) ค่อมาได้เฉลิมพระยศเป็นสมเด็จพระบรมราชาธิบดีฯ กรมพระยาจักรีราชานุภาพ ต้นราชสกุลติกุล

(๒) ตรงกับวันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๒๖

อนึ่ง วิชาคิดเลขนั้น กอมมิตตี ได้มอบถวายให้พระเจ้าอังยาเธอ กรมหมื่น
 เทเววงษ์โรประการเป็นผู้สอบ แต่เวลาที่สอบไล่นั้น ทรงคิดราชการเสียดาได้เสด็จมา
 สอบไล่ไม่ มีรับสั่งให้เจ้าหมื่นไวยวรนาถพร้อมด้วยพระยาภาษากรวงษ์ สอบเลขนัก
 เรียน จึงได้คัดสูตรเลขแม่บทในสมุดตำราเลข ที่นักเรียนได้เรียนมาแล้วนั้น สามบท
 คือโปรโปชัน อินตะเรศต์บทหนึ่ง แฟรกชันบทหนึ่ง ให้นักเรียนทำ นักเรียนได้ทำ
 จบแล้วเร็ว ถูกตามบทบ้าง ^๒ } คน นอกนั้นทำแล้วช้าแลที่คลาศเคลื่อนจากคำตอบ
 ก็มีบ้าง จึงเห็นว่าเลข ๔ บท ซึ่งเป็นปดมบัณฑิตคือ ^{บวก} } เหล่านี้นักเรียนทำได้ แต่ที่
^{หาร} }
^{ลบ} }
 บททุก ๆ ไปนั้น ยังทำได้บ้างไม่ได้บ้างยังอ่อนเรียนอยู่ ถ้าได้เรียนต่อไปอีกสัก ^๑ } ปี
^๒ }
 คงจะรู้ดีขึ้นเป็นราชการได้ การโรงเรียนหลวงต่อไปนั้น จะควรประการใดแล้วแต่จะ
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ ฯ

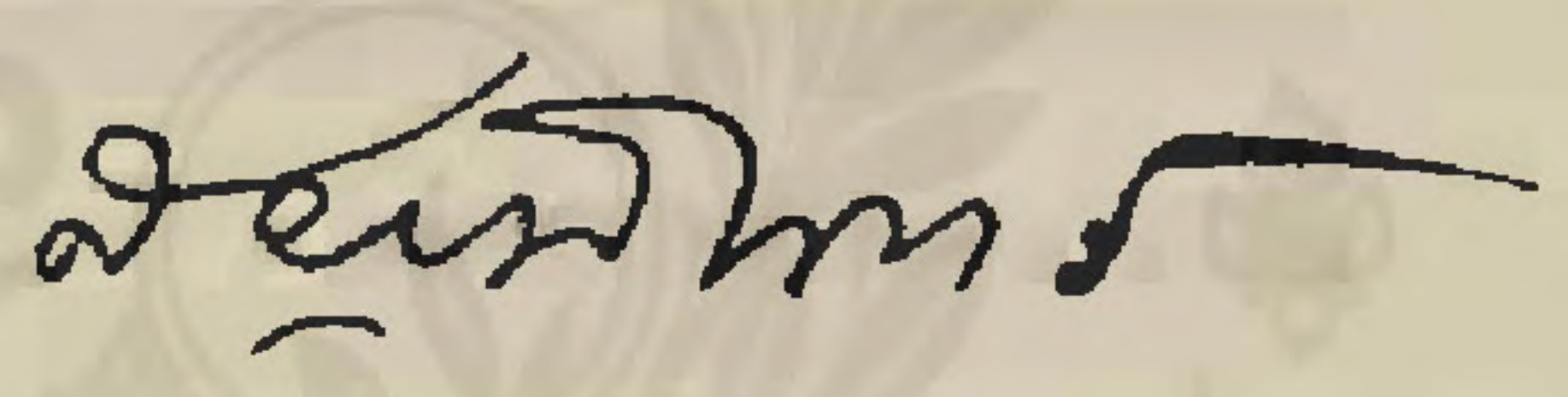
๑๓. ข้าราชการกราบทูลขอขบักขบอังกฤษ

พระราชหัตถเลขาสั่งให้ประชุมเรื่องความ ^{นายเหลย)}
^{อ้าแกงแซ่)}

ให้พระยาศรีสุนทรโวหารเชิญกรมหมื่นภูธรเรศธำรงศักดิ์ กรมหมื่นประจักษ์-
 ศิลปาคม กรมหมื่นศิริวัชร์สังกาศ กรมหมื่นเทเววงษ์โรประการ หม่อมเจ้าขาวในกรม
 พระเทเวศร์วัชรินทร์ พระราชครูพิเชต เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงค์ พระเกษมราช
 สุกาวดี พระยาเทพประสุน พระพิพากษานานาประเทศกิจ พระยาเจริญราชไมตรี
 หลวงเทพราชธาดา พระยาอินทรดิบตีสีหราชรองเมือง หลวงศรีสังขกร พระมหाराช-

ครูปโรหิตาจารย์ หลวงญาณประกาศ พระมหाराชครูมหาริธ หลวงศรีมโหสถ มา
 ประชุมพร้อมกันตรวจเรื่องความ อำแดงแซกรรยาคนในบังคับอังกฤษ जोทย นายเหลย
 จำเลย อำแดงแซหว่านายเหลยไปปลุกเรื่อนลงในที่ของอำแดงแซ ลูกขุนผู้ปรับเห็นว่า
 ที่รายนี้สืบพยานได้ความว่าเป็นที่ของอำแดงฉิม ทำพิ โนยกรรมแบ่งให้อำแดงแซผู้หลาน
 ส่วนหนึ่ง นายเหลยบุตรเลี้ยงส่วนหนึ่ง แต่พิ โนยกรรมหาย จึงตัดสินให้แบ่งที่ตาม
 คำพยาน ฝ่ายกงสุลอังกฤษมีหนังสือมายังเจ้าพระยาภาณุวงษว่า อำแดงฉิมยกที่ให้แก่
 อำแดงแซนายเหลยไม่มีพิ โนยกรรมเป็นหลัก จะตัดสินตามคำพยานยังไม่ควร เจ้าพระยา
 ภาณุวงษตอบไปว่าพยานที่สืบได้นั้น เป็นผู้ได้นั่งทำพิ โนยกรรมควรจะเป็นที่เชื่อฟังได้เห็น
 ว่าคำตัดสินลูกขุนผู้ปรับถูกต้องแล้ว ภายหลังกงสุลอังกฤษส่งเมมโมเรนต์มีความเรื่องนี้
 ให้เจ้าพระยาภาณุวงษนำความมาบอก เจ้าพระยาภาณุวงษได้ส่งเมมโมเรนต์มกงสุล
 อังกฤษมา เห็นว่าความเรื่องนี้เป็นความแปลกปลาดยังไม่เคยมีมาแต่ก่อน ให้ท่านผู้ที่มี
 ชื่อมาข้างต้นนี้ตรวจความดู จะควรตัดสินประการใดจึงจะถูกต้องด้วยพระราชกำหนด
 กฎหมายแลยุติธรรม ให้ปฤกษาพร้อมกันทำความเห็นมาให้ทราบ

สั่งแต่วัน ๔ แรม ๒ ท้า ๔๖

หมายเหตุประชุม

ด้วย พระยาศรีสุนทรโวหาร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ ให้เชิญ ^{เสด็จ} มาประชุม ^{ทรง} ตรวจเรื่องความ อำแดงแซ जोทย นาย
 เหลยจำเลย ข้อความมีแจ้งในพระราชหัตถเลขา ซึ่งโปรดเกล้าฯ พระราชทานออกมา
 สำหรับให้อ่านในที่ประชุม นั้นแล้ว เชิญ ^{เสด็จ} มาประชุมที่หอมิวเซียมในพระบรมมหา-

ราชวัง เมื่อวันที่ ๖ ๖ ๕ คำ^(๑) บัรกายังเป็นฉศก เวลาบ่าย ๒ โมงพร้อมกันตามรับสั่ง

กราบทูลมาณวัน ๕ ๖ ๕ คำ^(๒) บัรกายังเป็นฉศก ศักราช ๑๒๔๖ ขุน

นางผู้ } ใหญ่ } เรียน }
 } น้อย } ทนาย } มาณวัน ๕ ๖ ๕ คำ^(๒) บัรกายังเป็นฉศก ศักราช ๑๒๔๖

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นภูธรเรศธำรงศักดิ์

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศิริธัชสังกาศ

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเทวะวงษ์วโรประการ

หม่อมเจ้าชาวในกรมพระเทเวศร์วัชรินทร์ (หม่อมเจ้าชาว วัชรวิวงศ์)

เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงค

พระยาเทพประชน

พระยาเจริญราชไมตรี

พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง

พระมหाराชครู ไพรหิตาจารย์

พระมหाराชครูมหิธร

พระราชครูพิเชต

พระเกษมราชสุภาวดี

พระพิพากษานานาประเทศ

หลวงเทพราชธาดา

หลวงศรีสังข์กร

หลวงญาณประกาศ

หลวงศรีมโหสถ

(๑) ตรงกับวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๒๘

(๒) ตรงกับวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๒๘

(รีโปศ ทูลเกล้าฯ ถวาย)

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาศรีสุนทรโวหาร ขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวาย
 คำนับกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้ข้าพระพุทธเจ้าเชิญพระราชวงษานุวงษ และข้าทูลลอองธุลีพระบาทมาประชุมตรวจ
 เรื่องความอ้ำแดงแซโจทัยนายเหลยจำเลยนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้เชิญพระราชวงษานุวงษ
 และข้าทูลลอองธุลีพระบาทตามรายชื่อในบัญชี ขาดแต่พระมหाराชครูปริวิตาจารย์บอก
 ว่าการบ่วยไม่ได้มา นอกนั้นได้มาประชุมณหอพระสมุดวชิรญาณ ณ วัน ๖ ๗ ๘ ค่ำ^(๑)

บิรกา ยังเป็นฉศก ศักราช ๑๒๔๖ เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ พระราชวงษานุวงษ และข้า
 ทูลลอองธุลีพระบาทได้มาประชุมปรึกษาลงเนื้อเห็นพร้อมกันว่า ระยะเวลาการชันก่อน
 พิจารณาสอบสวนแผนที่บ้านอ้ำแดงนิมยังหาตัวดีไม่ จะต้องให้พยานชันก่อนไปชี้ทำ
 แผนที่บ้านอ้ำแดงนิมใหม่ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นภูธรเวตรธำรงศักดิ์ กรมหมื่น
 เทเววงษวโรประการ มีรับสั่งให้หม่อมเจ้าชาวเรียงความยังหาเสร็จไม่ ครั้นถึงเวลาบ่าย
 ๕ โมงเศษเลิกประชุม

ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะฯ

(หม่อมเจ้าชาวทำเหนทูลเกล้าฯ ถวาย)

ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานน้อมคำนับกราบบังคมทูล พระกรุณาทราบฝ่า
 ละอองธุลีพระบาท ด้วยพระยาศรีสุนทรโวหาร รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้
 ข้าพระพุทธเจ้าพร้อมกันตรวจความ ^{อ้ำแดงแซโจทัย} ^{นายเหลยจำเลย} แล้วให้ทำความเหนกราบบังคมทูล
 พระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท พระ ^{เทศ} ^{คุณ} หน้าที่สุดมิได้ ข้าพระพุทธเจ้ารับใส่
 เกล้าฯ พร้อมกัน ได้ตรวจข้อหากำให้การคำพยานคำปรึกษา กับสำเนาหนังสือกงสุล

(๑) ตรงกับวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๒๘

อังกฤษที่ส่งขึ้นมาได้ทราบเกล้าฯ ทุกประการแล้ว เหนด้วยเกล้าฯ พร้อมกันว่า ที่ข้อ
 อำแดงแซหาว่าที่บ้านเรือนรายนั้นเป็นที่บ้านของอำแดงฉิมย่ำอำแดงแซฯ ยอมให้นายเหลย
 ปลุกเรืออยู่ในที่บ้านรายนั้น ได้ประมาณ ๕ ปี อำแดงฉิมตาย ความข้อนั้น โจทย์หา
 จำเลยให้การรับถูกต้องกัน แต่อำแดงแซหาซึ่งเป็นข้อใจความว่าอำแดงฉิมยกหนังสือแลที่
 บ้านเรือนรายนั้นให้กับอำแดงแซ นายเหลยมาเอาไคร่ภายหลังนั้น เป็นข้อใจความ
 สำคัญ พิจารณาไม่ได้ความจริง ย่ำแดงฉิมผู้ให้ที่อยู่ตาย แล้วนายเหลยก็ได้ยู่มาช้า
 นานจนเกิดการวิวาท อำแดงแซจึงว่าได้หนังสือขายที่เดิมไว้ แลหนังสือนั้นก็เปนครดาษ
 ไทเส้นดินสอดำ และมีชื่อผู้ ^{ซื้อ} _{ขาย} } เดิมไม่มีสำคัญสิ่งใดที่จะเชื่อได้ว่าอำแดงฉิมผู้ตายยก
 หนังสือแลที่บ้านให้กับอำแดงแซ เพราะมีแต่หนังสือไม่มีพยานเบิกประกอบให้ ได้ความ
 จริงว่าเป็นหนังสือสำหรับที่และอำแดงฉิมยกหนังสือแลที่บ้านรายนั้นให้อำแดงแซ สมใจ
 ความตามข้อหาอำแดงแซ มีแต่หนังสือเส้นดินสอดำครดาษไทไม่มีสำคัญสิ่งใดมา จะพึง
 เอาเป็นจริงว่าอำแดงฉิมยกให้มันไม่ได้ เหนด้วยเกล้าฯ คงพึงได้ โดยฉันทที่รับกัน ว่า
 เป็นที่บ้านของอำแดงฉิมย่ำอำแดงแซ แต่ที่นอกจากอำแดงฉิมยกให้กับผู้ใด ก็ควรตัดสิน
 ให้กับอำแดงแซได้ เพราะอำแดงแซเป็นหลานสนิทของผู้ตาย นายเหลยเป็นแต่บุตรเลี้ยง
 ของผู้ตายได้เลี้ยงมาเมื่ออายุ ๕๐ ปี บุตรเลี้ยงอย่างนั้น ไม่เนื่องได้ในทรัพย์สินมรดกของผู้ตาย
 จะได้แต่ผู้ตายยกสิ่งใดให้ไปแล้วฤๅทำพิ ในยกกรรมแบ่งปันสิ่งใดให้ จึงจะควรได้ตามที่
 ผู้ตายยกให้ แลส่วนแบ่งปันในพิ ในยกกรรมนั้น ในความเรื่องนี้ ได้ตรวจดูแผนที่ เหน
 ด้วยเกล้าฯ ว่า ที่ของอำแดงฉิมรายนั้น คงพึงตามพ้องของอำแดงแซที่รับกันว่า เมื่อ
 อำแดงฉิมยังมีชีวิตอยู่นั้นได้ยอมยกที่ให้นายเหลยปลุกเรือเอาไคร่มา ๕๐ ปี อำแดงฉิม
 เจ้าของที่ตาย ที่นายเหลยได้ปลุกเรืออยู่นั้น ก็ควรเป็นสิทธิกับนายเหลยผู้รับให้ ได้

ตามพระราชกำหนดกฎหมายบทหนึ่ง ซึ่งบุตรหลานของผู้ให้จะกินเอานั้นไม่ได้ แต่ที่
 นกยเหลยปลุกเรื่อนอยู่ตามทริบกนั้นหาตลอดเนื้อที่ ไม่ หลังเรื่อนนายเหลยขึ้นไปยัง
 ว่างเปล่าอยู่ นายเหลยจะปลุกเรื่อนขึ้นอีกหลังหนึ่งจึงได้เกิดวิวาทเป็นความกัน แต่ที่ราย
 วิวาทนั้นนายเหลยต่อสู้ยืนยันว่า อำแดงฉิมผู้ตาย ให้เชิญผู้มีบัณฑิตาศักดิ์มาทำหนังสือ
 พิไຍกรรมแบ่งบ้านให้

นายกรง	}	ที่หนึ่ง	ให้นายเหลยที่หนึ่ง	กว้าง ๔ วา	}	มีหนังสือ
อำแดงแซ	}			ยาว ๑๗ วา	}	

 พิไຍกรรม ๓ ฉบับ คววมซ้อน นอกจากอำแดงแซพ้องรับนายเหลยสิบผู้หนึ่งแลผู้เหินมา
 เป็นพยาน ๔ คน เบิกความเจือประกอบกันว่า อำแดงฉิมผู้ตายได้ให้ด้อยค่าทำหนังสือ
 พิไຍกรรม แบ่งบ้านที่บ้านให้กับ

อำแดงแซ	}	เป็นส่วนครึ่ง	มีหนังสือพิไຍกรรม ๓
นายเหลย	}		

 ฉบับแต่หาได้หนังสือพิไຍกรรมมาพิจารณาไม่ เพราะขุนหลวงพระยาไกรศรีผู้รักษาไว้
 ฉบับหนึ่งก็ถึงอสรรพกรรม อีกฉบับหนึ่งที่อำแดงฉิมก็ได้รับความอยู่ว่าฝากพระยาราชภักดี
 ไว้ พระยาราชภักดีก็ถึงอสรรพกรรม หนังสือทั้ง ๒ ฉบับนั้นก็เป็นอันสูญไป ไม่ได้ความ
 ว่าจะเป็อันตรายแลสูญหายไปอยู่แห่งใด อีกฉบับหนึ่งที่ได้ความว่า ตกอยู่กับอำแดงจัน
 มรรดาอำแดงแซ ถึงมาทว่าจะยังอยู่จะบังคับให้ตามคำพยานก็คงไม่ส่งมา เพราะในพ้อง
 อำแดงแซเป็นความตัดความจริงเสียแล้ว ที่ชื่อว่าหนังสือพิไຍกรรม เพราะฉะนั้น
 จึงเห็นควยเกล้า ๆ ว่า ถึงจะไม่ได้หนังสือพิไຍกรรมมา แต่ขอให้การพยาน ๔ ปาก
 เบิกประกอบกันเจือสมดังนี้ ถึงมาทว่าหนังสือกรรมธรรม์สัญญาและหนังสือใด ๆ เรือล่ม
 ไฟไหม้ ผู้รักษาตายๆเป็อันตรายสูญหายไปด้วยประการใด พยานเบิกชัดว่ามีได้ทำไว้
 ศักดิ์ก็ควรฟังคำพยานเป็สมคำให้การได้ ตามพระราชกำหนดกฎหมายลักษณพยาน แต่
 ความเรื่องนั้นคดีคำให้การพยานเบิกหาชัดแจ้งที่ ๆ แบ่งให้เป็นส่วนนายเหลยนั้น

กว้าง	}	ดี
ยาว	}	

 เส้นตีว่าไม่ แต่ผู้พิพากษาก็ยึดเอาตามกฎหมายบทหนึ่ง ว่าพยานเบิกความขาดประเด็น

ควรฟังได้ จึงอนุมารเอาตักที่ทำได้หว่างเรือนทั้งสองฝ่ายที่วางรายวิวาทชั้นใหม่อยู่ซีก
 ซ่างหลังเรือนนายเหลยและในคำให้การว่ายาว ๑๗ วา คำที่ว่าตรวจดูตั้งแต่เรือนตรง
 ชั้นไปยาวถึงกำแพงก็หมดตลอดเนื้อที่ซีกซ่างเรือนนายเหลย แล้วพยานเบิกประกอบว่า
 พิไวยากรณ์แบ่งที่ให้นายเหลยส่วนหนึ่งตั้งนี้ ผู้พิพากษาจึงเห็นเอาตามคำให้การคำพยาน
 ประกอบกัน คงลงเนื้อเห็นเอาว่า เนื้อที่นายเหลยปลูกเรือนอยู่แล้วนั้น เป็นซีกส่วน
 ซ่างนายเหลยตลอดไป จึงคงให้เป็นสิทธิกับนายเหลยยาวตลอดเนื้อที่ คำซึ่งพิพากษามา
 ตั้งนี้ ก็อาจจะฟังเป็นประมาณในการพิพากษาได้ ตามการที่คาดคะเนในท้องสำนวน
 แต่ข้าพระพุทธเจ้าพิเคราะห์โดยละเอียด เห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ยังไม่ชัดเจนแน่ตรงลงในทาง
 ยุติธรรม เพราะที่วางหลังเรือนนายเหลยนั้น ระยะเวลาสืบพยานผู้ตั้งพิไวยากรณ์
 ยังหาได้ความกระจัดชัดเจนว่าที่ ๆ แบ่งให้เป็นส่วนนายเหลยเขตรแดนเพียงใด คัดสิน
 ให้นายเหลยไปจึงแจ่มใสบริสุทธิ์ ที่พยานเบิกความแต่ว่า ^{กว้าง}ยาว) แจ้งอยู่ในหนังสือ
 พิไวยากรณ์ และไม่ได้หนังสือพิไวยากรณ์มาพิจารณาตั้งนี้ ชอบจะตรวจทำแผนที่มา
 ฟอกซักพยานให้ชัดเจนตามประเด็นข้ออ้างอย่างหนึ่ง ประการหนึ่งๆจะเอาพยานไป
 พร้อมด้วย ^{ไรท์} ^{จาเลข} ให้ชี้ที่รายวิวาทให้วัด ^{กว้าง}ยาว) ใส่ในคำพยาน จึงจะเป็นการหมดใน
 ในกระบวนการพิจารณา ที่ในคำพยานไม่ได้ความว่า ที่ของนายเหลยเขตรแดนเพียงใด
 เห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ที่นายเหลยปลูกเรือนไว้แต่เดิม ก็ควรชี้ชัดได้ว่าเป็นส่วนของนาย
 ตามพิไวยากรณ์ แต่ที่วางต่อหลังเรือนไปรายวิวาทใหม่นั้น ยังไม่ได้ความว่าในพิไวยา
 กรณ์เป็นส่วนของผู้ใด แต่ขุนพิพิศสมบัติพยานปากหนึ่งเบิกความชัดอีกอย่างหนึ่งว่า
 เมื่อทำหนังสือพิไวยากรณ์แล้ว ขุนหลวงพระยาไกรศรีอำแดงฉิม ให้ผู้มีชื่อไปปักไม้เป็น
 เขตรแดนส่วน อำแดงแก่นายเหลย กับอีกข้อหนึ่งเบิกความสมประเด็น คำให้การว่า

นายเหลยมารเรียนพระยาราชาภักดีว่า อำแดงแซปลูกตกลานลำเข้ามาในที่นายเหลย พระยาราชาภักดีให้ขุนพิพิธไปบอกอำแดงแซให้รื้อเสีย มารดาอำแดงแซ ๆ ว่าถ้านายเหลยจะปลูกเรือนเมื่อใดจะรื้อให้ ความซอหนักคงฟังว่าสมประเด็นได้ แต่ยังไม่ชัดเจนว่าไม้ที่ปักเขตแดนเพียงใด และตกลานที่ปลูกลำเข้ามาอยู่แห่งใด จะฟังเอาคำพยานยังเป็นการไม่แจ่มใสชัดเจน ยากที่จะพิพากษาคัดสินให้ที่เป็นสิทธิของผู้ใดเพียงใดได้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ๆ ว่า ควรจะให้ขุนพิพิธพยานหาบาลต่อพระรัตนไตรแล้วให้ตระลาการไปทำแผนที่ให้ขุนพิพิธสมบัติพยานนำขึ้นโดยความ ^{สำ}จริง) อีกชั้นหนึ่ง ให้ตระลาการฟ้องซักว่าเขตแดนที่แบ่งปันในพิ ในกรรมส่วนของผู้ใดเพียงใด และตกลานที่ไล่ให้รื้อนั้นอยู่ที่แห่งใด ถ้าขุนพิพิธสมบัติพยานนำและชี้ให้ถ้อยคำประการใด ข้าพระพุทธเจ้าจึงจะพร้อมกันตัดสินเป็นเดชะชาติต่อชั้นหลัง ประการหนึ่งขุนพิพิธสมบัติพยานนั้น กงสุลส่งหนังสือขึ้นมาอยู่ในสงไสว่าไม่ได้หาบาล แต่การอันนี้ก็นานตั้งแต่เมื่อพิจารณาจนความถึงผู้พิพากษา โจทย์ก็มีได้ร้องสงไสจิตใจมั่นคงด้วยประการใด ผู้พิพากษาจึงฟังเอาคำพยานเป็นประมาณได้ แต่บัดนี้ตรวจดูคำพยาน ตระลาการซักฟ้องยังไม่แจ่มใสชัดเจนหมดประเด็นข้ออ้าง ควรจะต้องเอาขุนพิพิธสมบัติพยาน มาฟ้องซักใหม่ตามพระราชกำหนดกฎหมายลักษณะอินทภาคีอีกครั้งหนึ่ง จึงเห็นว่าควรให้ขุนพิพิธสมบัติพยานหาบาลต่อพระรัตนไตรแล้วและให้นำขึ้นชี้และฟ้องซักตามกระบวนการ จึงจะเป็นการสิ้นสงไสแห่ง

โจทย์) ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ๆ ดังนี้
จำเลย)

ควรมีควรแล้วแต่จะไปรุดเกล้า ๆ ขอเดชะ ฯ

(ลายพระนามเช่น ลายเช่น)

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์
 พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม
 พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศิริธัสสังภาค
 พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเทวะวงษาโรประการ

หม่อมเจ้าชาวในกรมพระเทเวศร์วรินทร์ (หม่อมเจ้าชาว วัชรวงศ์)

เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงศ

พระยาเทพประสุน

พระยาเจริญราชไมตรี

พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง

พระพิภพชานานาประเทศกิจ

พระเกษมราชสุภาวดี

(เช่นพระราชหัตถเลขา) ซึ่งกอมิตต์ปกครองมานั้นชอบแล้ว ให้ทำตามคำปกครองนั้นเถิด

๑๗

ส่งแต่วัน ๕ ๖ ๕ คำ บัรกา ยังเป็นฉศก ๑๒๔๖^(๑)

Signature

๑๓

๑๘

ณวัน ๑ ๖ ๖ คำ บัรกา สัปตศก ได้อ่านคำตัดสินแลลายพระราชหัตถเลขาให้

อรรถางค์ไชยโย /
 นายเทศยจำเลย) ฟังแล้วได้ให้ลงลายมือไว้เป็นสำคัญ ๖

แญ

เทศย

(๑) ทรงกัษวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๒๘

๑๔. การกักขังหน่วงเหนี่ยวผู้ต้องหา

(พระราชกฤษฎีกาให้ประชุมเรื่องพระยาสุรเสนา)

ร. ๖ ๑๘๓
๕๗

พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

วัน ๗ ๖ ๗ ค่ำ ปีกา สัปตศก ศักราช ๑๒๔๗^(๑)ให้พระยาศรีสุนทรโวหาร เชิญ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา
กรมพระบารามประบัษ

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ (ต้นราชสกุลทวิวงศ์)

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม (ต้นราชสกุลทองใหญ่)

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศิริรัชสังกาศ

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเทวะวงษวโรประการ (ต้นราชสกุลเทวกุล)

เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ ที่สมุหพระกลาโหม (วร บุนนาค)

เจ้าพระยาพลเทพที่เกษตราธิบดี (รอด กัลยาณมิตร)

เจ้าพระยามหิศรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล)

พระยาเทพประสุน

พระยาเจริญราชไมตรี

พระยาศรีสิงหเทพ (ทรุ่น ศรีเพ็ญ)

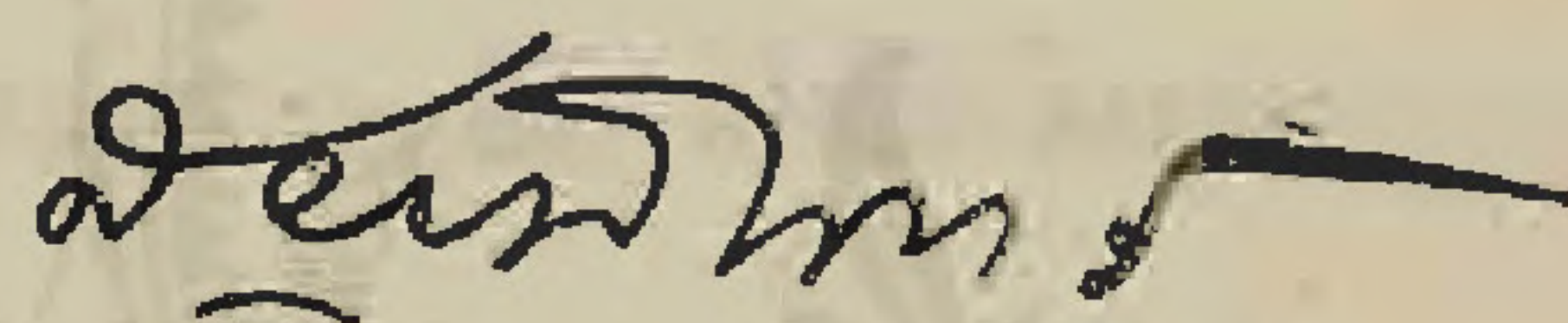
พระยาพิพัฒน์โกษา

พระนรินทร์ราชเสนี

(๑) ตรงกับวันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๕

ให้ปกษาศักดิ์ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ฯ นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา
 ราชคนเมืองสรบุรีจับคนเรือเสพสหายไมตรีดีอาวุธ มีใจความที่ควรพิจารณาในข้อซึ่ง
 พระยาสรบุรีออกหมายประกาศสามข้อนั้นจะเป็นการชอบๆ ไม่ชอบ ควรคงไว้
 จะยกเลิกเสีย และที่อำเภอแก่นนั้นจับคนตามหมายพระยาสรบุรี พระยาสรบุรีเอาตัวมา
 ถามปากคำแล้วจำตรวจไว้จะบอกส่งลงมากรุงเทพฯ การที่จะจับนั้นจะควรจับๆ ไม่ควร
 การจับจองกันต้องมีหมายประกาศออกเป็นกำหนด ลงวันที่ ๕ ๑๐ ค่ำ ปีมอก จศก
 ศักราช ๑๒๔๖ นั้นพระยาสรบุรีจะทราบๆ ไม่ทราบ และจะเป็นผิดด้วยหมายประกาศ
 นั้นๆ ไม่เป็น ให้พร้อมกันปกษาศักดิ์สิ้นลงให้เป็นแบบอย่าง จะได้บังคับหัวเมืองทั้ง
 ปวงต่อไป ให้พระยาศรีสุนทร ทำหนังสือในเรื่องความนี้อ่านในที่ประชุม แลคัด
 สำเนาหมายประกาศ

ที่ลงวัน ๕ ๑๐ ค่ำ ปีมอก จศก ด้วย^(๑)

(หมายเหตุประชุมเรื่องพระยาสรบุรี)

ด้วย พระยาศรีสุนทรโวหาร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่าให้เชิญเสด็จมาประชุมปกษาศาญคนเมืองสรบุรีจับคนเรือเสพ
 สหายไมตรีดีอาวุธ ประชุมหอพระสมุดวชิรญาณ ณ วัน ๒ ๗ ค่ำ ปีมก สัปตศก
 เวลาบ่าย ๒ โมงพร้อมตามรับสั่ง

กราบทูลมา ณ วัน ๑ ๗ ค่ำ ปีมก สัปตศก ศักราช ๑๒๔๗^(๒)

(๑) ตรงกับวันที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๒๗

(๒) ตรงกับวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๘

ด้วย พระยาศรีสุนทรโวหาร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่าให้เชิญเสด็จมาปฤกษาข้อความซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงษ
เธอ เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบารามปรบั้กษ นำชั้นกราบบังคมทูลพระกรุณา รายคน
คนเมืองสรบุรีจับคนเรือเสพลหายไมตรีดีออวุธ ประชุมที่หอพระสมุทวชิรญาณ

ณ วัน ๒ ๖ ๗ ค่ำ ปีระกา(๑) สัปตศก เวลาบ่าย ๒ โมงพร้อมตามรับสั่ง

กราบ }
หมาย } มา ณ วัน ๑ ๖ ๗ ค่ำ ปีระกา สัปตศก ศักราช ๑๒๔๗(๒)

ด้วยพระยาศรีสุนทรโวหาร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ สั่งว่าให้เชิญ ฯพล ฯ สมุหพระกลาโหม มาประชุมปฤกษาคคนเมืองสรบุรี
จับคนเรือเสพลหายไมตรีดีออวุธ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงษเธอ เจ้าฟ้ามหามาลากรม
พระบารามปรบั้กษ นำชั้นกราบบังคมทูลพระกรุณา มาประชุมที่หอพระสมุทวชิรญาณ

ณ วัน ๒ ๖ ๗ ค่ำ ปีระกา สัปตศก เวลาบ่ายสองโมงตามรับสั่ง

กราบเรียน มา ณ วัน ๑ ๖ ๗ ค่ำ ปีระกา สัปตศก ศักราช ๑๒๔๗

สำเนา

สมเด็จพระเจ้าบรมวงษเธอ เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบารามปรบั้กษ

ซึ่งสำเร็จราชการกรมมหาดไทย

แจ้งความมายังท่าน ท่านเจ้าพระยาพลเทพ ที่พระเกษตราธิบดี ได้ทราบ

ด้วยเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง มีหนังสือมาแจ้งความว่า พระยาสรบุรีกรม

การจับนาย หล่อ } ใจว่าดีออวุธ มีความในหนังสือเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงเป็น

(๑) ตรงกับวันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๘

(๒) ตรงกับวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๘

พึง ดับทุกขร้อนคนที่เป้นไฟร้ฟ้าชำแผ่นดิน ซึ่งเป็นคนชั้นในข้าพเจ้าโดยสมควร การ
จะควรประการใด สุดแล้วแต่จะโปรด

๑๘

กราบเรียนมา ณ วัน ๖ ๑ ๖ ค่ำ ปีกา สัปตศก ศักราช ๑๒๔๗ (๑)

๓

สำเนาที่ ๒

ขอประทานกราบเรียน ๑ พณ ๑ กระเชตราธิบดี ด้วยข้าพเจ้าได้ให้ขุนประ-
เสริญอักษรต่อจดหมายมากราบเรียนเรื่องนาย ^{หล่อ}จัน } ซึ่งเป็นไพร่หลวงเรือเสพลหาย
ไมตรี นาย ^{แสง} ^{หวมวด} } ใช้ให้นาย ^{หล่อ}จัน } ไปเก็บเงินค่าราชการ นาย ^{หล่อ}จัน } เดินทาง
มีอาวุธสำหรับตัว ตามอย่างธรรมเนียมรักษาคำเดินทางกลาง ^{ป่า} ^{นา} } มิได้เป็นผู้ร้าย เดิน

ไปมาด้วยกิจธุระโดยปรกติไม่มีผู้ใดเป็นโจทย์ นายจันก้านจับเอาตัวมาส่งต่อผู้รักษา
เมืองกรมการเมืองสรบุรี ตามปากคำมีความแจ้งอยู่ในคำให้การ ผู้รักษาเมืองกรมการ
ก็ไม่ได้ได้สว่นว่าเป็นคนดีคนดีคนร้ายประการใดส่งให้จำไว้นั้น ตั้งแต่ ณ วัน ๑ ๕ ค่ำ

^{๑๘} ปีกา สัปตศก นาย ^{แสง} ^{หวมวด} } ผู้เป็นนายไปขอรับตัวนาย ^{หล่อ}จัน } ยอมทำประกันทาน

บลให้ว่านาย ^{หล่อ}จัน } มิได้เป็นผู้ร้าย ถ้ามีผู้ ^{ใด} ^{หนึ่ง} } มาเป็นโจทย์กล่าวโทษว่านาย ^{หล่อ}จัน }

เป็นผู้ร้าย นายแสงจะส่งตัวมาให้พิจารณา ตามที่เป็นนายประกันโดยอย่างธรรมเนียม

นิยม ผู้รักษาเมืองกรมการหายอมให้นายแสงรับประกันตัวนาย ^{หล่อ}จัน } ไม่ นายแสง

จึงมาแจ้งความแก่ข้าพเจ้า ๑ เห็นว่านาย ^{หล่อ}จัน } ไม่มีความผิด ข้าพเจ้าจึงให้มากราบ

เรียนค่านับต่อเจ้าคุณโดยวิสาสะ บัดนี้ขุนประเสริญอักษรมาแจ้งความว่านาย ^{หล่อ}จัน }

(๑) ตรงกับวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๘

ซึ่งเป็นไพร่หลวงชั้นอยู่ในข้าพเจ้านั้น พระยาสรบุรีกรมการบอกส่งลงมาจังกกรุงเทพ ฯ

ความประสงค์ของข้าพเจ้าโดยทางไมตรี ก็ไม่สำเร็จไปได้ในเจ้าคุณ บัดนี้จะขอ

กราบเรียนเจ้าคุณต่อไปว่า ซึ่งนายจันกำนันจับตัวนาย ^{หล่อ}จัน } คนในข้าพเจ้าไม่มี

ความผิด ส่งให้พระยาสรบุรีกรมการจำตรวจไว้แต่ ณ วัน ๖ ๕ คำ มาจนทุกวันนี้ ^๗

บัดนี้พระยาสรบุรีกลับเอาตัวนาย ^{หล่อ}จัน } บอกส่งลงมากรุงเทพ ฯ นาย ^{หล่อ}จัน } ก็จะต้อง

เสียพัสดเงินทองเป็นค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ซินด้วยเหตุที่หากความผิดไม่ได้เช่นนี้อีก ขอบุญ

บารมีเป็นที่พึ่ง จะควรสถานใดอย่าให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินได้ความเดือดร้อนขอให้มีความ

เดือดร้อนแต่คนประพฤตผิดผิดจิดร์เป็นพาล การที่ผู้รักษาเมืองกรมการจะตั้งธรรมเนียมใหม่

ขึ้น ซึ่งไม่มีในกฎหมายแลแบบอย่าง ก็จะต้องขอบรมราชานุญาต ออกหมายประการให้

รู้ทั่วกันไป ตามซึ่งมีข้อบัญญัติห้ามใช้อาวุธใช้อาวุธเป็นอย่าง ๆ แล้วคิดป้องกันคนดี

กับคนพาลเป็นงานไว้ความเดือดร้อนในอันใช้ที่ ก็จะไม่มีแก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินซึ่งมิได้

เป็นคนพาล ซึ่งข้าพเจ้ากราบเรียนมาทั้งนี้ ข้าพเจ้าไม่ได้กราบเรียนดังคนอื่น

ข้าพเจ้ากราบเรียนแต่คนไพร่หลวงที่ซึ่งชั้นอยู่ในข้าพเจ้า แต่คนอื่น ๆ นั้นในเวลานี้

ข้าพเจ้าของดไวยังไม่กล่าวกราบเรียนก่อน ซึ่งข้าพเจ้ากราบเรียนมาทั้งนี้ เพราะมี

ใจรักใคร่นับถือเจ้าคุณ ๆ จะได้พิเคราะห์พิจารณาตามความยุติธรรม แลความเมตตา

กรุณาแผ่เผื่อแก่คนทั้งหลายด้วยด้วย ด้วยทุกวันนี้เห็นว่าราษฎรที่เป็นผู้น้อยมีเสียงอัน

ไม่ดัง ดังไปไม่ได้ยอมทราบอยู่ในเจ้าคุณทั้งสนิท ^{๕๕} ^{อย่าง} } ^{ประการ} }

กราบเรียนมา ณ วัน ๗ ๖ ๒ คำ บัรภา สัปตศก ศักราช ๑๒๔๗ (๑)

(๑) ทรงกับวันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๘

ข้าพระพุทธเจ้า เจ้าพระยาพลเทพ ฯ กระษेत्रาธิบดี ถวายคำนับ สมเด็จ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบารามประบัฏษ์ ทราบ ด้วยโปรดเกล้า ฯ
มีจดหมายเช่นลายพระหัตถ์ลง ณ วัน ๗ ฯ ๖ ค่ำ ปีระกา สัปตศก^{๑๘} ส่งสำเนาหนังสือท่าน

^{๑๑}
เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงไปตั้งข้าพระพุทธเจ้าว่า พระยาสรบุรีกรมการจับตัว
นาย ^{หล่อ}จัน } ไว้ว่าถืออาวุธ ข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบความอย่างไรความเป็นอย่างไรงั้น ให้
ข้าพระพุทธเจ้าทูลความมาให้ทรงทราบนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบเกล้า ฯ ทุกประการ

^{๑๘}
แล้ว ความเรื่องนี้เมื่อ ณ วัน ๖ ฯ ๖ ค่ำ ปีระกา สัปตศก ท่านเจ้าพระยามหินทร
^๓

ศักดิ์ธำรงมีหนังสือให้ขุนประเสริฐอักษรถือไปตั้งข้าพระพุทธเจ้าฉบับหนึ่ง มีความว่า
นาย ^{แสง}หยาต } ให้นาย ^{หล่อ}จัน } เลขไพร่หลวงเรือกลไฟพระที่นั่งเสพสหายไมตรี ไปเก็บเงิน
ค่าราชการตัวเลข นาย ^{หล่อ}จัน } ถือ ^{ปืน}มีดทอกนา } ไปด้วย นายจันกำนันจับตัว นาย ^{หล่อ}จัน }

จำตรวจส่งมาเมืองสรบุรี ว่านาย ^{หล่อ}จัน } ถืออาวุธ นาย ^{แสง}หยาต } ไปขอรับประกันตัว
นาย ^{หล่อ}จัน } พระยาสรบุรีหาให้รับประกันไม่ ให้ข้าพระพุทธเจ้าดับทุกขร้อนของไพร่ฟ้า
ข้าแผ่นดิน ซึ่งเป็นคนของท่านเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ความแจ้งอยู่ในหนังสือ

ของท่านเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงนั้นแล้ว ความรายนี้เดิมจะเป็นอย่างไรกัน ข้า
พระพุทธเจ้าหาได้ทราบเกล้า ฯ ไม่ ข้าพระพุทธเจ้าจึงได้หาตัวพระยาสรบุรีมาถามต่อ
^{๑๗}

หน้าขุนประเสริฐอักษร พระยาสรบุรีแจ้งความว่าเมื่อวัน ๗ ค่ำ ปีวอก ฉศก
อำเภอกำนัน } กับราษฎรมาร้องต่อพระยาสรบุรีกรมการว่า ทุกวันนี้ราษฎรจะไปมาที่แห่ง
ใดตำบลใด มีแต่คนหาพากันถือเครื่องอาวุธต่าง ๆ เดินไปมาหาว่าคนดีแลคนร้ายไม่

(๑) ตรงกับวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๘

ยืนอยู่แล้ว ให้นำความไปเรียนท่านเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงให้ทราบ แต่คนของ
 ท่าน ๒ คนนั้นจะต้องการก็ได้ ต่อ ๗ วัน ๖ คำ ปีรกา สัปตศก ^{๑๘} จึงให้ขุนประเสริฐ
 อักษรมา ^{๑๘} พังคุดแลคอยรับเอาตัวไป ขุนประเสริฐอักษรก็กลับไป ๗ วัน ๘ คำ
 ปีรกา สัปตศก ^{๑๘} ท่านเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ให้ขุนประเสริฐอักษรถือหนังสือ
 ไปถึงข้าพระพุทธเจ้าอีกฉบับหนึ่งใจความว่า นาย ^{หล่อ} จัน } ^{๑๘} ไม่มีความผิด พระยาสรบุรี
 กรมการจับตัวส่งลงมากรุงเทพฯ ๖ นาย ^{หล่อ} จัน } ^{๑๘} จะต้องเสียเงินค่าธรรมเนียม จะควร
 สถานใดอย่าให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินได้ความเดือดร้อน มีความเป็นหลายประการแจ้งอยู่
 ในหนังสือนั้นแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ๖ ว่า ในหนังสือท่านเจ้าพระยา
 มหินทรศักดิ์ธำรง จะให้ข้าพระพุทธเจ้าตัดสิน ข้าพระพุทธเจ้าเหลือสติปัญญาจึงสั่งให้
 ขุนประเสริฐ ไปกราบเรียนท่านเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงว่าความรายนี้ พระยา
 สรบุรีกรมการได้มีหนังสือบอกให้กรมการคุมคนมีชื่อ ๑๘ คน ลงมาส่งยังกรมมหาดไทย
 อีก ^๒ _๓ } วัน กรมการคุมคน ๑๘ คนลงมาถึงการจะควรประการใด สมเด็จพระเจ้า
 บรมวงษเธอ เจ้าฟ้ามหาลากรมพระบารบับบักขกจะโปรดเกล้า ๖ ตัดสินข้าพระพุทธ
 เจ้าสั่งขุนประเสริฐอักษรไปตั้งนี้ ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าไม่มีหนังสือตอบไปนั้นเพราะเห็นว่า
 ข้าพระพุทธเจ้ากับเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ชอบอาษาไศรย์กันมาช้านานได้มีหนังสือ
 ไปมาถึงกันเนื่อง ๆ บางที่ได้มีหนังสือตอบ บางทีก็ไม่ได้ตอบ ประการหนึ่งท่านก็ได้เคยใช้
 ให้ขุนประเสริฐอักษรไปหาข้าพระพุทธเจ้าอยู่เนื่อง ๆ ข้าพระพุทธเจ้าจึงหาได้มีหนังสือตอบ

ไม่ ข้าพระพุทธเจ้าได้คัดสำเนาหนังสือของท่านเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ๒ ฉบับ
สอดซองมาทูลเกล้า ฯ ถวายด้วยแล้ว

๑๓
ถวายค่านับมา ณ วัน ๓ ฯ ๖ ค่ำ ปีกา สัปตศก ศักราช ๑๒๔๗^(๑)

๑๔

.....
ข้าพระพุทธเจ้า พระยาศรีสิงหนเทพ ขอพระราชทานคัดคำให้การ พระยาพิชัย
รณรงค์สงคราม ฯ ผู้ว่าราชการเมืองสรบุรี ขึ้นน้อมเกล้าถวายค่านับกราบบังคมทูลทรง
ทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ด้วยมีรับสั่งโปรดเกล้า ฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าตามพระยา
พิไชยณรงค์สงคราม ฯ ด้วยเรื่องความ ^{นายหล่อ} _{นายจัน} } ที่ต้องจับจำตรวนขังตรงไว้ที่เมือง
สรบุรีนั้นด้วยเหตุประการใด พระ ^{เดช} _{คุณ} } สิ้นเกล้า ฯ หาที่สุดมิได้ ข้าพระพุทธเจ้าตาม
พระยาพิไชยรณรงค์สงคราม ฯ ให้การว่า เดิม ณ วัน ๗ ค่ำ ปีกอก จศก ^{๑๗} _{อ้าเภอ} _{ค่านัน} }
กับราษฎรมาแจ้งความกับพระยาพิไชยรณรงค์สงครามว่า ราษฎรเดินทางไปมาแลเอา
โคกระบือไปเลี้ยงในแขวงเมืองสรบุรีก็เป็นที่ลำบาก ด้วยใจผู้ร้ายเข้าแย่งชิงโคกระบือ
ทรัพย์สินของ ฯ ราษฎรที่เดินทางไปมาอยู่เนื่อง ฯ ประการหนึ่งราษฎรชาวบ้าน ทำบุญ
ให้ทานทำการต่าง ๆ เป็นการประชุมพร้อมกัน ^{มีน} _{คาบ} } มีคนร้ายถือ ^{ปืน} _{ดาบ} } สรรพลาตราอาวุธ
เสพสุราเมาในที่ประชุมก่อการวิวาทหุบตีฟันแทงแย่งชิงสิ่งของราษฎรเนื่อง ฯ ราษฎรได้
ความเดือดร้อน ราษฎรที่ไม่ได้เป็นคนพาล ก็ต้องถือเครื่องสาตราอาวุธคุ้มตัวป้อง
กันคนร้ายปะปนกันกับคนร้าย ^{อ้าเภอ} _{ค่านัน} } ซึ่งได้รักษาระวังราชการอุทิศแลชอบ จะจับ

(๑) ตรงกับวันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๗
TUDC 20/04/2563

คนร้ายก็เป็นที่ยากแก่ ^{อำเภอ} ^{กำนัน} } พระยาพิไชยณรงค์สงครามแลกรมการ ^{ใหญ่} ^{น้อย} } ปดุกษา

พร้อมกันเห็นว่า ^{อำเภอ} ^{กำนัน} } แลราษฎรพากันมาร้องตั้ง ^{ขึ้น} } ก็เป็นที่เดือดร้อนแก่บ้าน

เมือง พระยาพิไชยณรงค์สงครามกับกรมการพร้อมกัน จึงให้พระสยามลาวบดี

ปลัดมีหมายไปให้ ^{อำเภอ} ^{กำนัน} } เป้าร้องราษฎร ห้ามมิให้ราษฎรถืออาวุธต่าง ๆ มีความ ๓

ข้อ ข้อ ๑ ว่าราษฎรไปดูการละเล่นต่าง ๆ แลไปเที่ยวไปเยี่ยมญาติพี่น้องมิศหายที่

แห่งใดตำบลใดก็ดี ห้ามมิให้ถือ ^{ปืน} ^{หอก} ^{ดาบ} } ^{แหลน} ^{หลาว} ^{จ้าว} ^{ทวน} } ^{ไม้} ^{เหลียม} ^{ตะพด} } และอาวุธต่าง ๆ ข้อ ๒

ว่าถ้าราษฎร ^{หนึ่ง} ^{ใด} } ไปมาค้าขายมีสินค้า ^{เรือน} ^{เกวียน} } เกวียนโคต่างหากมอณกิติ

แลกุม ^{ช้าง} ^{ม้า} ^{โค} ^{กระบือ} } ซึ่งมีฎการูปพรรณไปพักเสียง จึงให้ถือปืนแลเครื่องอาวุธสำหรับตัว

กันไภย์ ห้ามมิให้จับเกาะกุมไว้ ถ้าลูกค้าหยุดพักอยู่เป็นตำแหน่งแล้วถืออาวุธต่าง ๆ

ไปเที่ยว จับได้จะเอาตัวทำโทษ ข้อ ๓ ราษฎรถือ ^{มีดขอ} ^{ขวาน} ^{พร้าโต้} } ตัดไม้ถางนาหาฟืน แล

ถือปืนเครื่องสาตราวุธ ไปตามผู้ร้ายที่ลัก ^{ช้าง} ^{ม้า} ^{โค} ^{กระบือ} } แลสิ่งของไป ให้ไปกำนัน ^{อำเภอ} ^{กำนัน} }

ห้ามมิให้จับเกาะกุมไว้ กำหนดให้อำเภอกำนันตรวจคนที่ถือเครื่องอาวุธที่ต้องห้าม

๕ ๑๗ ๕ ตั้งแต่ ๗ วัน ๖ ๕ คำ บัระกา ยังเป็นฉศกสืบไป ถ้าพ้นกำหนด ๗ วัน ๖ ๕ คำ

๑๗ บัระกา ยังเป็นฉศก แล้วผู้ใดมีพึงจับได้จะเอาตัวทำโทษ บอกส่งลงมา ณ กรุงเทพฯ ฯ

แจ้งอยู่ในหมายนั้นแล้ว ครั้น ณ วัน ๖ ๕ ช้างแรมก็คำจำไม่ได้ บัรกา ยังเป็นจตุก

อำเภอกันนั } นายหล่อ } กับคนมีชื่อทกยเครื่องอาวุธมาส่ง ข้าพระพุทธเจ้ากรมการ

หลายครั้งรวม ๑๔ คน ข้าพระพุทธเจ้าได้ให้กรมการตามนาย หล่อ } กับคนมีชื่อ

๑๖ คน ในคำให้การนายหล่อให้การว่า นายหล่อถือปืนบอกหนึ่ง นายจันถือ

มีดเหล็กมีคมเล่มหนึ่ง คนมีชื่อ ๑๖ คนให้การว่า ได้ถือปืนแลเครื่องอาวุธต่าง ๆ

เดินไปมาหาได้พิทักษ์รักษาทรัพย์สินของสิ่งใดไม่ แจ้งอยู่ในคำให้การนาย หล่อ } คนมี

ชื่อนั้นแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าจึงสั่งให้ผู้คุมเอาตรวจจ่านาย หล่อ } คนมีชื่อซึ่งตรง

ไว้ ข้าพระพุทธเจ้ากรมการจึงมีหนังสือบอกส่งตัวนาย หล่อ } คนมีชื่อกับอาวุธลงมาส่ง

ณ กรุงเทพฯ ๖ แต่นาย หล่อ } คนมีชื่อนั้น ข้าพระพุทธเจ้าแต่งกรมการคุมลง

มายังหาถึงกรุงเทพฯ ๖ ไม่ มีความในคำให้การพระยาพิไชยร์ณรงค์สงครามประการนี้

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด ขอเดชะ ๖

.....

ข้าพระพุทธเจ้า เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ขอพระราชทานนมเเกล้า ๖

ถวายค่านับกราบทูล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบารามปรบัคษ์

ซึ่งทรงสำเร็จราชการกรมมหาดไทยทรงทราบฝ่าลออง ๖ ด้วยเมื่อ ณ วัน ๑ ๖ ๖ คำ

บัรกา สัปตศก นาย แสง } เลขไพร่หลวงเรือพระที่นั่งเสพลหายโมตรี ซึ่งใน

แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน

ไว้ให้เป็นกำลังแก่ข้าพระพุทธเจ้านั้น นาย แสง } คังบ้านเรือนอยู่บ้านบางยางแขวง

เมืองสรบุรี นาย แสง } มาแจ้งแก่ข้าพระพุทธเจ้าว่า เมื่อ ณ วัน ๖ ๖ คำ

ซึ่งไม่มีความผิดจำตรวนขังตารางไว้ ด้วยความกตัญญูแห่งโดยอำนาจของพระยาสรบุรีแล
 กรมการเอง นาย ^{แสง} _{หมวก} } มาแจ้งแก่ข้าพระพุทธเจ้าตั้งนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วย
 เกลาฯ ว่า ท่านเจ้าพระยาพลเทพกระษेत्रราชบิด ก็เป็นเคาซิลลอร์ออฟสะเตกด้วยกัน
 จึงได้จดหมายกราบเรียนแจ้งความตามทางราชการไปยังท่าน เพื่อให้ท่านรับโดยทาง
 ราชการที่ถูกด้วยยุติธรรมให้แล้วไปอย่าง ^{ใด} _{หนึ่ง} } มีข้อความแจ้งอยู่ในจดหมายที่ข้าพระ
 พุทธเจ้ากราบเรียนไปนั้นทุกประการ ท่านเจ้าพระยาพลเทพฯ ก็หาได้ตอบข้าพระ
 พุทธเจ้าเป็นลายลักษณ์อักษรมาประการใดไม่ เป็นแต่ส่งขุนประเสริฐอักษรมาว่า คน
 สองคนของข้าพระพุทธเจ้านั้น ท่านจะยกให้ต่อวันแรม ๖ } คำ ให้ไปฟังตุลลคอย
 รัยตัวมาให้ข้าพระพุทธเจ้า ด้วยพระยาสรบุรีได้มีหนังสือบอกส่งลงมา แลได้บังคับ
 ให้กรมการคุมตัวพวกที่จับไว้ จะออกเรือลงมา ณ กรุงเทพฯฯ ใน ณ วัน ๗ ๖ คำ ๗

ครั้นข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบเกล้าฯ ว่า หาได้จับแต่เลขซึ่งขึ้นแก่พระพุทธ
 เจ้าไม่ ครั้นข้าพระพุทธเจ้าจะรับแต่นาย ^{หล่อ} _{จัน} } ที่ท่านเจ้าพระยาพลเทพฯ จะยอม
 ปล่อยให้ นั้น ๒ คน เห็นว่าไม่สมควร เพราะด้วยเป็นคนได้บอกส่งลงมาโดยทาง
 ราชการแล้ว จะเป็นปากเสียงต่อไปข้างหน้าว่า ข้าพระพุทธเจ้าเป็นเคาซิลลอร์ด้วยกัน
 จึงแบ่งหนักผ่อนเบาให้กันแลกันได้ ข้าพระพุทธเจ้าไม่ยินดียอมรับให้ผิดด้วยทาง
 ราชการ ข้าพระพุทธเจ้าจึงได้จดหมายกราบเรียนไปอีกฉบับหนึ่ง มีข้อความแจ้ง
 อยู่ในจดหมายฉบับที่สองทุกประการ ท่านก็มีได้ตอบโต้ความมาเป็นลายลักษณ์อักษร
 ประการใด เป็นแต่ส่งขุนประเสริฐมาว่าท่านไม่รู้ที่จะกระทำประการใด จะต้องรอฟัง
 รับสั่งในใต้ฝ่าล่องก่อน แลซึ่งพระยาสรบุรี คิดทำการดังนี้ท่านก็มีได้เห็นด้วย
 ได้รับความเมื่อข้าพระพุทธเจ้ามีจดหมายไป

ซึ่งพระยาสรบุรีพวกพระยาสรบุรีกรมการ กระทำแก่นาย ^{หล่อ}จัน } ซึ่งเป็นไพร่
หลวงชั้นในข้าพระพุทธเจ้า ไปด้วยราชการโดยปรกติเรียบร้อยหามีความผิดมิได้ต้อง
จำตรวนขังตรางให้ได้ความเดือดร้อนแล้ว แลให้เสียประโยชน์ราชการในหน้าที่ข้าพระ
พุทธเจ้าด้วยนั้น ขอพระบรมในใต้ฝ่าละออง ฯ เป็นที่พึงดับทุกข์ร้อนสักครั้งหนึ่ง ฯ

ซึ่งข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลทำเรื่องราวขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย ^{๕๗}ทรงพระด้วย
ความซนคั้น ของนาย ^{หล่อ}จัน } นายแสงมาแจ้งแก่ข้าพระพุทธเจ้า คิดแต่เพียงจะเอาตัวรอด
ให้แล้วพ้นภัยไปในขณะหนึ่ง คราวหนึ่งเท่านั้น แต่ข้าพระพุทธเจ้ายังมีจิตร์ถืออกตัญญู
กัตเวที ต่อราชการแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถ้าผู้ใดกระทำความชอบด้วย
ราชการจริง ๆ อยากจะให้มิผู้สรรเสริญเป็นเกียรติยศ ผู้ใดแอบอ้างทำผิดด้วยทางราชการ
เพื่อจะให้ทรงทราบในใต้ฝ่าละออง ฯ จะได้ทรงกำชับกำชาราชการให้ทำแต่ที่ตรงที่ชอบด้วย
ราชการ ตามที่มีพระราชบัญญัติเดิม แลพระราชบัญญัติใหม่ ที่ได้โปรดเกล้า ฯ แล
ราชฎจะได้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วกันไป ด้วยอำนาจพระบารมีในใต้ฝ่าละอองปกเกล้า ฯ

ตลอดทั่วถึงไปให้ได้เหมือนกัน ทั้งในกรุงเทพ ฯ แลหัวเมือง ความปรารถนาของข้าพระ
พุทธเจ้าดังนี้ แต่ความเรื่องนั้นเหนด้วยเกล้า ฯ ว่า คิดการจัดการชั้นจะให้บ้องกันพาลซึ่ง
เป็นโจรผู้ร้าย แต่ต้องถูกคนตีที่เดินทางไปด้วยมีกิจธุระโดยสุจริต พลอยถูกจับกุมแล

ต้องติดโซ่จำตรวนตั้งนั้นเสียด้วย ก็เหมือนจะสกัดกั้นหนทางเจ้าของ ^{ทรัพย์}โก ^{กระบือ} } มิให้ต่อ

ติดตามผู้ร้ายจับผู้ร้ายได้ เหมือนไม่ให้ติดตามผู้ร้ายจับผู้ร้ายได้ ผู้ร้ายยัง

กำเร็บมากขึ้น เจ้าของโคกระบือก็มีหนทางสั้นที่จะไล่ติดตามผู้ร้ายได้ทันทั่วทั้งด้วย

มือเปล่า ด้วยเหตุเช่นนั้น จะเป็นที่ชักข้อแค้นการที่จะจับอายผู้ร้ายได้ เหมือน

มีพิกัดห้ามไม่ให้คนตีมีอาวุธ เหมือนให้แก่อ้ายคนร้ายตีอาวุธได้ เพราะอ้ายคน

ร้ายจะไปที่แห่งใด ก็.อาวุธเหนบซ่อนแลเดินทางหลบเลี่ยงไป ไม่ถืออาวุธเดิน

ทางใหญ่ให้คนเห็นปรากฏตั้งคนดี ข้าพระพุทธเจ้าเห็นว่าคิดจัดการดังนี้ เป็น
 ชื่องให้กำชักรมการที่มีใจไม่สุจริตเลือกจับเลือกปล่อย แลหาผลประโยชน์ได้ง่าย ๆ
 หลายอย่าง แต่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินจะต้องได้รับความเดือดร้อนหลายอย่าง เหมือนที่ข้า-
 พระพุทธเจ้าได้ทราบเกล้า ฯ เรื่องนาย ^{หล่อ}จัน } เป็นต้น นาย ^{หล่อ}จัน } ถืออาวุธเดินไป
 ด้วยมีกิจธุระโดยสุจริต ต้องถูกจับตัวมาจำตรวนขังตาราง ^{กระ}กรัน ^{เจ้าหม่อม}นายหม่อม } ไปติด
 ตาม ขอรับตัวทำหนังสือประกันทานบล ให้ตามอย่างธรรมเนียมก็ไม่ยอมปล่อยตัว
 ให้ กลับบอกส่งลงมา ณ กรุงเทพ ฯ ให้ต้องเสียหัตถ์เงินทองได้รับความเดือดร้อนดังนี้
 ก็มีอย่างอื่นให้ทรงทราบได้ฝ่ายล่อง ฯ ควรจะต้องคิดจัดการ อย่าให้ราษฎรที่เป็นการ
 สุจริตได้รับความเดือดร้อน จะต้องคิดแต่อย่าให้อ้ายคนร้ายกระทำโจรกำมั่งแก่ราษฎรได้อีก
 ต่อไป จึงจะนับว่าผู้รักษาเมืองกรมการป้องกันผู้ร้ายโดยซื่อตรงสุจริต โจรผู้ร้ายมี
 ชื่องอันแคบก็จะได้เบาบางลง ราษฎรจะได้อยู่เย็นเป็นสุข อย่าให้ต้องถูกจับทั้งคน
 ดีคนร้าย ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ฯ ดังนี้ จึงจะเป็นการการสมควรแก่การ
 ที่จะรักษาราชการบ้านเมือง

กับข้าพระพุทธเจ้าได้คัดสำเนาจดหมายที่ข้าพระพุทธเจ้ากราบเรียนไปยังท่านเจ้า
 พระยาพลเทพ ฯ ทั้ง ๒ ฉบับสอดซองมาทูลเกล้า ฯ ถวาย ทรงทราบฝ่ายล่อง ฯ ด้วยแล้ว
 ควรสมควรสุดแล้วแต่จะไปรดเกล้า ฯ

๑๘
 ขอพระราชทานกราบทูลณวัน ๑ ฯ ๖ ค่ำ ปีมะเส็ง สัปตศก ศักราช ๑๒๔๗ (๑)
 ๕

เจ้าพระยามหินทรศักดิธำรง

(๑) ตรงกับวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๘

ใบแจ้งพระยาสรบุรี

๐ จำนวนที่ถืออาวุธต่าง ๆ
บอกส่งลงมาณกรุงเทพฯ ฯ

นายแก้วถือขวานพกไม่มีสังกัดนา	๑
นายพาดถือดาบมีดชวยพก เป็นบ่าวกองนอกยังไม่ได้ศึก	๑
นายเวียงถือดาบมีดชวยพกศึกเป็นบ่าวกองนอก	๑
จันตถือ ^๕ บัน	๑
นายแก้วถือบันศึกเป็นบ่าวเมืองนครราชสีมา	๑
นายหล่อถือบันศึกเป็นบ่าวเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงศักดิ์	๑
จันตถือ ^๕ บัน	๑
นายจันถือมีดขอเป็นข้า กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม	๑
นายแดงถือมีดขอไม่มีสังกัดนาย	๑
นายน้อยถือมีดปลายแหลมเหนบพก	๑ รวม ๑๘ คน
นายมีดถือมีดขอศึกเป็นบ่าวกองนอก	๑
จันมยุถือมีดขอ	๑
นายพุ่มถือดาบ ^๕ รับควบคุมศึกชนพระยาราชโยธา	๑
นายเลกถือบัน	๑
นายเปลี่ยนถือดาบศึกเป็นบ่าวพระวิเสศชาญไชย์	๑
นายอ้อมถือมีดเหนบปลายแหลมไม่รู้จักสังกัดนายไม่ได้ศึก	๑
นายมาเป็นที่ทำวอนธิสานถือมีดเหนบปลายแหลม	๑
นายกลั่นถือมีดปลายแหลมศึกเป็นบ่าวพระยาราชโยธา	๑

ข้าพระเจ้า พระยาพิไชยรณรงค์สงครามรามภักดีบดินทรินทเสนานิกมธานีศรี
 มหัยสวรรค ผู้ว่าราชการเมืองกรมการเมืองสรบุรี บอกรับนิบัติมายังท่านออกพันนาย
 เวร ขอได้นำชั้นกราบเรียนแต่พันหัวเจ้าท่านลูกขุนณศาลาไค้ทราบ ด้วยข้าพเจ้ากรมการ
 พร้อมปฤกษาทางราชการบ้านเมืองในเขตร์แขวงเมืองสรบุรี ทุกวันนี้เห็นว่าราษฎรเข้า
 ออกไปมาเวลากลาง ^{วัน} _{คืน} } ที่แห่งใดตำบลใด ก็มีแต่คบหากันดื้อบนแลเครื่องสาตราอาวุธ
 ต่าง ๆ ครอบมือกันเที่ยวเดินไปมาเป็น ^{พวก} _{หมู่} } หารู้ว่าคนดีแลคนร้ายไม่ กลัวว่าเกิดโจรผู้
 ร้ายปล้นตีชิงแย่ง ช่างม้าโคกระบือแลวิ่งราวหาบคอน ราษฎรจะสืบสาวก้าวลักเอาตัว
 โจรผู้ร้ายหาใคร่ ได้ความไม่ ก็เพราะคนดีกับคนร้ายดื้อเครื่องอาวุธระคนกัน หารู้จำพวก
 ไค้คนดีจำพวกไค้เป็นคนร้าย หาเป็นที่สังเกตได้ไม่ ประการหนึ่งราษฎรที่มีศรัทธาทำบุญ
 ให้ทานการกุศลที่ตำบลใด ๆ หารมีความสุข ทุกข์ร้อนด้วยอันทะเลาะวิวาทอาวุธไปวิวาทตียิง
 ฆ่ากันเอง เอาตามอำนาจตนเองหากลัวเกรงพระราชอาญาแผ่นดินไม่ ทำให้ชุ่นเคือง
 แก่บ้านเมืองตงน..... ข้าพเจ้ากรมการได้มีหมายไปถึงอำเภอกำนัน ประกาศเข่าร้อง
 ห้ามมิให้ราษฎรทั้งปวงถืออาวุธต่าง ๆ ในหมายมีใจความว่า ข้อหนึ่งราษฎรไปช่วยงาน
 ไปดูการละเล่นเต็นรำการพนันต่าง ๆ ไปเที่ยวไปเยี่ยมญาติพี่น้องมิศหายที่แห่งใดตำบลใด
 กดี ห้ามมิให้ ^{ปืน} _{หอก} } ^{แหลน} _{ดือ หลาว} } ^{ไม้คอก} _{ดือ ไม้เหล็กม} } แลเครื่องอาวุธต่าง ๆ ห้ามมิพึงจับ
 ได้เอาตัวบอกส่งลงมาณกรุงเทพ ฯ ข้อสองถ้าราษฎรผู้ ^{หนึ่ง} _{ใด} } ไปมาค้าขายมีสินค้าต่าง ๆ...
 บันทุกเรือเลื่อนล้อเกวียนไค้ต่างหาบคอนกดี แลคุมช่างม้าโคกระบือ ซึ่งมีฎกาพิมพ์รูประ
 พรรณไปปักขายไปปักเลี้ยง จึงให้ถืออาวุธสำหรับตัวกันโทษต่าง ๆ..... ห้ามมิให้จับเกาะ

กุมไว้ ถ้าลูกค้าหยุดพักอยู่เป็นตำแหน่งแล้วคืออาวุธต่างๆ ไปเที่ยว จับได้จะเอาตัวทำโทษ
 ซ้อมสามตำราอาวุธคือชวานตัดไม้ คือมีดขอคือพร้าโต้ เดินทางไปมาตัดไม้ดางนาไปหาพื้น
 ห้ามมิให้เกาะกุมไว้ กำหนดให้ ^{กำหนด} ^{กำหนด} } ลงมือตรวจที่ถือเครื่องอาวุธที่ต้องห้ามนี้ ตั้งแต่
 ๑๗
 ๑๘
 ๑๙
 ๒๐
 ๒๑
 ๒๒
 ๒๓
 ๒๔
 ๒๕
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

ณวัน ๑ ๒ ๓ คำ^(๑) ปีรกายังเป็นฉศกสืบไป ถ้าพ้นกำหนดแล้วผู้ใดมีพึงจับได้จะเอาตัวทำ
 โทษบอกส่งลงมาณกรุงเทพ ฯ แจ้งอยู่ในหมายที่ข้าพเจ้ากรมการประกาศห้ามไว้แล้ว
 ตั้งแต่วันที่ข้าพเจ้ากรมการออกหมายห้ามมิให้ถืออาวุธแล้ว เห็นว่าพวกอันทะเลาะและ
 โจรผู้ร้ายก็ค่อยสงบเบาบางลง ราษฎรจะไปมาค้าขายทำมาหากิน ทำบุญให้ทานการกุศล
 ก็ค่อยมีความสุขศุขศวกดีขึ้นกว่าแต่ก่อน ข้าพระเจ้าจึงได้ให้กรมการกำชับอำเภอท่านั้น
 หมั้นตรวจตราทุกทุกตำบล อำเภอท่านั้นภักดีตรวจตราจับได้คนมีชื่อถืออาวุธต่าง ๆ รวม
 ๑๔ คนมาส่งณศาลากลาง ข้าพเจ้ากรมการพร้อมกันถามคนมีชื่อ ๑๔ คน ๆ ให้ถ้อยคำ
 ต่างคนต่างแก้ตัวไปต่าง ๆ แจ้งอยู่ในคำให้การมีชื่อ ๑๔ คนนั้นแล้ว ข้าพเจ้ากรมการ
 เห็นว่าคนมีชื่อทั้งนี้หาย่าเกรงแก่บ้านเมืองไม่ ครั้นข้าพเจ้ากรมการจะทำโทษคนมีชื่อทั้งนี้
 ให้เช็ดหลายบักแล้วจะเหลือเกิน..... ครั้นจะเรียกประกันท่านบลพาทโทษปล่อยตัวไป
 คนมีชื่อทั้งนี้กับราษฎรทั้งปวง ก็จะมีใจกำเริบองอาจหมิ่นประมาททำให้ชุนเคืองแก่บ้าน
 เมืองต่อไป ข้าพเจ้าจึงเอาผูกคำให้การคนมีชื่อทั้งนี้ใส่ชะลอมตีตราประจำเล็บกับเครื่อง
 เครื่องอาวุธที่จับได้กับคนมีชื่อ ๑๔ คนมอบให้หลวงชำนาญคดีกรมการคุมลงมาส่ง ณ กรุง
 เทพ ฯ รายชื่อคนที่ถืออาวุธสังกัดนายศึกแล้ว ยังไม่ได้ศักแลเครื่องอาวุธผู้ใดถืออาวุธสิ่ง
 ใด ได้เขียนเป็นหางว่าวเข้าณนี้เข้ามาในใบบอกด้วยแล้ว และเรื่องความประการนี้ ขอ
 บัญบาระมีเป็นที่พึง แก่ข้าพเจ้ากรมการต่อไป ควรมีควรสุดแล้วแต่จะโปรด ฯ

(๑) ตรงกับวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๒๗

๑๘
 บอกรวมวัน ๔ ๖ ค่ำ ปีระกา สัปตศก ศักราช ๑๒๔๗^(๑) ๖ เมืองสรบุรีบอก

๑๘
 ลงมาวัน ๔ ๖ ค่ำ ปีระกา สัปตศก ศักราช ๑๒๔๗ ๖ ว่าด้วยส่งคนมีชื่อถืออาวุธต่างๆ

๑
 รวมกัน ๑๘ คน หลวงชำนาญคดีมาตั้งกรุงเทพฯ ๖

๑๘
 วัน ๗ ๖ ค่ำ ปีระกา สัปตศก ศักราช ๑๒๔๗

๑๑ ๕ ๑๗
 ประชุมที่หอพระสมุทวชิรญาณ ณ วัน ๒ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็นจศก ศักราช ๑๒๔๖

ข้าพระพุทธเจ้า ผู้มีชื่อในท้ายหนังสือนี้ ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระ
 กรุณาทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
 พระราชหัตถเลขา ให้ข้าพระพุทธเจ้าประชุมปรึกษาพร้อมกัน ในข้อความสมเด็จพระเจ้า
 บรมวงษเธอ เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบารามประบัษ นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระ
 กรุณา ราชการการเมืองสรบุรี จับคนเรือเสพลหายไมตรี แลคนอื่นๆ ถืออาวุธมีใจ
 ความที่ควรจะพิจารณา พระราชทานพระกระแสเป็นหลายประการนั้น พระ^{เดช} ^{คุณ} เป็น
 ล้นเกล้าฯ ๖

ข้าพระพุทธเจ้า ได้รับพระราชทานพร้อมกันตรวจหนังสือต่างๆ ในความเรื่องนี้
 เห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ในข้อซึ่งพระยาสรบุรีออกหมาย ๓ ข้อ จะเป็นการชอบๆ ไม่ชอบ
 ควรคงไว้ๆ จะยกเสียดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า การซึ่งพระยาสรบุรีออก
 หมายเข้าร้องห้ามมิให้ราษฎรถืออาวุธในเวลาที่ไม่สมควรนั้น เป็นการชอบด้วยราชการ
 เพราะเป็นความคิดที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง แต่พระยาสรบุรีมีความ

(๑) ตรงกับวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๒๘

(๒) ตรงกับวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๘

หมิ่นประมาทต่อราชการ มิได้บอกค่านับลงมากรุงเทพฯ เป็นความผิด ส่วนหมายนั้น
 เมื่อได้บอกมายังกรุงเทพฯ ดังนี้แล้ว ถ้าหมายนั้นเป็นความชอบด้วยพระราชกำหนดกฎ
 หมาย เหมือนยังหมายที่มีไปบอกมาฉบับนี้ เห็นด้วยเกล้าฯ ว่าควรจะคงไว้ได้ ถ้า
 หมายนั้นไม่เป็นการชอบด้วยพระราชกำหนดกฎหมายแล้วก็หาควรจะไว้ไม่ ข้อที่อำเภอ
 กำนันจับคนตามหมายพระยาสรบุรีฯ เอาตัวคนมาตามปากคำแล้ว จำควรไว้จะบอกส่ง
 ลงมากรุงเทพฯ ควรที่จับนั้นจะควรจับกุมไม่ควรดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า
 การที่จับตามหมายนั้นเป็นการควรแต่เมื่อจับกุมกันได้แล้ว ควรที่จะพิจารณาเสียในที่นี้
 หาควรที่จะกักขังหน่วงเหนี่ยวไว้ให้ช้าแต่สักเวลาหนึ่งไม่ คนที่ต้องจับกุมตามหมายที่ผู้ว่า
 ราชการเมืองออกมาหมายเข้าร้องด้วยเห็นแก่ราชการแผ่นดินเอง มิได้บอกหมายค่านับมา
 ยังกรุงเทพฯ ดังนี้.....ไม่ควรที่ผู้ว่าราชการเมือง จะจำควรคนที่ยังจับไว้ อ้างว่าจะบอก
 ลงกรุงเทพฯ เหมือนเป็นการแก่งหน่วงเหนี่ยวกักขังคนที่ไม่มีผิดไว้ดังนี้ เป็นการผิด
 ต่อพระราชกำหนดกฎหมาย การที่จำจองกันนั้นได้มีพระราชบัญญัติห้ามมิให้จำจองไว้ช้า
 ๑๖
 เกินเวลาที่ควรพิจารณาได้ แต่ณวัน ๕ ๖ ๑๐ กว บัวอก ฉศก ศักราช ๑๒๔๖ ๖

พระยาสรบุรีจะทราบฤาไม่ทราบ แล้วจะเป็นการผิดด้วยพระราชบัญญัติฉบับ
 นั้นฤาไม่เป็นดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า พระราชบัญญัตินั้น ได้ออก
 ประกาศไว้ช้านานแล้ว เมืองสรบุรีก็ใกล้กรุงเทพฯ พระยาสรบุรีจะว่าไม่ทราบพระราช
 บัญญัตินั้น ก็เป็นความประมาทเลินเล่อของพระยาสรบุรี ไม่สมควรกับที่ทรงพระกรุณา
 เป็นผู้ว่าราชการเมืองระงับสุขทุกข์ของราษฎรในพระราชอาณาจักรแห่งนี้ พระยาสรบุรี
 จะว่าไม่ทราบ พระราชบัญญัตินั้นเป็นข้อแก้ตัวที่ทำการผิดพระราชบัญญัติเป็นอันแน่แล้ว

นั้นไม่ได้ เพราะฉนั้นเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า พระยาสรบุรีทำการครึ่งนี้ผิดด้วยพระราชบัญญัติฉบับนั้นเป็นการแน่แท้ทีเดียว.....

อนึ่งข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า คนที่ต้องจับกุมในครั้งนั้น ได้บอกส่งลงมายังกรุงเทพฯ แล้ว เห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ควรจะมีตราการเจ้าพนักงานในกรมมหาดไทยพิจารณาไต่สวนคนเหล่านั้นให้ได้ความชัดเจน ว่าเหตุที่ต้องจับกุมนั้น เป็นการผิดชอบด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย แลการที่กักขังหน่วงเหนี่ยวไว้ไม่พิจารณาทันทีนั้น คนที่ต้องจับได้ความเดือดร้อนเพียงใดแล้ว จึงปรับใหม่ทำทัณฑ์โทษตามพระราชกำหนดกฎหมาย ตามการที่พิจารณาได้นั้นทุกประการ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ดังนี้.....

ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะฯ

๑๕. ข้าราชการราษฎรในบังคับอังกฤษ (ต่อ)

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ สั่งให้กอมมิสชันคัดค้านคดีสินความ อำเภอแก่งแซโจทย์
นายเหลยจำเลย ส่งไปยังกรมท่า เจ้ากระทรวงที่จะได้ส่งคัดค้านนี้ ไปแจ้งความต่อราชทูตอังกฤษให้ทราบด้วย

ข้าพระพุทธเจ้า ทั้งหลายซึ่งมีชื่อในท้ายหนังสือนี้ ขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวายคำนับ กราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ด้วยเดิมนั้น พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจปรึกษาความ อำเภอแก่งแซโจทย์
นายเหลยจำเลย แลทำความเห็นขึ้นทูลเกล้าฯ นั้น ข้าพระพุทธเจ้ารับใส่เกล้าฯ พร้อมกัน ได้ทำความเห็นที่เป็นทางยุติธรรมใจความว่า ให้สืบสวนแลตรวจตราทำแผนที่ใหม่ตามพระราชกำหนด

กฎหมายลักษณะอินทภาศชั้นทูลเกล้าฯ ถวาย แจ้งอยู่ในความเหน็ดได้เช่นชื่อนั้นแล้ว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสนอถวายพระราชหัตถเลขาว่า ซึ่งกอมมิศตปฤคษามาชอบแล้ว
ให้ทำตามคำปฤคษานั้นพระ ^{เดช} _{คุณ} } ชาติสุดมิได้ ข้าพระพุทธเจ้าประชุมพร้อมกัน ให้

กอมมิศตเป็นผู้ชำระสืบมวนแต่ ๔ นาย คือ หม่อมเจ้าชาว } แจ้งอยู่
พระยาเทพประชน }
พระยาเจริญราชไมตรี }
พระยาอินทราชิปศิหราช }
รองเมือง (ทองย้อย เสวกคิลลา)

ในจดหมายรายวันประชุมกันแล้ว บัดนี้กอมมิศตได้ให้ขุนพิพิธสมบัติพยานเดิมสาบาน
ตัวแล้วฟอกซักใหม่ กับได้ตรวจทำแผนที่มีกระตุ้วแลสอบถาม ^{อำแดงแซ} } กับสืบพยาน
นายเหลย

รังวัดประกอบกันเพื่อจะให้ลงเนื้อเหน็ดเป็นการจริงของ ^{ใจหยัง} } โดยทางยุติธรรม ขุน
จำเลย

พิพิธสมบัติพยานเบิกความตามคำให้การเดิม กับเบิกออกไปตามข้อที่สอบถามใจความว่า
ข้าพเจ้าขุนพิพิธสมบัติพยานสาบานเบิกความว่า เดิมจะเป็นวันเดือนปีใดจำไม่ได้ นาย
เหลยอ้างขุนพิพิธสมบัติเป็นพยานความรายนี้ ขุนพิพิธสมบัติได้เบิกความไว้ครั้งหนึ่ง

แจ้งอยู่ในคำพยานที่ขุนพิพิธสมบัติเบิกความไว้นั้นแล้ว ที่ข้อระลาการซักถามขุนพิพิธ
สมบัติว่า เมื่อทำพิไนยกรรมก่อนไฟไหม้ฤาหลัง แลเมื่อนายเหลยไปเรียนพระยาราชภักดี

ว่า อำแดงแซปลุกตถานล้ำเข้ามาในที่ พระยาราชภักดีให้ขุนพิพิธสมบัติมาห้าม จะ
ก่อนไฟไหม้ฤาที่หลังไฟไหม้นั้น ขุนพิพิธสมบัติจำไม่ได้ แต่ตถานนั้นทำที่หว่างเรือน

^{อำแดงแซ} } ลงริมคลอง แลเมื่อขุนพิพิธสมบัติมาห้ามอำแดงแซให้รื้อตถานนั้น ขุนพิพิธ-
นายเหลย

สมบัติเห็นเรือนนายเหลยปลุกอยู่ทางเหนือที่ข้างบ้านพระยาเทพประชน ชิดกับตถานที่
อำแดงแซทำ แลท่านระลาการให้ขุนพิพิธสมบัติชี้แผนทีนั้น ขุนพิพิธสมบัติจำได้แต่ชี้
ข้างเรือนอำแดงแซเป็นส่วนของอำแดงแซ ซึ่งข้างเรือนนายเหลยเป็นของนายเหลย แต่

จะตลอดไปตามเนื้อที่ว่างหลังเรือนเพียงใดขุนพิพิธสมบัติจำไม่ได้ และเมื่อขุนพิพิธสมบัติ
ลงมาที่บ้านรายวิวาหนนั้น ขุนพิพิธสมบัติเห็นมีรั้วกันตามแถวถนนประตูช่องกุฏตลอด
เนื้อที่ แต่ผู้ใดจะกันไว้ขุนพิพิธสมบัติหาทราบไม่ เป็นความ ^{ลับ}จริง }

จินดูพยานรังวัดสาบานตัวแล้วเบิกความว่า เดิมฉบับชวดฉกจินดูมาได้อำเภอแดงสุน
บุตรสาวนายเหลยเป็นภรรยาอยู่ในที่บ้านเรือนรายวิวาหนได้ประมาณ ๗ } ปี จินดูเห็น

อำเภอแดงฉิมเจ้าของที่หาผู้มีชื่ออยู่ที่บ้านพระยาราชภักดี กับผู้มีชื่ออีกหลายคนจินดูหารู้จักไม่
มาทำหนังสือพิ ในยกกรรมแบ่งที่บ้านให้กับ ^{อำเภอแดงแข} _{นายเหลย} } จินดูทราบแต่ว่า อำเภอแดงฉิมแบ่ง

^{ใหญ่ให้อำเภอแดงแข} _{เล็กให้นายเหลย} } จินดูอยู่ที่โรงเห็นผู้มีชื่อวัดที่ใหญ่ตั้งแต่ โรงเส้อยบ้านท่านเกิดมาจน
ถึงแนวเรือนนายเหลย วัดที่เล็กตั้งแต่แนวเรือนนายเหลยมาจนถึงรั้วริมถนนช่องกุฏ แต่

จะเป็นที่ใหญ่กว้างยาวกว่า ที่เล็กกว้างยาวกว่านั้นจินดูหาทราบไม่ แต่จะเป็นของนาย
เหลยกว้างยาวมากน้อยเท่าใดไม่ทราบ แล้วจินดูเห็นผู้มีชื่อเอาไม้หลักย่อมน ๆ บุกไว้ที่

ตงานตรงแนวเรือนนายเหลย ตงานนั้นเป็นตงานออกประตูรั้วบ้านทางหลังเรือนนาย
เหลย แต่จะ ^{ห่าง} _{ชิด} } กับเรือนกับนายเหลย ^{มาก} _{น้อย} } เท่าใดจินดูจำหาได้ไม่ ด้วยก่อนไฟไหม้

แต่จินดูสังเกตดูก็อยู่ในแนวไม้ซอคนที่ภาคไว้ อำเภอแดงฉิมทำพิในยกกรรมแล้วได้ประมาณ
๗ } ปี เกิดเพลิงไหม้บ้านเรือนรายนี้ จินดูเห็นอำเภอแดงฉิมปลูกโรงชั้นริมหน้าต่างหนึ่ง

นายเหลยก็ปลูกเรือนชั้นใหม่ตามแนวเรือนเดิม แล้วนายเหลยให้จิกสุเอาไม้เสาเล้าหมู
ทำกระทุ้ง เอาไม้รอตทำรั้วตั้งแต่คลองขึ้นไปห่างกำแพง ๔ ศอก แล้วเลี้ยวไปตามแนว

กำแพงจนตรงแนวเรือนนายเหลย แล้วจินดูก็ภาบุตรภรรยาลงเรือไปค้าขายได้ประมาณ
๓ } ปี จินดูทราบว่าอำเภอแดงฉิมบ้วยตาย อำเภอแดงฉิมบ้วยตายแล้วได้ประมาณ ๒ } ปี จินดู

ขายเรือนลงมาปลูกเรือนแต่ยังหาได้ปลูกไม่ นายเหลยให้จินดูซื้อกระทุ้ง ไม้สักมาปักรั้ว

ตามเดิม ซึ่งกระต่ายมีปรากฏอยู่จนเดี๋ยวนี้ เลี้ยวไปชนโรงเลื่อยจีนมีชื่อเช่าอยู่ตามเดิม
 แต่ประตูข้างบ้านตามแนวตพานเดิมจินดูหาได้ทำไม่ เวลานั้นอำแดงแซมมารดาอำแดงแซ
 ก็หาได้กล่าวประการใดไม่ ครั้นทำไร่แล้วจินดูจะปลูกเรือนอำแดงแซจึงมาห้าม แล้ว
 ให้ทหารมาถอนเสาเรือนเสีย จินดูก็หาได้ปลูกไม่ จินดูก็ภาบุตรภรรยา กลับขึ้นไปอยู่
 ข้างโพได้ประมาณ ๓ ปี อำแดงสุนภรรยาจินดูซึ่งเป็นบุตรนายเหลยตาย เป็นความ

จริง) มีใจความตามข้อหาทำให้การคำพยานเดิม แลพยานรังวัดกับแผนที่ซึ่ง (เจตย์)
 (จำเลย)

ลงชื่อว่าถูกต้องแล้ว คงได้ความดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้าพร้อมกันเห็นด้วยเกล้า ๆ ว่า
 ข้อ ๑ อำแดงแซหาว่า จะเป็นวันเดือนใดจำไม่ได้ประมาณ ๑๖ } ปีมาแล้ว หลวงอนำ
 บิดาอำแดงแซตั้งแก่กรรม อำแดงฉิมยาอำแดงแซได้มอบหนังสือที่ บ้าน } หมายให้
 เรือน }

กับอำแดงแซ ๒ ฉบับ ฉบับ ๑ บุญชาย กว้าง ๖ }
 ๓ } ฉบับหนึ่งนายเสนห์ชาย
 ๑๖ } ยาว ๐ }
 ๐ }
 ๐ }

กว้าง ๒ }
 ๐ }
 ๑๖ } แฉ่งอยู่ในหนังสือชายทั้ง ๒ ฉบับ นายเหลยมาขออาไศรย์ปลูกเรือนในที่
 ยาว ๐ }
 ๐ }

หมายเป็นข้อใจความสำคัญ ในข้อหาที่ต่อสู้คดีว่าเป็นที่ของอำแดงแซอำแดงฉิมยกให้นาย
 เหลยเป็นแต่ผู้อาไศรย์นั้น พิจารณาสืบสักขีพยานไม่ได้ความจริง จะฟังอำแดงแซที่ข้อ
 ว่าอำแดงฉิมยกให้ไม่ได้ แลหนังสือที่อำแดงแซส่งมาว่าเป็นหนังสือสำหรับที่มีชื่อผู้
 ชื่อ } เดิม ก็เป็นแต่กระดาษไทยเส้นดินสอดำไม่มีสำคัญสิ่งใดที่จะเชื่อได้ เพราะมีแต่
 ชาย }

หนังสือชื่อผู้^{ชื่อ} } เดิม ไม่มีชื่ออ้างแดงแซในหนังสือนี้ว่าเป็นเจ้าของที่ๆเป็นผู้ซื้อที่ ๆ
 มีฉนั้นถ้าสักหลังไว้ว่าอ้างแดงฉิมเจ้าของช้อยกให้อ้างแดงแซ ก็พอจะฟังได้บ้าง ถึงกระนั้น
 ก็ไม่มีพยานเบิกเจือ ที่ควรจะเชื่อเอาเป็นจริงได้ ว่าอ้างแดงฉิมผู้เจ้าของยกที่ให้อ้างแดงแซ
 หมดเนื้อที่ ตามที่ว่ามีหนังสือทั้งสองฉบับนี้ ประการหนึ่งหนังสือ ๒ ฉบับที่ว่าสำหรับที่
 เป็นกระดาษไทยเป็นของทำกันไว้แต่เดิมมา ถ้าอ้างแดงฉิมยกให้ก็ในฉวัน ๕ ๖ ๑๐
 คำ บีมเมีย โทศก มีพระราชบัญญัติให้เปลี่ยนหนังสือเดิมซึ่งเป็นเส้นดินสอดำกระดาษ
 ไทย ก็เหตุใดอ้างแดงแซจึงไม่ให้อ้างแดงฉิมทำให้เป็นหลักฐานแล้ว ตามพระราชบัญญัติ
 เพราะใน ๗ ๑ คำ บิวอก จัตวาศกไฟ ใหม่ภายหลังบีมเมียโทศกที่ออกหมายประกาศ
 พระราชบัญญัติ ก็ได้รับความชัดว่าอ้างแดงฉิมเจ้าของที่ยังมีชีวิตอยู่ ถ้าจะเปลี่ยนที่ให้มี
 เจ้าของใหม่ ก็ควรต้องทำประจำต่อๆทำหนังสือยกให้ส่งเส้นดำน้าหมึก ประทับตรา
 อ้างแดงไว้เป็นสำคัญตามพระราชบัญญัติจึงควรฟังได้ นี้ก็ควรเห็นชัดแล้วว่าอ้างแดงฉิมเจ้า
 ของที่หาได้ยกให้อ้างแดงแซไม่ จึงมิได้ทำสำคัญให้มีชื่ออ้างแดงแซเป็นเจ้าของไว้ให้เป็น
 หลักฐาน ประการหนึ่งว่าตามการที่ส่งไสยด้วยเป็นการทำไว้แต่เดิมมา ถึงมาทว่าเป็นแค่
 หนังสือเดิมกระดาษไทยไม่ได้สักหลัง แลประจันต่อมีชื่ออ้างแดงแซไว้เป็นหลักฐานสำคัญ
 คงนี้ ถ้ามีพยานเจือเบิกสมแต่ข้อ^{หนึ่ง} } ก็พอจะฟังได้ตามพระราชกำหนดกฎหมาย
 ลักษณะพยาน นี้ก็หาได้ความสมตามอ้างแดงแซพ้องหาไม่ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ฯ
 ว่า ไม่ควรฟังอ้างแดงแซที่ชื่อว่าอ้างแดงฉิมยกหนังสือสำหรับที่รายนี้ให้อ้างแดงแซทั้งสน
 ควรฟังได้แต่ข้อที่รับกันว่าเป็นที่บ้านของอ้างแดงฉิม เวลานั้นยังหาได้แบ่งปันให้ผู้ใดไม่

ข้อ ๒ อำแดงแซหาว่าที่รายนี้เป็นที่บ้านอำแดงนิมย่าอำแดงแซ อำแดงนิมยอมยกให้นายเหลยปลุกเรือนอยู่ในที่บ้านรายนี้ได้ } บ อำแดงนิมตาย ความซ้อรับดูถูกต้องกันว่าที่บ้านของอำแดงนิมนั้น อำแดงนิมได้ยอมยกให้นายเหลยปลุกเรือนเป็นหลักฐานก่อน ภายหลังอำแดงนิมเจ้าของที่ผู้ให้ตายไปแล้วดังนี้ ก็มีพระราชกำหนดกฎหมาย

ในลักษณะที่ $\left. \begin{array}{l} \text{แดน} \\ \text{รว} \\ \text{เรือน} \\ \text{สวน} \end{array} \right\}$

มาตรา ๓ โจความว่า ผู้โดยกที่เข้าเรือนให้ฝ่ายข้างหนึ่งมีผู้รู้เห็น แลฝ่ายผู้ใดที่เข้าเรือนนั้นตาย เจ้าของจะกล่าวเอาที่เข้าเรือนคืนแล้ว ท่านว่าให้คืนให้แก่ท่านโดยค่านับ เพราะที่เข้าเรือนนั้นท่านให้แก่เขาผู้ตาย แลญาติผู้ตายจะกล่าวเอาที่เข้าเรือนนั้นมีได้เลย เหตุว่าผู้ตายกับผู้ให้เขาให้แก่กัน ถ้าและผู้ใดที่กับผู้ให้ถึงมรณภาพทั้ง ๒ ฝ่าย บุตรน้องญาติผู้ให้จะกล่าวเอาที่เข้าเรือนนั้นท่านว่ามีได้เลย มีพระราชกำหนดกฎหมายดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า เนื้อที่ ๆ อำแดงนิมให้นายเหลยปลุกเรือนอยู่นั้น อำแดงนิมผู้เจ้าของตาย นายเหลยผู้รับให้ยังมีชีวิตอยู่ ก็ควรเป็นสิทธิ์กับนายเหลยผู้รับให้ ได้อยู่มา ถึงมาทว่านายเหลยจะหาชีวิตร์ไม่ภายหลัง ก็ดี อำแดงแซหลานอำแดงนิมผู้ตาย จะมาว่าเอาที่ ๆ นายเหลยปลุกเรือนอยู่แล้วนั้นไม่ได้ คงให้ที่ ๆ นายเหลยปลุกเรือนอยู่นั้นเป็นสิทธิ์กับนายเหลยช่วยบุตรหลานต่อไป ตามพระราชกำหนดกฎหมาย

ข้อ ๓ อำแดงแซหาตรงกับใจความข้อ ๑ ว่า อำแดงนิมยกที่ให้อำแดงแซหาซเหลยเป็นแต่ผู้เอาไครย์ อำแดงนิมตายแล้วอำแดงแซอยู่ในที่ $\left. \begin{array}{l} \text{บ้าน} \\ \text{เรือน} \end{array} \right\}$ ตรงมาครั้น

๑๑
ณ ๖๒ คำ บัซาร สัมฤทธิศก นายเหลยกับบุตรจะปลุกเรือนในที่รายนี้ อำแดงแซห้ามหวังไม่ อำแดงแซจึงถอนเสาเรือนขึ้นเสีย แล้วอำแดงแซจึงได้ฟ้องต่อกงสุลส่งมายังเจ้า

กระทรวง ความซื่อ^๕ นายเหลยต่อสู้^๕ ว่านายเหลยปลุกเรื่อนอยู่ในที่ราย^๕ นี้ ได้ประมาณ
 ๒ ปีเศษ ๒ ๖ } ๒ } ๓ } ปี อำแดงฉิมเซิญ } ขุนหลวงพระไกรศรี } กับผู้มีชื่อ
 ๑๒ } } } พระเกษมสุขการ } ขุนพิพิตสมบัติ } }

มาทำหนังสือพิ โนยกกรรม แบ่งที่ ๒ ราย^๕ นี้ให้กับ อำแดงแซ^๕ } ที่ ๑ } ให้กับนายเหลย
 นายกรุ่น^๕ }

ที่ ๑ กว่าง ๔ }
 ๑ } แล้วอำแดงฉิมถึงแก่กรรม เมื่อปีชวด อัฐศก อำแดงแซปลุกตพาน
 ยาว ๑๗ }
 ๑ }

ลำเข้ามานายเหลยไปเรียฯ พระยาราชาภักดีฯ ให้ขุนพิพิตสมบัติมาว่า อำแดงจัน^๕ } ว่า
 อำแดงแซ^๕ } ว่า
 นายเหลยจะต้องการเมื่อไรจะรื้อให้ ความซื่อ^๕ หาได้มีในข้อหาอำแดงแซไม่ นายเหลย
 สืบพยานไว้ในสำนวนเดิมก็ ได้ความชัดเจนว่า อำแดงฉิมผู้ตายได้ให้ผู้มีปัญญาตักตักมานั่ง
 ทำพิ โนยกกรรม แบ่งขึ้นที่ราย^๕ นี้ให้เป็นส่วน อำแดงแซ^๕ } ที่ ๑ } นายเหลยที่ ๑ } จริง
 นายกรุ่น^๕ }
 สมตามคำให้การนายเหลย เพราะพยานเบิกประกอบกันหลายปากควรฟังได้ตามกฎหมาย
 ลักษณะพยาน แต่หนังสือพิ โนยกกรรม ตระลาการได้สวนก็หาได้พิจารณาไม่ แต่ ได้
 ความซื่อ^๕ อยู่ผู้หนึ่งทักษาหนังสือพิ โนยกกรรม ไว้ ถึงอาสัญกรรม ไปเสียสิ้นแล้ว หนังสือ
 พิ โนยกกรรมที่ทำไว้ก็ ได้ความว่าช้านานหลายปี แลอย่างธรรมเนียมที่ทำพิ โนยกกรรมแต่
 ก่อน ๆ มาจนถึงทุกวันนี้ ก็หาได้มีผู้รักษาไว้เป็นที่มิเจ้าพนักงานแลออฟฟิศไม่ เป็น
 ธรรมเนียมมา เจ้าของ ที่ } นับถือผู้ใดก็เชื่อตามที่นับถือกัน เพราะฉะนั้นข้าพระ-
 พุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ผู้ที่ ได้ความว่ารับหนังสือพิ โนยกกรรมไปรักษาถึงอาสัญกรรม
 หนังสือ^๕ นั้นก็จำต้องเป็นอันตราয়สูญหายไป ที่ ได้ความว่าอยู่กับอำแดง ^{จัน} } ฉบับหนึ่งนั้น
^{แซ} }
 ถึงจะยังอยู่ที่ไหนจะเอาออกให้ เพราะอำแดงแซฟ้องบีบบังไว้ ไม่กล่าวถึงพิ โนยกกรรม

ซึ่งเป็นความจริงเสียแล้ว แต่เห็นด้วยเกล้าฯ ว่า เป็นการชำนาน ตามงานที่
พิจารณาได้แต่ผู้มานั่งที่รู้เห็นเป็นพยานหลายปาก เบิกประกอบชัดว่า อำแดงฉิม
ผู้ตายได้ทำพิ โนยกรรมแบ่งที่รายนี้ไว้ดังนี้ คดีก็ควรฟังได้ว่า อำแดงฉิมได้ทำ
พิ โนยกรรมแบ่งที่รายนี้ ไว้ดังนี้ คดีก็ควรฟังได้ว่า อำแดงฉิมได้ทำพิ โนยกรรมแบ่งที่ให้
อำแดงแซ
นายกรุง
นายเหลย

จริง ที่ไม่ได้หนังสือพิ โนยกรรมมา จะลงเออว่านายเหลยให้การเป็นเท็จ
เหมือนฟ้องอำแดงแซข้อหนึ่งนั้นไม่ได้ ที่ไม่ได้หนังสือพิ โนยกรรมมา ยากในผู้พิพากษา
ก็เพียงแต่ไม่ทราบเกล้าฯ ว่า อำแดงฉิมยกที่ให้นายเหลยตลอดเพียงใด เพราะในแผนที่
นายเหลยปลูกเรือนไว้ ไม่ตลอดเนื้อที่ แต่เห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ข้อ ๑ ที่อำแดงแซหาว่า
อำแดงฉิมย้ายหนังสือสำหรับที่ให้อำแดงแซหมดทั้ง ๒ ที่ ข้อ ๓ ที่นายเหลยต่อสู้ว่า

อำแดงฉิมได้ทำหนังสือพิ โนยกรรมแบ่งที่รายนี้ให้นายเหลยส่วน ๑

กว้าง	๕	}	ข้อ
	๑		
	๐		
ยาว	๑๖	}	ข้อ
	๐		

ที่โจทก์หา และข้อ ๓ จำเลยให้การเป็นคดีหลักเสียงต่อสู้กัน ซึ่งเป็นข้อใจความที่ควร
จะ ^{แก้} _{ชนะ} กันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่ข้อ ๑ ที่โจทก์กล่าวหาๆ ได้ความจริงไม่ กลับได้ความจริง
เป็นหลักตามสมควรให้การว่า อำแดงฉิมผู้ตายได้ทำหนังสือพิ โนยกรรมแบ่งบ้นไว้ อำแดง
ฉิมได้ฟ้องรับแต่ที่อันจริงว่าได้ทำหนังสือพิ โนยกรรม แลเป็นแต่ต่อสู้ว่าได้แบ่งบ้นให้นาย
เหลยแต่เพียงใดไม่ ที่อำแดงฉิมมีความโลภกล่าวแต่ว่าอำแดงฉิมได้ยกให้ตัวฝ่ายเดียว
จะไล่ให้นายเหลยดังนี้ คดีข้อใจความตามฟ้องอำแดงแซเป็นพิรุธ โดยงานที่กล่าวเท็จปิดบัง
ความจริงดังนี้ คดีข้อ ๓ ที่นายเหลยให้การไว้ พยานเบิกความต้องประเคนแลทวง
ประเคนบ้างก็ควรฟังได้ เพราะข้อใจความที่ว่าอำแดงฉิมได้ทำหนังสือพิ โนยกรรม

อำแดงแซหาได้ต่อสู้สิ่งใดไม่เป็นการปิดบังไว้ได้ความจริงภายหลังดังนี้ อำแดงแซก็มีความ
 ผิดอยู่ ด้วยมีพระราชกำหนดกฎหมายว่า ^{โทษหา} ^{จำเลยให้การแก้} ท่านให้ว่าแต่ที่อันจริง ท่าน
 มิให้เอาเท็จมา ^{หา} ^{แก้} ถ้าผู้ใดมิทำตามจะเอาตัวเป็นโทษ บทหนึ่งว่าพยานให้การผิด
 ประเด็นเหลือประเด็นท่านมิให้ฟังเป็นพยาน ถ้าพยานให้การต้องประเด็นขาดประเด็น
 ฟังได้ ถ้าพยานให้การใจความสับสนผลความไม่สม ให้คัดเอาว่าสม ถ้าผลความสม ใจ
 ความไม่สม ให้คัดเอาว่าไม่สม บทหนึ่งว่า ถ้ากระทรวงใจความพิรุธ ท่านให้เอาเป็นแพ
 ถ้าพิรุธแต่ผลความแลกรณีความ จะเอาเป็นแพมิได้ ก่อนให้มันพิสูทต่อกัน บทหนึ่งว่า
 พิพากันด้วยที่แดนไร่นาสะหารป่าฟังเรียกสวนยวนยางบ่าวไพร่สรรพความ อ่างเพล
 พระตำราตราประกอบคดี อ่างว่ามีชื่อในทางว่าคดี แลแห่งตำบล ^{บ้าน} ^{นา} ^{สวน} ^{ไร่} } มีชื่อในสาร
 กรมธรรม์คดี ว่ามีผู้รู้เห็นได้ ^{ยิน} ^{ฟัง} แลเมื่อสอบสวนสมอ่าง ท่านให้เอาผู้นั้นเป็นชนะแก้
 ความ ถ้านำไปมิสมอ่างใช้ ให้เอาผู้อ่างนั้นจนแก่คำเองพิรุธเอาเป็นแพแก้ความ มี
 พระราชกำหนดกฎหมายดังนี้ เห็นด้วยเกล้าฯ ว่า คดีที่อำแดงแซกล่าวหาว่า อำแดงฉิม
 ยกหนังสือสำหรับที่บ้านให้ พิจารณาหาสมอ่างไม่ จนแก่พยานอยู่ในถานพิรุธในใจ
 ความตามพระราชกำหนดกฎหมาย ซึ่งควรเห็นว่าอำแดงแซเป็นแพแก่นายเหลยได้ชั้นหนึ่ง
 ประการหนึ่งกระทรวงใจความที่อำแดงแซหาว่าอำแดงฉิมยกที่รายนี้ให้กับอำแดงแซทั้งสนหา
 ได้ความจริงไม่ ก็อยู่ในข้อใจความพิรุธที่รายวิวาทส่วนนายเหลยต่อสู้ชั้นนี้กระพิกาศสา
 ว่าเป็นแพ้นายเหลยได้ตามพระราชกำหนดกฎหมายอีกอย่างหนึ่ง จึงเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า
 ที่ชื่อนายเหลยให้การไว้ว่า อำแดงฉิมได้ทำหนังสือพิไนยกรรมแบ่งบั้นที่ให้นายเหลย
 เป็นข้อใจความพยานหลายปากประกอบกันเบิกสมประเด็น แต่ ^{กว้าง} ^{ยาว} } ขาดประเด็นบ้าง
 ก็ควรฟังว่าเป็นสมได้ เพราะอำแดงแซฟ้องปิดบังความจริงหาได้เป็นข้อต่อสู้ไม่ ซึ่งทำ

พิไวยากรรมไว้นั้นจึงต้องฟังได้เป็นสมประเคนตามค่านายเหลยให้การว่า อำแดงฉิมทำพิ-

ไวยากรรมแบ่งที่ให้นายเหลย	กว้าง	} ตามแนวเรือนนายเหลย ซึ่งเป็นหลักถาน
	๑๑	
	ยาว	
	๑๒	

ตลอดขึ้นไปจนหมดเนื้อที่ด้วยข้อที่ได้ความจริงว่าทำหนังสือพิไวยากรรมแบ่งขึ้นกันนี้ ใน
 ลำนวนอำแดงฉิมได้มีรับแลต่อสู้อยู่ประการใดว่า เป็นส่วนของนายเหลย แลส่วน
 ของอำแดงแซ

} ก็	กว้าง
	ยาว

} ไม่	กว้าง
	ยาว

 อำแดงแซฟ้องแต่จะไล่ให้นายเหลยเสียว่า เป็นที่ของตัว
 ทั้งสิ้นก็หาได้ความไม่กลับได้ความจริง อำแดงฉิมได้ทำพิไวยากรรมแบ่งขึ้นให้นายเหลย
 ได้ปลุกเรือนไว้แผนกหนึ่งดังนี้ จึงเห็นว่าในเนื้อที่ซีกข้างนายเหลยให้การไว้ จึงควรให้
 อำแดงแซแพกให้นายเหลยตามประเคนคำให้การที่พยานเบิกสมข้อใจความตามพระราชกั
 หนดกฎหมาย ซึ่งควรลงเนื้อเห็นเป็นจริงตามคำให้การนายเหลยให้การได้อีกชั้นหนึ่ง
 กับอยู่ในความเรื่องนกออมมิตตเห็นพร้อมกันอีกชั้นหนึ่ง ตามทางยุติธรรมนี่ยากจะให้
 ได้ความจริงว่า ที่ส่วนของนายเหลยในพิไวยากรรมจะยาวตลอดเพียงใด กอมมิตต
 นายได้ตรวจพิเคราะห์ ทำแผนที่ถนัดถูกต้องแล้วให้

} ลงชื่อไว้	ใจหาย
	จำเลย

 จึงตรวจดูแผนที่
 ซีกข้างนายเหลย ตั้งแต่มุมร่วมาจนตพาน้ำ ก็หาเต็มตามค่านายเหลยที่ว่า กว้าง
 ๔ วา สอกไม้ วัดได้แต่กว้าง ๔ วา คืบ ได้ตรวจดูค่าชุนพิพิตสมบัติพยานผู้ซึ่งได้ไปไล่ให้
 อำแดงแซรอดถาน อำแดงแซรับว่าจะรื้อให้ ได้ตามชุนพิพิตสมบัติว่าตพานอยู่ที่แห่งใด
 ชุนพิพิตสมบัติซึ่งแผนที่อำแดงแซปลุกไว้

} ลงริมคลอง	นายเหลย
	อำแดงแซ

 จึงต้องฟัง
 ตามค่านายเหลยให้การได้ว่า อำแดงแซปลุกตพาน้ำเข้ามา อำแดงแซจึงยอมรับว่าจะ
 รื้อให้ แต่คำพยานเบิกไม่ถึงว่าปลุกน้ำเข้ามาเพียงใด ตรวจดูแผนที่ ๆ นายเหลยให้การ
 ไว้ก็ยังขาดเพียงคืบหนึ่งภอได้กับแนวหลังคา จึงเห็นได้ว่าอำแดงแซปลุกตพาน้ำที่นาย

เหลยเข้ามาคืบ ๑ สมคำให้การนายเหลยที่ว่า กว้าง ๔ วา สอก แต่ด้านยาวนั้นได้
 พิเคราะห์ดูตามแผนที่เหนมีแนวกระทุ้งไว้ตั้งแต่ริมคลองชอก เรือนนายเหลยขึ้นไปตาม
 แนวถนนประตูช่องกุฏ แล้วเลี้ยวสกัดไปตรงแนวเรือนนายเหลยเป็นเขตรแดน กระทุ้ง
 ไม่จริงอย่างเดียวกัน แล ^{โรง} _{เรือน} } อำแดงแซซึ่งปลูกไว้ นั้น ก็ตรงแนวตพานซีกข้างหนึ่งชน
 มา หาได้ปลูกก้าวค้ายเข้ามาในที่ว่างหลังเรือนนายเหลยไม่ อันนั้นก็เห็นได้ว่าเป็นแผนก
 เดียวกัน แลทางซึ่งบ้านอำแดงแซจะออกถนนช่องกุฏนั้น รว้ทกนั้นก็หาตลอดไม่ เว้นไว้
 เป็นทางเดินริมกำแพงพระนครกว้าง ๔ สอกคืบ จึงได้ตามอำแดงแซว่ารว้ที่มีกระทุ้งผู้ใด
 ลงทุนทำไว้ อำแดงแซว่าเมื่อไฟไหม้แล้วผู้ใดจัดทำจำไม่ได้ ฝ่ายนายเหลยว่านายเหลย
 ให้บุตรเขยนายเหลยทำไว้เมื่อไฟไหม้แล้ว จึงเห็นว่ารว้ที่อำแดงแซได้ทำไว้เมื่อไฟไหม้
 แลวิกคงจะจำได้ด้วยเป็นการไม่ ^{ช้า} _{นาน} } นัก แลเป็นข้อจำกัดตัว ซึ่งอำแดงแซให้ด้อยว่า
 จำไม่ได้ ก็เป็นอันเห็นชัดตามทางยุติธรรมว่า ที่ว่างหลังเรือนนายเหลยนั้น หาใช่เป็นที่
 ส่วนของอำแดงแซไม่ จึงไม่เป็นฐานะที่จะทำแลจำไว้ เป็นที่ส่วนของผู้ใดเจ้าของก็ต้องทำ
 รว้กันกันเขตรไว้เป็นธรรมดา แนวกระทุ้งซึ่งมีปรากฏอยู่นั้น ครังจะฟังแต่ค่านายเหลยว่า
 กลัวจะไม่เป็นยุติธรรม เพราะฉะนั้นจึงได้หาตัวจันดูซึ่งนายเหลยว่าเป็นผู้ทำรว้ มาสาบาน
 ตัวเป็นพยานรังวัดเบิกความว่า อำแดงฉิมทำพิไนยกรรมว่า อำแดงฉิมทำพิไนยกรรม
 แบ่งที่ใหญ่ให้อำแดงแซ แบ่งที่เล็กให้นายเหลย ครันเกิดเพลิงไหม้บ้านเรือนรายนี้
 นายเหลยปลูกเรือนขึ้นใหม่ตามแนวเดิม นายเหลยให้พยานทำรว้ไว้ครั้งหนึ่ง อำแดงฉิม
 ตายแล้วได้ประมาณ ^๒ _๓ } ปี นายเหลยให้พยานทำรว้กระทุ้งไม่จริง ตามแนวกระทุ้งซึ่งมี
 ปรากฏอยู่เคียงวันเลี้ยวไปชนโรงเส้อยตามแนวเดิมอีก ครังนี้ได้รับความชัดตามคำพยานรังวัด
 แลแผนที่ประกอบกันดังนี้ จึงเห็นได้ว่า ที่ว่างหลังเรือนนายเหลยขึ้นไป เป็นที่ส่วนของ
 นายเหลยในพิไนยกรรมที่อำแดงฉิมยกให้ ไฟไหม้แล้วนายเหลยผู้เจ้าของที่จึงได้ปลูก

เรือนใหม่ แลล้อมรั้วไว้เป็นเขตรแดนตั้งนั้น แต่ที่มีได้ก็นรั้วตามแนวตึกที่พยานว่าได้
 บุกหลักไว้ ก็เห็นชัดได้ว่าเมื่ออำแดงฉิมยังมีชีวิตอยู่ยังเป็นสัมมัคคีไม่มีแตกร้างกัน ทาง
 บกที่จะเข้าออกนั้นก็เดินร่วมกันทางประตูบ้านหลังนายเหลยได้ ประการหนึ่งเรือนโรง
 ของอำแดงแช่ที่ทำไว้ ก็มีฝาเป็นแนวเหมือนรั้วกันอยู่แล้ว แลยังไม่เห็นเหตุที่วิวาทกัน
 ถึงไม่มีรั้วกันก็ควรเห็นตามแผนที่ว่าเป็นแนวถนนได้ แลรั้วที่นายเหลยกั้น ก็เว้น
 ทางให้ตามแนวกำแพงอีกทางหนึ่ง ซึ่งควรเห็นได้ว่า เป็นแผนกละบ้านมีทางเดินออก
 ถนนต่างหากไม่ต้องรวมกัน เพราะตั้งนั้นข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ควรพึง
 ประกอบกันทั้งทางยุติธรรมแลพระราชกำหนดกฎหมายก็เห็นชัด ได้ว่าอำแดงฉิมทำพิไนย-
 กรรมแบ่งปันที่ให้อำแดงแช่ส่วนหนึ่ง ให้นายเหลยส่วนหนึ่งยาวตลอดเนื้อที่แลส่วนของ
 นายเหลยนั้นควรให้นายเหลยตามพระราชกำหนดกฎหมายลักษณพิไนยกรรมตามยุติธรรม
 ที่เห็นแนว ^{เรือน} } ตรงกับประเด็นที่นายเหลยให้การว่า กว้าง ๔ วาสอง ยาวแต่ชาน
 หน้าถึงแนวรั้วสกตซึ่งนายเหลยได้ทำไว้เป็นเขตรแดนนั้น จึงจะเป็นยุติธรรมถูกต้องตามทาง
 ความชอบให้เจ้าพนักงานกองตระเวนขวา บุกปันให้นายเหลย กว้าง ๔ }
 ๑ }
 ๑๖ } ตามแนว
 ยาว ๓ }
 ๑ }
 เรือน } ในแดนที่ โจทก์ } จะได้ ไม่มีความวิวาทกันต่อไป ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ
 รว } จำเลย) ตั้งนี้ควรมีความแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ ฯ.....

พิมพ์ที่โรงพิมพ์เทคโนโลยีการพิมพ์ 231 ถนนราชวิถี พระนคร โทร. 814290
นายวิชาญ ไชยชนะ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. 2509

